

ЗМІСТ

Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області у 2021 році

	Вступне слово	6
1	Загальні відомості	7
1.1	Географічне розташування та кліматичні особливості області	7
1.2	Соціальний та економічний розвиток області	8
2	Атмосферне повітря	15
2.1	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	15
2.1.1	Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	16
2.1.2	Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах області	17
2.1.3	Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)	19
2.2	Якість атмосферного повітря в населених пунктах	24
2.3	Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	26
2.4	Використання озоноруйнівних речовин	26
2.5	Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття	27
2.6	Заходи, спрямовані на поліпшення якості атмосферного повітря	29
3	Зміна клімату	36
3.1	Тенденції зміни клімату	36
3.2	Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів	38
3.3	Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату	40
4	Водні ресурси	42
4.1	Водні ресурси та їх використання	42
4.1.1	Загальна характеристика	42
4.1.2	Водозабезпеченість території області	43
4.1.3	Водокористування та водовідведення	44
4.2	Забруднення поверхневих вод	47
4.2.1	Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	47
4.2.2	Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)	48
4.3	Якість поверхневих вод	49
4.3.1	Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками	49
4.3.2	Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	52
4.3.3	Радіаційний стан поверхневих вод	53
4.4	Якість питної води та її вплив на здоров'я населення	53

4.5	Заходи щодо покращення стану водних об'єктів	56
5	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	57
5.1	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі	57
5.1.1	Загальна характеристика	57
5.1.2	Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	58
5.1.3	Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	59
5.1.4	Формування регіональної екологічної мережі	60
5.1.5	Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	62
5.2	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	63
5.2.1	Загальна характеристика рослинного світу	64
5.2.2	Охорона, використання та відтворення лісів	66
5.2.3	Стан використання природних недеревних рослинних ресурсів	70
5.2.4	Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України	71
5.2.5	Адвентивні види рослин	78
5.2.6	Охорона, використання та відтворення зелених насаджень	79
5.2.7	Використання та відтворення природних рослинних ресурсів на території природно-заповідного фонду	80
5.3	Охорона, використання та відтворення тваринного світу	81
5.3.1	Загальна характеристика тваринного світу	81
5.3.2	Стан і ведення мисливського та рибного господарств	83
5.3.3	Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України	87
5.3.4	Інвазивні види тварин	88
5.3.5	Заходи щодо збереження тваринного світу	90
5.4	Природні території, що підлягають особливій охороні	92
5.4.1	Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області	94
5.5	Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон	96
6	Земельні ресурси і ґрунти	98
6.1	Структура та стан земель	98
6.1.1	Структура та динаміка основних видів земельних угідь	98
6.1.2	Стан ґрунтів	100
6.1.3	Деградація земель	100

6.2	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти	102
6.3	Охорона земель	103
7	Надра	105
7.1	Мінерально-сировинна база	105
7.1.1	Стан та використання мінерально-сировинної бази	105
7.2	Система моніторингу геологічного середовища	108
7.2.1	Підземні води: ресурси, використання, якість	109
7.2.2	Екзогенні геологічні процеси	110
7.3	Дозвільна діяльність у сфері використання надр	112
7.4	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	114
8	Відходи	120
8.1	Структура утворення та накопичення відходів	120
8.2	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	121
8.3	Транскордонне перевезення небезпечних відходів	126
9	Екологічна безпека	127
9.1	Екологічна безпека як складова національної безпеки	127
9.2	Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку	128
9.3	Радіаційна безпека	128
9.3.1	Стан радіоактивного забруднення області	133
9.3.2	Поводження з радіоактивними відходами	136
10	Промисловість та її вплив на довкілля	138
10.1	Структура та обсяги промислового виробництва	138
10.2	Вплив на довкілля	140
10.2.1	Гірничодобувна промисловість	140
10.2.2	Металургійна промисловість	143
10.2.3	Хімічна та нафтохімічна промисловість	144
10.2.4	Харчова промисловість	145
10.3	Заходи з екологізації промисловості виробництва	145
11	Сільське господарство та його вплив на довкілля	147
11.1	Тенденції розвитку сільського господарства	147
11.2	Вплив на довкілля	147
11.2.1	Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	147
11.2.2	Використання пестицидів	148
11.2.3	Екологічні аспекти зрошення та осушення земель	149
11.2.4	Тенденції в тваринництві	151
11.3	Органічне сільське господарство	153
12	Енергетика та її вплив на довкілля	155
12.1	Структура виробництва та використання енергії	155
12.2	Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	157

12.3	Вплив енергетичної галузі на довкілля	158
12.4	Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	160
13	Транспорт та його вплив на довкілля	161
13.1	Транспортна мережа області	161
13.1.1	Структура та обсяги транспортних перевезень	162
13.1.2	Склад парку та середній вік транспортних засобів	163
13.2	Вплив транспорту на довкілля	164
13.3	Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля	165
14	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	167
14.1	Регіональна екологічна політика	167
14.2	Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки	167
14.3	Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства	168
14.4	Виконання цільових екологічних програм	172
14.5	Моніторинг навколишнього природного середовища	174
14.6	Оцінка впливу на довкілля	177
14.7	Економічні засади природокористування	178
14.7.1	Економічні механізми природоохоронної діяльності	178
14.7.2	Стан фінансування природоохоронної галузі	179
14.8	Технічне регулювання у сфері охорони довкілля, екологічної безпеки та раціонального природокористування	181
14.9	Державне регулювання у сфері природокористування	182
14.10	Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля	185
14.10.1	Діяльність громадських екологічних організацій	191
14.10.2	Діяльність громадських рад	200
14.11	Екологічна освіта та інформування	201
	Висновки	211

ВСТУПНЕ СЛОВО

Реформування проведення екологічної політики та гарантування забезпечення екологічних прав громадян стали для України одними із зобов'язань, взятих згідно з Угодою про асоціацію з ЄС. Саме тому аналіз екологічної ситуації в області набуває особливої ваги. Все частіше громадяни розглядають питання екології на рівні із економічними та політичними глобальними викликами. Це свідчить, що наші співвітчизники все більше усвідомлюють важливість захисту довкілля та розуміють, як деструктивно екологічні проблеми впливають на їхнє здоров'я у довгостроковій перспективі.

У Регіональній доповіді про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області у 2021 році проаналізовано стан основних природних ресурсів: повітря, води, ґрунтів, лісів. З'ясовано перспективи розвитку галузі управління відходами. Окреслено основні напрямки державної політики в екологічній сфері та заходи їх реалізації в області, проаналізовано превентивні заходи, здійснені правоохоронними та контролюючими органами.

Визначено головні проблеми в галузі захисту довкілля та шляхи їх розв'язання. Наголошено, що процеси антропогенного впливу, що спостерігаються останнім часом, стали настільки грандіозними і відбуваються так інтенсивно, що природа часто не здатна відновлювати цю динамічну рівновагу. Саме тому важливою є просвітницька робота, одним зі складових якої є поширення доповіді у закладах освіти та культури.

Доповідь сприятиме підвищенню екологічної свідомості громадян, зможе привести до того, що громадяни стануть активними учасниками екологічних ініціатив, відповідальними за збереження довкілля не лише на рівні цінностей, а й реальних практик.

Видання може використовуватися для підготовки уроків екології та природознавства. Розраховане на студентів природничо-географічних та екологічних факультетів, учнівську молодь та усі зацікавлені верстви населення.

1 ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості області

Кіровоградська область як адміністративно - територіальна одиниця в складі України утворилася 10 січня 1939 року. Вона розташована в центральній частині України у межах річки Дніпра і Південного Бугу на півдні Придніпровської височини. Переважна частина території області розташована на правому березі річки Дніпро, лише смт Власівка розташоване на його лівому березі.

Кіровоградщина займає площу 24,6 тис кв. км, що становить 4,1% площі України. Адміністративним центром області є місто Кропивницький. В адміністративному відношенні область поділяється на 4 райони: Голованівський, Кропивницький, Новоукраїнський та Олександрійський. У складі області 4 міста обласного і 8 - районного підпорядкування, 27 селищ міського типу, 990 сільських населених пунктів. Чисельність населення на 01 січня 2022 року складала 903,7 тис. осіб.

Своєрідність і різноманітність природних умов Кіровоградської області пов'язані з її розташуванням на межі лісостепової та степової зон. Поверхня області здебільшого являє собою плато або підвищену хвилясту рівнину, розчленовану густою сіткою річкових долин, балок і ярів. Пересічні висоти коливаються в межах 150 - 200 м над рівнем моря. Проте на території області спостерігається значна різниця абсолютних висот.

Протяжність області з півночі на південь становить майже 148 км, із заходу на схід - 335 км. На півночі Кіровоградська область межує з Черкаською областю, на північному сході - з Полтавською, на сході й південному сході - з Дніпропетровською, на півдні - з Миколаївською, на південному заході - з Одеською, на заході - з Вінницькою областями. За сто кілометрів на захід від обласного центру Кропивницького у Новоукраїнському районі розташований географічний центр України.

Клімат Кіровоградської області помірно - континентальний, недостатньо вологий, з добре вираженими порами року. Середньорічна кількість опадів становить 499 - 582 мм. Річна кількість опадів в області скала 515,7 мм. Найбільше опадів випало у липні - 102,4 мм, а найменше в жовтні 21,4 мм.

Лісостепова частина області зазнає впливу вологих повітряних мас з Атлантичного океану, а степова перебуває під впливом континентальних повітряних мас зі сходу. Вся територія області перебуває під дією західного перенесення повітряних мас помірних широт.

Клімату Кіровоградщини властиві і небезпечні явища погоди, такі як сильні зливи, град, ожеледиці, пилові бурі тощо. Нерідким явищем у степовій зоні є пилові або чорні бурі та суховії, які завдають великих збитків господарству зменшеннями або повною загибеллю урожаю.

Ґрунти області характеризуються високою родючістю. У північній частині області переважають чорноземи потужні малогумусні із вмістом гумусу 5,0% та

середньогумусні із вмістом гумусу трохи більше 5,5%. Значні площі тут займають чорноземи в різному ступені реградуровані, а також чорноземи опідзолені, темно - сірі опідзолені та сірі опідзолені ґрунти.

Актуальною проблемою регіону є водна ерозія ґрунтів.

Водні ресурси Кіровоградщини представлені річками, водосховищами, ставками та підземними водами. На просторах Кіровоградської області протікає 1599 великих, середніх і малих річок протяжністю 7233,6 км. Крім того, створено 2996 ставків і 57 водосховищ. Переважають так звані малі річки - водотоки довжиною до 10 км, багато з них навіть не мають назви. Річки області належать до басейнів Дніпра і Південного Бугу, основними в межах області є річки Інгулець, Тясмин, Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул.

Окрасою краю та місцем відпочинку є лісові насадження, 400-літні дуби, цілющі джерела.

Кіровоградщина належить до одного з найбільш насичених мінеральними ресурсами регіонів України. Це обумовлено розташуванням області в центрі Українського кристалічного щита. На території області налічується понад 390 родовищ корисних копалин, з яких 315 враховані державним балансом України.

Мінерально - сировинна база області на 16% складається з паливно - енергетичних корисних копалин, на 58% - із сировини для виробництва будівельних матеріалів, 26% загальних запасів надр складають руди чорних, кольорових та рідкісних металів, а також запаси прісних і мінеральних вод.

Надра області характеризуються наявністю ряду унікальних складових корисних копалин, а саме буре вугілля, рудна сировина (залізо, нікель), сировина для атомної енергетики (уран), нерудні корисні копалини. До особливої групи відносяться підземні води. Відкриті в останні десятиріччя золоторудні родовища - основа для створення у майбутньому золотовидобувної та золотопереробної галузі в області. За даними геологів, існує ймовірність відкриття родовищ платини, алмазів, хрому та рідкісних металів.

1.2 Соціальний та економічний розвиток

Дата утворення 10 січня 1939 року.

Територія, км² 24588,0 (4,1% від території України).

Відстані: від м. Кропивницького до м. Києва:

залізницею - 392 км;

автошляхом - 300 км.

Кордони: межує з Вінницькою, Дніпропетровською, Миколаївською, Одеською, Полтавською, Черкаською областями.

Чисельність населення, тис. осіб 903,7.

Щільність населення, тис. осіб на 1 км² -

Кількість адміністративно-територіальних одиниць:*

населених пунктів	1029
міст	12
селищ	27
сільських населених пунктів	990

* За даними офіційного WEB-сайту Верховної Ради України (станом на 01.01.2022 р.)

*Чисельність наявного населення (за оцінкою)
станом на 01 січня 2022 року, **

Таблиця 1.2.1

Назва міста	Наявне населення**, тис. осіб
1	2
Міста	
м. Благовіщенське	5,8
м. Бобринець	10,4
м. Гайворон	14,1
м. Долинська	18,3
м. Знам'янка	21,3
м. Кропивницький	219,7
м. Мала Виска	10,0
м. Новомиргород	10,7
м. Новоукраїнка	16,1
м. Олександрія	76,1
м. Помічна	8,6
м. Світловодськ	43,1
Усього :	454,2
Райони	
Голованівський район	118,8
Кропивницький район	429,6
Новоукраїнський район	135,8
Олександрійський район	219,5

*- За попередніми даними головного управління статистики у Кіровоградській області

Розвиток області у 2021 році відбувався в умовах карантинних обмежень, спричинених пандемією коронавірусної хвороби COVID-19.

Індекс промислової продукції в області у 2021 році склав – 81,7% (2020 рік – 102,2%).

Зменшення обсягу промислової продукції у 2021 році відбулося через зменшення виробництва у: добувній промисловості і розробленні кар'єрів – на 29,5%, переробній промисловості – на 18,1%, у тому числі: у

машинобудуванні – на 36,7%, харчовій промисловості – на 21,1%, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри та інших матеріалів – на 15,2%, виготовленні виробів з деревини, паперу та поліграфічній діяльності – на 15,4%.

Разом з тим, у 2021 році нарощено обсяги виробництва: хімічних речовин і хімічної продукції – на 25,2%, основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – на 53,8%, гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – 16,8%, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування – на 3,1%, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 15,5%.

Підприємствами області у 2021 році реалізовано промислової продукції на суму 46,7 млрд. грн. (2020 рік – 34,9 млрд. грн.).

У 2021 році у промисловості освоєно 1,6 млрд. грн. капітальних інвестицій, з яких майже 39,2% спрямовано в машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби.

Агропромисловий комплекс

У 2021 році відбулося збільшення виробництва валової продукції сільського господарства на 46,3% порівняно з 2020 роком, зумовлене сприятливими погодно-кліматичними умовами і, як наслідок, підвищення врожаю сільськогосподарських рослин.

Індекс сільськогосподарської продукції склав 146,3% (2020 рік – 67,8%) за рахунок збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва на 54,6% та незначного зменшення в галузі тваринництва на 2,2%.

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств склав 37,1 млрд. грн., у т.ч.: у рослинництві – 33,5 млрд. грн., тваринництві – 3,6 млрд. грн.

Обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство за 2021 рік склав 2,16 млрд. грн. та зменшився на 241,4 млн. грн. порівняно з 2020 роком (2020 рік – 2,4 млрд. грн.).

З державного бюджету на фінансування програм розвитку агропромислового комплексу області, у тому числі на підтримку сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств шляхом здешевлення відсоткової ставки за залученими кредитами, у 2021 році було спрямовано 164,2 млн. грн., що на 66 млн. грн. більше, ніж у 2020 році.

Будівництво

Будівельна галузь є однією із важливих галузей, від якої залежить функціонування суміжних галузей економіки області.

У 2021 році господарську діяльність у галузі будівництва області здійснювало 464 суб'єкти підприємництва, де було зайнято 2,8 тис. осіб або 2,5% від загальної чисельності працівників області.

У 2021 році, порівняно із 2020 роком виробництво будівельної продукції зменшилося на 21,5% та склало 1,3 млрд. грн.

Обсяг введеного в експлуатацію житла у 2021 році склав 55,7 тис. кв. м (нове житлове будівництво), що на 4,2% менше порівняно із 2020 роком.

Загалом протягом 2021 року введено в експлуатацію 521 квартиру (з них 405 квартир у міській місцевості, 116 – у сільській) проти 321 квартири у 2020 році.

Зовнішньоекономічна діяльність

У 2021 році мала місце активізація зовнішньоекономічної діяльності області.

Зовнішньоторгівельні операції проводились з партнерами 141 країни світу, у тому числі по експорту - 85 країн. Зовнішньоторговельний оборот товарами області склав 1313,7 млн. дол. США, у тому числі: експорт – 1021,5 млн. дол. США; імпорт – 292,2 млн. дол. США. Позитивне сальдо складає 729,3 млн. дол. США. У 2021 році порівняно із 2020 роком обсяг експорту області збільшився на 11,9%.

Основу товарної структури експорту склали жири та олії рослинного або тваринного походження; продукти рослинного походження; готові харчові продукти; машини, обладнання та механізми; недорогоцінні метали та вироби з них.

Обсяг експорту товарів до країн ЄС у 2021 році зменшився порівняно з 2020 роком на 31,1% і становив 168,2 млн. дол. США (16,5% загального експорту в області). Найбільші обсяги товарів експортовано до Китаю, Білорусі, Індії, Туреччини.

Обсяг імпорту області склав 292,2 млн. дол. США, що на 25,5% більше порівняно із 2020 роком. Основу товарної структури імпорту склали машини та обладнання; засоби наземного транспорту; жири та олії тваринного або рослинного походження; продукція хімічної промисловості; мінеральні продукти; недорогоцінні метали та вироби з них; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них; текстильні матеріали та текстильні вироби; продукти рослинного походження.

Імпорт товарів з країн ЄС становив 105 млн. дол. США (35,9% від загального обсягу імпорту). Найбільші частки імпорту припали на Китай, Німеччину, Індонезію, США.

Житлово-комунальне господарство

Водопостачання населених пунктів Кіровоградської області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів.

У 2021 році у Кіровоградській області доступ до централізованого водопостачання мали 81,9% міського населення, в селищах міського типу - 73,6%, у сільській місцевості цей показник складає 54,3%;

Централізованими системами водовідведення забезпечено 76,4% міського населення області, в селищах міського типу - 57,6%, сільських населених пунктах - 6%.

Діяльність у сфері централізованого водопостачання та водовідведення здійснюють 95 суб'єктів господарювання різних форм власності області. Основним джерелом водопостачання 4 міст обласного значення та прилеглих населених пунктів є водогін «Дніпро-Кіровоград», який є одним із 10 найдовших в Україні. Протяжність його становить 120 км.

Станом на 01 січня 2022 року протяжність:

- комунальних водопровідних мереж складає 3,4 тис. км, з яких 1,7 тис. км, або 50%, в аварійному та ветхому стані;

- комунальних каналізаційних мереж - 1 тис. км, з яких в аварійному та ветхому стані - 0,4 тис. км, або 42,8%.

Втрати води у водопровідних мережах підприємств водопровідно-каналізаційного господарства області до поданої води в мережі збільшилися з 25,8% у 2020 році до 38% у 2021 році.

У 2021 році виконувались заходи із технічного переоснащення житлово-комунального господарства, впровадження енергоефективних заходів і технологій, поліпшення якості надання послуг споживачам.

У 2021 році ОКВП «Дніпро-Кіровоград» продовжувалася співпраця зі Світовим банком в рамках «Другого проекту розвитку міської інфраструктури».

З початку 2021 року проведено оплату на загальну суму 120,2 млн грн. та 1212,4 тис. дол. США по 5 проєктах: «Реконструкція Дніпровської водоочисної станції МРВ «Дніпро-Кіровоград»; «Реконструкція водопровідних насосних станцій»; «Реконструкція каналізаційних насосних станцій»; «Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Кропивницького»; «Впровадження системи автоматизації та диспетчеризації ОКВП «Дніпро-Кіровоград».

Здійснено ремонт та реконструкцію 6,4 км водопровідних мереж, 0,3 км каналізаційних мереж, ремонт об'єктів водопровідного та каналізаційного господарства ОКВП «Дніпро-Кіровоград», заміну 44 одиниць насосного обладнання та 5-ти водонапірних башт. Роботи проводились на водопровідно-каналізаційних об'єктах у містах Благовіщенське, Бобринець, Новоукраїнка, Новомиргород, Мала Виска; смт Новому, Петровому, Балахівці, Голованівську, Добровеличківці, та селах Катеринівка, Рівне, Соколівське, Високі Байраки.

За рахунок коштів місцевих бюджетів на суму 3998,5 тис. грн. та підприємств водопровідно-каналізаційного господарства на суму 4842,2 тис. грн. проводилися роботи з ремонту та реконструкції 6,41 км водопровідних мереж, ремонту та встановленню водонапірних башт, капітальному ремонту свердловин, ремонту насосів та ремонту насосного обладнання, ремонту на об'єктах ВНС, ремонту водопровідних колонок, електрообладнання, придбанню обладнання.

З метою розвитку водопровідно-каналізаційного господарства області з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища спрямовані

кошти на суму 10093,8 тис. грн. на реалізацію наступних інвестиційних проєктів: «Реконструкція каналізаційних очисних споруд з новим будівництвом цеху механічного зневоднення осаду стічних вод по вул. Байкальській, 107 в м. Кропивницькому Кіровоградської області»; «Реконструкція II нитки напірного каналізаційного колектора від КНС №1 «Ново-Пилипівська» до Марто-Іванівських каналізаційних очисних споруд м. Олександрія»; «Реконструкція КНС-1 по вул. Шевченка, 16 с. Березівка, Маловисківського району, Кіровоградської області. Коригування».

У багатоквартирних житлових будинках області встановлено 741 будинковий прилад обліку теплової енергії, або 59,4% (розрахунково) до кількості будинків, які доцільно оснащувати приладами обліку теплової енергії (тобто 3-поверхових і вищих).

Створено 497 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, на утриманні яких перебуває 566 житлових будинків.

Впроваджено роздільне збирання побутового сміття, яким у 2021 році охоплено до 35% населення. Об'єм відібраних при цьому ресурсоцінних компонентів становить до 14% загального об'єму сміття.

Дорожно-транспортний комплекс

У 2021 році протяжність мережі автомобільних доріг загального користування Кіровоградської області з твердим покриттям складала 6331,1 км (98% від загальної довжини доріг), із них:

- державного значення – 2056,8 км доріг загального користування державного значення, у тому числі: міжнародних - 413,9 км, національних – 355,5 км, регіональних – 65,2 км, територіальних – 1222,2 км;

- місцевого значення – 4274,3 км, з них: обласних – 1582,9 км, районних – 2691,4 км.

В області налічується 530 мостів для проходження пішоходів та руху автотранспорту, загальною довжиною 11,5 тис. п.м.

У рамках національної програми «ВЕЛИКЕ БУДІВНИЦТВО» усі райони області було охоплено об'єктами ремонту доріг загального користування.

На поліпшення технічного стану автомобільних доріг області за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів (з урахуванням видатків за рахунок відповідних субвенцій з державного бюджету інвестиційного спрямування) у 2021 році освоєно 5,6 млрд. грн. та введено в експлуатацію 267,9 км доріг.

У 2021 році вантажообіг підприємств транспорту становив 25505,7 млн. ткм, що на 8% менше порівняно з 2020 роком, у тому числі автомобільним – 1035,6 млн. ткм (58,9%).

Підприємствами транспорту перевезено 16069,6 тис. т вантажів, що на 47,3% більше ніж у 2020 році, у тому числі автомобільним збільшено відправлення вантажів у два рази – 9783,1 тис. т (34,7%).

У 2021 році пасажирообіг усіх видів транспорту збільшився на 33,3% і становив 1570,6 млн. пас. км.

Доходи населення, соціальні стандарти та гарантії

Чисельність зайнятого населення області у віці 15-70 років у 2021 році зменшилась на 9,1 тис. осіб, і склала 352,9 тис. осіб (у 2020 році - 362 тис. осіб).

Рівень зайнятості склав 52,6% (у 2020 році – 53,1%).

Чисельність безробітних збільшилась із 52,7 тис. осіб у 2020 році до 53,6 тис. осіб у 2021 році. Рівень безробіття склав 13,2% (2020 рік – 12,7%).

Розмір середньомісячної заробітної плати в області за 2021 рік склав 11 180 грн., що на 16,4% більше порівняно із 2020 роком (9 603 грн.), у тому числі: у промисловості - на 12,7% (11 589 грн.); у сільському господарстві - на 17,7% (10 483 грн.); в освіті - на 26,1% (10 732 грн.); в охороні здоров'я - на 26,5% (10 417 грн.).

Індекс реальної заробітної плати склав 105,2% (2020 рік – 112,3%).

Протягом 2021 року для посилення соціального захисту громадян:

нараховано житлову субсидію на суму 967,9 млн. грн. (у тому числі: на виплату готівки – 932,2 млн. грн.; у грошовій безготівковій формі – 35,7 млн. грн.).

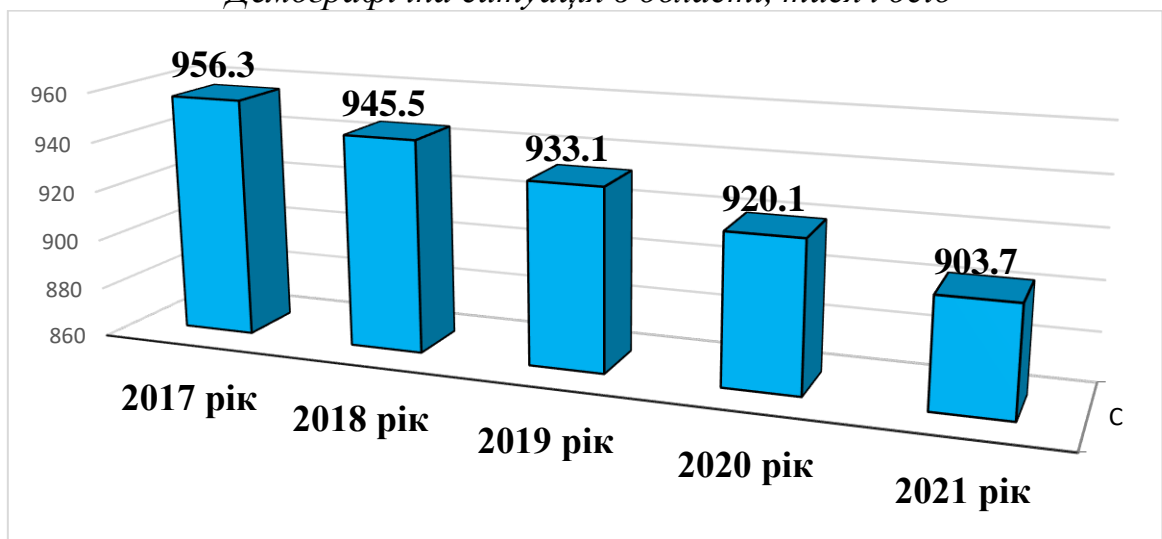
Виплачено різних видів державної допомоги 57,3 тис. сімей на суму 1616,8 млн. грн.

Демографія

Демографічна ситуація в області має негативні тенденції. З початку 2021 року чисельність населення зменшилася на 16,4 тис. осіб і станом на 01 січня 2022 року становила 903,7 тис. осіб.

Зменшення населення відбулося за рахунок природного скорочення (перевищення числа померлих над живонародженими) - на 13,5 тис. осіб, та міграційного скорочення – на 2,9 тис. осіб. Упродовж 2021 року народилися 5,5 тис. осіб, померли 19 тис. осіб

Демографічна ситуація в області, тисяч осіб

Діаграма 1.2.1

2 АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Атмосферне повітря – один із найважливіших компонентів навколишнього природного середовища.

Нормальний хімічний склад атмосферного повітря сприяє нормальному функціонуванню екологічних систем, забезпечує кругообіг ряду хімічних елементів, сприяє розвитку флори і фауни.

Під забрудненням атмосфери розуміють потрапляння в неї речовин будь – якого походження, які не властиві природному складу атмосфери, або наявні в концентраціях, що значно відрізняються від їх природного вмісту в атмосфері і які шкідливо впливають на живі організми та пригнічують їх життєдіяльність.

Атмосфера, як і будь-який компонент біосфери, являє собою велику рівноважну окислювальну систему зі значним вмістом основного окислювача – кисню. За рахунок цього можливе самоочищення атмосферного повітря. В цих процесах важливу роль відіграють також гравітаційне та електромагнітне поле Землі (осадження твердих часток), атмосферні опади (вимивання газоподібних та рідких компонентів). У результаті цих процесів, атмосфера, як природа в цілому, нейтралізує та видаляє потрапляючі в неї шкідливі домішки. Компенсаційні можливості атмосфери є вичерпними і чисте повітря відносять до вичерпних поновлювальних ресурсів. Здатність атмосфери до самоочищення довгий час людство використовувало «бездумно» і, як наслідок, все частіше зустрічаємося з регіональними екологічними проблемами та передкризовими ситуаціями.

За статистикою в середньому близько 70% всіх шкідливих викидів в атмосферу безпосередньо випускають об'єкти промисловості та енергетики, що призводить до непоправної шкоди здоров'ю людей. Дана проблема вже достатньо давно виходить на глобальний рівень, тому багато країн намагається її вирішити через імплементацію програм та стратегій.

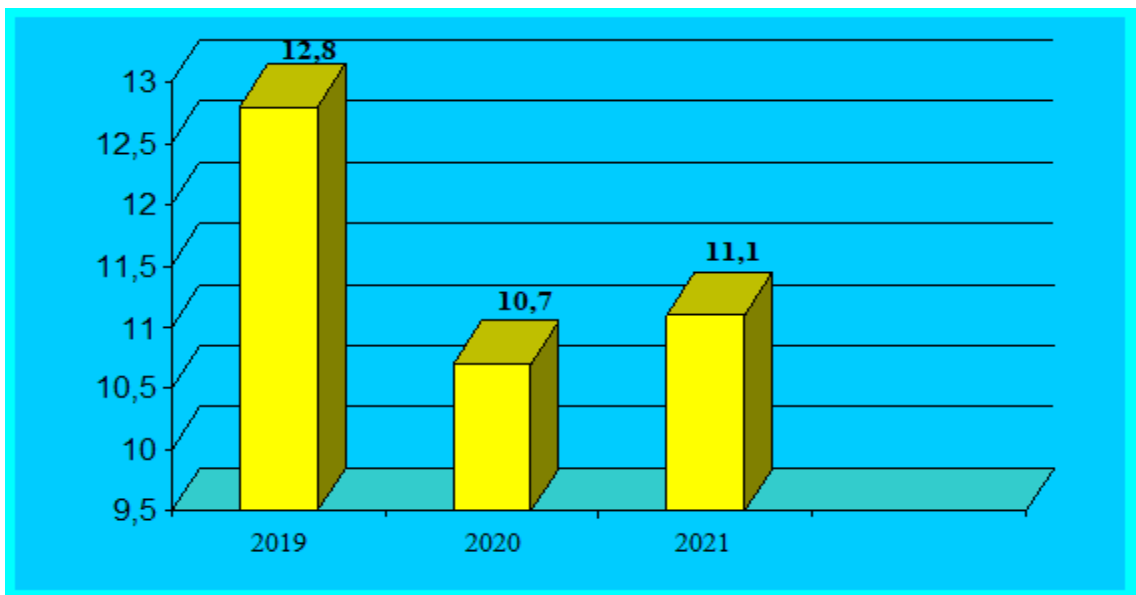
Сучасний розвиток суспільства характеризується великою чисельністю населення, а отже, і зростанням економічних та енергетичних потреб. Потужні викиди промислових шкідливих речовин в атмосферу, вихлопних газів автомобілів, застосування фреонів у побуті спричиняють виникнення парникового ефекту на планеті та зміну клімату в цілому.

Україна також не може стояти осторонь світових процесів, що засвідчує затвердження КМ України «Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок». Цей документ був розроблений з метою виконання зобов'язань України в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства в частині обмеження викидів забруднюючих речовин.

2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

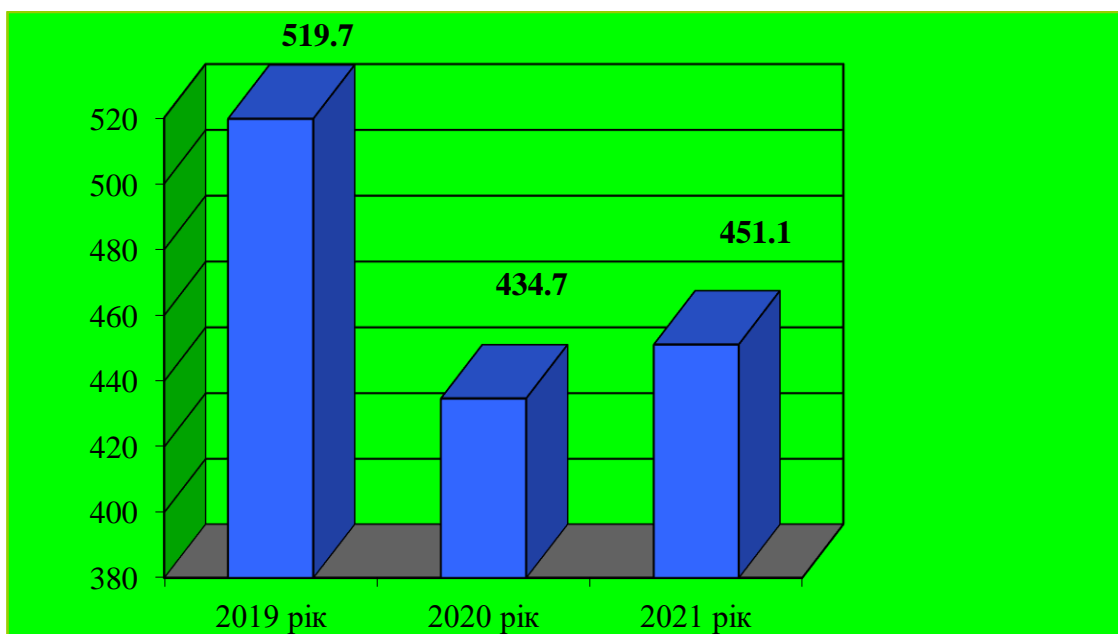
За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, у 2021 році у повітряний басейн області надійшло від стаціонарних джерел викидів підприємств та організацій 11,1 тис. т забруднюючих речовин, що на 0,40 тис. т більше, ніж у 2020 році (Діаграма 2.1.1.1).

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (тис. т)

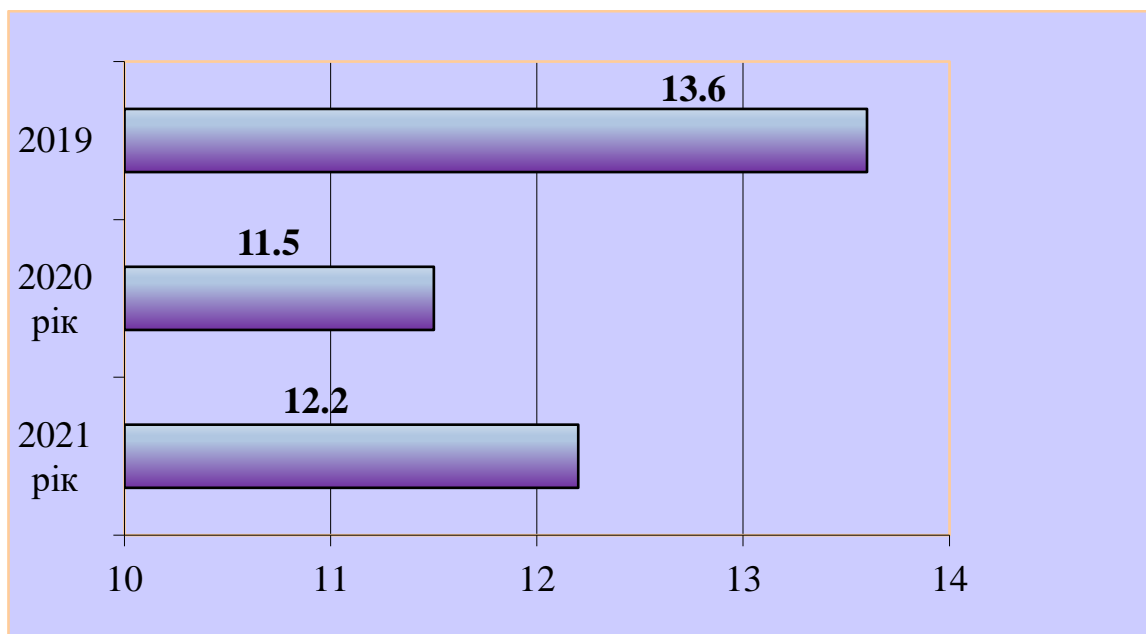
Діаграма 2.1.1.1

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км², кг

Діаграма 2.1.1.2

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг

Діаграма 2.1.1.3

2.1.2 Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах області

Кіровоградська область має потужно розвинений промисловий потенціал, що зумовлює значне техногенне навантаження на навколишнє середовище.

Основними забруднювачами атмосферного повітря області є підприємства добувної та переробної промисловості, транспорту та зв'язку.

У 2021 році обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по регіону в порівнянні з попереднім 2020 роком, за даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, збільшився на 0,70 тис. тонн і становить 11,1 тис. тонн.

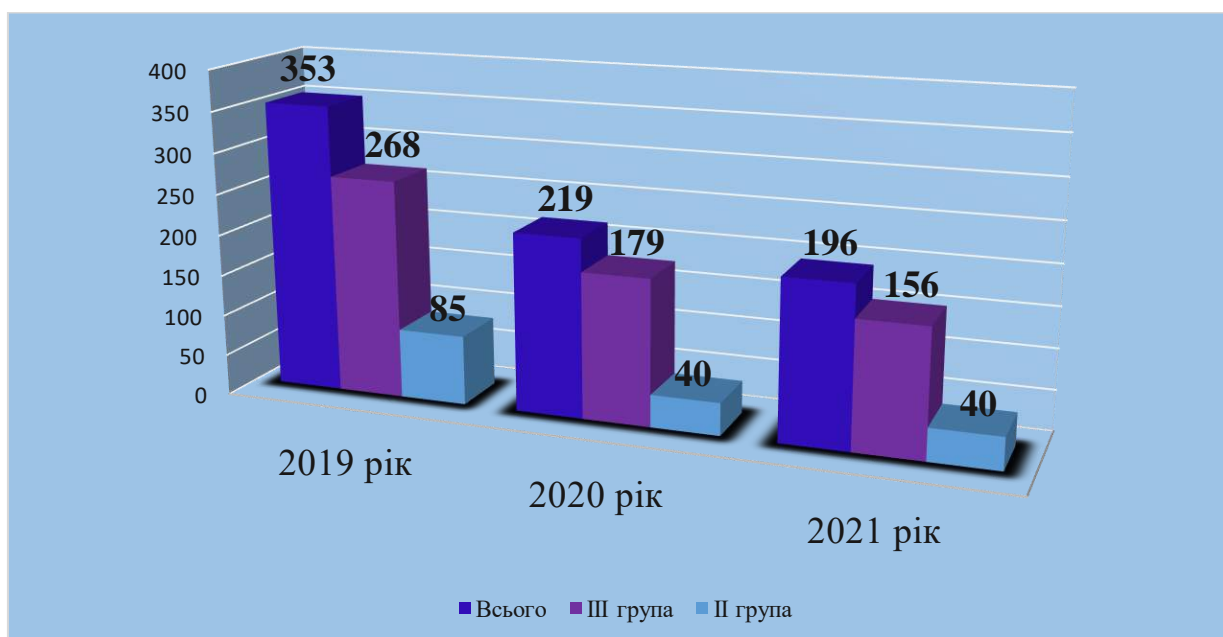
Для забезпечення стабільності екологічної ситуації та зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в області вживається низка відповідних заходів, зокрема контролюється питання недопущення здійснення викидів забруднюючих речовин в повітря без відповідних дозволів, проводиться постійний моніторинг екологічного стану регіону.

*Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за
2021 рік та два попередніх*

Таблиця 2.1.2.1

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	2	3	4
Загальна кількість (одиниць) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:	353	219	196
другої групи	85	40	40
третьої групи	268	179	156
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	12,8	10,7	11,1
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , кг	519,7	434,7	451,1
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	13,6	11,5	12,2

Загальна кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, од.

Діаграма 2.1.2.1

Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в т. ч. щільність та на душу населення, в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис. т

Таблиця 2.1.2.2

	Всього, т	У % до 2020 року	Збільшення/ зменшення	Щільність викидів, кг	Обсяги викидів у розрахунку на душу населення, кг
			(-) проти 2020		
1	2	3	4	5	6
Кіровоградська область	11091,6	103,8	402,6	451,1	12,2
райони					
Кропивницький	3701,1	98,9	-40,8	*	*
Голованівський	3921,8	104,3	162,7	*	*
Новоукраїнський	967,8	102,3	22,2	*	*
Олександрійський	2500,9	111,5	258,5	*	*

* - Розрахунок показників щодо кількості викидів забруднюючих речовин і парникових газів на одну особу, кількість викидів і парникових газів на одиницю площі здійснюється на рівні Держстату тільки по області.

2.1.3 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)

Основними забруднювачами довкілля області є підприємства, що здійснюють виробництво металів (3639,6 т), виробництво олії і тваринних жирів (1293,8 т), та підприємства, які займаються розведенням свиней (1099,3 т). Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в розрізі економічної діяльності наведені в таблиці 2.1.3.1

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

Таблиця 2.1.3.1

№ з/п	Види економічної діяльності	Обсяги викидів за регіоном	
		т	відсотків до загального підсумку
1	2	3	4
Усього		11091,6	100,0
1	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	688,5	6,2
2	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів бульбоплодів	1,2	0,01
3	Розведення великої рогатої худоби молочних порід	21,3	0,19
4	Розведення свиней	1099,3	9,91
5	Лісозаготівлі	1,5	0,013
6	Добування залізних руд	742,9	6,7

1	2	3	4
7	Добування уранових і торієвих руд	183,3	1,65
8	Добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди та глинистого сланцю	46,6	0,42
9	Добування піску, гравію, глини і каоліну	427,4	3,85
10	Добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів, н.в.і.у	5,4	0,048
11	Виробництво м'ясних продуктів	24,1	0,22
12	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів	1,6	0,014
13	Виробництво олії та тваринних жирів	1293,8	11,7
14.	Перероблення молока, виробництво масла та сиру	17,4	0,16
15	Виробництво маргарину і подібних харчових жирів	57,7	0,52
16	Виробництво морозива	14,4	0,13
17	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості	-	-
18	Виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання	5,9	0,05
19	Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання	1,0	0,009
20	Виробництво цукру	859,0	7,74
21	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів	28,1	0,25
22	Дистиляція, ректифікація та змішування спиртних напоїв	4,1	0,037
23	Виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки	33,1	0,3
24	Виробництво фанери, дерев'яних плит і панелей, шпону	23,9	0,21
25	Виробництво інших дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів	-	-
26	Виробництво інших виробів з паперу та картону	0,0	0,0
27	Виробництво інших основних органічних хімічних речовин	0,2	0,0018
28	Виробництво фарб, лаків і подібної продукції, друкарської фарби та мастик	96,5	0,87
29	Виробництво цегли, черепиці та інших будівельних виробів із випаленої глини	321,9	2,9
30	Виготовлення виробів із бетону для будівництва	4,3	0,038

1	2	3	4
31	Виробництво бетонних розчинів, готових для використання	2,4	0,021
32	Виробництво абразивних виробів	17,5	0,16
33	Виробництво неметалевих мінеральних виробів, н.в.і.у.	1,8	0,016
34	Виробництво інших кольорових металів	3639,6	32,81
35	Лиття чавуну	15,2	0,14
36	Виробництво будівельних металевих конструкцій і частин конструкцій	1,5	0,013
37	Кування, пресування, штампування, профілювання; порошкова металургія	0,4	0,04
38	Виробництво сталевих бочок і подібних контейнерів	60,1	0,54
39	Виробництво електророзподільної та контрольної апаратури	13,5	0,12
40	Виробництво гідравлічного та пневматичного устаткування	66,1	0,6
41	Виробництво інших pomp і компресорів	3,7	0,03
42	Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	16,7	0,15
43	Виробництво залізничних локомотивів і рухомого складу	0,0	0,0
44	Виробництво меблів для офісів і підприємств торгівлі	2,0	0,02
45	Виробництво матраців	62,8	0,56
46	Розподілення електроенергії	2,0	0,02
47	Розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи	2,7	0,024
48	Постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря	340,4	3,07
49	Забір, очищення та постачання води	3,4	0,03
50	Будівництво житлових і нежитлових будівель	-	-
51	Інші будівельно-монтажні роботи	0,0	0,0
52	Оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і подібними продуктами	0,1	0,00009
53	Оптова торгівля деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням	177,2	1,6
54	Оптова торгівля іншими проміжними продуктами	7,7	0,07
55	Роздрібна торгівля пальним	12,9	0,116
56	Роздрібна торгівля фармацевтичними товарами в спеціалізованих магазинах	0,1	0,00009
57	Вантажний залізничний транспорт	62,6	0,6
58	Пасажирський наземний транспорт міського та приміського сполучення	0,0	0,0

1	2	3	4
59	Вантажний автомобільний транспорт	0,2	0,002
60	Трубопровідний транспорт	-	-
61	Складське господарство	173,4	1,6
62	Допоміжне обслуговування наземного транспорту	84,9	0,76
63	Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення	-	-
64	Діяльність у сфері провідного електрозв'язку	-	-
65	Інші види грошового посередництва	6,2	0,05
66	Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна	0,5	0,004
67	Інша професійна, наукова та технічна діяльність, н.в.і.у.	3,9	0,03
68	Ветеринарна діяльність	0,4	0,004
69	Державне управління загального характеру	14,8	0,13
70	Регулювання у сферах охорони здоров'я, освіти, культури та інших соціальних сферах, крім обов'язкового соціального страхування	18,9	0,17
71	Регулювання та сприяння ефективному веденню економічної діяльності	11,6	0,1
72	Діяльність у сфері оборони	4,3	0,04
73	Діяльність у сфері охорони громадського порядку та безпеки	14,5	0,13
74	Діяльність пожежних служб	0,2	0,002
75	Діяльність у сфері обов'язкового соціального страхування	0,3	0,003
76	Загальна середня освіта	92,3	0,83
77	Професійно-технічна освіта	8,2	0,07
78	Фахова передвища освіта	5,3	0,05
79	Вища освіта	-	-
80	Інші види освіти, н.в.і.у.	3,7	0,03
81	Діяльність лікарняних закладів	76,1	0,7
82	Загальна медична практика	10,8	0,1
83	Інша діяльність у сфері охорони здоров'я	13,6	0,12
84	Надання послуг догляду із забезпеченням проживання для осіб похилого віку та інвалідів	5,6	0,05
85	Надання інших послуг догляду із забезпеченням проживання	19,4	0,17
86	Виробництво інших машин і устаткування загального призначення, н.в.і.у.	16,7	0,15

Основні забруднювачі атмосферного повітря за 2021 рік

Таблиця 2.1.3.2.

№ з/п	Назва об'єкта	Частка викидів забруднюючої речовини			Частка оснащення джерел викидів газоочисними установками (ГОУ), %*	Ефективність роботи ГОУ, %*	Зменшення обсягів викидів за рахунок впровадження природоохоронних заходів, т/рік **	
		усього викидів, т/рік	до загального обсягу викидів об'єкта, %	до загального обсягу викидів населеного пункту, %			очікуване*	фактичне*
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат»	3639,590	100,0	92,8	100	85-99,9	***	***
2	ТОВ «Марлен-КД»	1038,326	100,0	28,05	1	88,1	перевищення відсутні	перевищення відсутні
3	ПАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат»	742,924	100,0	29,7	***	***	***	***
4	ПРАТ «Кропивницький олійноекстракційний завод»	444,642	100,0	12,01	26	61,2 - 94,2	перевищення відсутні	перевищення відсутні
5	ТОВ «Придніпровський олійноекстракційний завод»	311,420	100,0	8,4	34	91,73-99,51	перевищення відсутні	перевищення відсутні
6	ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1»	321,869	100,0	8,7	3	90,0	1,0	1,0
7	ТОВ «Олександрійський цукровий завод»	457,788	100,0	18,3	***	***	***	***
8	ТОВ «Новомиргородський цукор»	400,883	100,0	10,8	***	***	***	***
9	ТОВ «УКРАГРОКОМ»	246,635	100,0	9,8	7	92,1-96,0	0,03	0,03
10	ПП «Віктор і К»	256,606	100,0	10,2	33	78,8-99,1	перевищення відсутні	перевищення відсутні
11	КП «Теплоенергетик»	198,975	100,0	5,4	***	***	***	***
12	ТОВ «Сврощебінь»	151,035	100,0	15,6	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	0,004	0,004
13	Смолінська шахта ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат»	110,019	100,0	11,4	8	86,21-91,07	перевищення відсутні	перевищення відсутні
14	ТОВ «ОЕЗ ГРАДОЛІЯ»	133,703	100,0	3,6	16	57-96,5	перевищення відсутні	перевищення відсутні
15	Акціонерне товариство «Кіровоградське рудоуправління»*	156,256	100,0	4,2	2	50 - 51	перевищення відсутні	перевищення відсутні
16	КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради	100,342	100,0	4,01	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	перевищення відсутні	перевищення відсутні
17	Приватне сільськогосподарське підприємство «Зарічне»	61,978	100,0	2,47	3	90,1-91,1	0,001	0,001
18	Фермерське господарство «ВК і К»	60,952	100,0	2,43	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	перевищення відсутні	перевищення відсутні
19	ТОВ «Укрпромтара»	60,107	100,0	1,62	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	перевищення відсутні	перевищення відсутні
20	ТОВ «Капро Ойл»	57,722	100,0	1,5	3	84,4-90,1	перевищення відсутні	перевищення відсутні

1	2	3	4	5	6	7	8	9
21	Філія ТОВ «Верес»	54,357	100,0	2,17	16	75 - 90	перевищення відсутні	перевищення відсутні
22	Новокостянтинівська шахта ДП «Східний гірничо – збагачувальний комбінат»	52,359	100,0	5,41	1	96,27 -	перевищення відсутні	перевищення відсутні
23	Локомотивне депо Знам'янська філія «Одеська залізниця»	52,197	100,0	1,41	4	75,8-86	0,1323	0,1323
24	ТОВ «Смилівське хлібоприймальне підприємство»	44,124	100,0	1,13	14	92,17 – 94,62	0,01	0,01
25	ТОВ «Автострада Трейд Груп»	167,984	100,0	5,54	6	99	3,8	3,8

* Інформація наведена згідно з документами на отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

** Графи 8, 9 заповнюються тільки щодо виконаних заходів.

*** Суб'єкт господарювання віднесено до об'єктів I групи підприємств, дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами видано Міндовкілля України.

2.2 Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Контроль за якістю атмосферного повітря в населених пунктах області проводить лабораторія спостереження за забрудненням атмосфери II групи Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології відповідно постам по інгредієнтам: пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю, оксид азоту, сажа, розчинні сульфати, формальдегід.

Лабораторія надсилає проби атмосферного повітря на визначення важких металів в Центральну геофізичну обсерваторію імені Бориса Срезневського (м. Київ), де проводять аналізи проб повітря по інгредієнтам: мідь, цинк, свинець, марганець, нікель, кадмій, залізо, хром.

До найбільш розповсюджених видів промислового забруднення повітря відносяться: пил, діоксид сірки, розчинні сульфати, оксид азоту, сажа, формальдегід, бенз/а/пірен, оксид вуглецю, діоксид азоту.

Рівень забруднення атмосферного повітря в м. Кропивницькому протягом 2021 року характеризувався збільшенням концентрації діоксиду сірки на 0,01% та сажі на 0,005% та зменшенням оксиду вуглецю на 1,3% у порівнянні з 2020 роком.

В 2021 році в повітрі м. Кропивницького вміст пилу, діоксиду азоту, оксиду азоту, розчинних сульфатів, нікелю, хрому залишився на рівні 2020 року. Вміст оксид вуглецю, заліза, мангану, міді, цинку зменшився. Вміст діоксиду сірки, сажі, формальдегіду кадмію, свинцю збільшився.

Великий вплив на забруднення повітря міста спричиняє його промислова зона, а також використання підприємствами та споживачами старого та несправного автотранспорту.

У м. Олександрії спостерігалось зменшення середньорічної концентрації по пилю на 0,01%, інші показники на рівні ГДК, в м. Світловодську – спостерігалось зменшення концентрації пилю на 0,01% , розчинних сульфатів – на 0,002%, збільшення діоксиду сірки на 0,004%, оксиду вуглецю на 1,3%, діоксид азоту – та оксиду азоту - на 0,01% у порівнянні з 2020 роком.

Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міст

Таблиця 2.2.1

Назва забруднюючої речовини	Місто	Середньорічний вміст, мг/м ³	Середньодобові ГДК, мг/м ³	Максимальні разові ГДК, мг/м ³	Максимальний вміст, мг/м ³
1	2	3	4	5	6
Пил	м. Кропивницький	0,21	0,15	0,5	0,6
Діоксид сірки		0,018	0,05	0,5	0,051
Розчинені сульфати		0,01	*	*	0,06
Оксид вуглецю		1,4	3,0	5,0	5,0
Діоксид азоту		0,03	0,04	0,2	0,08
Оксид азоту		0,02	0,06	0,4	0,05
Сажа		0,03	0,05	0,15	0,13
Формальдегід		0,0035	0,003	0,035	0,012
Пил	м. Олександрія	0,21	0,15	0,5	0,6
Діоксид сірки		0,0185	0,05	0,5	0,049
Розчинені сульфати		0,01	*	*	0,03
Діоксид азоту		0,03	0,04	0,2	0,08
Сажа		0,05	0,05	0,15	0,18
Пил	м. Світловодськ	0,07	0,15	0,5	0,3
Діоксид сірки		0,017	0,05	0,5	0,16
Розчинні сульфати		0,006	*	*	0,02
Оксид вуглецю		1,5	3	5,0	3,0
Діоксид азоту		0,04	0,04	0,2	0,14
Оксид азоту		0,002	0,06	0,40	0,13
Формальдегід		0,002	0,003	0,035	0,029

* Немає значення ГДК для визначення розчинних сульфатів

2.3 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

За результатами спостережень Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології, значення радіаційного фону за останні роки не перевищують рівнів природного фону та становлять 10-14 мкР/год (при контрольному рівні природного гамма-фону 25 мкР/год).

*Середньорічне значення гамма-фону за населеними пунктами
Кіровоградської області, мкР/год*

Таблиця 2.3.1

№	Населений пункт	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	м. Кропивницький	0,014	0,014	0,014
2	м. Бобринець	0,012	0,013	0,013
3	м. Гайворон	0,011	0,012	0,011
4	м. Долинська	0,012	0,012	0,012
5	м. Знамянка	0,012	0,012	0,012
6	м. Новомиргород	0,012	0,012	0,012
7	м. Помічна	0,013	0,013	0,012
8	м. Світловодськ	0,010	0,010	0,010

*Радіоактивні випадки з атмосфери (за даними спостережень метеостанції
м. Бобринця)*

Таблиця 2.3.2

Показник	Щільність випадків, Бк/м ² - місяць												Сума за 2021р
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
¹³⁷ Cs	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	2,0
⁹⁰ Sr	I кв-0,51			II кв-0,36			III кв-0,83			IV кв-0,15			1,85

2.4 Використання озоноруйнівних речовин

Озоновий шар – це шар атмосфери (стратосфери), в межах якого концентрація озону удесятеро вища, ніж біля поверхні Землі.

Основна кількість озону зосереджена на висоті 20-55 км над поверхнею Землі, максимальна його концентрація – на висоті 5-18 км. Озон утворюється в стратосфері із двохатомного кисню, що поглинає «жорстке» короткохвильове ультрафіолетове випромінювання. Таким чином озон обмежує проходження ультрафіолету і не пропускає його короткохвильову частину, у разі проникнення якої життя на Землі у сучасній білковій формі було б неможливим. При проникненні цієї складової сонячного спектру до земної поверхні почастишають опіки шкіри та сітківки ока, розвиток злоякісних пухлин, будуть руйнуватись молекули ДНК та кров'яні тільця, пригнічуватиметься фотосинтез у рослин. У разі збільшення інтенсивності «жорсткого» ультрафіолету може загинути планктон у поверхневому шарі

води, який є основою харчових ланцюжків усіх морських екосистем. Таким чином, озон є своєрідним захисним екраном для всього живого на Землі.

Атмосферний озон вважається також найбільш важливим енергетичним складником стратосфери. Завдяки поглинанню сонячної енергії підтримується баланс температури в стратосфері, баричне поле, режим вітрів.

Збереження озонового шару стратосфери є однією з пріоритетних глобальних екологічних цілей на сьогодні.

Верховною Радою України 15 липня 2021 року прийнято Закон України «Про внесення змін до статті 16 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» щодо регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами.

Закон України «Про охорону атмосферного повітря» приведено у відповідність із Законом України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» у частині забезпечення дотримання міжнародних зобов'язань.

Зобов'язання стали обов'язковими для України після набрання чинності Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар. Перш за все, це стосується поступового скорочення та в подальшому припинення споживання цих речовин.

Законом врегульовано питання щодо використання, імпорту озоноруйнівних речовин і фторованих парникових газів (далі - контрольовані речовини) та товарів, що їх місять, а також їх споживання в Україні.

Крім того, Законом визначено питання державного регулювання і контролю за ввезенням і вивезенням контрольованих речовин та узгодженості взаємодії між державними органами щодо ведення обліку ввезених/вивезених речовин, що, в свою чергу, забезпечуватиме об'єктивне звітування України як Сторони Монреальського протоколу перед Озоновим Секретаріатом.

2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Якість життя, стан здоров'я, можливість сталого розвитку і добробуту людини, залежить від якості довкілля, зокрема, якості атмосферного повітря. За даними ВООЗ встановлено, що 91% світового населення проживає у районах, де рівень забруднення атмосферного повітря перевищує допустимі рівні, а дев'ять з десяти людей дихають повітрям з високими концентраціями забруднюючих речовин.

Забруднення атмосферного повітря за ступенем хімічної небезпеки для людини посідає перше місце. Це обумовлено, насамперед, тим, що забруднюючі речовини з атмосферного повітря мають найширше розповсюдження та потрапляють у різні середовища. Наприклад, атмосферні опади спричиняють до 10% забруднення водних об'єктів басейну Дніпра, значно забруднюють ґрунт тощо. Крім того, людина споживає за добу і в цілому за життя в об'ємному відношенні повітря набагато більше, ніж води і їжі.

Дослідження атмосферного повітря на території Кіровоградської області здійснюється лабораторіями Державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я» (Кропивницьким та Олександрійським районними відділами, Світловодським та Гайворонським відділеннями).

Моніторингові дослідження атмосферного повітря в м. Кропивницькому проводяться на маршрутному посту у фіксованій точці, яка розташована у житловій забудові по вулиці Тобілевича, 24, за скороченою програмою (5 разів на тиждень, 2 рази на день – вранці і ввечері), здійснюються санітарно – гігієнічною лабораторією Центру.

Олександрійським районним відділом, Світловодським та Гайворонським відділеннями дослідження атмосферного повітря проводяться за заявками населення.

Атмосферне повітря досліджується на пил, сажу, аміак, азоту діоксид, сірчистий ангідрид, вуглецю оксид, кислоту сірчану, метан, сірководень, солі важких металів (хром), фенол, формальдегід, хлор.

Всього лабораторіями центру протягом 2021 року було досліджено 2377 проб атмосферного повітря міських поселень, із яких 2 проби – з перевищенням ГДК (1 проба по ангідриду сірчистому та 1 проба по сажі в м. Кропивницькому).

На території сільських поселень досліджено 2599 проб атмосферного повітря. Всі дослідження відповідали нормативним значенням.

За даними Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології контроль за станом забруднення атмосферного повітря проводить лабораторія спостереження за забрудненням атмосфери II групи Кіровоградського центру з гідрометеорології в м. Кропивницькому на трьох стаціонарних постах, які розташовані по вул. В'ячеслава Чорновола, 4, вул. Андріївській, 89, вул. Пугачова, 2, в м. Олександрії – на 1 посту спостереження по вул. Першотравневій, 17 та в м. Світловодську – на 1 посту по вул. Героїв України, 3а.

Дослідження проводяться по інгредієнтах: пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид азоту, сажа, оксид вуглецю, розчинні сульфати, формальдегід.

У 2021 році в м. Кропивницькому Кіровоградським обласним центром з гідрометеорології проведено 15 008 спостережень, з яких 9 спостережень не відповідало гігієнічним нормативам. Так перевищення середньорічних концентрацій по пилу відмічається в 1,4 разу та по формальдегіду – в 1,2 разу.

У м. Олександрії проведено 3828 спостережень. Перевищення середньорічних концентрацій спостерігалось по пилу в 1,4 разу.

У м. Світловодську проведено 5040 спостережень. Перевищень середньорічних концентрацій не спостерігалось.

Зростання забруднення навколишнього середовища і, насамперед, атмосферного повітря у містах, хімічними речовинами різного походження,

призводить до зростання захворюваності населення. Забруднення атмосферного повітря формальдегідом, пилом, діоксидом сірки, діоксидом азоту та іншими токсичними речовинами, негативно впливає на здоров'я людини. При цьому зростає загальна захворюваність населення, зумовлена ураженням окремих органів і систем організму – органів дихання (бронхіальна астма, алергічні риніти та інші неспецифічні хвороби легень).

Небезпечними для здоров'я дітей є також викиди шкідливих хімічних речовин, які поступають в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел, в результаті чого можуть знижуватися адаптивні можливості дитячого організму, що призводить до зміни дихальних функцій і збільшення рівня легеневої патології.

Згідно зі Статистичним збірником по Кіровоградській області за 2021 рік захворюваність населення області на хвороби органів дихання дещо збільшилась і склала 24985, 7 на 100 тис. населення, при 23 843, 7 на 100 тис. населення у 2020 році (на 1,1%), що може свідчити, що на захворюваність населення області на хвороби органів дихання впливає не тільки якість атмосферного повітря, але і спадковість, спосіб життя, стреси, шкідливі звички.

Спостерігається така тенденція показника захворюваності органів дихання у дітей: на алергічний риніт дещо зменшився – з 254,2 у 2020 році до 217,9 у 2021 році; на бронхіальну астму знизився – з 24, 4 у 2020 році до 22,0 у 2021 році.

2.6 Заходи, спрямовані на поліпшення якості атмосферного повітря

Якість атмосферного повітря – надважливого природного ресурсу – впливає на здоров'я людей, природних екосистем, стан клімату і, через природні ланцюги, на всі компоненти довкілля. Тож регулювання, контроль та захист атмосферного повітря є запорукою здорового та гармонійного існування людини та всього навколишнього природного середовища.

Законодавство України у сфері охорони атмосфери передбачає впровадження комплексної системи правових заходів, які мають забезпечувати охорону атмосферного повітря від забруднення. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» є правовим фундаментом діяльності, яка спрямована на запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на навколишнє середовище та здоров'я людини, забезпечення екологічної безпеки, формування сприятливих умов життєдіяльності.

Стандарти та норми, які на сьогодні є дійсними в галузі охорони атмосферного повітря, створені з метою впровадження безпечних сучасних технологій, запобігання техногенних катастроф та аварій, а також є гарантом безпечного навколишнього середовища. Підприємства, організації та громадяни, які є суб'єктами підприємницької діяльності, мають впроваджувати заходи щодо забезпечення виконання вимог у галузі охорони атмосферного повітря, що передбачені нормами та стандартами екологічної безпеки. Законодавство зобов'язує суб'єкти господарювання вживати заходи,

спрямовані на зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин і зменшення впливу фізичних факторів.

Пріоритетними у сфері охорони атмосферного повітря в Україні наразі є наступні заходи:

- імплементація стандартів ЄС до нормативно-правової бази України;
- вжиття заходів щодо зниження рівня шкідливого впливу об'єктів, які є джерелами забруднення атмосферного повітря;
- вжиття заходів щодо вдосконалення контролю якості атмосферного повітря.

Наразі неможливо забезпечити якість атмосферного повітря без впровадження моніторингу, який би охоплював спостереження усього переліку забруднюючих речовин, що передбачені директивами ЄС:

- Директива 2001/81/ЄК щодо державних граничних норм для певних забруднювачів атмосфери;
- Директива 2008/50/ЄС2 про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи;
- Директива 2010/75/ЄС3 про промислові викиди (інтегроване запобігання та контроль забруднення);
- Директива ЄС 2016/22844 про скорочення викидів окремих атмосферних забруднюючих речовин на національному рівні на 2020 - 2030 роки відповідно до цілей Гетеборзького протоколу.

В Україні з метою імплементації положень Директиви 2008/50/ЄС та Директиви 2004/107/ЄС затверджено Порядок здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря. Даний документ впроваджує оновлену систему моніторингу стану повітря та основні складові управління якістю повітря, які відповідають наведеним директивам.

Розроблена система правових приписів, які регулюють відносини, що виникають у сфері охорони атмосферного повітря, з метою збереження сприятливого стану повітря, поліпшення й відновлення його стану, запобігання забрудненню та впливу на нього хімічних сполук, фізичних та біологічних чинників.

Законодавство України з охорони атмосферного повітря передбачає систему правових заходів: дозвільного, попереджувального (превентивного), контрольного, стимулюючого характеру (заохочення й відповідальність), поновлювального (відтворювального), заборонного характеру.

Статтею 11 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» встановлено, що викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами можуть здійснюватися після отримання дозволу, виданого суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до другої або третьої групи, обласними, Київською, Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища за погодженням з

центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Найбільший обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Кіровоградської області за 2021 рік надійшов від ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат», ТОВ «Марлен – КД», ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», ПРАТ «Кропивницький олійноекстракційний завод», ТОВ «Придніпровський олійноекстракційний завод», ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів №1», ТОВ «Олександрійський цукровий завод», ТОВ «Новомиргородський цукор», ТОВ «УкрАгроКом», ПП «Віктор і К», КП «Теплоенергетик», ТОВ «ЄвроЩебінь», ТОВ «Автострада Трейд Груп», АТ «Кіровоградське рудоуправління», ТОВ «ОЕЗ Градоля», Смолінська шахта ДП «Східний гірничо – збагачувальний комбінат», КП «Теплокомуненерго Олександрійської міської ради», ПСП «Зарічне», ФГ ВК і К, ТОВ «Укрпромтара», ТОВ «Капро Ойл», філія ТОВ «Верес», Новокостянтинівська шахта ДП Схід ГЗК, ТОВ Ємилівське ХПП, Локомотивне депо Знам'янська філія Одеська залізниця.

Вищезазначеними суб'єктами господарювання здійснюється рад заходів задля збереження та поліпшення якості атмосферного повітря.

На ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» у 2021 році виконано реконструкцію газоочисного обладнання трубчатих обертових печей на суму 52 млн. 600 тис. грн.

На ТОВ «ОЕЗ Градоля» для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря здійснювалися наступні заходи:

- все пилогазоочисне обладнання і установки піддавалися технічному огляду, налагодженню та перевірці на ефективність;
- додержувалися норми технологічного режиму при роботі обладнання для дотримання нормативів ГДВ викидів в атмосфері;
- здійснювався контроль роботи двигунів автотранспорту на території заводу, зменшення їх роботи на підвищених та холостих обертах.

За інформацією філії ТОВ «Верес», з метою скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля у 2021 році були здійснені наступні заходи:

- трималися на постійному контролі гранично допустимі рівні викидів в атмосферне повітря;
- проведено перевірку відповідності фактичних параметрів роботи установок очистки газу проектним (ефективність роботи ГОУ);
- здійснювався постійний контроль технічного стану ГОУ, безперебійна робота пилоочисної системи, проводилися профілактичні огляди і ремонти, продувка і чистка обладнання;
- проводився виробничий лабораторний контроль за станом забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами викидів та їх подальший аналіз.

На ПрАТ «Кропивницький ОЕЗ» регулярно проводилися налагоджувальні роботи та дотримувалися відповідні режими експлуатації обладнання, здійснювався контроль за витратою палива та герметичністю газоходу.

За інформацією КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради, підприємством проведено лабораторні дослідження на межі житлової забудови згідно з затвердженими програмами виробничого контролю, перевищень нормативів гранично – допустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на діючих стаціонарних джерелах не виявлено.

На ТОВ «Марлен–КД» з метою недопущення перевищення викидів в атмосферне повітря постійно проводився контроль за станом газоочисного обладнання, здійснювалося економне використання природних ресурсів та проводилися регламентні роботи на устаткуванні, яке здійснює викиди. Регулярно проводилися інструментальні вимірювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, крім цього, вимірювання проводилися на межі санітарно – захисної зони. Вміст забруднюючих речовин у викидах підприємства відповідно до інструментальних вимірювань за період 2021 року в межах норми та не перевищує гранично допустимі концентрації.

Відповідно до інформації ПП «Віктор і К» для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля у 2021 році були здійснені наступні заходи:

- щокварталу проводився лабораторно-інструментальний контроль викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел викидів;

- проведено перевірку ефективності газоочисного обладнання відповідно до «Правил технічної експлуатації установок очистки газу», затверджених наказом Міндовкілля від 06 лютого 2009 року № 52, показники ефективності відповідають проектним показникам;

- новостворені ГОУ обладнані місцями відбору проб згідно з чинним законодавством;

- проведено контроль за герметичністю обладнання;

- отримано Висновок з оцінки впливу на довкілля від 08 вересня 2021 року № 04.2/20214217728/2, післяпроектний моніторинг виконано.

На ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів №1» у 2021 році здійснювався контроль за складом і обсягом забруднюючих речовин, що викидаються, забезпечувалася безперебійна робота і підтримання у справному стані споруд, устаткування і апаратури для очищення викидів та зменшення рівнів іншого впливу, проведено налагоджувальні роботи обладнання, закінчено утеплення печі №1.

За інформацією ПСП «Зарічне», у 2021 році підприємством були проведені такі заходи щодо зменшення шкідливого впливу на довкілля:

- забезпечено оптимальний режим роботи циклону, шляхом приведення опору мережі повітропроводів відповідно до проектної (прочищення, ліквідування дефектів), герметизація нещільностей;

- забезпечення оптимального режиму роботи машини для калібровки, шляхом приведення опору мережі повітропроводів у відповідність до проєктної (прочищення, ліквідування дефектів і підсосів), герметизацію нещільностей;

- режимно–технологічні налагоджувальні роботи з метою зменшення надлишку повітря горіння, впровадження рециркуляції димових газів.

На ТОВ «УкрАгроКом» у 2021 році проведено технічний огляд та здійснено перевірку на відповідність проєктним характеристикам фактичної роботи усіх газоочисних установок. За допомогою лабораторних вимірів здійснено контроль по дотриманню нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

За інформацією АТ «Кіровоградське рудоуправління», у 2021 році для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля на Обознівському родовищі вторинних коалінів у виробничому процесі були задіяні автомобілі самоскиди КТС KTDF та AVTR-SM20 Dong Feng та бортові автомобілі Dong Feng DFA, Picap Dong Feng, на яких діє система Ad Blue. Це рідина (реагент) розчин карбаміда або мочевины, яка змішується з відпрацьованими вихлопними газами в автомобілі і вступає з ними в хімічну реакцію. AdBlue – це безбарвна рідина, що використовується в системі згоряння пального (SCR) автомобіля для зменшення викидів шкідливих речовин із дизельного двигуна. Також підприємством цілодобово для пиленодавлення на автмобільних дорогах були задіяні машини на базі автомобіля КрАЗ 6510 в кількості двох одиниць.

Відповідно до інформації ПрАТ «Центральний гірничо – збагачувальний комбінат» у 2021 році з метою скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля були здійснені наступні заходи:

забезпечено виконання комплексу заходів з пилопригнічення відвалів, складів продукції шляхом зрошення автодоріг і робочих майданчиків, закріпленням поверхні неробочих уступів зв'язуючими речовинами, зрошенням розкритих порід під час транспортування та подальшого розвантаження транспортних засобів, зрошенням відкритих складів продукції. Проводився систематичний контроль за вмістом окису вуглецю та димності у відпрацьованих газах автомобілів. Проведено інструментально –лабораторні дослідження параметрів стану атмосферного повітря на межі СЗЗ до та після проведення масових вибухів у кар'єрах №3, 4; на території житлових масивів, які розташовані на межі СЗЗ промислових майданчиків № 5, 6. Проведено підрядною організацією інструментальні заміри параметрів сейсмічних та ударних хвиль згідно з графіком проведення масових вибухів у кар'єрах № 3 та 4.

За даними ТОВ «Олександрійський цукровий завод», підприємством у 2021 році проведено наступні заходи, спрямовані на зменшення забруднюючих речовин в атмосферне повітря:

- замінено змійовики переднього ступеня пароперегрівача парового котла ТП 35/39, що зменшило використання природного газу на 10 000 м³;

- проведена заміна центрифуг III продукту Е 1390, що зменшило використання природного газу на 50 000 м³.

Відповідно до інформації ФГ «ВК і К» у 2021 році виділено 66,2 тис. грн. на заходи, спрямовані на зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

За даними ТОВ «Автострада Трейд Груп», протягом 2021 року були проведені наступні заходи для зменшення шкідливого впливу на довкілля для промислового майданчика на території Соколівської територіальної громади Кропивницького району:

- використовувалося обладнання тільки із працюючими та справними контрольними – вимірювальними приладами;

- забезпечено повну герметичність резервуарного обладнання для запобігання викидам летких фракцій дизпалива;

- обладнання для зберігання дизпалива оснащено системою контролю рівня палива та захистом від перегрівання;

- проведено перевірку на відповідність фактичних параметрів роботи установок шляхом вимірювань забруднюючих речовин в організованих викидах стаціонарних джерел. За результатами вимірювань перевищень значень граничнодопустимих концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітря не зафіксовано. Рівень шумового забруднення не перевищує допустимих норм, встановлених «Державними санітарними нормами допустимих рівнів шуму в приміщеннях житлових та громадських будинків і на території житлової забудови», затвердженими наказом Міністерства охорони здоров'я від 22 лютого 2019 року № 463.

Відповідно до інформації ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат», протягом 2021 року проведені наступні заходи, спрямовані на скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря:

Смолінська шахта

Протягом року здійснювався виробничий лабораторний контроль за викидами від організованих джерел, відповідно до дозволів на викиди забруднюючих речовин. За результатами виробничого контролю перевищень встановлених нормативів організованими джерелами не зафіксовано. Також здійснювався контроль якості повітря на промисловому майданчику та на межі санітарно-захисної зони.

Дотримувався режим експлуатації пилогазоочисного устаткування (перевірка технічного стану ПГОУ (6 одиниць) та перевірка відповідності фактичних параметрів роботи ПГОУ проектним). Ефективність роботи ПГОУ за звітній період становить 86,21 – 91,1%.

Здійснювалося зрошення технологічних автодоріг на території промислового майданчика шахти з використанням очищеної шахтної води в

об'ємі 8320 м³ на рік. Усі процеси поводження з гірничою масою (товарною рудою, порожні породи та позабалансові руди, хвости купного вилуговування) супроводжувалися рясним зволоженням гірничої маси - витрати води склали 530 м³ на рік; пилоподавлення в бункері гідрозакладального комплексу та на дробарках рудозбагачувальної фабрики – витрати води 327 м³.

Проводилася перевірка вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах пересувних джерел викидів (перевірено 6 одиниць автотранспорту).

У вересні 2021 року було виведено із промислової експлуатації дільницю купного вилуговування. Відходи (хвости КВ) у повному обсязі вивезені з проммайданчика купного вилуговування та використані при рекультивації відпрацьованих порожнин кар'єра піску шахти згідно з проектом «ДП «Схід ГЗК» Смолінська шахта. Рекультивація кар'єру піску».

Новоколятинська шахта

Протягом 2021 року здійснювався виробничий контроль за викидами від організованих джерел відповідно до вимог дозволів на викиди забруднюючих речовин. За результатами виробничого контролю перевищень встановлених нормативів викидів організованими джерелами не зафіксовано. Здійснювався контроль якості повітря на промисловому майданчику та на межі санітарно-захисної зони.

Дотримувався режим експлуатації пилогазоочисного устаткування (перевірка технічного стану ПГОУ (1 одиниця) та перевірка відповідності фактичних параметрів роботи ПГОУ проектним). Ефективність роботи ПГОУ за звітній період становить 80 – 93%.

Здійснювалося зрошення технологічних автодоріг на території промислового майданчика шахти з використанням очищеної шахтної води. Усі процеси поводження з гірничою масою (товарною рудою, порожні породи та позабалансові руди, хвости купного вилуговування) супроводжувалися рясним зволоженням гірничої маси - витрати води склали 13 200 м³ на рік; пилоподавлення в бункері гідрозакладального комплексу – витрати води 10 550 м³.

Проводилася перевірка вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах пересувних джерел викидів (перевірено 36 одиниць автотранспорту).

3 ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1 Тенденції зміни клімату

Глобальна зміна клімату стала однією з найнагальніших екологічних проблем, до вирішення якої прикута увага людства. Її наслідками є небезпечні погодні катаклізми, різкі зміни погоди, паводки, повені, сильні вітри, зливи і дощі, град, посухи, що призводять до значних екологічних та економічних збитків у всьому світі. За даними Всесвітньої метеорологічної організації останні три роки стали трьома найтеплішими роками в історії спостереження. Посилення непередбачуваності погодних умов ставить під загрозу виробництво продовольства, підвищення рівня моря, збільшує ризик природних катастроф.

Згідно з доповіддю Міжурядової групи експертів зі зміни клімату наукові дослідження свідчать, що зміна клімату в результаті антропогенного впливу з кінця XIX століття лише приблизно на третину пов'язана з природними змінами, а на дві третини обумовлена діяльністю людини, зокрема збільшенням концентрації парникових газів в атмосфері.

За всю історію існування Землі клімат змінювався багато разів. Вченим відомо про 7 льодовикових періодів, після яких завжди наступало потепління.

Потепління в наш час – не лише природний процес, бо відбувається у 10 разів швидше, ніж будь-коли. Все частіше науковці вживають термін «кліматична криза» замість «зміни клімату», щоб підкреслити серйозність цієї проблеми та потребу її вирішувати вже зараз. Кліматична криза – це надмірно стрімка зміна клімату «через» підвищення глобальної середньої температури. Щоб протидіяти кліматичній кризі, слід досягти вуглецевої нейтральності до 2050 року та адаптуватися до змін клімату.

За останні 30 років середня річна температура в Україні вже зросла на 1°C. Період від кінця 20-го століття і до сьогодні є найтеплішим за всю історію погодних спостережень в Україні (починаючи з 1890-х років).

Усі сезони в Україні стали теплішими. Згідно з даними Мінприроди, середня літня температура в Україні виросла на 1,3°C, середня зимова – на 0,9°C, середня весняна – на 0,9°C, а середня осіння – на 0,4°C. Якщо спостерігати помісячно, то найбільше підвищення середньої температури відбулося у двох місяцях: січні (на 2,3°C) та липні (на 1,4°C). Причому влітку зростає максимальна температура, тобто у цей сезон стає спекотніше, а взимку – тепліше.

Дослідження показує, що при очікуваному підвищенні температури повітря, навіть на 1,5°C, протягом 2020 - 2050 років кожен другий сезон може бути посушливим.

Зміна клімату призвела до низки змін, що спостерігаються на сході Центральної Європи, включаючи Україну, де річна температура повітря за останні 30 років зросла майже на 1,5°C зі зростанням темпів потепління за останнє десятиліття. Потепління також розподіляється нерівномірно, причому в Україні темпи потепління вищі, ніж у прилеглих регіонах. Водночас щодо опадів жодної тенденції не спостерігається. Міжрічна мінливість температури невелика, водночас найбільшою вона є впродовж зими. Натомість міжрічна мінливість опадів є набагато більш вираженою, з великими відмінностями в обсягах за місяці. Через зміни клімату на тлі зростання середньорічних температур і зміни просторового розподілу опадів, збільшується частота екстремально високих температур на сході Центральної Європи, включаючи Україну, а частота екстремальних холодів зменшується. Це призводить до збільшення тривалості періодів спеки, кількості випадків нестачі води та пов'язаних із погодою перебоїв у роботі транспортних та енергетичних мереж, а також до зростання частоти затоплень, що має наслідки для таких галузей, як сільське господарство, інфраструктура та здоров'я людей.

Україна є учасницею кількох регіональних ініціатив, спрямованих на розуміння та реагування на нові ризики, пов'язані зі зміною клімату, а також на визначення та використання можливостей. У липні 2021 року уряд України затвердив нову ціль кліматичної політики до 2030 року - скорочення викидів парникових газів на 65% проти рівня 1990 року. Ініціатива EU4Climate підтримує впровадження НВВ в Україні з орієнтацією на інновації в енергетичному секторі. Україну визначено як ключового партнера в Європейському альянсі за чистий водень з можливістю використання водню для трансформації українського енергетичного сектору. Поряд з енергетичною реформою Україна бере участь у програмі ПРООН Climate Promise («Кліматичні обіцянки»), зміцнюючи політичну та суспільну волю до заходів, спрямованих на боротьбу зі зміною клімату, і сприяючи прозорості та підзвітності. На національному рівні український уряд розпочав діалог із ЄС щодо можливостей України в межах «Європейської зеленої угоди» для

побудови більш екологічної економіки, включаючи не тільки енергетичну реформу, а й збереження лісів, підвищення продуктивності сільського господарства та покращення показників здоров'я людей.

20 жовтня 2021 року Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження № 1363–р, яким схвалено Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року та операційний план реалізації у 2022 – 2024 роках Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року.

Стратегія розроблена з метою підвищення рівня екологічної безпеки, зменшення впливів та наслідків зміни клімату в Україні.

Стратегічними цілями є:

- зменшення рівня промислового забруднення;
- створення ефективної системи хімічної безпеки;
- забезпечення раціонального використання природних ресурсів;
- досягнення «доброго» екологічного стану вод;
- забезпечення сталого лісоуправління та підвищення здатності лісових екосистем адаптуватися до зміни клімату;
- підвищення ефективності державної системи оцінки впливу на довкілля та державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- збереження біорізноманіття та забезпечення розвитку природно-заповідного фонду в Україні;
- підвищення обізнаності представників центральних і місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які уповноважені на прийняття рішень у сфері навколишнього природного середовища, з питань пом'якшення та адаптації до зміни клімату.

Хоча зміна клімату є глобальною проблемою, її вплив помітний і на місцевому рівні. Тому для ефективної адаптації вкрай необхідне активне залучення місцевих органів влади. Місцеві органи влади запроваджують адаптаційні процеси на місцевому рівні і беруть до уваги вплив зміни клімату під час підготовки середньо- та довгострокових стратегій та щоденного процесу прийняття рішень.

Найкращий засіб запобігання потеплінню – це зведення до мінімуму викидів парникових газів в атмосферу, тобто використання альтернативних видів та джерел енергії.

3.2 Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів

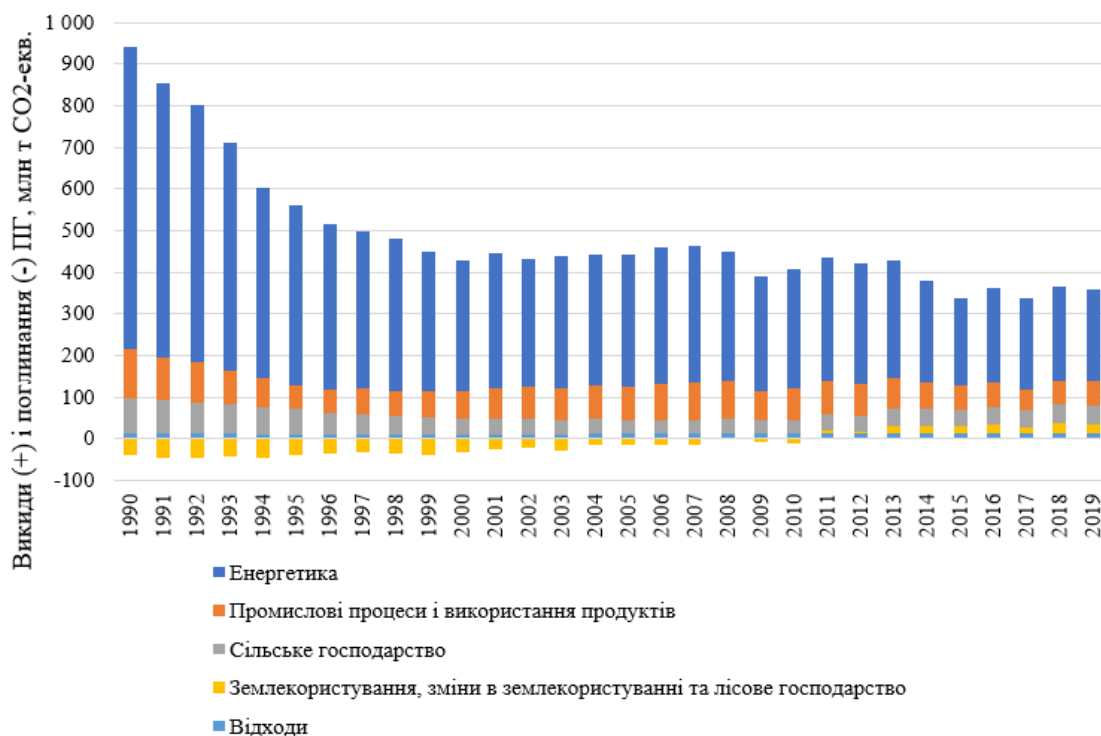
Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів - це система організаційно технічних заходів щодо спостереження, збирання, оброблення, передачі і збереження інформації, необхідної для оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2006 року № 554 затверджено Порядок функціонування національної системи оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом про речовини, що руйнують озоновий шар.

Національна система включає всі види діяльності, які призводять (можуть призвести) до антропогенних викидів парникових газів в атмосферне повітря із джерел (підприємства, цехи, агрегати, установки, транспортні засоби тощо), а також ті, що пов'язані з абсорбцією парникових газів.

Метою національної системи є виконання вимог Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та рішень Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, зокрема: оцінка даних про антропогенні викиди та абсорбцію парникових газів; підготовка і подання національного кадастру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів 33 і національного повідомлення з питань зміни клімату відповідно до Кіотського протоколу. Функціонування національної системи здійснюється шляхом: планування та проведення суб'єктами господарювання щорічної інвентаризації антропогенних викидів та абсорбції парникових газів (далі - інвентаризація); подання міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями, підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності інформації, необхідної для оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів; узагальнення результатів інвентаризації; складання національного кадастру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів і контроль за його якістю; забезпечення архівного зберігання інформації національного кадастру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів і матеріалів до нього. На підставі даних інвентаризації щороку готується національний кадастр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, а також національне повідомлення з питань зміни клімату та досліджень, пов'язаних з покращенням якості оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів.

Національний кадастр антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів є базою показників щодо викидів і поглиначів парникових газів у всіх секторах промисловості, сільському господарстві, енергетиці, лісовому секторі, секторі відходів та їх переробки, низці інших галузей і щорічно подається країнами до Секретаріату Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Проект Національного кадастру антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів в Україні за 1990 – 2019 роки, розміщено на сайті Міндовкілля 25 лютого 2021 року (<https://mepr.gov.ua/news/36912.html>).

3.3 Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату

Державне регулювання кліматичної політики і розвитку охоплює комплекс методів та інструментів регулювання, а саме: правове, інституційне (організаційно-управлінське), фінансово-економічне та пропагандистське регулювання.

На сьогодні в Україні діють Рамкова конвенція ООН про зміну клімату та Кіотський протокол до неї, а також низка постанов Кабінету Міністрів України, які регулюють, в основному, окремі питання кліматичної політики і практично не стосуються політики розвитку. Базові закони не ухвалені, офіційна позиція України не сформована.

Підписавши Кіотський протокол, Україна, як і інші держави, визнала, що державний сектор економіки і приватний бізнес можуть і повинні запобігати глобальному потеплінню.

Базовими аспектами у сфері адаптації до зміни клімату є:

- визначення шляхів досягнення скорочення або обмеження викидів парникових газів;
- створення і стійке функціонування національної системи для оцінки викидів і поглинання парникових газів, національної системи реєстрації;
- розробка програми участі у гнучких механізмах Кіотського протоколу – проєктах спільного впровадження та міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- наукова підтримка всієї діяльності, пов'язаної з питанням зміни клімату;
- участь громадськості у прийнятті рішень з національних дій в галузі зміни клімату, що є складовою побудови громадянського суспільства в державі.

Найбільше викидів метану припадає на підприємства сільського господарства та підприємства, які займаються виробництвом та розподіленням газу, електроенергетики та води.

Зменшення кількості споживання природного газу, впровадження новітніх енергоефективних технологій спалювання палива, заходів з підвищення енергозбереження у сучасних умовах – необхідний та важливий напрямок розвитку області. Пріоритетність напрямків, пов'язаних з використанням регіональних видів твердого палива, енергозбереженням та енергоефективністю, в першу чергу обумовлена економічними факторами, але кінцевим результатом їх впровадження буде ефективне скорочення викидів парникових газів. Політика адаптації та впровадження заходів скорочення антропогенних викидів парникових газів та збільшення їх поглинання буде ефективною у разі підтримки розвитку дослідницьких програм та мереж спостереження, а також створення сприятливих умов для застосування чистих технологій в галузі електрики, опалення, транспорту.

4 ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1 Водні ресурси та їх використання

4.1.1 Загальна характеристика

Водний фонд області складає 1599 річок: 2 великі річки – Південний Буг і Дніпро, 8 середніх річок: Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул, Тясмин, Інгулець, Висунь та 1589 малих річок, загальною довжиною 7233,6 км. Всі водотоки області згідно з водогосподарським районуванням територій України, належить до двох басейнів: Південного Бугу та Дніпра. В свою чергу басейн річки Дніпро на території області – це частини суббасейнів Середнього Дніпра та Нижнього Дніпра.

Річка Дніпро в межах області має довжину 68 км, або 6% від усієї її протяжності в межах України. До басейну річки Дніпро відноситься 35% території області. Найбільші притоки - Інгулець, Тясмин.

Відрізок Дніпра, що протікає по території Кіровоградської області, перетворений на «штучні моря» – Кременчуцьке та Кам'янське водосховища. Загальна протяжність берегової лінії Кременчуцького водосховища в межах області складає – 100,1 км, з яких 35,02 км – абразійні береги, Кам'янського – 39,0 км, з яких 9,8 км береги, що розмиваються.

Південний Буг протікає на південному заході області, в межах області має протяжність 84 км, або 10% від її загальної довжини, басейн річки на території області складає 65%. Найбільші притоки - Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул. Південний Буг на території Кіровоградщини має ділянки звивистої каньйоноподібної долини з порогами та численними виходами гранітів.

Характеристика водних об'єктів

Таблиця 4.1.1.1

Кількість річок				Довжина в межах області			
Загальна кількість, (шт.)	Великі, (шт.)	Середні, (шт.)	Малі, (шт.)	Всього, тис.км	Великі, тис.км	Середні, тис.км	Малі, тис.км
1	2	3	4	5	6	7	8
1599	2	8	1589	7,2336	0,1307	0,7845	6,3184

Озера			Ставки			Водосховища		
Загальна кількість, (шт.)	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис. м ³	Загальна кількість, (шт.)	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис. м ³	Загальна кількість, шт.	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис. м ³
9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	16,0	-	2996	18109,78	214,05	57	8717,8251	216,05

* - НПР- нормальний підпертий рівень

4.1.2 Водозабезпеченість території області

Кіровоградська область – одна із найменш забезпечених місцевими водними ресурсами областей України, їх запаси майже вдвічі менші, ніж у середньому по Україні. Питне водопостачання області на 70% забезпечується за рахунок поверхневих вод, які перекидаються із річки Дніпро водоводом Дніпро-Кіровоград. Якість води річки Дніпро є вирішальним чинником санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Гідрогеологічні умови області малосприятливі для формування запасів підземних вод, оскільки область розташована в зоні Українського кристалічного масиву. Це є причиною того, що близько 30% пробурених свердловин безводні, інші мають низькі дебіти, що дає можливість забезпечувати в основному лише потреби сільськогосподарського виробництва.

Характерним негативним явищем для області є те, що водні ресурси розподілені нерівномірно. Найбільша кількість водних ресурсів зосереджена в річках Південний Буг та Дніпро у прикордонних районах області, де потреба у воді незначна, а віддаленість від промислових центрів області не дає змоги їх використовувати.

Місцеві водні ресурси в середньому по водності року (P=50%) становлять 1,11 км³/рік. У маловодний рік (P=95%) вони зменшуються до 0,24 км³/рік.

Водозабезпеченість на 1 людину місцевим стоком в середній по водності рік становить 940 м³, в маловодний рік – 257 м³. Сумарна водозабезпеченість на 1 жителя області становить 48,5 тис. м³ та значно більша у порівнянні з показниками в цілому по Україні, що пояснюється транзитним стоком річок Дніпра та Південного Бугу, вода яких практично не використовується в народному господарстві області, оскільки вона значно віддалена від промислових центрів.

Характеристика водозабезпеченості області

Таблиця 4.1.2.1

Середньо-багаторічний стік, км ³ /рік		Стік багатоводного року 10%, км ³ /рік		Стік маловодного року 95%, км ³ /рік		Водозабезпеченість стоком на одну людину (з врахуванням кількості населення станом на 01.01.2022 р.), тис.м ³ /чол	
місцевий	сумарний	місцевий	сумарний	місцевий	сумарний	місцевий	сумарний
1,11	48,61	2,1	94,3	0,24	30,74	1,10	48,5

Річковий стік регулюється 57 водосховищами, загальним об'ємом 216,05 тис. м³, площею водного дзеркала 8717,8251 га, та ставками в кількості 2996, загальним об'ємом 214,05 тис. м³, площею водного дзеркала 18109,78 га.

Наявні водні ресурси не забезпечують у повному обсязі потреби населення та галузей економіки, оскільки водні ресурси по території області розподілені нерівномірно. Покриття дефіциту водних ресурсів здійснюється шляхом забору води з річки Дніпро та її подачею в маловодні регіони.

*Підземні води (прогнозні ресурси та експлуатаційні запаси)**

Таблиця 4.1.2.2

Назва регіону	Запаси, млн.м ³ /рік		Кількість свердловин, шт.	Водовідбір, млн. м ³ /рік
	прогнозні	у т.ч. розвідані та затверджені		
Кіровоградська область	146,659	52,36	728	14,903

* Прогнозні ресурси та експлуатаційні запаси наведені станом на 01 січня 2021 року, інформація Державного балансу запасів корисних копалин станом на 01 січня 2022 року неформована Державною службою геології та надр України

4.1.3 Водокористування та водовідведення

За даними звітності 2-ТП (водгосп) водокористувачами області в 2021 році було забрано 200,633 млн. м³ води, що на 23,378 млн. м³ або на 10,44% менше, ніж у попередньому році. Із загального обсягу із поверхневих водних джерел забрано – 185,166 млн. м³ та із підземних – 15,467 млн. м³.

За 2021 рік обсяг піднятої води з поверхневих джерел склав 92,3% до загального обсягу піднятої води, з підземних джерел 7,7%. У порівнянні з 2020 роком обсяг піднятої води зменшився на 10,4%.

Протягом 2021 року використано всього свіжої води 44,347 млн. м³, в тому числі на виробничі потреби – 24,757 млн. м³, на питні та санітарно-гігієнічні потреби – 14,711 млн. м³ води, зрошення – 2,857 млн. м³.

Протягом 2021 року скинуто в поверхневі водні об'єкти 33,163 млн. м³, з них нормативно очищених вод – 3,963 млн. м³, що пройшли очистку на біологічних та механічних очисних спорудах, нормативно чистих без очистки – 13,155 млн. м³, недостатньо очищених вод – 16,045 млн. м³.

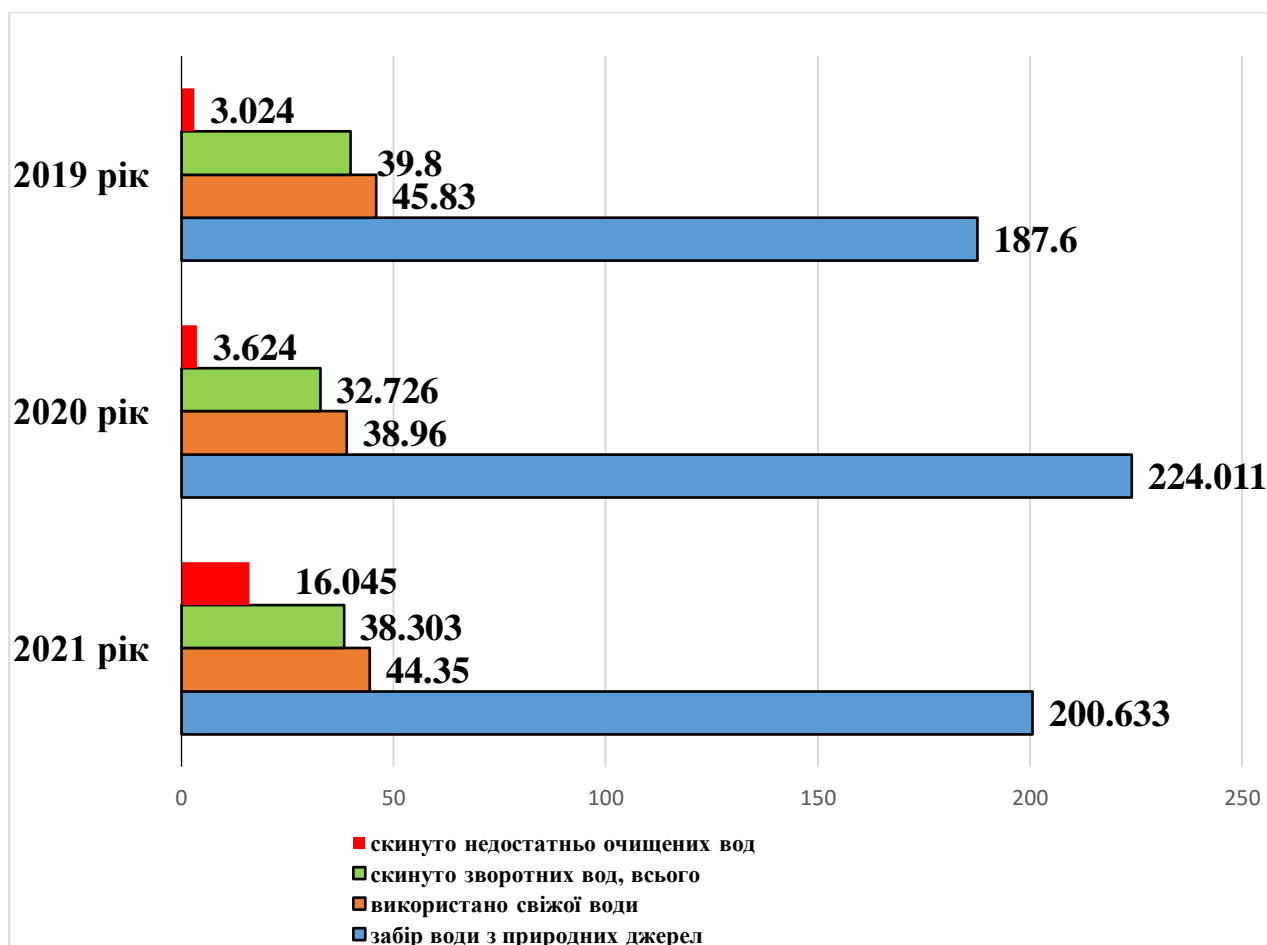
Скидання недостатньо очищених вод, у порівнянні з минулим роком збільшилось на 12,421 млн. м³.

Динаміка водокористування

Таблиця 4.1.3.1

Показники	Одиниця виміру	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	2	3	4	5
Забрано води з природних джерел, усього	млн. м ³	187,600	224,011	200,633
1	2	3	4	5
у тому числі:				
поверхневої	млн. м ³	171,200	209,108	185,166
підземної	млн. м ³	16,400	14,903	15,467
морської	млн. м ³	0	0	0
Забрано води з природних джерел у розрахунку на одну особу	м ³	201,050	243,460	222,01
Використано свіжої води, усього	млн. м ³	45,830	38,960	44,347
у тому числі на потреби:				
господарсько-питні	млн. м ³	17,800	15,869	14,711
виробничі	млн. м ³	23,110	18,573	24,757
сільськогосподарські	млн. м ³	-	-	-
зрошення	млн. м ³	4,831	4,406	2,857
Використано свіжої води у розрахунку на одну особу	м ³	49,120	42,340	49,07
Втрачено води при транспортуванні	млн. м ³	5,105	5,194	7,566
	% до забраної води	2,700	2,300	3,37
Скинуто зворотних вод, усього	млн. м ³	39,800	32,726	38,303
у тому числі:				
у підземні горизонти	млн. м ³	1,654	1,462	1,440
у накопичувачі	млн. м ³	0	0	0
на поля фільтрації	млн. м ³	0	0	0
у поверхневі водні об'єкти	млн. м ³	34,570	28,028	33,163
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, усього	млн. м ³	34,570	28,028	33,163
з них:				
нормативно очищених, усього	млн. м ³	12,500	17,010	3,963
у тому числі:				
на спорудах біологічного очищення	млн. м ³	12,270	13,805	0,478
на спорудах фізико-хімічного очищення	млн. м ³	0	0,753	2,965
на спорудах механічного очищення	млн. м ³	0,221	2,452	0,521
нормативно (умовно) чистих без чищення	млн. м ³	11,380	7,395	13,155
забруднених, усього	млн. м ³	3,024	3,624	16,045
у тому числі:				
недостатньо очищених	млн. м ³	3,024	3,624	15,921
без очищення	млн. м ³	0	0	0,023
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу	м ³	37,050	30,460	36,700

Обсяги забору, використання води з природних об'єктів та скидання зворотних вод, млн. м³

Діаграма 4.1.3.1

Обсяг оборотної, повторної і послідовно використаної води

Таблиця 4.1.3.2

Види економічної діяльності	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	млн. м ³ на рік	% економії свіжої води за рахунок оборотної	млн. м ³ на рік	% економії свіжої води за рахунок оборотної	млн. м ³ на рік	% економії свіжої води за рахунок оборотної
Усього по області	45,83	84,2	38,96	76,88	44,347	70,17
у тому числі:						
промисловість	6,964	95,14	6,736	*	10,29	*
сільське господарство	15,75	59,44	6,797	*	5,971	*
житлово-комунальне господарство	22,51	28,85	19,16	*	18,287	*

* Дані за 2020 та 2021 роки відсутні, у зв'язку зі зміною подання звітності.

4.2 Забруднення поверхневих вод

4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

За даними Порталу електронних послуг Державного агентства водних ресурсів України, відповідно до статистичної звітності 2-ТП (водгосп) у 2021 році на території Кіровоградської області не забезпечили нормативної очистки вод 21 підприємство.

У розрізі басейнів скид забруднених зворотних вод збільшився в басейні Південного Бугу з 0,514 млн. м³ до 3,37 млн. м³, а в басейні Дніпра збільшився з 3,110 млн. м³ до 12,67 млн. м³.

До забруднювачів, які протягом 2021 року здійснювали скид недостатньо очищених (забруднених) зворотних вод належать підприємства-забруднювачі:

в басейні Південного Бугу - ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Смолінське ВКГ), КП «Мала Виска Водоканал», КП «Нілот», БМКП «Міськводоканал», Голованівський комбінат комунальних підприємств, КНП «ОКПЛ КОР», КП «Новгородківська ЛДКГ», КНП «Голованівська ЦРЛ», КП «Обрій», ДП «СХІДГЗК» (Інгульська шахта), Новоукраїнське житлово-комунальне підприємство, АТ «Гайворонський спецкар'єр», КП «ТЕПЛОЕНЕРГЕТИК», КНП «КОФПМЦ КОР» ТОВ «ФЗП» КП Первозванівської сільської ради «Добробут»;

в басейні Дніпра - ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Знам'янське ВКГ), ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Кропивницьке ВКГ), ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Олександрійське ВКГ), КП «Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня» КОР, ДКП «Комунальник».

У поверхневі водні об'єкти за 2021 рік відведено 33,163 млн. м³ зворотних вод, з них нормативно очищених на очисних спорудах - 3,963 млн. м³, що пройшли очистку на біологічних та механічних очисних спорудах, нормативно чистих без очищення – 13,155 млн. м³, недостатньо очищених вод – 16,045 млн. м³.

Централізованим водовідведенням забезпечені споживачі: 11 із 12 міст (крім м. Благовіщенське), що складає - 91,7%, 18 із 22 селищ міського типу (крім Вільшанка, Салькове, Знам'янка Друга, Капітанівка, Єлисаветградка, Нова Прага, Приютівка, Павлиш, Устинівка), тобто 66,7% від загальної кількості селищ міського типу, та 6 сільських населених пунктів, або 0,6%.

Пропускна спроможність очисних споруд перевищує обсяг стоків, які надходять на очищення, і використовуються у середньому по області на 28,4% до встановленої потужності, що зумовлює непродуктивні витрати паливно-енергетичних ресурсів та збільшення собівартості послуг.

Технічний стан практично всіх каналізаційних очисних споруд потребує їх модернізації або реконструкції.

*Скидання забруднюючих речовин із зворотними водами
у поверхневі водні об'єкти*

Таблиця 4.2.1.1

Перелік скинутих забруднюючих речовин	2019 рік	2020 рік	2021 рік
	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т
Азот амонійний	0,165000	0,031600	0,03500
БСК 5	0,204000	0,206500	0,20170
Завислі речовини	0,218000	0,222200	0,26150
Нітрати	0,531000	0,577300	0,56900
Нітрити	0,032000	0,008400	0,00450
Сульфати	5,786000	0,003011	3,62000
Сухий залишок	13,300000	11,13190	11,53900
Хлориди	0,772000	3,141900	3,36300
ХСК	1,033000	1,045700	1,05400
Жири, масла	0,017830	0,017930	0,01601
Залізо	0,003614	0,003920	0,00350
Кальцій	0,000000	0,000000	0,23017
Магній	0,000000	0,000000	0,02200
Мідь	0,000096	0,000086	0,00009
Нафтопродукти	0,001589	0,0013915	0,00138
Нікель	0,000049	0,000054	0,00004
СПАР	0,001494	0,001426	0,0017

4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)

Водовідведення у поверхневі об'єкти за галузями економіки у 2021 році

Таблиця 4.2.2.1

Назва видів діяльності (галузі)	Кількість підприємств	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти, млн. м ³			
		Всього	з них забруднених зворотних вод	нормативно чистих без очистки	нормативно очищених на очисних спорудах
ВСЬГО ПО РЕГІОНУ	65	33,163	16,045	13,155	3,963
ПРОМИСЛОВІСТЬ	19	7,405	2,714	1,187	3,504
добувна промисловість та розробка кар'єрів	14	7,064	2,691	1,021	3,352
переробна промисловість	3	0,189	0,023	0,166	0
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційного повітря	2	0,152	0	0	0,152
СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО	23	10,542	0	10,542	0
рибне господарство	23	10,542	0	10,542	0
ВОДОСПОЖИВАННЯ; КАНАЛІЗАЦІЯ, ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ	15	14,706	13,23	1,417	0,059
ІНШІ	8	0,510	0,101	0,009	0,4

4.3 Якість поверхневих вод

4.3.1 Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками

Державний моніторинг поверхневих вод складається з діагностичного, операційного та дослідницького моніторингу, що здійснюється за біологічними, фізико-хімічними, хімічними та гідроморфологічними показниками з метою встановлення екологічного стану масивів поверхневих вод.

Здійснення діагностичного моніторингу масивів поверхневих вод є одним із найважливіших етапів розробки Плану управління річковим басейном (ПУРБ). Впровадження європейських стандартів з управління водними ресурсами шляхом реалізації ПУРБ має на меті досягнення «доброго» екологічного стану водних об'єктів.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року №758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод», наказу Міндовкілля від 31 грудня 2020 року № 410 «Про затвердження програм державного моніторингу вод» та наказу Державного агентства водних ресурсів України від 31 березня 2021 року № 233 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод» на території Кіровоградської області у 2021 році здійснювався операційний та дослідницький моніторинг за басейновим принципом:

операційний – на 6 масивах поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для задоволення питних та господарсько-побутових потреб населення, із них чотири пункти розташовані в басейні Південного Бугу, один – в суббасейні Нижнього Дніпра та один – в суббасейні Середнього Дніпра;

дослідницький – на 1 масиві поверхневих вод – в суббасейні Нижнього Дніпра.

Дослідницький моніторинг проводився на р. Інгульці в районі скиду Олександрійського ВКГ ОКВП «Дніпро-Кіровоград», відповідно до Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації» та наказу Держводагентства від 31 березня 2021 року №233 «Про впровадження Порядку здійснення державного моніторингу вод». Всього відібрано 9 проб та проведено 153 вимірювання.

Ведення державного моніторингу поверхневих вод, в зоні діяльності регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області, здійснює лабораторія моніторингу вод та ґрунтів. Дані досліджень лабораторії моніторингу вод та ґрунтів за Програмою моніторингу вод доступні для всіх у відкритому доступі на онлайн-ресурсі Держводагентства «Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України».

*Перелік створів спостереження якості поверхневих вод на території
Кіровоградської області операційного моніторингу*

Таблиця 4.3.1.1

№ з/п	Найменування створу	Місце знаходження створу	Відстань від гирла, км	Періодичність відбору проб по фізико – хімічним показникам (проб в рік)
Басейн річки Дніпро – 2 створи				
1	р. Інгулець, Іскрівське водосховище <i>суббасейн Нижнього Дніпра</i>	смт Петрове, питний водозабір	393	12
2	р. Дніпро, правий берег Кременчуцького водосховища <i>суббасейн Середнього Дніпра</i>	м. Світловодськ, питний водозабір ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	580	12
Басейн річки Південний Буг – 4 створи				
3	р. Синюха, Новоархангельське водосховище	смт Новоархангельськ, питний водозабір смт Смоліне	94	12
4	р. Чорний Ташлик, ліва притока р. Синюха	смт Помічна питний водозабір	51	12
5	р. Інгул, Кіровоградське водосховище	м. Кропивницький питний водозабір	318	12
6	р. Сугоклея, права притока р. Інгул	м. Бобринець питний водозабір	26	12

Протягом 2021 року відібрано по 12 проб води у кожному створі та виконано вимірювання фізико-хімічних показників якості води.

За результатами гідрохімічних вимірювань встановлено, що якість поверхневої води в контрольних створах відповідала нормативам екологічної безпеки для водойм, що використовується для господарсько-питного водопостачання, за винятком, в окремих випадках, таких показників, як біологічне споживання кисню (далі - БСК) (норма - 3,0 мгО₂/дм³), сухий залишок (норма 1000,00 мг/дм³),

Кисневий режим всіх річок задовільний. Концентрація розчиненого кисню не знижувалася нижче рівня ГДК. Вміст біогенних елементів групи азоту в басейні перебуває також значно нижче ГДК.

*Середньорічні концентрації речовин у контрольних створах водних об'єктів Кіровоградської області
за 2021 рік (мг/л)*

Таблиця 4.3.1.2

Місце спостереження за якістю води	Показники складу та властивостей												
	Завислі речовини	БСК ₅	Сухий залишок	Сульфати	Хлориди	Амоній сольовий	Нітрати	ХСК	Нітриги	Фосфати	Залізо	Мідь	Розчинений кисень
р. Інгулець	0	3,45	811,17	272,92	78,23	0,26	5,00	42,14	0,07	0,47	0	0	10,46
р. Інгул,	0	3,49	794,00	194,12	70,24	0,21	1,58	37,58	0,03	0,14	0	0	10,27
р. Сухоклія,	0	3,54	1223,75	463,4	95,72	0,26	2,87	43,17	0,04	0,08	0	0	10,32
р. Чорний Ташлик,	0	3,64	1000,75	298,41	86,32	0,27	7,69	40,88	0,11	0,08	0	0	10,23
р. Синюха,	0	3,19	521,00	65,26	48,28	0,24	1,21	34,53	0,01	0,41	0	0	10,36
р. Дніпро,	0	3,09	239,00	39,02	21,64	0,42	0,81	35,81	0,03	0,06	0	0	10,61

Дані надані Регіональним офісом водних ресурсів у Кіровоградській області

Державною установою «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» протягом 2021 року здійснювався лабораторний контроль якості води поверхневих водойм, у рамках моніторингу, у 87 створах, в т.ч. - 5 у водоймах першої категорії (р. Дніпро (2), Південний Буг, р.Сугоклея, р.Чорний Ташлик) і 82 - у водоймах другої категорії.

Оцінка якості поверхневих вод проводилась фахівцями Центру за 24 показниками, відповідно до сфери акредитації лабораторій: водневий показник (рН), кольоровість, розчинений кисень, окисність, лужність, кислотність, загальна жорсткість, сухий залишок, вміст кальцію, магнію, заліза загального, міді, цинку, хлоридів, сульфатів, аміаку, нітритів, нітратів, СПАР, нафтопродуктів, поліфосфатів, фтору, хрому (III) та хрому (VI).

Всього з поверхневих водойм було досліджено 193 проби за санітарно-хімічного та 189 проб води за бактеріологічними показниками. За санітарно-хімічними показниками 1 проба з 13 (7,7%) з водойм 1-ої категорії не відповідає нормативам при (17,6% в 2020 році). з водойм 2-ої категорії за санітарно-хімічними показниками не відповідали 41 із 180 досліджених проб, що складає (22,8%) при 12,7% в 2020 році. За мікробіологічними показниками вода з водойм першої категорії відповідає нормативам, як і в 2020 році. З водойм 2-ої категорії не відповідали 46 з 178 проб, що становить 25,8%, при 11% в 2020 році.

4.3.2 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Епідемічна ситуація з інфекційних захворювань в області в 2021 році по більшості інфекцій була відносно стабільною. Незареєстровано спалахів та групових випадків захворювань пов'язаних з об'єктами водопостачання.

За 2021 рік зареєстровано 170718 випадків інфекційних захворювань (інт. пок. - 18683,99) проти 139334 випадків за 2020 рік (інт. пок. - 14838,6), рівень загальної захворюваності зріс на 25,9% за рахунок гострих інфекцій верхніх дихальних шляхів. Захворюваність на коронавірусну інфекцію (COVID-19) зросла в 3 рази, зареєстровано 24593 випадки (інт. пок. - 2691,55) проти 8522 випадків за 2020 рік (інт. пок. - 907,3).

Протягом епідсезону 2021 року з об'єктів довкілля проводилось дослідження води відкритих водойм на холерні вібріони, точки відбору проб були визначені фахівцями в кожному районі. Досліджена 251 проба води, з них в 9 пробах виявлена непатогенна вібріофлора, що склало 3,6% та не перевищує середніх багаторічних рівнів.

З водойм 2-ї категорії, які використовуються для відпочинку та купання населення не відповідали нормативам за санітарно-хімічними показниками 17 із 79 проб, що становить 21,5% (2020 рік - 26,5%). За мікробіологічними – 26 із 109 проб, що становить 24% (2020 рік - 10%).

4.3.3 Радіаційний стан поверхневих вод

Радіологічною лабораторією ДУ «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» в 2021 році було досліджено 6 проб з водою 1 категорії та 12 проб з водою 2 категорії водокористування на радіаційні речовини (цезій-137, стронцій-90).

Радіологічні показники відповідали гігієнічним нормативам.

4.4 Якість питної води та її вплив на здоров'я населення

Водопостачання населених пунктів області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів, а саме:

з відкритих водозаборів - міст Знам'янка, Олександрія, Світловодськ (з Кременчуцького водосховища), Бобринець (з р.Сугоклеї), смт Побузьке (з р. Південного Бугу), смт Смоліне (з р.Синюхи);

зі змішаних водозаборів - м. Кропивницький (з магістрального районного водопроводу «Дніпро-Кіровоград» та із підземного водозабору «Холодні Ключі»); м. Долинська (з Карачунівського водосховища та підземного водозабору); м.Помічна (з р.Чорного Ташлика та водозабірних свердловин); смт Петрове (з Іскрівського водосховища та підземного водозабору).

Основним джерелом водопостачання є районний водопровід «Дніпро-Кіровоград». Жителі м. Долинської (187 споживачів), частина жителів м. Новоукраїнки, смт Устинівки та 11 сіл Кропивницького району користуються привізною водою.

Централізованим водопостачанням охоплені всі 12 міст області, 22 з 27 селищ міського типу (81,5%) та 217 із 991 сільського населеного пункту (21,9%). Відсутнє централізоване водопостачання у селищах міського типу Знам'янка Друга м. Знам'янки, Єлизаветградка Кропивницького району, Капітанівка Новоукраїнського району, Павлиш Олександрійського району та Салькове Голованівського району.

Найбільшим підприємством області, яке забезпечує послугами водопостачання чотири міста та притрасових населених пунктів, є ОКВП «Дніпро-Кіровоград».

Дослідження якості питної води здійснюються акредитованими лабораторіями: ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Кропивницького ВКГ, Олександрійського ВКГ, Світловодського ВКГ, Знам'янського ВКГ та Смолінського ВКГ); КП «Теплоенергетик», смт Нове; КП «Петрівське»; ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат».

Лабораторіями підпорядковані державній установі «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» та Головному управлінню Держпродспоживслужби в області.

Перелік показників, які контролюються лабораторіями, терміни і частота відбору проб води визначені Планом лабораторного контролю та робочою програмою, розробленими відповідно до ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною».

У 2021 році ОКВП «Дніпро-Кіровоград» забезпечено якість питної води відповідно до вимог ДСанПіНу 2.2.4-171-10 без внесення коректив у технологію очистки питної води.

Під державним наглядом (контролем) Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області станом на 01 січня 2022 року перебувало 282 об'єкти централізованого водопостачання (водогони) та 2224 джерела нецентралізованого водопостачання (2163 громадські колодязі, 57 артезіанських свердловин, 4 каптажі).

Більшість водогонів забезпечуються водою з підземних джерел. Але більша частина населення області користується водою із поверхневої водойми Кременчуцького водосховища. Поверхневими джерелами централізованого водопостачання в області є 7 водоймищ, підземними - 416 артезіанських свердловин та колодязів.

Протягом 2021 року здійснено 64 перевірки об'єктів централізованого водопостачання (планових – 35, позапланових - 29), із них під час 46 перевірок виявлені порушення вимог санітарного законодавства, що складає 71,8% (2020 рік – 57,7%).

На виконання доручення Секретаріату Кабінету Міністрів України від 25 березня 2020 року № 10160/0/2-20 до листа заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України від 20 березня 2020 року № 772/14-04/2-20 про виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 березня 2020 року «Про невідкладні заходи 2 щодо забезпечення національної безпеки в умовах спалаху гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», уведеного в дію Указом Президента України від 13 березня 2020 року № 87 фахівцями Головного управління спільно з місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування здійснювалися комісійні обстеження об'єктів водопостачання.

Протягом 2021 року обстежено 1799 об'єктів (253 централізованого та 1546 нецентралізованого) водопостачання. В новостворених об'єднаних територіальних громадах проводилась інвентаризація об'єктів водопостачання та вирішувалось питання прийняття їх на баланс, зняття з балансу. Без балансоутримувачів залишилося 30 водогонів та 1673 громадські колодязі (свердловини).

Протягом 2021 року під час проведених перевірок/обстежень на всіх адміністративних територіях області на 1055 об'єктах водопостачання виявлені порушення, 58,6%.

Охоплено перевітками/обстеженнями 89,1% об'єктів централізованого водопостачання, з них з порушеннями 174 водогони (68,8%).

Основні порушення, виявлені на водогонях: не дотримується охорона джерела у межах першого, другого та третього поясу санітарних зон, не встановлено зони санітарної охорони джерела питного водопостачання, виробництво питної води здійснюється за нормативно-технічним документом або технологічним регламентом, який не пройшов погодження з

Держпродспоживслужбою, або відсутній технологічний регламент, виробничий лабораторний контроль питної води проводиться не в повному обсязі та з порушенням кратності, робочі програми виробничого контролю води не розроблені та не погоджені з територіальними управліннями/відділами Держпродспоживслужби.

ДУ «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України», з метою моніторингу якості питної води, що подається населенню із мереж централізованого водопостачання протягом 2021 року досліджено 1528 проб питної води за санітарно-хімічними показниками. Не відповідали нормативам 444 проб (29%) при (27,3% в 2020 році), найчастіше за органолептикою (смак та присмак, запах, каламутність, забарвленість), жорсткістю води, за вмістом заліза.

За бактеріологічними показниками досліджено 2205 проб води, з них не відповідали нормативам 140 проб (6,3%); так як і в 2020 році - 6,3%.

Із джерел нецентралізованого водопостачання (колодязі громадського користування, каптажі та артезіанські свердловини) досліджено 1083 проб води за санітарно-хімічними показниками. З них не відповідали нормативам - 654 проби, або 60,4%, найчастіше за вмістом нітратів, сухого залишку, жорсткості (в 2020 році - 64%). При цьому значні обсяги підземної води області подаються з відхиленням від стандарту та мають підвищену загальну жорсткість, підвищений вміст сухого залишку, заліза, марганцю, нітратів і аміачних сполук.

За бактеріологічними показниками досліджено 687 проб води, не відповідали гігієнічним нормативам - 192, або 28% (у 2020 році - 22,1%).

За вмістом радіонуклідів (цезій, стронцій, радон) досліджено 227 проб, з яких 34 не відповідали гігієнічним нормативам за вмістом радону, що становить 15% (у 2020 році - 10%).

Як свідчать результати досліджень, практично вся природна питна вода потребує очищення та знезараження.

Особливо небезпечним вважається вживання води, забрудненої нітратами.

В організмі людини нітрати в процесі хімічних реакцій відновлюються до нітритів, які в подальшому, реагуючи з амінами й амідами, беруть участь в утворенні нітрозамінів, які мають канцерогенні властивості. Саме тому вживання води з наднормативним вмістом нітратів сприяє підвищенню ризику щодо онкогенної захворюваності.

Так, з індивідуальних колодязів відібрано 475 проб води на санітарно-хімічні показники із яких 290 не відповідали гігієнічним нормативам, що становить 61% (у 2020 році - 64%). В тому числі на вміст нітратів з індивідуальних колодязів не відповідало 234 з 463 досліджених проб води, що становить 50,5% (у 2020 році - 44,6%). З громадських колодязів відібрано 564 проби води на санітарно-хімічні показники із яких 363 не відповідали гігієнічним нормативам, що становить 64,4% (у 2020 році - 68,1%). В тому

числі на вміст нітратів з громадських колодязів не відповідало 295 з 506 досліджених проб води, що становить 58,3% (у 2020 році - 78%).

Вживання води з нітратами у дітей до 1 року це призводить до виникнення водно-нітратної метгемоглобінемії, внаслідок якої можуть бути летальні випадки. На виконання Протоколу засідання КМУ від 19 травня 2010 року №20 щодо попередження виникнення випадків водно-нітратної метгемоглобінемії у дітей організована робота з батьками новонароджених дітей в ЛПЗ та обов'язкове проведення лабораторних досліджень води із колодязів, що використовується для харчування дітей до 3-х років.

Протягом 2021 року інфекційних захворювань та отруєнь, пов'язаних із вживанням води питної з мереж централізованих та нецентралізованих джерел водопостачання, в Кіровоградській області не реєструвалося.

4.5 Заходи щодо покращення стану водних об'єктів

З метою відтворення та захисту водних ресурсів області у 2021 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у сумі 10 331,5 тис. грн. здійснювалася реалізація 6 природоохоронних заходів та об'єктів, а саме:

реконструкція II нитки напірного каналізаційного колектора від КНС №1 «Ново-Пилипівська» до Марто-Іванівських каналізаційних очисних споруд м. Олександрія у сумі 7 025,9 тис. грн.;

реконструкція КНС-1 у с.Березівка, Маловисківського району, Кіровоградської області. Коригування - затверджені видатки у сумі 1 250,31 тис. грн.;

покращення екологічного стану русла річки Бешка на території Новопразької селищної ради (з виготовленням проєктно-кошторисної документації) у сумі 572,6 тис. грн.;

реконструкція каналізаційної насосної станції у сел. Онуфріївка Кіровоградської області у сумі 931,8 тис. грн.;

очисні споруди с.Рівне, Новоукраїнського району, Кіровоградської області - реконструкція (коригування) у сумі 452,7 тис. грн.;

берегоукріплювальні роботи Кременчуцького водосховища в районі Світловодського району Кіровоградської області. IV етап (з коригуванням проєктно - кошторисної документації) у сумі 98,2 тис. грн.

5 ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1 Загальна характеристика

Біорізноманіття - це різноманітність усіх видів живих організмів, включаючи тварин, рослин, водних жителів, птахів, водоростей, грибів і т.д., які, взаємодіючи між собою, утворюють різноманітність екосистем.

Будь-яка людська діяльність так чи інакше шкодить природним ареалам життя тварин, птахів, рослин та морських організмів, тому постає питання про збереження біорізноманіття та його захист.

Основою у сфері збереження біорізноманіття стала Конвенція про біологічне різноманіття, яку започаткували в 1992 році під час Всесвітньої конференції глав держав та міністрів доквілля, яка передбачає стале, невиснажливе використання компонентів біологічного різноманіття таким чином і такими темпами, які не приводять у довгостроковій перспективі до вичерпання біологічного різноманіття, тим самим зберігаючи її властивість задовольнити потреби теперішнього і майбутнього поколінь і відповідати її сподіванням.

12 лютого 2021 року у Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України відбулося перше онлайн-засідання робочої групи з розроблення проекту Стратегії охорони біорізноманіття до 2030 року. «Стратегія стане основою для всіх рішень у природоохоронній галузі та має відповідати Конвенції про охорону біологічного різноманіття, Європейському зеленому курсу, а також іншим міжнародним документам», - зазначили в міністерстві.

На території України представлено близько 35% європейського біорізноманіття, а це понад 70 тис. видів тварин і рослин. На жаль, значна частина природних та напівприродних ландшафтів України стрімко деградує під впливом діяльності людини. Так землі сільськогосподарського призначення складають близько 71,2% території країни, а орні землі - близько 53,8%. У низці південних областей країни сільськогосподарські землі складають майже 90% їхньої території.

Основні заходи для збереження біорізноманіття на популяційно-видовому рівні є:

- підтримка природного стану популяцій, попередження розповсюдження хвороб, шкідників і паразитів серед видів природної флори та фауни;

- збереження внутрішньо-популяційного генетичного різноманіття природних популяцій, у тому числі збереження та відтворення генофонду мисливських тварин і природних рослинних ресурсів;

збереження або відновлення чисельності та ареалів природних популяцій видів рослин, грибів і тварин, у тому числі занесених до Червоної книги України та міжнародних переліків рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення;

розширення мережі природно-заповідних територій.

5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Основними загрозами біологічного та ландшафтного різноманіття області є: викиди в атмосферне повітря, забруднення поверхневих та підземних вод, ґрунтова та повітряна ерозія, підтоплення або осушення територій, розорюваність земель, нерівномірна забудова територій тощо.

Антропогенна діяльність призводить до знищення природних середовищ існування тварин і місць зростання рослин, їх фрагментації та деградації (включаючи забруднення), глобальної зміни клімату, екологічно незбалансованої експлуатації, поширення чужорідних видів, розповсюдження хвороб та шкідників.

Актуальними для області є питання з охорони і раціонального використання земельних ресурсів, захисту і реабілітації ґрунтів. Земельні ресурси Кіровоградської області (2458,8 тис. га) характеризуються надзвичайно високим рівнем освоєння, розораність її території складає 71,8%.

Порушення екологічно-допустимих співвідношень площ ріллі, природних кормових і лісових угідь негативно відбивається на стійкості агроландшафтів. Надмірна розораність угідь та майже цілковите припинення виконання комплексу робіт із захисту ґрунтів призводять до розвитку ерозійних і деградаційно-руйнівних процесів.

Природні ландшафти і близькі до них за сучасним станом території та об'єкти складають близько чверті від загальної площі області, найменшою мірою антропогенної трансформації зазнали землі, зайняті лісами, водами, болотами, чагарниками, луками, степовим різнотрав'ям тощо, і вони мають скласти основу для формування національної екологічної мережі на теренах області. Природні комплекси в межах природно-заповідного фонду на даний час є найбільш захищеними.

Значних втрат генофонду рідкісних видів лікарських та декоративних рослин завдає неконтрольована експлуатація їх ресурсів.

Основними причинами зменшення рівня біорізноманіття в області є відсутність збалансованого функціонування господарської діяльності, зокрема це пов'язано із приватизацією землі, внаслідок чого відбуваються зміни складу, структури ґрунтів, розорення пасовищ, сіножатей, цінних природних територій.

Загрозами для лісової рослинності області є: випалювання сухої рослинності у весняний період, що призводить до виникнення лісових пожеж, погіршення технології заготівлі та трелювання деревини, всихання соснових лісів, самовільні рубки. Чинниками, що можуть впливати на чисельність

рослин, в тому числі із «червонокнижним» статусом, є насамперед людський фактор. Однією з причин зниження популяції мисливських звірів і птахів є браконьєрство.

Внаслідок нераціонального використання природного біорізноманіття продовжує відбуватися процес втрати його біологічної стійкості і витіснення цінних видів флори та фауни.

Згадані причини зниження біорізноманіття необхідно брати за основу під час обґрунтування диференційованих заходів щодо його охорони.

Одним з методів мінімізації сучасних загроз біорізноманіття є оцінка впливу на довкілля планованої діяльності. Реалізувати зазначений метод дозволить удосконалення правового забезпечення, у частині врахування питань збереження біорізноманіття під час прийняття управлінських рішень.

5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття є обов'язковою умовою сталого (збалансованого) розвитку кожної країни.

Сучасний стан збереження біорізноманіття вимагає невідкладних заходів для його збереження та призупинення загальної тенденції зниження чисельності майже усіх видів тварин і рослин.

Рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 затверджена Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки (далі - Програма).

Програмою передбачено виконання природоохоронних заходів для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів за рахунок коштів державного та обласного бюджетів по 7 напрямках, у тому числі заходів щодо збереження та розширення природно-заповідного фонду.

У 2021 році фактично використано 1455,6 тис.грн. на реалізацію 6 заходів щодо збереження та розширення природно-заповідного фонду області.

Важливою задачею є удосконалення законодавства щодо збереження і невиснажливого використання видів, забезпечення контролю за його дотриманням.

«Червона книга» – це державний документ про сучасний стан видів тварин і рослин, які перебувають під загрозою зникнення, та про заходи щодо їхнього збереження й наукового обґрунтованого відтворення. До неї вносять види тварин і рослин, які постійно чи тимчасово (наприклад, перелітні птахи) мешкають у природних умовах на території України або в межах її територіальних вод.

Для кожного із занесених до «Червоної книги України» видів наведені дані про їхнє поширення, особливості будови, функціонування, життєвий цикл, чисельність у природі, вжиті заходи охорони або ті, що плануються, тощо.

Для підтримання загального екологічного балансу, збереження найбільш цінних природних комплексів, різноманітності ландшафтів і генофонду рослинного й тваринного світу Кіровоградської області протягом 2021 року проведено комплекс природоохоронних заходів, а саме:

- розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду області;

- розробка первинної документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Хутір Надія»;

- проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів ландшафтно-орнітологічного заказника місцевого значення «Карпенків – край»;

- розроблення проєкту організації та утримання території парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Тобілевичі»;

- розроблення проєктів створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду Кіровоградської області та організація їх територій;

- проведення наукових досліджень з виявлення та обґрунтування доцільності заповідання цінних природних територій Кіровоградської області.

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття є обов'язковою умовою сталого (збалансованого) розвитку. Тваринний та рослинний світ Кіровоградщини, незважаючи на значну господарську освоєність території області та фрагментацію природних біотопів, залишається відносно багатим. Цьому сприяє географічне положення даної території, яку з південного заходу на північний схід перетинає природна межа між Лісостепом і Степом.

Тваринний та рослинний світ Кіровоградської області є різноманітним. На території Кіровоградщини виявлено 368 видів, у тому числі: ссавців – 65, птахів – 279, плазунів – 13, амфібій – 11, наземних хребетних тварин із 413 видів, відомих для Дніпровсько-Бузького лісостепового зоогеографічного району.

Природна рослинність займає 15-16% площі території області та представлена лісовим, степовим, лучним, болотним і водним типами рослинності.

5.1.4 Формування регіональної екологічної мережі

У 2000 році Україна долучилася до європейської політики збереження природи, прийнявши Закон «Про Загальнодержавну програму формування національної екомережі України на 2000 - 2015 роки».

Створення екомережі є одним із факторів інтеграції нашої держави до міжнародної системи співробітництва у сфері розвитку природоохоронної справи. З метою збереження на Кіровоградщині біологічного та ландшафтного різноманіття, за поданням обласної державної адміністрації, рішенням Кіровоградської обласної ради від 24 січня 2003 року № 141 була затверджена

обласна програма формування національної екологічної мережі на території Кіровоградської області на 2003 - 2015 роки.

Прийняття даної програми надало можливість залучити до проведення досліджень території області, які до цього часу проводилися епізодично через відсутність фінансування, науковців обласного еколого-експертного центру «Довкілля» та громадських організацій.

Протягом попередніх років було проведено наукові польові обстеження території області за адміністративними районами, у ході яких зібрано фактичний матеріал з обґрунтування можливості розміщення різних складових елементів екологічної мережі у відповідних місцях області. За матеріалами польових досліджень було складено попередні схеми регіональної екомережі області в межах обстежених районів і складено відповідні звіти.

Також було проведено узагальнення даних та уточнення схеми складових елементів екомережі за результатами наукових досліджень за попередні роки і складено текстову частину проекту регіональної схеми національної екологічної мережі на території Кіровоградської області, проведено оцінку її ефективності та виготовлено картографічні матеріали.

У регіональній схемі екомережі нараховується 99 регіональних центрів біорізноманіття та 186 екологічних коридорів.

Всі ключові території створені на основі існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Режим територій природно-заповідного фонду, які увійшли до складу ключових територій, визначається відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та Положень про ці об'єкти.

Меридіональні природні коридори національного і регіонального значення охоплюють долини річок виключно в межах їх прибережних захисних смуг.

Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації була створена електронна версія топографічної карти області з нанесеною регіональною схемою екологічної мережі, яка за поданням обласної державної адміністрації затверджена рішенням обласної ради від 23 червня 2017 року № 329 «Про затвердження регіональної схеми екологічної мережі Кіровоградської області».

Затвердження регіональної схеми екологічної мережі Кіровоградської області сприяє забезпеченню цілісності екосистемних функцій складових елементів екомережі, збереженню ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та виростання цінних видів тваринного й рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища.

Площі земельних угідь – складових національної екомережі

Таблиця 5.1.4.1

№ з/п	Складові елементи екомережі	Площа, тис. га
1	2	3
1	Об'єкти природно-заповідного фонду	100,4
2	Водно-болотні угіддя	25,3
3	Відкриті заболочені землі	10,6
4	Водоохоронні зони	58,3
5	Прибережні захисні смуги	23,3
6	Ліси та інші лісовкриті площі	186,2
7	Курортні та лікувально-оздоровчі території	0
8	Рекреаційні території	0,8
9	Землі під консервацією	0
10	Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	13,3
11	Пасовища, сіножаті	246,8
12	Радіоактивно забруднені землі, що не використовуються в господарстві	0
13	Загальна площа екомережі	665,0
14	Загальна площа Кіровоградської області	2458,8

5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

У сучасних умовах науково-технічного прогресу, поширення новітніх технологій, а також сфер їх застосування. Невід'ємною складовою екологічної безпеки стає біологічна безпека при поводженні з генетично-модифікованими організмами.

Невід'ємною складовою екологічної безпеки стає біологічна безпека при поводженні з генетично-модифікованими організмами.

Вперше комерційне використання генетично зміненого насіння впроваджено в США у 1996 році, коли була висаджена соя, стійка до певного гербіциду. Серед світових лідерів по культивуванню генетично модифікованих культур – США, Аргентина, Бразилія, Канада, Китай, Індія тощо. Проте, застосування вказаної продукції суворо регламентується з обов'язковим зазначенням інформації про наявність у ній генетично модифікованих організмів.

В 2002 році прийнято Закон України «Про приєднання України до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття». Наступним етапом у будівництві системи контролю за використанням ГМО стало прийняття у 2007 році Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів».

Етикетування продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням, в Україні запроваджено з 1 липня 2009 року у відповідності до вимог постанов Кабінету Міністрів України від 13.05.2009 № 468 та від 01.07.2009 № 661. Саме на виробника покладено відповідальність

про етикетування харчових продуктів, які містять ГМО обсягом понад 0,9% або вироблені із сільськогосподарської продукції, вміст ГМО у якій обсягом понад 0,9%. Згідно Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів», саме виробник, несе відповідальність за безпеку продукції, що ним виготовляється.

Основними принципами державної політики в галузі генетично-інженерної діяльності та поводженні з ГМО на сучасному етапі як в Україні, так і на Кіровоградщині є:

Основними принципами державної політики в галузі генетично-інженерної діяльності та поводженні з генетично модифікованими організмами (далі - поводження з ГМО) на сучасному етапі як в Україні, так і на Кіровоградщині, є:

- пріоритетність збереження здоров'я і охорони навколишнього природного середовища порівняно з отриманням економічних переваг від застосування ГМО;
- забезпечення заходів щодо дотримання біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні ГМО в господарських цілях;
- контроль за ввезенням на митну територію області ГМО та продукції, отриманої з їх використанням, їх реєстрацією та обігом;
- загальнодоступність інформації про потенційні ризики від застосування ГМО, які передбачається використовувати у відкритій системі, та заходи щодо дотримання біологічної та генетичної безпеки;
- державна підтримка генетично-інженерних досліджень та наукових і практичних розробок у галузі біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні ГМО в господарських цілях.

5.2 Охорона, використання та відтворення рослинного світу

Рослинний світ є сукупністю різноманітних рослинних угруповань та одним із найважливіших компонентів екосистеми. Тому рослинний світ підлягає особливій охороні з боку держави та суспільства.

Охорона рослинного світу передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на збереження просторової, видової, популяційної та ценотичної різноманітності і цілісності об'єктів рослинного світу, охорону умов їх місцезнаходження, збереження від знищення, захист від шкідників та хвороб тощо. Це забезпечується:

- 1) встановленням правил і норм охорони, використання та відтворення об'єктів рослинного світу;
- 2) заборонаю та обмеженням використання природних рослинних ресурсів у разі необхідності;
- 3) проведенням оцінки впливу на довкілля та інших заходів з метою запобігання загибелі об'єктів рослинного світу в результаті господарської діяльності;

4) захистом земель, зайнятих об'єктами рослинного світу, від ерозії, селей, підтоплення, затоплення, заболочення, засолення, висушення, ущільнення, засмічення, забруднення промисловими та побутовими відходами і стоками та від іншого несприятливого впливу;

5) створенням та оголошенням територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

б) організацією наукових досліджень, спрямованих на забезпечення здійснення заходів щодо охорони та відтворення об'єктів рослинного світу;

7) розвитком системи інформування про об'єкти рослинного світу та вихованням у громадян дбайливого ставлення до них;

8) створенням системи державного обліку (кадастру рослин) та здійснення державного контролю за охороною, використанням та відтворенням рослинного світу;

9) занесення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин до Червоної книги України, та рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, та типових природних рослинних угруповань - до Зеленої книги України;

10) встановленням юридичної відповідальності за порушення порядку охорони та використання природних рослинних ресурсів.

Охорона рослинності в Україні здійснюється у відповідності з Законом України «Про рослинний світ», Законом України «Про Червону книгу України» (для рідкісних та зникаючих видів) та Лісовим кодексом України.

5.2.1 Загальна характеристика рослинного світу

Рослинний світ Кіровоградщини є різноманітним. З південного заходу на північний схід територію області перетинає умовна межа між лісостеповою та степовою зонами. Саме цим і зумовлений неоднорідний світ рослин Кіровоградщини. Понад 70% лісостепової частини області розорано, ліси та лісонасадження займають лише 7,2% території області.

Лісова рослинність представлена змішаними лісами, найпоширеніші породи: дуб, клен польовий, клен гостролистий, акація, тополя, каштан, ясен, липа, береза, чорна горобина, вільха, обліпиха, верба, дика вишня, у підліску бересток, терен, калина, глід, ожина. Серед хвойних порід переважають сосна та ялина.

В області наявні лучні степи, виявлено значні ділянки справжніх степів та трапляються чагарникові степи. Степова рослинність представлена багаторічними травами, злаками: тонконіг лучний та вузьколистий, пирій повзучий, типчак, тимофіївка, ковила, волошка, молочай, ромашка, стоколос тощо. Лучна і болотна рослинність поширена в заплавах річок. Серед квітучих степових рослин можна виділити горицвіт, барвінок, сон-траву, дикорослі іриси. У вологих тріщинах скель зростають дрібні папороті – аспленій північний, аспленій волосовидний, пухирник ламкий. Зростають також декілька видів шипшини.

Рідкісні й зникаючі рослини: ковила волосиста, ірис злаколистий, ірис понтичний, лілія лісова, астраган шерстистоквітковий, сон великий, барвінок малий, валеріана лікарська, звіробій звичайний, конвалія звичайна, льон жовтий, підсніжник звичайний та ін.

Перелік видів флори, що охороняється в регіоні станом на 01 січня 2022 року
Таблиця 5.2.1.1

Назва виду (українська, латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	Євро-пейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6
Астрагал Геннінга (Astragalushenningii (Steven) Boriss)	V	0	0	V	V
Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasyanthus)	V	0	0	V	V
Билинець довгорогий (Gymnadenia conopsea (L.) R.Br)	V	0	V	0	V
Гвоздика бузька (Dianthus hypanicus Andr.)	V	V	0	V	0
Горицвіт весняний (Adonis vernalis L.)	V	0	V	0	0
Зозулинець чоловічий (Orchis mascula (L.) L.)	V	0	V	0	0
Зозулинець шоломоносний (Orchis militaris L.)	V	0	V	0	0
Зозулині сльози яйцеподібні (Listera ovata (L.) R.Br)	V	0	V	0	0
Зозулині черевички справжні (Cypripedium calceolus L.)	V	0	V	0	0
Зозульки м'ясочервоні (пальчатокорінник м'ясочервоний) (Dactylorhiza incarnata (L.) Soo s.l.)	V	0	V	0	0
Зозульки плямисті (пальчатокорінник плямистий) (Dactylorhiza maculata (L.) Soo s.l.)	V	0	V	0	0
Зозульки травневі (пальчатокорінник травневий) (Dactylorhiza majalis (Rchb.))	V	0	V	0	0
Коручка болотна (Epipactis palustris L.) Crantz	V	0	V	0	0
Коручка темно-червона (Epipactis atrorubens)	V	0	V	0	0
Коручка чемерникоподібна (коручка широколиста) (Epipactis helleborine (L.) Crantz)	V	0	V	0	0
Любка дволиста (Platanthera bifolia (L.) Rich)	V	0	V	0	0
Любка зелено квіткова (Platanthera chlorantha (Cust.))	V	0	V	0	0

1	2	3	4	5	6
Пирій ковилолистий (<i>Elytrigia stipifolia</i> (Czern. ex Nevski) Nevski)	V	0	0	V	V
Плодоріжка болотна (зозулинець болотний) (<i>Anacamptis palustris</i> (Jacq.))	V	0	V	0	0
Плодоріжка рідкоквіткова (зозулинець рідкоквітковий) (<i>Anacamptis laxiflora</i>)	V	0	V	0	0
Повстянка дніпровська (цимбохазма дніпровська) (<i>Cymbopachasma bogysthenica</i>)	V	0	0	V	0
Тюльпан бузький (<i>Tulipa hupanica</i>)	V	V	0	0	0
Усього	22	2	16	5	4

5.2.2 Охорона, використання та відтворення лісів

Збереження рослинного світу у зв'язку зі значним та різноманітним впливом людської діяльності повинно бути завжди в центрі уваги спеціалістів та науковців.

Раціональне використання лісових ресурсів неможливе без їх ретельного вивчення і суворого обліку. Відновлення природних лісів і розведення нових порід дерев, їх продукція й акліматизація повинні вестися на науковій основі.

Раціональне лісокористування передбачає рівномірне вирубування дерев різних порід і правильне розміщення лісозаготівель, із заборонаю їх проведення в малолісних районах. При правильному веденні лісового господарства вирубки чергуються так, що на кожній окремо взятій ділянці вони повторно проводяться тільки через 80 - 100 років, коли ліс досягне повної стиглості. Не допускається вирубування водорегулюючих і водоохоронних лісів. При охороні лісу передбачається охорона багаторічних дерев і цінних ділянок лісового біоценозу (рідкісні породи дерев, мисливські угіддя, токовища глухарів і тетеревів, лісові озера та ін.), охорона існуючих та потенційних місць відпочинку, боротьба з лісовими пожежами.

Одним із важливих факторів охорони лісу є правильна організація лісової промисловості та раціоналізація використання деревини. Створення лісопромислових комплексів дозволяє забезпечити більш повне використання деревини. Найбільш ефективним засобом підвищення продуктивності є лісовідновлювальні роботи.

На території Кіровоградської області лісогосподарську діяльність провадять 8 державних лісогосподарських підприємств та 1 установа дослідно – селекційний дендрологічний лісовий центр «Веселі Боковеньки», що входять до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України. До складу лісогосподарських підприємств входять дрібніші структурні лісогосподарські підрозділи – лісництва (27), далі майстерські дільниці (101) та обходи (93).

Загальна площа земель лісового фонду, що перебуває в постійному користуванні державних лісогосподарських підприємств Кіровоградського

обласного управління лісового та мисливського господарства, складає 130,7 тис. га.

Структура лісового фонду на даний час така:

- хвойні насадження складають - 7%;
- твердолистяні насадження – 90%;
- м'яколистяні насадження – 2%;
- інші деревні породи та чагарники – 1%.

Лісистість області складає 7,4% при оптимальній 11%.

Підпорядкованими лісогосподарськими підприємствами у 2021 році створено 398,1 га лісових культур в лісовому фонді, в тому числі шляхом лісорозведення 194,3 га. Окрім цього, створено 22,8 га плантацій новорічних ялинок.

Для забезпечення майбутніх лісопосадок власним садивним матеріалом підприємствами вирощено 2,9 млн.од. сіянців. Заготовлено 34,1 тонн лісового насіння.

Заплановані профілактичні та попереджувальні протипожежні заходи лісовою охороною виконано в повному обсязі, що забезпечило належний рівень охорони лісів від пожеж.

У 2021 році в підвідомчих лісах зафіксовано 2 випадки лісових пожеж на площі 3,1 га.

З метою попередження та розповсюдження вогню на значні території створено 428 км мінералізованих смуг, проведено догляд за ними території протяжністю 4243 км, перекрито 1336 позапланових доріг, виставлено 391 од. наглядної агітації.

Проведено 2697 рейдів з виявлення порушників Правил пожежної безпеки в лісах.

За 2021 рік виявлено 51 випадок незаконних рубок, об'єм яких становив 231 кубометрів, лісовому господарству завдано збитків на суму 2498 тис. гривень. До правоохоронних органів передано матеріали по 23 випадках незаконних рубок.

Розрахункова лісосіка Кіровоградського обласного управління лісового та мисливського господарства по рубках головного користування становить 36,1 тис. куб.м. У 2021 році від усіх видів рубок заготовлено 193 тисяч кубометрів деревини.

В області вздовж доріг загальнодержавного значення обладнано 10 рекреаційних пунктів та більше 50 місць відпочинку для громадян.

На території обласного управління лісового та мисливського господарства виділено 58 об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі дендрологічний парк, заповідні урочища, заказники, пам'ятки природи загальною площею 24017,4 га, що складає 8% площі ОУЛМГ та 0,9% площі області. Серед них 11 об'єктів загальнодержавного значення та 45 об'єктів місцевого значення. Щороку мережа природно-заповідного фонду розширюється.

Землі лісогосподарського призначення

Таблиця 5.2.2.1

№ з/п		Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1	2	3	4	5
1	Загальна площа земель лісогосподарського призначення	тис. га	0	0
	у тому числі:			
1.1	площа земель лісогосподарського призначення державних лісогосподарських підприємств	тис. га	130,7	0
1.2	площа земель лісогосподарського призначення комунальних лісогосподарських підприємств	тис. га	0	0
1.3	площа земель лісогосподарського призначення власників лісів	га	0	0
1.4	площа земель лісогосподарського призначення, що не надана у користування	га	0	0
2	Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	114	0
3	Загальний запас деревини.	тис. м ³	21082,2	0
4	Запас деревини у розрахунку на один гектар земель лісогосподарського призначення	тис. м ³	0	0
5	Площа лісів у розрахунку на одну особу	га	0	0
6	Запас деревини у розрахунку на одну особу	м ³	0	0
7	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону)	%	7,4	0

Лісовідновлення за 2021 рік

Таблиця 5.2.2.2

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів,	лісовідновлення, га			
		у тому числі:			усього
		посадка лісу, га	посів лісу, га	природне поновлення лісу, га	
1	Держлісагентство				
1.1	ДП «Голованівський лісгосп»	26,7	5,5	0	32,2
1.2	ДП «Долинський лісгосп»	0	0	0	0
1.3	ДП «Компаніївський лісгосп»	4,0	0	20,9	24,9
1.4	ДП «Олександрівський лісгосп»	16,9	0,3	0,6	17,8
1.5	ДП «Оникіївський лісгосп»	31,2	33,7	4,5	69,4
1.6	ДП «Онуфріївський лісгосп»	9,1	8,4	3,5	21,0
1.7	ДП «Світловодський лісгосп»	24,1	0	20,0	44,1
1.8	ДП «Чорноліський лісгосп»	44,0	0	0	44,0
Усього	за Держлісагентством	156,0	47,9	49,5	253,4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.5	ДП «Оникіївський лісгосп»	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	<u>13000</u> 4420
1.6	ДП «Онуфріївський лісгосп»	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	<u>5000</u> 1563
1.7	ДП «Світловодський лісгосп»	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	<u>5000</u> 500
1.8	ДП «Чорноліський лісгосп»	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	<u>10000</u> 3199
1.9	ДСДЛЩ «Веселі боковеньки»	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	<u>8000</u> 3636
Усього за Держлісагентство		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	<u>67500</u> 29228

5.2.4 Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України

Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, - це комплекс організаційних, правових, економічних, наукових, інших заходів, спрямованих на забезпечення збереження, охорони та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу.

Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, забезпечується шляхом:

встановлення особливого правового статусу видів рослин, що перебувають під загрозою зникнення, врахування вимог щодо їх охорони під час розробки законодавчих та інших нормативних актів;

систематичної роботи щодо виявлення місць їх перебування та зростання, проведення постійного спостереження (моніторингу) за станом популяцій та необхідних наукових досліджень з метою розробки наукових основ їх охорони та відтворення;

створення на територіях, де вони зростають, заповідних та інших об'єктів, що особливо охороняються;

створення банків їх генофонду, розведення в спеціально створених умовах (ботанічних садах та дендрологічних парках тощо);

врахування спеціальних вимог щодо охорони цих видів під час вирішення питань відведення земельних ділянок, розробки проєктної та проєктно-планової документації, екологічної експертизи;

проведення широкої виховної роботи серед населення;

встановлення підвищеної кримінальної, адміністративної та матеріальної відповідальності за знищення чи пошкодження видів рослин, занесених до Червоної книги України;

розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері тощо.

Для забезпечення вирішення транскордонних та інших проблем охорони і відтворення об'єктів Червоної книги України здійснюється міжнародне співробітництво в цій сфері шляхом укладання і виконання відповідних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів, організації

біосферних заповідників, створення на територіях, суміжних з іншими державами, міждержавних заповідників, національних парків, заказників та інших територій і об'єктів природно-заповідного фонду, проведення спільних наукових досліджень, обміну їх результатами. На території Кіровоградської області з червонокнижних найбільш питому вагу у складі фітоценозу займають такі трави, як конюшина гірська, цмин пісковий, парило звичайне, горицвіт весняний, деревій, цикорій, материнка звичайна, козельці українські. Останні відносяться до судинних рослин, занесених до Європейського Червоного списку, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі. Також виявлена велика популяція червонокнижних рослин таких, як ковила волосиста, касатик понтійський та астрагал шерстистоквітковий, занесений до Європейського червоного списку. Крім того, виявлені цінні та малопоширені види – астрагал безстрілковий, гоніолімон татарський, аурінія скельна.

Вжиття своєчасних заходів щодо охорони рослинного світу дозволить відновити порушену рівновагу, усунути небажані фактори й наслідки втручання людини в життя екосистем (біогеоценозів).

Охорона невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин

Таблиця 5.2.4.1

Усього видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, од.	Усього рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.	Кількість видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, назва (українська, латинська), од.	Кількість популяцій видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, які зникли, назва (українська, латинська), од.
1	2	3	4
4	1	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Богданівська балка» - 4: Астрагал безстрілковий (<i>Astragalus exscapus L.</i>); Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis (L.)</i>)	0
10	3	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Монастирище» - 10: Астрагал Геннінга (<i>Astragalus henningii (Steven) Boriss</i>); Астрагал одеський (<i>Astragalus odessanus Besser</i>); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus Andrz</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana Trin. et Rupr</i>); Оставник одеський (гімноспермій одеський) (<i>Gymnospermium odessanum</i>); Рябчик руський (<i>Fritillaria ruthenica Wikstr.</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis (L.)</i>); Тюльпан бузький (<i>Tulipa hypanica Klokov et Zoz</i>); Шоломниця весняна (<i>Scutellaria verna Besser</i>)	0

1	2	3	4
4	2	Ландшафтний заказник місцевого значення «Кам'яногірський» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasyphylla</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.))	0
4	2	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Каскади» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus</i> Andrz); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.)	0
4	1	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Слони» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus</i> Andrz); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.))	0
9	5	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Ковилові горби під Поповим» - 9: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i>); Ковила вузьколиста (<i>Stipa tirsia</i> Steven); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.); Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasyphylla</i>); Косаріки тонкі (<i>Gladiolus tenuis</i> M.Bieb.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams)	0
9	5	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Кудинове» - 9: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i>); Ковила вузьколиста (<i>Stipa tirsia</i> Steven); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.); Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasyphylla</i>); Косаріки тонкі (<i>Gladiolus tenuis</i> M.Bieb.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams)	0
3	2	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Тернова балка» - 3: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i>); Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K.Koch)	0
4	1	Ландшафтний заказник місцевого значення «Гурівський» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i>);	0

1	2	3	4
		Повстянка дніпровська (цимбохазма дніпровська) (<i>Сymbochasma borysthena</i>); Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum Klokov et Zoz</i>)	
1	1	Ландшафтний заказник місцевого значення «Казавчинські скелі» – 1: Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana Trin. et Rupr</i>)	0
2	0	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Миколаївський» - 2: Коручка темно-червона (<i>Eripactis atrorubens</i>); Лілія лісова (<i>Lilium martagon L.</i>)	0
1	0	Заповідне урочище місцевого значення «Матвіїв яр» - 1: Лілія лісова (<i>Lilium martagon L.</i>)	0
4	2	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Чорноліський» - 4: В'язіль стрункий (<i>Sesurigera elegans</i>); Брандушка різнобарвна (<i>Bulbocodium versicolor</i>); Бруслина карликова (<i>Euonymus nana M. Bieb</i>); Коручка болотна (<i>Eripactis palustris</i>)	0
2	0	Заповідне урочище місцевого значення «Осичківське» - 2: Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus Andrz</i>); Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i>)	0
3	1	Ландшафтний заказник місцевого значення «Березівське гирло» - 3: Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus Andrz</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>); Тюльпан бузький (<i>Tulipa hypanica</i>)	0
9	3	Ландшафтний заказник місцевого значення «Скалки» - 9: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis L.</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata L.</i>); Півники понтичні (<i>Iris pontica</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis (L.)</i>); Чебрець прибережний (<i>Thymus littoralis Klokov et Des.-Shost</i>); Шафран Палласа (<i>Crocus pallasii Goldb</i>); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus Steven ex Adams</i>)	0
1	0	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Цюпина балка» - 1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>)	0
3	1	Загальнозоологічний заказник місцевого значення «Гнила балка» - 3: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>)	0
2	0	Ландшафтний заказник місцевого значення «Чайчина балка» – 2: Шафран Гейфелів (<i>Crocus heuffelianus</i>); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus Steven ex Adams</i>)	0

1	2	3	4
2	1	Ландшафтний заказник місцевого значення «Громадське» – 2: Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.); Шафран Гейфелів (<i>Crocus heuffelianus</i>)	0
1	0	Ботанічний заказник місцевого значення «Василівська балка» - 1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall)	0
4	2	Загальнозоологічний заказник місцевого значення «Братолюбівська балка» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.))	0
2	2	Заповідне урочище місцевого значення «Солоноозерне» - 2: Горицвіт волзький (<i>Adonis wolgensis</i> Steven ex DC.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.)	0
3	2	Заповідне урочище місцевого значення «Шеметів ліс» – 3: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Плодоріжка болотна (зозулинець болотний) (<i>Anacamptis palustris</i>); Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Aschers)	0
1	0	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Балка «Глибока» – 1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall)	0
2	0	Заповідне урочище місцевого значення «Василівське» – 2: Зозулинець шоломоносний (<i>Orchis militaris</i> L.); Коручка темно-червона (<i>Epiractis atrorubens</i>)	0
2	1	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Власівська балка» – 2: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.))	0
5	1	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Войнівський» - 5: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus</i> Andr.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Півники понтичні (<i>Iris pontica</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.))	0
1	0	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Балка «Лебедина» – 1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall)	0
4	2	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Шурхи» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Півники понтичні (<i>Iris pontica</i>)	0

1	2	3	4
4	3	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Боковеньківська балка» - 4: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.))	0
2	2	Ландшафтний заказник місцевого значення «Майгорове» - 2: Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.); Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch)	0
3	3	Заповідне урочище місцевого значення «Литкевич» - 3: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.)	0
2	2	Заповідне урочище місцевого значення «Солдатське» -2: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr)	0
7	4	Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Бузове» - 7: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch); Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)); Тюльпан бузький (<i>Tulipahypanica</i>)	0
3	2	Заповідне урочище місцевого значення «Кам'яна балка» - 3: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.))	0
2	1	Ботанічний заказник місцевого значення «Катеринівська балка» - 2: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.)	0
4	0	Заповідне урочище місцевого значення «Барвінкова і тюльпанови гори» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)); Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams)	0
1	0	Заповідне урочище місцевого значення «Польський ліс» - 1: Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i> L.)	0
3	2	Ландшафтний заказник місцевого значення «Велика і мала скелі» - 3: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Плодоріжка болотна (зозулинець болотний) (<i>Anacamptis palustris</i>)	0

1	2	3	4
12	7	<p>«Балка «Очеретяна» - ботанічний заказник місцевого значення - 12: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.); Горицвіт волзький (<i>Adonis wolgensis</i> Steven ex DC.); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K.Koch); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasyphylla</i>); Ковила українська (<i>Stipa ucrainica</i>); Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams)</p>	0
5	1	<p>Заповідне урочище місцевого значення «Антоновичські горби» - 5: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Брандушка різнобарвна (<i>Bulbocodium versicolor</i>); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus</i> Andrz); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams)</p>	0
2	0	<p>Ландшафтний заказник місцевого значення «Балка Новоолександрівська» - 2: Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Тюльпан бузький (<i>Tulipa hypanica</i> Klokov et Zoz)</p>	0
4	1	<p>Ботанічний заказник місцевого значення «Балка Троянівська» - 4: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Сон розкритий (<i>Pulsatilla patens</i> (L.))</p>	0
1	0	<p>Заповідне урочище місцевого значення «Сарганівський ліс» - 1: Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz)</p>	0
5	2	<p>Ботанічний заказник місцевого значення «Гранітний степ» - 5: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.); Тюльпан бузький (<i>Tulipa hypanica</i> Klokov et Zoz)</p>	0
6	3	<p>Ботанічний заказник місцевого значення «Квітуха балка» - 6: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall); Брандушка різнобарвна (<i>Bulbocodium versicolor</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.); Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.);</p>	0

1	2	3	4
		Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus Steven ex Adams</i>)	
5	1	Заповідне урочище місцевого значення «Розлитий камінь» - 5: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>); Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus Andrz</i>); Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>); Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (<i>Pulsatilla pratensis (L.)</i>); Тюльпан гранітний (<i>Tulipa graniticola (Klokov et Zoz)</i>)	0
2	1	Ландшафтний заказник місцевого значення «Кошарово-Олександрівський» - 2: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata L.</i>); Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus Steven ex Adams</i>)	0
1	0	Ботанічний заказник місцевого значення «Антоновичська балка» - 1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus Pall</i>)	0

5.2.5 Адвентивні види рослин

Адвентивні рослини - чужорідні види рослин, які цілеспрямовано або випадково занесені на певну територію. Окремі з них можуть поширюватися дуже широко.

У сучасний період в Україні спостерігається посилення розвитку процесів синантропізації рослинного покриву, зокрема адвентизації, що пов'язано із глобалізацією соціально-економічних відносин на континенті. Цей процес із кожним роком посилюється, внаслідок чого зростає вплив видів неаборигенних рослин на довкілля. Україна належить до країн з високим рівнем адвентизації флори (принаймні 14% від загальної кількості видів флори країни). Чітко простежуються тенденції до збільшення кількості видів адвентивних рослин, розширення спектру їхніх місцезростань, зростають темпи занесення, поширення і ступінь натуралізації видів тощо. Процеси змішування аборигенних і адвентивних видів у флорі призводять до втрати її регіональної специфіки, уніфікації рослинних угруповань на великих територіях.

Адвентивні види на територію України потрапляють різними шляхами: з імпортованими зернопродуктами і товарами, в результаті інтродукційної роботи, а також з інших регіонів, де вони закріпилися і утворили осередки подальшого поширення. За характером початкових стадій експансії близько 70% нових адвентивних рослин в Україні належить до групи «зернових емігрантів» (завезені з інших територій із зернопродуктами). Залізниця є основними місцезростаннями, через які відбувається проникнення адвентивних видів у нові регіони. Важливе місце при цьому надається захисту території країни від адвентивних бур'янів.

На території України зростають такі адвентивні рослини: калачики непомітні, мак-самосійка, полин гіркий, зілля, цикорій дикий; кенофіти: амброзія полинолиста, клен негідний, нетреба альбінська, чорнощир нетреболистий, щиряця біла та ін.; інколи ще виділяють групу евкенофітів – найновіших прибульців; за способом імміграції: кенофіти (види, несвідомо

занесені людиною), ергазіофіти (свідомо завезені, але згодом здичавіли й поширюються спонтанно); за ступенем натуралізації: агріофіти (види, що натуралізувалися в напівприродних та природних угрупованнях); епекофіти (види, які повністю натуралізувалися на антропогенних екотопах); колонофіти (утворюють більш або менш стабільні локальні колонії на антропогенних екотопах); ефемерофіти (види зі слабким ступенем натуралізації, які часом з'являються в невеликій кількості в різних місцях).

Глобальна загроза від адвентивних видів біологічному різноманіттю і якості життя зумовлює посилення уваги наукової спільноти до проблеми. У розвиток європейської політики щодо чужорідних видів Постійним комітетом Бернської Конвенції в 2013 році прийнята Європейська рекомендація з природних територій, що підлягають особливій охороні, та інвазійних чужорідних видів (Рекомендація № 167 (2013)).

5.2.6 Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

Зелені насадження відіграють значну роль у формуванні навколишнього середовища людини, тому що мають властивості поліпшувати санітарно-гігієнічну обстановку та перетворювати природні умови цілих районів.

Вони є також прекрасним засобом збагачення, а нерідко і формування ландшафту міста й займають чільне місце в рішенні архітектури парків і садів.

Посадки знижують силу вітру, регулюють тепловий режим, очищають та зволожують повітря, що має велике оздоровче значення.

Зелені насадження – найкраще середовище для відпочинку населення міст і селищ, для організації різних масових культурно-просвітніх заходів.

З метою створення сприятливих умов для життєдіяльності людей та покращення екологічної ситуації на Кіровоградщині необхідно розробити плани реконструкції і концепції розвитку зелених зон. Першочерговими цілями в цьому напрямку є:

- 1) моніторинг зелених зон та комплексна оцінка фактичного і прогнозованого стану насаджень;
- 2) розробка стратегії реконструкції і оптимізації рослинних угруповань з врахуванням історико-архітектурних особливостей і санітарно-екологічних умов міста;
- 3) опрацювання технології поліпшення фітосанітарного і фізіологічного стану рослин зеленої зони міст та селищ;
- 4) розробка концепції розвитку, збереження і відновлення історичних парків;
- 5) визначення балансоутримувачів об'єктів благоустрою зеленого господарства державної та комунальної власності;
- 6) підбір для озеленення асортименту рослин, стійких до різноманітних факторів;
- 7) створення проєкту реконструкції зелених насаджень області;

- 8) відпрацювання агрозасобів, що забезпечать нормальний ріст, розвиток і функціонування зелених насаджень у різних екологічних умовах;
9) створення нових зелених зон.

Озеленення населених пунктів

Таблиця 5.2.6.1

Заходи	Рік				
	2017	2018	2019	2020	2021
Створено нових зелених насаджень, га	2,0	0	0	0	0
Проведено догляд за насадженнями, га	1705,2	1718,6	1720,6	1720,6	1720,6

5.2.7 Використання та відтворення природних ресурсів на території природно-заповідного фонду

Природно-заповідний фонд України складається із природних територій та об'єктів і штучних об'єктів. До природних територій та об'єктів належать: природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища. Штучно створені об'єкти - ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Природно-заповідні території та об'єкти можуть використовуватися у природоохоронних, науково-дослідних, в оздоровчих та інших рекреаційних цілях, в освітньо-виховних, для потреб моніторингу навколишнього природного середовища.

Землі природно-заповідного фонду - це ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Території та об'єкти, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність, підлягають комплексній охороні, порядок здійснення якої визначається положенням щодо кожної з таких територій чи об'єктів, яке відповідно до Закону «Про природно-заповідний фонд України» та законодавства України про охорону пам'яток історії та культури затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері культури.

Державою встановлюється особливий правовий режим, який повинен забезпечувати їх належну охорону, збереження та подальший розвиток шляхом встановлення низки суворих обмежень та заборон щодо нецільового використання природних ресурсів.

На землях природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного або історико-культурного призначення забороняється будь-яка діяльність, яка

негативно впливає або може негативно впливати на стан природних та історико-культурних комплексів та об'єктів чи перешкоджає їх використанню за цільовим призначенням.

5.3 Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1 Загальна характеристика тваринного світу

На території Кіровоградщини виявлено 368 видів наземних хребетних тварин із 413 видів, відомих для Дніпровсько-Бузького лісостепового зоогеографічного району.

Фауна області представлена 65 видами ссавців: косуля, лось, дикий кабан, заєць-русак, лисиця, вовк, горностаї, куниця, ондатра, видра, єнотоподібний собака, їжак, бобр річковий, кріт, кажани тощо. Найбільшим представником ссавців в області є лось, найменші – бурозубка і білозубка. Також на території Кіровоградщини багато гризунів.

Рідкісні тварини: борсук, свиня дика, заєць сірий, їжак звичайний, козуля європейська та інші.

На території області виявлено 279 видів птахів. У видовому відношенні найбільшою групою птахів є горобині, до якої відносяться горобці, шпаки, синиці, ластівки, щиглики, снігурі, а також гави, сороки. Найбільший за розміром представник цієї групи – крук, а найменший – волове очко, корольок жовтоголовий. Поширені хижі птахи, більшість з них належить до категорії рідкісних тварин. Це яструб великий, канюк звичайний та сокіл-дербник. Зустрічаються типові навколородні птахи, вони з'являються під час сезонних міграцій. Це – звичайна чайка (чибіс), травник, веретенник великий і зуйок малий. Досить різноманітною групою птахів є також качині, які належать до мешканців водно-болотного комплексу. Найбільш численні представники групи – крижень, чирок-тріскунок, широконосік. Багато чапель. Це – чапля сіра та руда, квак, бугай і бугайчик. Досить різноманітною групою є сови: сова сіра, вухата та болотяна, сич хатній, пугач, сипуха (два останні занесені до Червоної книги України). За кількістю видів виділяється також група пастушкових птахів – лиска, курочка водяна, погонич і пастушок. Місцями трапляється деркач, він занесений до Червоної книги України.

Рідкісні птахи: зяблик, славка чорноголова, дрізд чорний, соловейко східний, синиця велика, жулан, малинівка, вівсянка звичайна, сіра чапля та інші.

Серед земноводних найбільш численні жаби озерна та ставкова, а також кумка червоночеревна. На заліснених територіях переважає жаба трав'яна, трапляються жаба гостроморда і квакша звичайна, рідкісна – ропуха сіра, місцями звичайні часничниця і ропуха зелена.

На території області виявлено 13 видів плазунів. Серед плазунів є ящірка прудка, місцями – ящірка зелена. До групи нечисленних видів належать вуж звичайний, ящірка живородяча, черепаха болотяна. Зустрічаються види рідкісні

та дуже рідкісні: до перших відносяться вуж водяний, мідянка, полоз жовточеревний та гадюка степова, а до других – полоз лісовий.

Перелік видів фауни, що охороняються в регіоні станом на 01 січня 2022 року
Таблиця 5.3.1.1

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	СМС	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Балабан (<i>Falcocherrug Gray</i>)	V	V	V	0	0	0	V	V
Бистрянкa російська (<i>Alburnoidesrossicus Berg</i>)	V	V	0	0	0	0	V	V
Бражник прозерпіна (<i>Proserpinus Proserpina</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Вечірниця велетенська (<i>Nyctaluslasiopte</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Вечірниця мала (<i>Nyctalusleiseri</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Вечірниця руда (<i>Nyctalusnoctula</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Видра річкова (<i>Lutralutra Linnaeus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	V
Вусач великий дубовий (<i>Cerambyxcerdo</i>)	V	V	0	0	0	0	V	0
Вухань звичайний (<i>Plecotusauritus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Гадюка степова (<i>Viperarenardi</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Голуб-синяк (<i>Columbaoenas Linnaeus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Горностай (<i>Mustelaerminea</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Йорж Балона (<i>Gymnocephalius baloni Holcik et Hensel</i>)	V	V	0	0	0	0	V	V
Кажан пізній (<i>Eptesicus serotinus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Кіт лісовий (<i>Felis sylvestris Schreber</i>)	V	V	V	0	0	0	0	V
Косар (<i>Platalea leucorodia Linnaeus</i>)	V	V	V	0	V	0	0	0
Лилик двоколірний (<i>Vespertilio murinus Linnaeus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Мишівка степова (<i>Sicista subtilis</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Мідянка звичайна (<i>Coronella austriaca Laurenti</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Мінога українська (<i>Eudontomyzon mariae Berg</i>)	V	0	0	0	0	0	V	V
Мнемозина (<i>Parnassius mnemosyne</i>)	V	V	0	0	0	0	V	0
Могильник (<i>Aquila heliaca Savigny</i>)	V	V	V	0	0	0	V	V
Нетопир звичайний (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Нетопир Натузюса (<i>Pipistrellus nathusii</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Нічниця водяна (<i>Myotis daubentonii</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Норка європейська (<i>Mustela lutreola Linnaeus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Огар (<i>Tadorna ferruginea</i>)	V	V	0	0	V	0	0	0
Орел-карлик (<i>Hieraatus pennatus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Осетер російський (<i>Acipenser gueldenstaedtii Brandt et Ratzeburg</i>)	V	V	V	0	0	0	V	V

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Підорлик малий (<i>Aquila pomarina C.L. Brehm</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Поліксена (<i>Zerynthia polyxena</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Полоз жовточеревий, каспійський (<i>Hierophis caspius</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Полоз лісовий, ескулапів (<i>Zamenis longissimus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Сапсан (<i>Falco peregrinus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Сиворакша (<i>Coracias garrulus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	0
Сунуха (<i>Tyto alba</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Скона (<i>Pandion haliaetus</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Сліпак подільський (<i>Spalax zemni</i>)	V	0	0	0	0	0	0	V
Судак волзький, Берш (<i>Sander volgensis</i>)	V	V	0	0	0	0	V	V
Тушканчик великий (<i>Allactaga jaculus</i>)	V	0	0	0	0	0	0	V
Тхір лісовий (<i>Mustela putorius Linnaeus</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Тхір степовий (<i>Mustela eversmanni Lesson</i>)	V	V	0	0	0	0	0	V
Хом'ячок сірий (<i>Cricetulus migratorius</i>)	V	0	0	0	0	0	0	V
Широкоух європейський (<i>Barbastella barbastellus</i>)	V	V	0	0	0	V	0	V
Шуліка чорний (<i>Milvus migrans</i>)	V	V	V	0	0	0	0	0
Усього	46	42	13	0	3	8	9	28

5.3.2 Стан і ведення мисливського та рибного господарства

Ведення мисливського господарства в Кіровоградській області здійснює 31 користувач мисливських угідь на площі 1960,1 тис. га.

П'ять лісогосподарських підприємств (ДП «Голованівський лісгосп», ДП «Долинський лісгосп», ДП «Оникіївський лісгосп», ДП «Онуфріївський лісгосп» та ДП «Чорноліський лісгосп») здійснюють ведення мисливського господарства на площі 47633,7 га (2,5% від загальної площі), 24 організації Українського товариства мисливців та рибалок – 1865931,6 га (95,1% від загальної площі), фізкультурно–спортивне товариство «Динамо» України в Кіровоградській області – 15000 га (0,8% від загальної площі) та громадська організація «Товариство мисливців і рибалок Сапсан» – 31488 га (1,6% від загальної площі).

Загальні витрати на ведення мисливського господарства в 2021 році становили 14581,214 тис. грн. Загальні витрати по лісогосподарських підприємствах складають 280,206 тис. грн., організаціях Українського товариства мисливців та рибалок – 13978,008 тис. грн., фізкультурно–спортивному товариству «Динамо» України в області – 112,0 тис. грн., громадській організації «Товариство мисливців і рибалок Сапсан» – 211,0 тис. грн.

Разом з тим, вклад коштів на 1 тис. га мисливських угідь по підприємствах лісового господарства становить 5883 грн., організаціях Українського товариства мисливців та рибалок – 7491 грн., фізкультурно–спортивному

товариству «Динамо» України в області – 7467 грн., громадській організації «Товариство мисливців і рибалок Сапсан» – 6701 грн.

Надходження від ведення мисливського господарства в 2021 році становили 9758,270 тис. грн., що складає 66,9% до загальних витрат. Надходження від ведення мисливського господарства по лісогосподарських підприємствах складають 337,540 тис. грн. (120,5% до витрат), організаціях Українського товариства мисливців та рибалок – 9309,530 тис. грн. (66,6% до витрат), фізкультурно–спортивному товариству «Динамо» України в області – 111,200 тис. грн. (99,3% до витрат), громадській організації «Товариство мисливців і рибалок Сапсан» - 0 грн. (0% до витрат).

Разом з тим, надходження з 1 тис. га мисливських угідь по підприємствах лісового господарства становлять 7086 грн., організаціях Українського товариства мисливців та рибалок – 4989 грн., фізкультурно–спортивному товариству «Динамо» України в області – 7413 грн., громадській організації «Товариство мисливців і рибалок Сапсан» – 0 грн.

Відповідно до наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 27 травня 2021 року № 346 «Про затвердження Лімітів використання (відстрілу, відлову) диких парнокопитних та хутрових звірів і встановлення Норм відстрілу інших мисливських тварин, віднесених до державного мисливського фонду, одним мисливцем за день полювання у сезон полювання 2021-2022 років», ліміт добування користувачів мисливських угідь Кіровоградської області по кабану становив 102 голови, козулі – 269 голів, оленю плямистому – 10 голів та оленю благородному – 6 голів.

Лісогосподарськими підприємствами при ліміті добування по кабану в 21 голову, проведено 22 полювання, добуто 20 голів. При ліміті добування по козулі в 31 голову, проведено 17 полювань, добуто 17 голів. При ліміті добування по оленю благородному в 2 голови, добуто 2 голови.

Організаціями Українського товариства мисливців та рибалок при ліміті добування по кабану в 57 голів, проведено 66 полювань, добуто 32 голови. При ліміті добування по козулі в 202 голови, проведено 199 полювань, добуто 177 голів. При ліміті добування по оленю благородному та плямистому в 14 голів, проведено 13 полювань, добуто 12 голів.

У 2021 році спеціалізованими рейдовими бригадами проведено 1529 рейдів з охорони державного мисливського фонду та боротьби з браконьєрством, участь у яких взяли 4217 осіб. Зафіксовано 178 випадків незаконного полювання – 96 (54% від загальної кількості) представниками державної лісової охорони, 74 (42%) представниками Державної екологічної інспекції Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області), 8 (4%) представниками Українського товариства мисливців та рибалок. Порушників притягнуто до адміністративної відповідальності. Накладено штрафів на суму 34185 грн. та сплачено, станом на 01 січня 2022 року, 60000 грн.

За 2021 рік державними інспекторами Управління Державного агентства меліорації та рибного господарства у Кіровоградській області

викрито 824 порушення законодавства про охорону рибних запасів, у тому числі:

за ст.85 ч.3 КУпАП – 310 порушень;

за ст.85 ч.4 КУпАП – 300 порушень.

Складено 125 актів виявлення та вилучення майна, власник якого не встановлений.

Під час незаконного продажу риби на ринках та місцях стихійної торгівлі на території області державними інспекторами було складено 82 адміністративні протоколи, затримано риби у зв'язку з її незаконним збутом загалом 1024 кг.

Складено 2 адміністративні протоколи щодо незаконного продажу заборонених знарядь лову водних біоресурсів на ринках.

Протягом 2021 року нараховано збитків, заподіяних незаконним виловом риби на загальну суму 2076250 грн. у тому числі, за таксами по 1 справі на загальну суму 1036 грн.

Державними інспекторами управління розглянуто 315 адміністративних справи та накладено штрафів на загальну суму 23103 грн.

Сплачено штрафів порушниками на загальну суму 18 360 грн. по 256 справам.

До ВП ГУНП в Кіровоградській області передано 20 справ на 20 чоловік на загальну суму 1029520 грн., нарахованих збитків для вирішення питання про притягнення винних до кримінальної відповідальності.

До судів області направлено 366 справ про порушення Правил рибальства на 366 особи. Накладено штрафів за постановами судів по справах на загальну суму 101390 грн.

Вилучено заборонених знарядь лову 720 одиниць.

У 2021 році на території Кіровоградської області, згідно виділених часток, проводили вилов водних біоресурсів 20 користувачів.

На Кременчуцькому водосховищі 14 користувачів: ФОП Корольов І.Ю., ФОП Голина Л.В., ФОП Міхальов М.О., ФОП Вищепан О.М., ФОП Безкоровайний Ю.П., КСРП ТОВ «Дніпровське», РПА «Андрусівська», МПП «Лад», ПП «Алвіан», ТОВ «Риболовний альянс», ТОВ «Ера», ТОВ «Тихий Дніпро», ПСРП «МАЯК», ФОП Піценко О.В.

На Кам'янському водосховищі 6 користувачів: ФОП Яшна І.О., ФОП Лихвар С.А., ФОП Чернобук В.І., ФОП Охінко Ю.І., ТОВ «Станція Придніпровська», ТОВ «Риболовний Альянс».

9 листопада 2021 року користувачами, які здійснюють спеціальне використання водних біоресурсів на Кам'янському водосховищі, вселено 2-х річку товстолоба, загальною кількістю 0,003 млн. екз.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.1

Види мисливських тварин	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	3	4	5
Кабан	499	425	580
Козуля	6254	6397	6114
Олень	318	343	348

Добування основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.2

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто	Не використано ліцензій	Причина невикористання
1	2	3	4	5	6	7
2019	Кабан	64	64	22	0	Використано
	Козуля	190	197	177	0	
	Олень	13	13	12	0	
2020	Кабан	67	67	14	0	Використано
	Козуля	229	229	196	0	
	Олень	14	14	14	0	
2021	Кабан	102	105	66	0	Використано
	Козуля	269	232	205	0	
	Олень	16	16	14	0	

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.3.2.3

Виявлено фактів браконьєрства, од.	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Тваринний світ			
Держлісгосп	96	103	96
УТМР	6	4	8
Громадські інспектори	0	0	7
Держекоінспекція	55	61	67
Всього:	157	168	178

Динаміка вилову риби

Таблиця 5.3.2.4

Рік	Назва водного об'єкту	Затверджений ліміт вилову, т/рік	Фактичний вилов, т/рік
1	2	3	4
2019	Кременчуцьке водосховище	560,76	161,11
	Кам'янське водосховище	297,91	409,90
	Разом:	858,67	571,01

1	2	3	4
2020	Кременчуцьке водосховище	447,91	834,59
	Кам'янське водосховище	274,05	347,85
	Разом:	721,96	1182,44
2021	Кременчуцьке водосховище	345,60	725,46
	Кам'янське водосховище	265,10	537,83
	Разом:	610,70	1263,29

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.3.2.5

Виявлено фактів браконьєрства, од.	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Кіровоградський рибоохоронний патруль	855	646	824

5.3.3 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України

Тваринний світ - один із найбільш вразливих об'єктів природи, оскільки впливати на його стан можливо як безпосередньо (на самих тварин), так і через вплив на середовище їх перебування. До Червоної книги України заносяться види тварин і рослин, які постійно або тимчасово перебувають чи зростають у природних умовах на території України, в межах її територіальних вод, континентального шельфу та виняткової (морської) економічної зони. Занесені до Червоної книги України види тварин і рослин підлягають особливій охороні на всій території України.

Особливу роль для збереження генофонду тваринного світу області та його охорони відіграють природно - заповідні території.

З метою охорони, відтворення та раціонального використання тваринного світу проводяться організаційно-господарські, біологічні, культурно-виховні заходи. Важливого значення в охороні тваринного світу набувають заходи правового характеру.

Законодавством передбачені державний облік тварин та їх використання і державний кадастр тваринного світу.

Згідно із законодавством дикі тварини є державною власністю і ставлення до них має бути дбайливим, використання - економічним.

У Кіровоградській області нині зустрічаються 5 видів ссавців, 10 видів птахів і 8 видів комах, занесених до Європейського Червоного списку, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі.

До Європейського Червоного списку належать такі види: нічниця ставкова, вечірниця велетенська, сліпак звичайний, видра річкова, перев'язка звичайна.

У Кіровоградській області занесено до Червоної книги України 83 вида тварин.

На території більшості країн Європи багато тварин опинилися на межі зникнення, в той час як на території Кіровоградщини вони не є рідкісними і можуть завдавати відчутної шкоди господарству людини. Це вовк і сліпак звичайний.

Україна є стороною більш ніж 50 міжнародних багатосторонніх угод, які стосуються збереження та збалансованого використання біорізноманіття. Серед них Конвенція про біологічне різноманіття і Картахенський протокол про біобезпеку до неї, Конвенція про охорону мігруючих видів диких тварин, Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення та угоди до неї, Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів, Всеєвропейська стратегія збереження біотичного різноманіття, Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат, Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі та інші.

5.3.4 Інвазивні види тварин

Інвазійні (інвазивні) види — алохтонні види із значною здатністю до експансії, які розповсюджуються природним шляхом або за допомогою людини й становлять значну загрозу для флори й фауни певних екосистем, конкуруючи з автохтонними видами за екологічні ніші, а також спричиняючи загибель місцевих видів.

Знищення природних середовищ існування внаслідок антропогенної діяльності, зменшення біологічного різноманіття, інтенсифікація сільського господарства, недосконалість системи контролю за ввезенням рослин і тварин із-за кордону протягом минулих десятиріч призвели до проникнення в Україну значної кількості видів флори та фауни, що ніколи не зустрічались на її території в минулому. На сьогодні практично вся територія України тією чи іншою мірою потерпає від негативного впливу таких чужорідних видів. Значна частина чужорідних видів проявляє інвазійні властивості, а явище їх масового розвитку часто характеризують як біологічне забруднення. Зростаючі темпи глобалізації, зміна клімату, фрагментація і деградація середовищ існування, будівництво шляхопроводів та використання потенційно небезпечних в інвазійному відношенні генетично модифікованих організмів збільшують швидкість вторгнення чужорідних видів на нові території за межами їх природних ареалів та сприяють підвищенню їх інвазійних властивостей.

Інвазійні чужорідні види флори і фауни (далі – ІЧВ) вважають одним із головних чинників негативного впливу на біорізноманіття, який призводить до зменшення чисельності та зникнення низки місцевих видів дикої флори та фауни, шляхом зміни структури екосистем, хижацтва, конкуренції, розповсюдження захворювань тощо. ІЧВ наносять багатомільйонні збитки сільському господарству та іншим сферам господарської діяльності, а деякі види становлять загрозу якості життя і здоров'ю людини.

Питання контролю за поширенням, боротьби з ІЧВ регулюється чинним законодавством фрагментарно. В державній екологічній політиці на цей час існують прогалини у законодавчому та інституційному аспектах з питань поводження з ІЧВ, запобігання проникненню, знищення, контролю та

пом'якшення (мінімізації) несприятливого впливу ІЧВ. Також потребують узгодження дії на центральному і регіональному рівнях щодо методів та шляхів боротьби з ІЧВ.

Запобігання проникненню в природне середовище чужорідних видів диких тварин та здійснення заходів щодо недопущення негативних наслідків у разі їх випадкового проникнення визнано одним із шляхів охорони тварин згідно зі статтею 37 Закону України «Про тваринний світ». Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 р. № 82 «Про внесення змін до переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» заходи щодо запобігання інтродукції та поширення чужорідних видів рослин у природні екосистеми внесено до переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів».

Проблема ІЧВ стосується багатьох соціальних, економічних та екологічних інтересів, включаючи торгівлю, охорону здоров'я, сільське, лісове і водне господарство, управління ресурсами, розвиток інфраструктури, садівництво, аквакультуру, туризм і відпочинок.

Заходи щодо запобігання проникненню ІЧВ є найбільш економічно ефективними й екологічно обґрунтованими, ніж заходи, вжиті після інтродукції, занесення чи вторгнення та формування стійких популяцій ІЧВ. Пріоритет превентивних заходів має бути першою лінією захисту від ІЧВ. Загальні запобіжні заходи вже існують у деяких секторах (наприклад, захист рослин і ветеринарія), отже, їх потрібно впроваджувати і для інших видів діяльності, які можуть призвести до небажаних занесень ІЧВ. Акцент на профілактиці є критичним для водних екосистем, в яких чужорідні види поширюються особливо активно і де запроваджувати програми винищення або контролю надзвичайно важко. Для України з протяжною береговою лінією та густою річковою мережею питання контролю за поширенням ІЧВ у водних екосистемах має велике значення.

З огляду на вищезазначене, в Україні виникла потреба вжиття на всіх рівнях узгоджених заходів щодо запобігання проникненню, знищенню, контролю та пом'якшення (мінімізації) несприятливого впливу ІЧВ на природні екосистеми, господарську діяльність та здоров'я людини, спрямованих на підвищення рівня поінформованості та науково-методичного забезпечення стосовно поводження з ІЧВ, удосконалення державної політики, нормативно-правової бази та інституційних спроможностей, розроблення і забезпечення реалізації відповідних практичних заходів на місцевому та державному рівнях.

З інвазивних видів тварин на території Кіровоградської області зустрічаються: олень плямистий, лань європейська, ондатра, енотоподібний собака, американський білий метелик.

5.3.5 Заходи щодо збереження тваринного світу

Тваринний світ є одним із компонентів навколишнього природного середовища, національним багатством України, джерелом духовного та естетичного збагачення і виховання людей, об'єктом наукових досліджень, а також важливою базою для одержання промислової і лікарської сировини, харчових продуктів та інших матеріальних цінностей.

Згідно із законом України «Про тваринний світ» під час проведення заходів щодо охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу, а також під час здійснення будь-якої діяльності, яка може вплинути на середовище існування диких тварин та стан тваринного світу, повинно забезпечуватися додержання таких основних вимог і принципів:

- збереження умов існування видового і популяційного різноманіття тваринного світу в стані природної волі;

- недопустимість погіршення середовища існування, шляхів міграції та умов розмноження диких тварин;

- збереження цілісності природних угруповань диких тварин;

- додержання науково обґрунтованих нормативів і лімітів використання об'єктів тваринного світу, забезпечення невиснажливого їх використання, а також відтворення;

- раціональне використання корисних властивостей і продуктів життєдіяльності диких тварин;

- платність за спеціальне використання об'єктів тваринного світу;

- регулювання чисельності диких тварин в інтересах охорони здоров'я населення і запобігання заповідянню шкоди довкіллю, господарській та іншій діяльності;

- урахування результатів оцінки впливу на довкілля об'єктів господарської та іншої діяльності, які можуть негативно впливати на стан тваринного світу.

Здійснення будь-якої діяльності, що впливає або може вплинути на стан тваринного світу, передбачає забезпечення охорони середовища існування, умов розмноження і шляхів міграції тварин.

З метою збереження і відтворення тварин здійснення окремих видів використання об'єктів тваринного світу, а також вилучення з природного середовища тварин може бути обмежене або повністю заборонене на певній території чи на певні строки.

Підприємства, установи, організації і громадяни при здійсненні будь-якої діяльності, що впливає або може вплинути на стан тваринного світу, зобов'язані забезпечувати охорону середовища існування, умов розмноження і шляхів міграції тварин.

Під час розміщення, проектування та забудови населених пунктів, підприємств, споруд та інших об'єктів, удосконалення існуючих і впровадження нових технологічних процесів, введення в господарський обіг цілинних земель, заболочених, прибережних і зайнятих чагарниками територій, меліорації земель, здійснення лісового користування і лісгосподарських заходів,

проведення геологорозвідувальних робіт, видобування корисних копалин, визначення місць випасання і прогону свійських тварин, розроблення туристичних маршрутів та організації місць відпочинку населення, повинні передбачатися і здійснюватися заходи щодо збереження середовища існування та умов розмноження тварин, забезпечення недоторканності ділянок, які становлять особливу цінність для збереження тваринного світу.

Під час розміщення, проектування і будівництва залізничних, шосейних, трубопровідних та інших транспортних магістралей, ліній електропередачі і зв'язку, а також каналів, гребель та інших гідротехнічних споруд повинні розроблятися і здійснюватися заходи, які забезпечували б збереження шляхів міграції тварин.

З метою збереження і поліпшення екологічного стану окремих територій, визначених в установленому законом порядку такими, що мають особливу цінність як середовище існування рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, і цінних видів тварин, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів може розробляти і запроваджувати для цих територій більш суворі екологічні нормативи, ніж ті, що встановлені для всієї території України.

Експлуатація гідротехнічних та інших споруд на водних об'єктах, встановлення гідрологічного режиму і режиму водоспоживання та інша діяльність, що впливає чи може вплинути на стан середовища існування диких тварин, повинні здійснюватися з урахуванням вимог охорони тваринного світу, інтересів рибного і мисливського господарств.

Введення в експлуатацію об'єктів і застосування технологій без забезпечення їх засобами захисту тварин та середовища їхнього існування забороняються.

Проведення вибухових та інших робіт, які є джерелом підвищеного шуму, в місцях розмноження тварин обмежується законодавством.

Особливій охороні підлягають рідкісні тварини і такі, що перебувають під загрозою зникнення в природних умовах. Ці види тварин заносяться до Червоної книги України. Порядок і вимоги щодо охорони, відтворення і використання зазначених видів тварин визначаються Положенням про Червону книгу України, яке затверджується Верховною Радою України.

Види тварин, не занесених до Червоної книги України, але рідкісних, тих що перебувають під загрозою зникнення, за рішенням Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України заносяться до переліків видів тварин, що підлягають особливій охороні.

Визначення видів і встановлення порядку охорони, відтворення і використання тварин, занесених до зазначених переліків, здійснюється Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, із урахуванням висновків наукових організацій.

Перелік наукових досліджень щодо стану дикої фауни і заходів, вжитих щодо охорони тваринного світу

Таблиця 5.3.5.1

Назва, терміни та місце проведення дослідження або заходу	Обсяг фінансування	Виконавець/виконавці	Основні досягнуті результати, наявні публікації (якщо результати розміщено в Інтернеті, вказується посилання)
1	2	3	4
Дослідження щодо стану популяцій диких тварин			
Дослідження щодо стану популяцій диких тварин	Власні кошти Кіровоградського обласного управління лісового та мисливського господарства	Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій ВНЗ ВМУРОЛ «України» Експедиція з мисливського упорядкування угідь	Проведено заходи з організації і розвитку мисливських угідь у 23 користувачів мисливських угідь, у тому числі досліджено стан популяції диких тварин.
Заходи охорони та відновлення тваринного світу			
Заходи охорони та відновлення тваринного світу	Власні кошти Кіровоградського обласного управління лісового та мисливського господарства	31 користувач мисливських угідь	У 2021 році проведено заходи зі збереження та відтворення диких тварин.

5.4 Природні території, що підлягають особливій охороні

Природно-заповідний фонд України становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

У зв'язку з цим законодавством України природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

Слід звернути увагу на те, що Кіровоградській області притаманні значні площі порушених земель та таких, що зайняті відходами гірничо-видобувної промисловості. Для нашої області важливо активізувати діяльність щодо

створення та розширення площ природоохоронних територій передусім шляхом відновлення порушених земель. Для таких областей, як Дніпропетровська, Донецька та Кіровоградська, де природний покрив майже повністю знищений, кожна ділянка з рослинністю, близькою до природної, має бути включена до екомережі, а вибір ключових територій здійснений з урахуванням не лише сучасного стану біоти, а й можливостей її відновлення в майбутньому. Основним критерієм відбору відновлюваних територій є збереження в них середовищ існування, якщо навіть природне біорізноманіття повністю знищене.

Одним із головних завдань є також розширення природно-заповідного фонду за рахунок розширення існуючих об'єктів, підвищення їх статусу охорони і створення нових об'єктів.

Об'єктами природно-заповідного фонду України є природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, а також курортні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні та інші типи територій і об'єктів, які, за національним законодавством, підлягають особливій охороні. Ці території та об'єкти в сукупності призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу і становлять єдину систему.

Динаміка структури природно-заповідного фонду

Таблиця 5.4.1

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2020 року		На 01.01.2021 року		На 01.01.2022 року	
	кількість, од,	площа, га	кількість, од,	площа, га	кількість, од	площа, га
1	6	7	8	9	10	11
Природні заповідники	0	0	0	0	0	0
Біосферні заповідники	0	0	0	0	0	0
Національні природні парки	0	0	0	0	0	0
Регіональні ландшафтні парки	2	78758,08	2	78758,08	2	78758,08
Заказники загальнодержавного значення	21	5728,00	21	5728,00	21	5728,00
Заказники місцевого значення	84	12818,9196	84	12818,92	90	12900,54
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	2	9,10	2	9,10	2	9,10
Пам'ятки природи місцевого значення	50	525,48	50	525,48	50	525,48
Заповідні урочища	55	3192,76	55	3192,76	55	3197,10
Ботанічні сади загальнодержавного значення	0	0	0	0	0	0

1	6	7	8	9	10	11
Ботанічні сади місцевого значення	0	0	0	0	0	0
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	109,00	1	109,00	1	109,00
Дендрологічні парки місцевого значення	0	0	0	0	0	0
Зоологічні парки загальнодержавного значення	0	0	0	0	0	0
Зоологічні парки місцевого значення	0	0	0	0	0	0
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	2	63,70	2	63,70	2	63,70
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	6	107,75	6	107,76	7	116,46
РАЗОМ	223	101312,79	223	101312,80	230	101407,46
Фактична площа ПЗФ	X	99465,442	X	100318,9	X	100404,86
% фактичної площі ПЗФ від площі Кіровоградської області	X	4,04	X	4,1	X	4,1

5.4.1 Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області

Станом на 01 січня 2022 року в області налічували 230 природно-заповідних територій та об'єктів, загальною площею 101407,46 га, з них 26 територій та об'єктів, площею 5909,8 га, мають статус загальнодержавного значення, решта (204 території та об'єкти), площею 95497,66 га, - місцевого значення, показник заповідності від загальної площі області становить 4,1%. У сусідніх областях, які мають подібну типологію, показники заповідності є меншими: Черкаська область – 3,1%, Миколаївська область – 3,14%, Дніпропетровська область – 3,1%. На декілька позицій вище лише Одеська та Полтавська області, які мають 4,6% та 4,96% заповідності.

Відповідно до ст. 33 Закону України «Про охорону земель» для запобігання надмірному антропогенному впливу на землі, у тому числі надмірній розораності сільськогосподарських угідь, встановлюються нормативи оптимального співвідношення земельних угідь, серед яких законодавство виділяє й норматив оптимального співвідношення земель сільськогосподарського, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення.

У регіоні постійно ведеться цілеспрямована робота з підготовки та організації заходів із питань створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Проте є деякі проблеми, які стримують розвиток заповідної справи в області у практичному плані:

- неузгодженість і недосконалість законодавства (земельного, лісового, природоохоронного та законодавства про місцеве самоврядування) у частині заповідної справи;

- відсутність механізмів економічного стимулювання для створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та відшкодування збитків землекористувачам, а також механізму викупу земельних ділянок для заповідання;

- відмова відповідних організацій та державних органів надавати погодження на заповідання територій з огляду на корпоративний чи індивідуальний інтерес у приватизації цінних земельних ділянок;

- передача під охорону територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- винесення меж у натуру вже існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- відсутність фінансування на місцевому рівні та недостатнє фінансування на державному рівні для виконання заходів щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та охорони і утримання існуючих об'єктів ПЗФ;

- недосконалість та недостатня якість земельної кадастрової документації;

- великий відсоток розораності земель області.

Внаслідок того, що у регіоні великий відсоток територій використовується в сільському господарстві, ускладнено процес пошуку та створення нових та розширення існуючих територій природно-заповідного фонду.

Вирішення даних проблем потребує проведення низки заходів з активізації роботи в даному напрямку як на місцевому, так і на державному рівні.

Вирішення даних проблем потребує проведення низки заходів з активізації роботи в цьому напрямку як на місцевому, так і на державному рівні.

Серед основних заходів виділяють такі як:

- розроблення регіональних програм, направлених на розширення мережі природно-заповідного фонду, інтеграція положень програм у плани економічного та соціального розвитку області;

- визначення природних територій, перспективних для подальшого заповідання та збереження біотичного і ландшафтного різноманіття, їх обстеження та підготовка наукових обґрунтувань щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду;

- розширення наявних і створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- виведення земель з інтенсивного використання, відновлення природного стану (ренатуралізація) територій, що зазнали антропогенного впливу;

- ведення кадастрів рослинного і тваринного світу;

- ведення кадастру територій природно-заповідного фонду;

- планування фінансування заходів за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Структура природно-заповідного фонду області станом на 01 січня 2022 року
Таблиця 5.4.1.1.1

№ з\п	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти природно-заповідного фонду					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кількість	Площа	Кількість	Площа	Кількість	Площа
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Дендрологічні парки	1	109,00	-	-	1	109,00
2	Регіональні ландшафтні парки	-	-	2	78758,08	2	78758,08
3	Заказники – всього, в т.ч.:	21	5728,00	90	12900,54	111	18628,54
	Ландшафтні	7	3844,40	55	9900,12	62	13744,52
	Лісові	1	43,50	7	1102,10	8	1145,60
	Ботанічні	9	741,50	19	937,32	28	1678,82
	загально-зоологічні	1	27,00	3	220,30	4	247,30
	Орнітологічні	2	503,60	5	736,40	7	1240,00
	Гідрологічні	1	568,00	-	-	1	568,00
	загально-геологічні	-	-	-	-	-	-
	Ентомологічні	-	-	1	4,30	1	4,30
4	Пам'ятки природи – всього, в т.ч.:	2	9,10	50	525,48	52	534,58
	Комплексні	1	7,10	7	128,21	8	135,31
	Ботанічні	-	-	28	331,54	28	331,54
	Гідрологічні	1	2,00	10	55,83	11	57,83
	Зоологічні	-	-	2	0,40	2	0,40
	Геологічні	-	-	3	9,50	3	9,50
5	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	63,70	7	116,46	9	180,16
6	Заповідні урочища	-	-	55	3197,10	55	3197,10
	РАЗОМ	26	5909,80	204	95497,66	230	101407,46

5.5 Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон

Клімат є одним із провідних ресурсів, що зумовлює просторову організацію відпочинку. Сприятлива дія клімату на здоров'я людини важлива для організації всіх видів рекреаційної діяльності.

Під рекреаційними ресурсами розуміють поєднання компонентів природи, соціально-економічних чинників і культурних цінностей, що виступають як умови задоволення рекреаційних потреб людини. До рекреаційних ресурсів належать території та окремі об'єкти, що можуть бути використані для відпочинку і лікування людей, відновлення їхніх фізичних і духовних сил. Характерними властивостями рекреаційних ресурсів є: цілісність, динамізм, місткість, стійкість, надійність, привабливість.

Завдяки помірно континентальному клімату, наявності родовищ мінеральних і радонових вод, унікальних природних і рукотворних пам'яток Кіровоградщина володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом та має всі необхідні умови для відпочинку, лікування, туризму.

В Україні значну частину природного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти (лісові, приморські, гірські), оздоровчі ресурси (мінеральні води та

лікувальні грязі), природно-заповідні об'єкти (національні природні та регіональні ландшафтні парки, біосферні заповідники, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо), території історико-культурного призначення (пам'ятки архітектури та містобудування, історико-архітектурні заповідники та ін.).

В Кіровоградській області рекреаційна сфера представлена ландшафтними заказниками «Чорноліський» у Кропивницькому (колишньому Знамянському районі) та «Монастирище» у с. Завтуровому Кропивницького (колишнього Устинівського району), урочищем «Каскади» у с. Злинці Новоукраїнського (колишнього Маловисківського району), ландшафтним заказником «Велика і Мала Скелі» у с. Протопопівці Олександрійського району, ландшафтним парком «Світловодський» Олександрійського (колишнього Світловодського району) тощо.

Значна увага приділяється розвитку екскурсійної діяльності. Основу для відвідування складають музейні заклади області, мережа яких налічує 29 музеїв - юридичних осіб та 121 громадський музей.

Найпопулярнішими об'єктами показу серед екскурсантів є Кропивницькі обласні краєзнавчий та художній музеї, заповідник-музей І.К.Тобілевича (Карпенка-Карого) «Хутір Надія» в с. Миколаївці Кропивницького району, дендропарки у м. Кропивницькому та «Веселі Боковеньки» ім. М. Давидова в с. Іванівці Кропивницького (колишнього Долинського району), пам'ятка садово-паркової архітектури XIX століття «Онуфрійський дендропарк», музей ракетних військ стратегічного призначення в смт Побузькому Голованівського району, Хресто-Воздвиженський храм у с. Іскрівці Олександрійського (колишнього Петрівського району), цілющі джерела в Голованівському (колишньому Гайворонському) та Олександрійському (колишньому Петрівському) районах.

6 ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ І ҐРУНТИ

6.1 Структура та стан земель

Ґрунтовий покрив Кіровоградської області є досить різноманітним та характеризується високою родючістю, оскільки представлений переважно чорноземами, на частку яких припадає 95% орних земель.

У північній частині області переважають чорноземи потужні малогумусні із вмістом гумусу 5,0% та середньогумусні із вмістом гумусу трохи більше 5,5%. Значні площі тут займають чорноземи в різному ступені реградуровані, а також чорноземи опідзолені, темно-сірі опідзолені та сірі опідзолені ґрунти.

Для південно - східних районів найпоширенішими ґрунтами є чорноземи звичайні, середньо - та малогумусні, а в південній частині - чорноземи звичайні малогумусні малопотужні, присутні незначні поклади карпатських ґрунтів.

За площею та природною родючістю ґрунтів Кіровоградська область є однією з провідних областей України, проте розораність її території складає 71,8%.

Земельний фонд Кіровоградської області складає 2458,8 тис. га (4,1% від території України), з них 2032,1 тис. га або 82,7% займають сільськогосподарські угіддя.

У структурі сільськогосподарських угідь рілля становить 1764,6 тис. га (71,7%), багаторічні насадження – 25,4 тис. га (1%), пасовища та сіножаті – 242,4 тис. га (9,9%).

6.1.1 Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Головне управління Держгеокадастру у Кіровоградській області інформує. Наказом Державної служби статистики України від 19 серпня 2015 року № 190, який зареєстрований у Міністерстві юстиції України 08.09.2015 року за № 1084/27529, наказ Державного комітету статистики від України від 05.11.1998 року № 377 «Про затвердження форм державної статистичної звітності із земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 6-зем, № ба-зем, № бб-зем, 2-зем)» визнано таким, що з 01 січня 2016 року втратив чинність. Тобто останнім звітним періодом кількісного обліку земель за формою 6-зем є 2015 рік.

Відповідно до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства від 30 грудня 2015 року № 337 затверджено форми адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11- зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцію щодо їх заповнення, які формуються шляхом узагальнення відомостей за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру.

Узагальнені відомості адміністративної звітності з кількісного обліку земель надаються державними кадастровими реєстраторами територіальних органів Держгеокадастру в районах, містах обласного значення – головним

управлінням Держгеокадастру в областях, управлінням (відділам) статистики в районах, районним державним адміністраціям, районним, міським, сільським, селищним радам.

Однак відомості з Державного земельного кадастру про землі та земельні ділянки в межах Кіровоградської області (інформація щодо структури земельного фонду; порушених, відпрацьованих та рекультивованих земель; консервації деградованих і малопродуктивних земель; водоохоронних зон прибережних захистних смуг водних об'єктів) не узагальнювалися у відповідності до вищевказаного наказу за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру. За останніми даними Головного управління Держгеокадастру у Кіровоградській області (2015 рік), земельний фонд Кіровоградської області складає 2458,8 тис. га, з них 2032,1 тис. га або 82,7% займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель. У структурі сільгоспугідь рілля складає 71,7%, багаторічні насадження – 1,0%, сіножаті та пасовища – 9,84%. Розорюваність земель складає 71,8% від суші.

Структура земельного фонду регіону*

Таблиця 15

Основні види земель та угідь	2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік		2015 рік*	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Загальна територія	2458,8	100	2458,8	100	2458,8	100	2458,8	100	2458,8	100
у тому числі:										
1. Сільськогосподарські угіддя	2037,2	82,9	2035,7	82,8	2034,8	82,8	2032,3	82,7	2032,1	82,7
з них:										
рілля	1763,3	71,8	1763,8	71,7	1764,4	71,7	1764,5	71,8	1764,6	71,7
перелоги	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
багаторічні насадження	25,8	1,1	25,5	1,0	25,4	1,0	25,4	1,0	25,4	1,0
сіножаті і пасовища	248,1	10,1	264,4	10,0	245,0	10,0	242,4	9,9	242,1	9,84
2. Ліси і інші лісовкриті площі	185,4	7,5	186,2	7,6	186,8	7,6	189,0	7,7	189,1	7,7
з них вкриті лісовою рослинністю	164,2	6,7	164,4	6,7	164,4	6,7	166,7	6,8	166,7	6,8
3. Забудовані землі	88,7	3,6	88,8	3,6	89,1	3,6	89,5	3,6	89,5	3,6
4. Відкриті заболочені землі	10,6	0,4	10,6	0,4	10,6	0,4	10,6	0,4	10,6	0,4
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями	13,4	0,5	13,3	0,5	13,3	0,5	13,3	0,5	13,2	0,5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6. Інші землі	46,6	1,9	47,3	1,9	47,4	1,9	47,3	1,9	47,2	1,9
Усього земель (суша)	2381,9	96,9	2381,9	96,9	2382,0	96,9	2382,0	96,9	2382,0	96,9
Території, що покриті поверхневими водами	76,9	3,1	76,9	3,1	76,8	3,1	76,8	3,1	76,9	3,1

* Наказом Державної служби статистики України від 19.08.2015 № 190, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 08.09.2015 за № 1084/27529, наказ Державного комітету статистики України від 05.11.1998 № 377 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 6-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем)» визнано таким, що з 01 січня 2016 року втратив чинність. Тобто останнім звітним періодом кількісного обліку земель за формою 6-зем є 2015 рік. Відповідно до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово – комунального господарства від 30.12.2015 року № 337 затверджено форми адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцію щодо їх заповнення, які формуються шляхом узагальнення відомостей за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру. Станом на 01.01.2021 відомості з Державного земельного кадастру про землі та земельні ділянки в межах Полтавської області не узагальнювалися у відповідності до вищевказаного наказу за допомогою згаданого програмного забезпечення Державного земельного кадастру.

6.1.2 Стан ґрунтів

За механічним складом ґрунти північних районів – важкосуглинкові, південних – легкосуглинкові, а в Придніпров’ї – легко- та середньосуглинкові. У всіх районах області на схилах залягають еродовані аналоги ґрунтів.

Висока розораність території України та екстенсивне освоєння земель у минулому призвели до їх деградації та зниження родючості. Найвагомими трансформувальними процесами, які зумовили порушення структурно-функціональної організації ландшафтів, були заміна природних еколого-стабілізувальних угідь орними землями та формування антропогенних типів ландшафтів - агроландшафтів, які належать до спрощених та нестабільних систем із низькою здатністю до саморегуляції.

6.1.3 Деградація земель

Деградація земель та опустелювання є одними з найбільш серйозних викликів для сталого розвитку країни, які спричиняють істотні проблеми екологічного і соціально-економічного характеру.

Найбільш масштабними деградаційними процесами є водна та вітрова ерозія ґрунтів (близько 57,5% території країни), підтоплення земель (приблизно 12%), підкислення (майже 18%), засолення та осолонцювання ґрунтів (більш як 6%).

За різними критеріями забрудненими є близько 20% українських земель. Щороку фіксується майже 23 тис. випадків зсувів. Більш як 150 тис. гектарів земель порушені внаслідок гірничодобувної та інших видів діяльності. Кількість підземних і поверхневих карстопроявів становить близько 27 тисяч. Щороку з урожаєм сільськогосподарських культур з кожного гектара безповоротно відчужуються 77 - 135 кілограмів поживних речовин (азот, фосфор, калій).

Проблеми деградації земель та опустелювання загострюються через швидкі темпи зміни клімату, що супроводжується підвищенням середньорічних температур, повторюваності та інтенсивності екстремальних погодних явищ, у тому числі посух, які охоплюють раз у два - три роки від 10 до 30% території країни, а раз у 10-12 років - від 50 до 70% її загальної площі.

Деградація земель та опустелювання також призводять до втрат біорізноманіття, погіршення стану або зникнення водних об'єктів, загострення проблем водозабезпечення населення і галузей економіки та, як наслідок, погіршення умов життя людей.

У деяких районах Кіровоградщини розораність сільськогосподарських угідь сягнула понад 90%. Через ерозійні процеси площа ярів перевищує 3,5 тис. га, а площа деградованих та малопродуктивних земель склала 270 тис. га.

Проблема деградації земель та опустелювання зумовлена:

необґрунтовано високим рівнем господарського (передусім сільськогосподарського) освоєння території та незбалансованим співвідношенням між земельними угіддями;

порушенням науково обґрунтованих принципів землекористування та основ землеробства, у тому числі недотриманням сівозмін, зменшенням обсягу внесення агрохімікатів, перш за все добрив, включаючи органічні;

нераціональним розміщенням виробничих і житлових об'єктів, зокрема порушенням принципу розташування водоемних виробництв, виходячи з місцевих водних ресурсів;

недостатньою площею земель природоохоронного, рекреаційного, оздоровчого та історико-культурного призначення;

незадовільним станом забезпечення землеустрою в частині розроблення документації в галузі охорони земель та здійснення передбачених нею заходів, а також недостатнім обсягом наповнення відомостями системи Державного земельного кадастру;

недостатнім забезпеченням функціонування державної системи моніторингу земель та довкілля, системи раннього оповіщення та моніторингу посух і гідрометеорологічної мережі спостережень;

незадовільним рівнем матеріально-технічного та кадрового забезпечення органів державної влади у сфері управління земельними та іншими природними ресурсами;

необхідністю більш широкого використання сучасних технологій, у тому числі геоінформаційних та дистанційного зондування землі, а також новітніх наукових розробок для прийняття та реалізації управлінських рішень;

недостатнім обсягом фінансових ресурсів, що виділяються для розв'язання проблем у сфері охорони та збалансованого використання земель;

відомчою і галузевою спрямованістю та недостатньою координованістю заходів у сфері боротьби з деградацією земель та опустелюванням без урахування багатофакторності їх причин та наслідків;

недостатнім рівнем обізнаності населення, заінтересованості та спроможності власників земель і землекористувачів, у забезпеченні сталого використання земель та розв'язання проблем їх деградації.

Основними шляхами розв'язання проблеми є:

- удосконалення структури земельних угідь та напрямів господарської діяльності з метою формування збалансованого співвідношення між земельними угіддями та забезпечення екологічної безпеки і рівноваги території, зокрема:

- збільшення площі сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ), лісів, полезахисних лісових смуг та інших захисних насаджень відповідно до науково обґрунтованих показників з урахуванням регіональних особливостей та природно-кліматичних умов;

- зменшення площі орних земель за рахунок ерозійно-небезпечних, деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених сільськогосподарських угідь, заплав і прибережних захисних смуг водних об'єктів;

- створення нових і збільшення площі наявних територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- створення умов для забезпечення формування екомережі;

- забезпечення широкого впровадження екологічно збалансованих технологій землекористування, у тому числі спрямованих на розвиток спеціальних сировинних зон та органічного сільськогосподарського виробництва;

- удосконалення економічних механізмів стимулювання землевласників та землекористувачів до провадження екологічно збалансованої діяльності, збереження ґрунтів та відтворення їх родючості;

- удосконалення державної системи моніторингу довкілля, у тому числі земель (включаючи великомасштабні ґрунтові обстеження та агрохімпаспортизацію), лісів і вод, удосконалення функціонування державних земельного, лісового та водного кадастрів, забезпечення землеустрою в частині розроблення відповідної документації в галузі охорони земель та здійснення передбачених нею заходів, а також лісовпорядкування;

- забезпечення належного функціонування і вдосконалення системи раннього оповіщення та моніторингу посух і гідрометеорологічної мережі спостережень;

- запровадження інтегрованого підходу до управління земельними та іншими природними ресурсами, підвищення його координованості та ефективності.

6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти є сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт та оборонна діяльність. У сучасних умовах виникає необхідність розробки

науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо раціональної та екологічнобезпечної організації території землеволодіння і землекористування та посилення охорони земельних ресурсів. Формування потужних аграрних підприємств у сільському господарстві, які орендують десятки тисяч гектарів орних земель, призводить до максимального спрощення агроландшафтів. На великих площах земель, зайнятих зерновими культурами, відсутнє належне чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах. Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель. У деяких районах Кіровоградщини розораність сільськогосподарських угідь сягнула понад 90%. Проблеми відтворення і підвищення родючості ґрунтів не можна вирішувати ізольовано від проблеми ерозії та зсуву ґрунтів.

Законом України «Про охорону земель» визначено основні напрями охорони земель із метою раціонального використання, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захисту від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів та продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного й історико-культурного призначення.

6.3. Охорона земель

Охорона земель – це система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Держгеокадастр забезпечує раціональне використання та охорону земель, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення природних ландшафтів.

Основними завданнями щодо охорони земель, які покладені на територіальні органи земельних ресурсів, є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.

Державний земельний кадастр - це єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах державного кордону України, їх цільове призначення та обмеження у використанні. Кадастр містить дані про кількісну та якісну характеристику земель, їх оцінку, розподіл між власниками та користувачами. Система Державного земельного кадастру дає

можливість оперативно отримувати необхідну інформацію про земельні ділянки на всій території України. Відомості до цієї бази даних вносяться, перевіряються, систематизуються та впорядковуються за єдиними, чітко визначеними правилами. Завдяки використанню при адмініструванні Державного земельного кадастру сучасних інформаційних технологій, відомості про землі є доступними як фахівцям, що працюють в сфері земельних відносин, так і зовнішнім користувачам, коло яких буде розширюватись.

Для реалізації завдань з охорони земель необхідне відновлення державної програми раціонального використання і охорони ґрунтів та надання їй статусу національної. Метою програми має бути створення передумов для збалансованого розвитку ґрунтового покриву та призупинення негативних процесів, що відбуваються у ґрунтах країни. Програму слід спрямувати на принципово новий для країни тип сталого (ощадливого) землекористування, який забезпечить гармонійне співвідношення між антропогенним навантаженням і природним потенціалом ґрунту до відновлення і повноцінного продуктивного і екологічного функціонування.

Питання охорони земель на загальнодержавному рівні регулюються Земельним кодексом України, Законами України «Про землеустрій», «Про охорону земель», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження родючості ґрунтів».

7 НАДРА

7.1 Мінерально-сировинна база

7.1.1 Стан та використання мінерально-сировинної бази

Кіровоградщина належить до найбільш насичених мінеральними ресурсами регіонів України. Це обумовлено розташуванням у центрі Українського кристалічного щита. На території області налічується більше 390 родовищ корисних копалин, з яких 338 враховані державним балансом України. Мінерально-сировинна база області на 16% складається з паливно-енергетичних корисних копалин (буре вугілля, горючі сланці, уранові руди), на 58% - із сировини для виробництва будівельних матеріалів, 26% загальних запасів надр складають руди чорних, кольорових та рідкісних металів, а також запаси прісних і мінеральних вод.

Надра області характеризуються наявністю ряду унікальних складових, передусім для розвитку енергетики (уранові руди, буре вугілля), чорної металургії (залізо, хром, нікель, кобальт), нерудних корисних копалин (каолін, трепел, графіт), декоративно-облицювальних і будівельних матеріалів.

На території області до складу Олександрійського та Ватутінського геолого-промислових районів Дніпровського буровугільного басейну входять 44 ділянки бурого вугілля у складі 12 родовищ, по яких розвідані запаси в кількості 751 млн. т, що становить 1,71% балансових запасів в Україні.

Область посідає провідне місце в Україні за запасами урану. Розвідано 16 родовищ, з яких розробляється чотири, це Мічуринське і Центральне родовища на території Кіровоградського району та Ватутінське і Новокостянтинівське родовища на території Новоукраїнського району.

На території області наявні 7 родовищ руд заліза, балансові запаси яких складають 329 млн. т, з яких розробляється два - Петрівське та Артемівське розташовані на території Олександрійського району.

Також на території Кіровоградської області наявні два родовища руд хрому. Згідно із спеціальним дозволом на користування надрами ТОВ «МАЙН ЕКСТРАКШН» розробляє Капітанівське родовище на території Голованівського району.

На території області розташовано 4 комплексні родовища нікелю і кобальту: Липовеньківське (ділянки Західна і Шкільна), Капітанівське, Грушківське та Пушківське, з яких, на підставі спеціального дозволу на користування надрами, розробляється Капітанівське.

На території області також наявні руди золота на Клинецькому та Юріївському родовищах. З метою розробки Клинецького родовища (ділянка Центральна та Губівська) ТОВ «ЛІРА МАЙН МІНЕРАЛЗ» отримало спеціальний дозвіл на користування надрами.

На території області виявлені руди літію, це Полохівське, що розташоване в Маловисківському районі, та ділянка Добра, розташована в Добровеличківському районі.

Налічується три родовища титанових руд: Бирзулівське, Лікарєвське та Аврамівське, з яких розробляється два. ТОВ ВКФ «Велта» побудувала гірничо-збагачувальний комбінат та здійснює розробку Бирзулівського родовища ільменіту, на базі якого 10 років функціонує гірничо-збагачувальний комплекс із видобутку та переробки титанової руди. ТОВ ВКФ «Велта» займає 2% на світовому ринку з постачання титанової сировини. З метою розширення мінерально-сировинної бази титанових руд ТОВ ВКФ «Велта» провело геологічне вивчення Лікарівської ділянки титанових руд.

«Центрукргеологія» Національної акціонерної компанії «Надра України» проводить пошуково-оцінювальні роботи на Аврамівському родовищі ільменіту.

Запаси графітової руди на трьох розвіданих родовищах становлять 111,3 млн. т руди. Заваллівське родовище експлуатує ТОВ «Заваллівський графітовий комбінат», Балахівське родовище - ТОВ «РОЗВИТОК ПОБУЖЖЯ».

На території області розвідано 8 родовищ каоліну, придатних для використання у якості нерудної сировини для металургії, по яких розвідані запаси в кількості 76,3 млн. т, з них експлуатуються три: Обознівське родовище вторинного каоліну (розробляє ПАТ «Кіровоградське рудоуправління») та Балашівське родовище вторинного каоліну (розробляє ТОВ «Сонек»), Вікнинське родовище каоліну (ТОВ «Сермін»).

Кварцит та кварц для вогнетривів представлені Малоскелівським родовищем, по якому розвідано запаси в кількості 15,5 млн. т, що становить 12,05% від запасів в Україні.

Корисні копалини для будівництва представлені в області 11 видами, та налічується 193 родовища.

Розвідано 19 родовищ будівельного піску, розробляється 6 родовищ – Кремгесівське, Грузьке-2, Кремгесівське (Світловодське), Шостаківське, Обознівське та Балашівське родовище.

Підприємства області повністю забезпечені сировиною для виробництва було-щебеневої продукції та облицювального каменю. Розвідано 76 родовищ будівельного каменю, розробляється 29 родовищ та 11 родовищ облицювального каменю, з яких розробляється 6.

Кіровоградська область багата покладами цегельно-черепичної сировини. На території області налічується 61 родовище, з яких лише 3 розробляється, а саме: Новоукраїнське 1 родовище глини, Соколівське родовище суглинку та Ганнівське родовище суглинку та глини.

Води питні і технічні на території області розвідані 42 родовищами, кількість запасів складає 224,9 тис. куб.м/добу, з яких 11 розробляється.

Підземні мінеральні води області належать до типу радонових і використовуються для зовнішнього застосування у лікувальних цілях, вони розвідані на трьох ділянках, кількість запасів складає 483,0 куб.м/добу. Експлуатується Петрівська ділянка КП «Знам'янська обласна бальнеологічна

лікарня» та Вербівська сільськогосподарським товариством з обмеженою відповідальністю «Зоря».

*Мінерально-сировинна база
станом на 01 січня 2022 року **

Таблиця 7.1.1.1

Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ	Родовища, що розробляються
1	2	3
1. Горючі корисні копалини		
<i>Тверді корисні копалини</i>		
а) Буре вугілля	44 об'єкти (розрізи, шахти, ділянки)	1
2. Металічні корисні копалини		
<i>2.1. Руди чорних металів</i>		
а) Руди заліза	7	2
б) Руди хрому	2	1
<i>2.2. Руди кольорових металів</i>		
а) Руди нікелю	4	1
б) Руди титану	2	2
<i>2.3. Руди рідкісних металів</i>		
б) Руди літію	2	1
в) Руди кобальту	4	1
г) Руди танталу і ніобію	1	1
<i>2.4. Руди радіоактивних металів</i>		
а) Уранові руди**	16	4
<i>2.5. Руди дорогоцінних металів</i>		
а) Руди золота**	2	1
3. Неметалічні корисні копалини		
<i>3.1. Гірничорудні корисні копалини</i>		
а) Графіт	3	2
б) Сировина польвошпатована	1	1
в) Каолін	8	3
г) Сировина абразивна	1	1
<i>3.2. Нерудні корисні копалини для металургії</i>		
а) Глини для вогнетривів	1	0
б) Кварцит та кварц для вогнетривів	1	0
в) Пісок формувальний	1	0
<i>3.3. Будівельні корисні копалини</i>		
а) Сировина цементна	2	0
б) Сировина крем'яна	1	1
в) Сировина карбонатна для виробництва вапна	1	0

1	2	3
г) Пісок будівельний	19	6
д) Сировина для закладання виїмкового простору	4	4
е) Камінь облицювальний	11	6
є) Камінь будівельний	76	29
ж) Камінь пиляльний	1	1
з) Керамзитова сировина	1	0
и) Сировина цегельно-черепична	61	3
і) Бітум	16	0
5. Підземні води		
а) води питні і технічні**	42	11
б) води мінеральні **	3	2

* - За інформацією Державної служби геології та надр України

** - За наявною інформацією, уточнена інформація станом на 01.01.2022 року в Державній службі геології та надр України відсутня у зв'язку з відсутністю фінансування з державного бюджету в 2022 року геологорозвідувальні роботи в рамках реалізації Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року, затвердженої Законом України від 21 квітня 2011 року №3268-VI.

7.2 Система моніторингу геологічного середовища

Геологічним середовищем називають гірські породи верхньої частини літосфери, що перебувають під впливом інженерно-господарської діяльності людей. З одного боку, воно є мінерально-сировинною базою для виробничої діяльності, а з другого - фундаментом всієї господарської діяльності людства. Адже саме на гірських породах формуються ґрунтовий і рослинний покриви, вони є первинною основою всіх будівель та інженерних споруд.

Державний моніторинг геологічного середовища в обов'язковому порядку передбачає моніторинг підземних вод та небезпечних геологічних процесів у межах геологічних структур, басейнів, стратиграфічних комплексів, водоносних горизонтів, родовищ корисних копалин і водозаборів підземних вод.

Структура та рівні державної системи моніторингу довкілля передбачає розбудову таких видів моніторингу навколишнього природного середовища (НПС) в Україні:

- загальний (стандартний) моніторинг НПС - це оптимальні за кількістю параметрів спостереження в пунктах, об'єднаних в єдину інформаційно-технологічну мережу, що дають змогу розробляти управлінські рішення на всіх рівнях;

- оперативний (кризовий), сутність якого полягає у спостереженнях за спеціальними показниками на цільовій мережі пунктів у реальному масштабі часу за окремими об'єктами та джерелами підвищеного екологічного ризику в окремих регіонах, котрі визначено як зони надзвичайної екологічної ситуації, а також у районах аварій зі шкідливими екологічними наслідками з метою

забезпечення оперативного реагування на кризові ситуації та прийняття рішень щодо їх ліквідації, створення безпечних умов життєдіяльності;

- фоновий (науковий) моніторинг НПС - спеціальні високоточні спостереження за всіма компонентами природного довкілля, а також за характером, складом, кругообігом та міграцією забруднювальних речовин, за реакціями організмів на забруднення на рівні окремих популяцій, геосистем і біосфери в цілому. Так моніторинг здійснюється у природних та біосферних заповідниках і на інших територіях, що охороняються.

Поліпшення питного водопостачання за рахунок підземних вод є актуальним питанням на території області. Ця проблема вирішується шляхом виконання робіт з пошуків питних підземних вод та буріння розвідувально-експлуатаційних свердловин згідно з рядом законодавчих документів України щодо забезпечення населення екологічно чистою питною водою.

7.2.1 Підземні води: ресурси, використання, якість*

Питні та технічні підземні води в Кіровоградській області для господарсько-питного і виробничо-технічного водопостачання у 2020 році розвідані на 42 ділянках, з яких експлуатувалися 11. Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів питних та технічних вод складала 224,911 тис. м³/добу за категоріями А+В+С₁.

Залягання й поширення підземних вод пов'язане з геологічною будовою території. Головним джерелом прісної води в Кіровоградській області є водоносний горизонт, що лежить біля основи порід бучакської свити палеогенового віку. Водомісткі породи представлені різнозернистими кварцовими пісками з потужністю до 25 м. Водоносний горизонт в бучакських відкладеннях експлуатується колодзями та свердловинами.

За хімічним складом ґрунтові води Кіровоградської області належать до гідрокарбонатних, гідрокарбонатно-сульфатних, деколи сульфатно-гідрокарбонатних, калієвих та натрієвих. Загальна жорсткість води складає - 1,5-8 мг-екв./дм³.

Підземні мінеральні води Кіровоградської області належать до типу радонових, які використовуються для бальнеолікування, а також як природно-столові води, придатні для розливу.

Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів мінеральних вод у 2020 році становила 483,0 тис. м³/добу за категоріями А+В+С₁.

**Довідково: обласна державна адміністрація щороку отримувала інформацію про ресурси, використання та якість питних та технічних підземних вод від Державної служби геології та надр України.*

Законом України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року» затверджено Загальнодержавну програму розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року (далі - Програма МСБ) з метою забезпечення потреб національної економіки у мінеральних ресурсах за рахунок власного видобутку, зменшення залежності України від

імпорту мінеральних ресурсів та збільшення експортного потенціалу країни за рахунок власного видобутку корисних копалин, що мають великий попит на світовому ринку.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 10 березня 2022 року № 245 «Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету» та Наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «Про скасування паспорта бюджетної програми на 2022 рік», геологорозвідувальні роботи в рамках реалізації Програми МСБ, затвердженої Законом України від 21 квітня 2011 року № 3268-VI, не фінансуються з державного бюджету в 2022 році.

Враховуючи вищезазначене, інформація за 2021 рік по даному розділу буде підготовлена Державною службою геології та надр України після складання Державного балансу запасів корисних копалин станом на 01 січня 2022 року та Інформаційних щорічників за даними моніторингу.

7.2.2 Екзогенні геологічні процеси

Екзогенні процеси - геологічні процеси, що відбуваються на поверхні Землі та в її приповерхневих шарах (вивітрювання, денудація, абразія, ерозія, діяльність льодовиків, підземних вод), та зумовлені, головним чином, енергією сонячної радіації, силою тяжіння і життєдіяльністю організмів.

У межах області до ерозійних належать процеси:

- площинний змив – сукупність процесів руйнування верхнього шару ґрунту і продуктів вивітрювання, транспортування та акумуляції утворених наносів дощовими і талими водами, що стікають у вигляді пластових потоків по схилах крутизною понад 1 градус;

- утворення ярів, котрі виникають внаслідок ерозії пухких гірських порід тимчасовими лінійними водотоками під час потужних опадів, танення снігу, льоду чи льодовиків;

- річкова ерозія – знесення ґрунту з dna річок і незакріплених берегів внаслідок швидкої течії. На правобережжі Дніпра у межах басейнів річок Цибульник та Омельник розташована зона найбільшої яружної та балочної мережі.

На території Світловодська відбувається постійний процес руйнування берегів Кременчуцького водосховища, чому сприяють природні та гідрологічні умови.

Для рельєфоутворення найбільше значення мають механічні рухи літосфери, магматизм і метаморфізм. Один з найважливіших результатів - формування первинних нерівностей твердої поверхні Землі, тектонічно обумовлених підняттях і западин. Екзогенні процеси поділяються на 3 групи: вивітрювання, денудація (знос) і акумуляція (нагромадження).

**Стан екзогенних геологічних процесів на території
Кіровоградської області**

Таблиця 7.2.2.1

№ з/п	Вид (ЕГП)	Площа поширення кв.км.	Кількість проявів од.	% ураженості області
1	2	3	4	5
1	Зсувні процеси	3040	140	<p>На території області зсуви поширені в басейнах річок Інгул, Інгулець, Велика Вись, Тясмин, Чорний Ташлик у кількості 140 одиниць і займають площу 3040 кв. км, з них 12 зсувів, площею 0,22 тис. кв. км, перебуває у стадії активізації, ураженість території області складає 0,01%. На забудованих територіях зафіксовано 18 зсувів, небезпечним надалі залишається активний зсув техногенного походження у м.Олександрії, що має площу 0,05 кв. км. У зоні зсуву знаходиться 1 господарський об'єкт.</p> <p>Схили відпрацьованого Байдаківського вуглерозрізу, розташованого на південній околиці м. Олександрії, використовуються під виробничу та дачну забудову. Розвиток зсувних деформацій на схилах кар'єру, що мав місце раніше, призупинився через занепад виробництва та скорочення об'ємів поливів на дачних ділянках, зменшилось техногенне навантаження на схил. Тіла зсувів поросли чагарниками, в межах новоутворених зсувних ділянок зміщень не відзначалось. Зсувні ділянки в районі вуглерозрізу зберігають стабільність.</p>
2	Карстові процеси	1120	–	<p>На території області карст у карбонатних породах займає площу 1120 кв. км (4,6%), з них карст покритого типу поширений на площі 20 кв.км (0,1%), перекритого типу – на площі 1100 кв.км (4,5%). Поверхневі карстопрояви не зафіксовані.</p>
3	Процеси підтоплення	57	51*	<p>Підтоплення є одним із найбільш розповсюджених сучасних геологічних процесів, що розвивається як у природних умовах, так і під впливом техногенних чинників. Останні часто мають визначальне значення, особливо як наслідок проведення водогосподарських заходів (наявність іригаційних систем, водосховищ, каналів, втрат з комунікацій тощо). Польові обстеження зафіксували збільшення площі підтоплення на території області на 0,003 тис. кв. км.</p> <p>На території області розвивається на площі 57 кв.км, ураженість складає 0,2% від території області. Підтоплення, обумовлене зниженням</p>

				<p>дренуючої здатності річок і балок, характерне для сходу, південного сходу та заходу області. Найбільше потерпають Олександрійський, Долинський, Бобринецький, Гайворонський райони, які мають рівнинний рельєф та слабе ерозійно-долинне розчленування.</p> <p>Підтоплення відмічається в межах 17 районів області, підтопленим є 51 населений пункт. Від підтоплення потерпають міста Долинська, Кропивницький, Світловодськ, де воно має переважно локальний прояв у межах долиноподібних понижень рельєфу. Під впливом підпору Кременчуцького водосховища на площі до 10,0 - 15,0 кв. км підтоплення має техногенний характер.</p>
4	Осідання земної поверхні над гірничими виробками	10	–	<p>Осідання земної поверхні над гірничими виробками є одним з найбільш значних проявів впливу гірничих робіт на геологічне середовище.</p> <p>На території області осідання земної поверхні над гірничими виробками фіксується в Олександрійському районі на площі 10 кв. км (0,04% території). Глибина осідань коливається від 3,0 до 5,0 м, довжина осідань не перевищує 20,0 м. Підтоплення в межах осідання відсутні. Забудовані території в межах осідання відсутні.</p>
5	Лесові ґрунти	20 330	–	<p>Лесові ґрунти, що мають здатність до просідання, займають площу 20330 кв. км, (82,6% території області), з них на площі 13500 кв. км (54,9%) поширені ґрунти, які характеризуються I типом ґрунтових умов за просіданням, ті, що характеризуються II типом, займають площу 6830 кв. км (27,8%). На площі 290 тис. кв. км поширені непросідаючі лесові ґрунти. Переважно на лесових ґрунтах II типу розбудовані міста області (Кропивницький, Олександрія, Знамянка, Долинська, Бобринець, Світловодськ), а також більшість селищ міського типу.</p>

* - Населений пункт

7.3 Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Відповідно до статей 4, 16 та 19 Кодексу України «Про надра» надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності Українського народу на надра, є недійсними.

Спеціальні дозволи на користування надрами надаються переможцям аукціонів, крім випадків, визначених Кабінетом Міністрів України, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з геологічного

вивчення та забезпечення раціонального використання надр (Державною службою геології та надр України).

Надра надаються у користування підприємствам, установам, організаціям і громадянам лише за наявності у них спеціального дозволу на користування ділянкою надр.

Згідно з пунктом 5 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615 (зі змінами), дозвіл надається на такі види користування надрами:

- 1) геологічне вивчення ділянок надр корисних копалин;
- 2) геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин загальнодержавного значення;
- 3) видобування корисних копалин;
- 4) геологічне вивчення нафтогазоносних надр, у тому числі дослідно-промислова розробка родовищ, з подальшим видобуванням нафти і газу (промислова розробка родовищ);
- 5) геологічне вивчення бурштиноносних надр, у тому числі дослідно-промислова розробка родовищ з подальшим видобуванням бурштину (промислова розробка родовищ);
- 6) будівництво та експлуатація підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод;
- 7) створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади тощо);
- 8) виконання робіт (проведення діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції.

У 2021 році Державною службою геології та надр України 8-и суб'єктам підприємницької діяльності видано спеціальні дозволи на користування надрами, а саме:

Таблиця 7.2.1

№з/п	Дата та номер спец- дозволу	Назва надрокористувача	Назва родовища	Вид користування надрами
1	2	3	4	5
1	від 18 червня 2021 року № 5230	КП «Гайворонський Комунальник»	Водозабір – Гайворонський, Води підземні питні і технічні,	Геологічне вивчення надр, в тому числі дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин загальнодержавного значення

1	2	3	4	5
2	від 17 червня 2021 року № 6526	ТОВ «Каменяр 2021»	Родовище – Йосипівське, Мігматит,	Видобування корисних копалин (промислова розробка родовищ)
3	від 02 вересня 2021 року №6556	ТОВ «Каменяр 2021»	Родовище – Лебединське, граніт, чарнокіт, ендербіт,	Видобування корисних копалин (промислова розробка родовищ)
4	від 19 травня 2021 року № 6506	ТОВ «Перша Гранітна Компанія»	Родовище – Луполівське, Граніт,	Видобування корисних копалин (промислова розробка родовищ)
5	від 24 лютого 2021 року № 5133	ТОВ «Сіліка»	Ділянка – Тернівська, Опока,	Геологічне вивчення надр, в тому числі дослідно- промислова розробка родовищ корисних копалин загальнодержавного значення
6	від 29 червня 2021 року 5233	ТОВ «Інгульський Шпат»	Ділянка - Північно- Володимирівська, Пегматит,	Геологічне вивчення надр, в тому числі дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин загальнодержавного значення
7	від 03 лютого 2021 року № 6461	ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів №1»	Родовище – Веселівське, суглинок	Видобування корисних копалин (промислова розробка родовищ)
8	від 30 листопада 2021 року № 6591	ТОВ «Ново- Український кар'єр»	Родовище – Новоукраїнське, (ділянка №1), граніт	ТОВ «Ново- Український кар'єр»

7.4 Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним використанням надр України здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Орган державного геологічного контролю перевіряє:

- 1) виконання вимог щодо охорони надр під час ведення робіт з їх вивчення;
- 2) виконання державних програм геологорозвідувальних робіт, геологічних завдань і замовлень;
- 3) обґрунтованість застосування методик і технологій, якість, комплексність, ефективність робіт з геологічного вивчення надр;
- 4) виконання рішень з питань методичного забезпечення робіт з геологічного вивчення та використання надр;
- 5) дотримання нормативів, стандартів та інших вимог щодо геологічного вивчення та використання надр, умов спеціальних дозволів на користування надрами та угод про умови користування надрами;
- 6) повноту вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, геолого-екологічних та інших умов вивчення родовищ корисних копалин;
- 7) відповідність геологорозвідувальних робіт і наукових досліджень державним контрактам і замовленням, а також проектам щодо проведення таких робіт;
- 8) використання технічних засобів і методів ведення робіт з геологічного вивчення надр, які виключають невикористані втрати корисних копалин і погіршення їх якості;
- 9) своєчасність та відповідність установленим вимогам введення в експлуатацію розвіданих родовищ корисних копалин;
- 10) дотримання під час дослідно-промислової експлуатації родовищ корисних копалин технологій, які забезпечують необхідне їх вивчення, не знижуючи при цьому промислову цінність;
- 11) збереження розвідувальних гірничих виробок і свердловин для розробки родовищ корисних копалин, збереження геологічної документації, зразків порід, дублікатів проб, які можуть бути використані при подальшому вивченні надр;
- 12) обґрунтованість напрямів пошукових, розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення надр;
- 13) своєчасність і правильність державної реєстрації робіт з геологічного вивчення і використання надр, наявність спеціальних дозволів на користування надрами і виконання передбачених ними умов;
- 14) повноту і вірогідність вихідних даних про кількість та якість запасів основних та спільнозалегаючих корисних копалин, компонентів, що містяться в них, а також надання підприємствами та організаціями звітних балансів запасів корисних копалин;
- 15) облік видобування нафти, газу та супутніх компонентів;
- 16) ведення пошуково-розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення підземних вод.

Орган державного геологічного контролю в межах своєї компетенції забезпечує вирішення інших питань щодо геологічного вивчення надр.

Орган державного геологічного контролю має право:

1) припиняти всі види робіт по геологічному вивченню надр, що проводяться з порушенням стандартів та правил і можуть спричинити псування родовищ, суттєве зниження ефективності робіт або призвести до значних збитків;

2) зупиняти діяльність підприємств і організацій, що займаються геологічним вивченням надр без спеціальних дозволів або з порушенням умов, передбачених цими дозволами;

3) давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення недоліків і порушень під час геологічного вивчення надр.

Органу державного геологічного контролю відповідно до законодавства України може бути надано й інші права щодо запобігання і припинення порушень правил і норм геологічного вивчення надр.

Порядок здійснення державного геологічного контролю визначається Кабінетом Міністрів України.

Державний нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною, а також використанням і переробкою мінеральної сировини (державний гірничий нагляд) здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці.

Протягом 2021 року Державною службою геології та надр України на території Кіровоградської області проведено 35 перевірок діяльності надрокористувачів, а саме:

Таблиця 7.4.1

№ з/п	Власник спеціального дозволу	Дата видачі та номер спецдозволу на користування надрами	Назва родовища
1	2	3	4
1	ТОВ «ОБ'ЄДНАННЯ «ГІРНИК»	№ 5792 від 10.06.2013	Шахтоділянка виділена у межах північної частини Південної лінзи Протопопівської ділянки Бандурівського родовища, буре вугілля
2	ТОВ «ГЕОРЕСУРС»	№ 5750 від 03.04.2013	Лозуватське, пегматит
3	ТОВ «СЕРМІН»	№ 5942 від 20.05.2014	Вікнинське, каолін первинний
4	МАЛЕ ПІДПРИЄМСТВО «АРМІКС» у формі ТОВ	№ 4062 від 18.10.2006	Коноплянське, пісок, глина, суглинок
5	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ЕЛГРАН»	№ 2600 від 30.11.2001	Войнівське, граніт
6	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ЕЛГРАН»	№ 2601 від 30.11.2001	Крупське, граніт
7	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ЕЛГРАН»	№ 2602 від 30.11.2001	Капустинське, Південно-Східна частина Лівобережної ділянки, граніт

1	2	3	4
8	ПРАТ «КАПУСТИНСЬКИЙ ГРАНІТНИЙ КАР'ЄР»	№ 2305 від 13.11.2000	Капустинське, граніт
9	ТОВ «ЗНАМ'ЯНСЬКИЙ ГРАНІТ»	№ 3397 від 30.08.2004	Суботцівське, гнейс
10	ДП «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАВТОДОР» ВАТ «ДЕРЖАВНА АКЦІОНЕРНА КОМПАНІЯ «АВТОМОБІЛЬНІ ДОРОГИ УКРАЇНИ»	№ 3802 від 30.12.2005	Торговицьке, мігматити
11	ТОВ «ГОРІХІВСЬКИЙ КАР'ЄР»	№ 2874 від 17.12.2002	Новоукраїнське (Горіхівське) ділянки Правобережна Лівобережна, граніт
12	ПРАТ «ЗАВАЛЛІВСЬКИЙ ГРАФІТОВИЙ КОМБІНАТ»	№ 430 від 23.01.1996	Заваллівське, Ділянка Південно-Східна, руда графітова, гнейс біотит-гранатовий, кальцифір, чарнокіт
13	ДП «ЗАВАЛІВСЬКЕ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА»	№ 3920 від 27.06.2006	Заваллівське, ділянки: діючий водозабір, південна та північна, води питні і технічні
14	ДП «СХІДНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»	№ 905 від 30.05.1997	Центральне, уран
15	ДП «СХІДНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»	№ 906 від 30.05.1997	Мічуринське, уран
16	ДП «СХІДНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»	№ 1880 від 12.05.1999	Кіровоградське, Кандаурівська ділянки (Северинівський водозабір)-свердловини №№ 7(08-7PE), 11-Б, 12-Б (08-12PE), питні підземні води
17	ДП «СХІДНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»	№ 2692 від 03.06.2002	Ватутинське, Ділянка №1 Центральна, Ділянка №2 Південно-Східна, уран
18	ДП «СХІДНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»	№ 4353 від 31.08.2007	Новокостянтинівське, уранові руди
19	ДП «СХІДНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»	№ 6077 від 20.08.2015	Новопавлівське, свердловини №№ 386г, 387г, питні підземні води
20	ДП «СХІДНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»	№ 5019 від 23.07.2019	ділянка Новокостянтинівська, пісок
21	ТОВ «НОКСЕН»	№ 3807 від 30.12.2005	Анастасіївське, граніт
22	ПП «РАНУМ-АЛЬФА»	№ 4395 від 27.09.2007	Живанівське (Південне), граніт
23	ТОВ ВИРОБНИЧО-КОМЕРЦІЙНА ФІРМА «ВЕЛТА»	№ 4275 від 13.06.2007	Бирзулівське, титанові руди
24	ТОВ ВИРОБНИЧО-КОМЕРЦІЙНА ФІРМА «ВЕЛТА»	№ 6378 від 04.10.2019	Лікарівське, титанові руди

1	2	3	4
25	ПП «НОВОУКРАЇНСЬКИЙ ГРАНІТНИЙ КАР'ЄР»	№ 2520 від 07.09.2001	Бантішівське, монзоніти
26	ТОВ «ЮССА»	№ 4169 від 28.12.2006	Скопіївське, граніт
27	ТОВ «СОНЕК»	№ 5260 від 27.12.2010	Балашівське, Західний поклад, Східний поклад (Північна ділянка), пісок, піщано-глинисті породи
28	КП «НІПРОВСЬКИЙ КАР'ЄР»	№ 4914 від 17.02.2009	Бородаївське, граніт
29	ПП «РУДПРОМ-ПЛЮС»	№ 4380 від 25.09.2007	Даріївське, мігматити
30	ТОВ «КОМПАНІЯ КУЧЕРЕНКО ПЛЮС»	№ 3048 від 11.07.2003	Іванівське, чарнокіт
31	ТОВ «СПЕЦПРОМРЕМОНТ»	№ 5025 від 22.10.2009	Гурівське, граніти
32	АТ «КАПУСТЯНСЬКИЙ ГРАНІТ»	№ 2830 від 18.11.2002	Капустинське, граніт
33	ДП «УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ»	№ ТОВ 4502, 21.11.2007	Суботцівське (Знам'янське), граніт
34	ТОВ «УКРЛІТІЙВИДОБУВАННЯ»	№ 6195 від 03.04.2019	Полохівське, літєві руди
35	ТОВ «РОЗВИТОК ПОБУЖЖЯ»	№ 6345 від 13.06.2019	Балахівське Південна», графіт

Протягом 2021 року Державною службою геології та надр України було анульовано 1 спеціальний дозвіл на користування надрами.

Інформація у сфері надрокористування

Таблиця 7.4.2

№ з/п	Спеціальні дозволи користування надрами	За роками		
		2019	2020	2021
1	Кількість виданих	9	1	8
2	Кількість анульованих	2	-	1

Орган державного гірничого нагляду перевіряє:

1) повноту вивчення родовищ корисних копалин, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, гідрогеологічних та інших умов їх розробки, будівництва та експлуатації підземних споруд, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва;

2) виконання вимог щодо охорони надр при встановленні кондицій на мінеральну сировину та експлуатації родовищ корисних копалин;

- 3) правильність розробки родовищ корисних копалин;
- 4) повноту видобування оцінених запасів корисних копалин і наявних у них компонентів;
- 5) додержання встановленого порядку обліку запасів корисних копалин, обґрунтованість і своєчасність їх списання;
- 6) додержання правил проведення геологічних і маркшейдерських робіт під час розробки родовищ корисних копалин;
- 7) додержання правил та технологій переробки мінеральної сировини з метою забезпечення більш повного вилучення корисних компонентів та поліпшення якості кінцевої продукції;
- 8) правильність і своєчасність проведення заходів, що гарантують безпеку людей, майна і навколишнього природного середовища, гірничих виробок і свердловин від шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами;
- 9) готовність державних воєнізованих гірничорятувальних служб та формувань і диспетчерських служб до локалізації та ліквідації наслідків аварій;
- 10) вирішення інших питань щодо нагляду за використанням та охороною надр в межах своєї компетенції.

Орган державного гірничого нагляду має право:

- 1) давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення порушень норм і правил ведення робіт під час геологічного вивчення надр, їх використання та охорони;
- 2) в порядку, встановленому законодавством України, припиняти роботи, пов'язані з користуванням надрами, у разі порушень відповідних норм і правил;
- 3) вимагати від користувачів надр обґрунтування списання запасів корисних копалин;
- 4) давати рекомендації щодо впровадження нових прогресивних технологій переробки мінеральної сировини.

Органу державного гірничого нагляду законодавством України може бути надано й інші права з метою запобігання порушенням законодавства про надра та їх припинення.

Порядок здійснення державного гірничого нагляду визначається Кабінетом Міністрів України.

Державний контроль за використанням і охороною надр у межах своєї компетенції здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

8 ВІДХОДИ

8.1 Структура утворення та накопичення відходів*

Відходи є одним з найбільш вагомих факторів забруднення навколишнього середовища і негативного впливу на всі компоненти довкілля.

За статистичними даними в Кіровоградській області обсяг утворених відходів за 2020 рік становив 498,6 тис. т відходів.

Із загального обсягу утворених відходів 600 т становили відходи I-III класів небезпеки.

Вищевказаний показник коригується новою формою державного статистичного спостереження № 1-відход (річна), затвердженою Наказом державної служби статистики України від 19 червня 2020 року № 190, згідно з яким респонденти, які утворюють відходи, звітують за місцем реєстрації суб'єктів господарської діяльності.

У загальній кількості відходів, що утворилися у 2020 році, найбільшу питому вагу склали тверді побутові відходи.

*Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах за класами небезпеки у 2020 році***

Таблиця 8.1.1

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість
1.	Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у тому числі:	тис.т	4651,3
2.	відходи I-III класів небезпеки	тис.т	7,3
	відходи IV класу небезпеки	тис.т	4644,0

** - Відповідно до даних Державної служби статистики України;

Динаміка утворення побутових та подібних відходів

Таблиця 8.1.2

	2018	2019	2020
Утворення відходів у розрахунку на 1 км ² , т/км ²	8,2	7,1	6,8
Утворення відходів у розрахунку на 1 особу, кг/особу	211,0	185,7	178,1

Проблеми утворення і поводження з відходами є надзвичайно гострими для області. Нераціональне використання ресурсів, застарілі технології й відсутність сфери вторинної переробки сприяють утворенню великих об'ємів відходів, зберігання яких потребує вилучення значних земельних ділянок. Зберігання та накопичення відходів є джерелом тривалого негативного впливу на стан здоров'я людей і якість навколишнього природного середовища.

На території Кіровоградської області немає жодного облаштованого полігону для зберігання відходів.

Основна кількість накопичених відходів IV класу небезпеки припадає на звалища твердих побутових відходів м. Кропивницького ТОВ «ЕКОСТАЙЛ»,

Благовіщенське міське підприємство «Комунальник», КП «Знам'янський комбінат комунальних послуг», м. Новоукраїнки, КП «Долинське міське комунальне господарство» при Долинській міській раді.

**Довідково:* обласна державна адміністрація щороку отримувала інформацію про показники загального обсягу відходів, накопичених протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, з офіційних даних Державної служби статистики України. Згідно з наданою інформацією у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації та поновлять її після завершення встановленого законом терміну, для подання статистичної та фінансової звітності.

Ураховуючи зазначене, обласна державна адміністрація не може включити необхідну інформацію за 2021 рік у розділ 8.1 «Структура утворення та накопичення відходів».

8.2 Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Відсутність ефективної системи поводження з відходами на рівні регіону зумовлює накопичення їх значної кількості у місцях видалення, що призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення області.

Небезпечні відходи становлять особливу небезпеку для життя населення та стану навколишнього природного середовища. Через відсутність полігонів для видалення небезпечних відходів та фінансові труднощі щодо передачі відходів часто небезпечні відходи зберігають на території підприємств.

Не менш гострою, ніж у попередні роки, залишається проблема екологічно безпечного збирання, видалення твердих побутових відходів.

На виконання абзацу першого пункту 2 протокольного доручення засідання Кабінету Міністрів України від 01 червня 2016 року № 18 головою обласної державної адміністрації видано розпорядження від 15 червня 2016 року № 248-р «Про обласну комісію з проведення перевірок місць видалення (полігонів) побутових відходів, у тому числі законсервованих та несанкціонованих, щодо дотримання вимог природоохоронного і санітарно-епідемічного законодавства».

На території області обліковано 402 сміттєзвалища. За результатами аналізу показників розвитку сфери поводження з побутовими відходами, проведеного на основі інвентаризацій місць видалення відходів, виконаних органами місцевого самоврядування та райдержадміністраціями, виявлено функціонування об'єктів сфери твердих побутових відходів (далі – ТПВ) з порушенням вимог діючого природоохоронного законодавства, а саме:

- більшість сміттєзвалищ експлуатуються за відсутності щодо них проектно-кошторисної документації;

- у населених пунктах області не здійснюється роздільне збирання відходів;

- у сільських та селищних населених пунктах не визначаються обсяги відходів, які видаляються на сміттєзвалища;

- не облаштовано під'їзні шляхи до сміттєзвалищ та дизбар'єри на в'їздах до них;

- не обладнано системи контролю за станом підземних вод та ґрунтів;

- відсутні системи збирання фільтрату та біогазу тощо.

Кількість ТПВ, зібраних та перевезених у 2021 році спеціалізованими підприємствами – 0,707 млн. м³.

Кількість ТПВ, захоронених у 2021 році з врахуванням самовивозу населенням сільських населених пунктів, не охоплених централізованим вивезенням – 0,7308769 млн. м³.

Загальна площа полігонів та звалищ 521,32 га.

На території Кіровоградського міського сміттєзвалища реалізовано проєкт «Будівництво комплексної інженерної споруди з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів для виробництва електроенергії». Споруда розрахована на вироблення 630 кВт/год. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2021 року вироблено 3,588 млн. кВт електроенергії.

Кількість підприємств, що працюють у сфері поводження з ТПВ, становить 51 од., з них 43 комунальних та 8 – приватних. Кількість сміттєвозів – 80 од., з них комунальної власності 66 од., зношеність спецавтотранспорту – 61,7%.

У 2021 році виконано заходів у сфері поводження з побутовими відходами на суму 26,511 млн. грн., що на 32% більше, ніж у 2020 році.

За рахунок цих коштів придбано 6 сміттєвозів загальною вартістю 10,067 млн. грн., у тому числі:

- Кропивницькою громадою за кошти ТОВ «ЕКОСТАЙЛ» - 1 од., вартістю 1,325 млн грн.,

- Світловодською громадою за кошти місцевого бюджету - 1 од., вартістю 1,665 млн. грн.,

- Петрівською громадою за кошти місцевого бюджету - 1 од., вартістю 2,007 млн. грн.,

- Помічнлянською громадою за кошти місцевого бюджету - 1 од., вартістю 2,3 млн. грн.,

- Новопраською громадою за кошти місцевого бюджету - 1 од., вартістю 1,848 млн. грн.,

- Добровеличківською громадою - 1 од., придбана у лізинг по Програмі «Добре», вартістю 0,922 млн. грн.

Петрівською, Олександрійською, Соколівською та Долинською громадами придбано неспеціалізований транспорт – трактори, екскаватори-навантажувачі, причепи, підмітально-вакуумні машини, грейдери та автомобілі загального призначення на загальну суму 7,88 млн. грн.

Також у 2021 році проведено оновлення контейнерного парку на суму 2,126 млн. грн., з них придбано 515 спеціалізованих контейнерів для видалення твердих побутових відходів, у тому числі 111 од. для роздільного збирання, з них придбано для загального збирання громадами:

- Голованівською – 8 од.,
- Долинською – 6 од.,
- Кропивницькою – 290 од.,
- Первозванівською – 3 од.,
- Рівнянською – 20 од.,
- Олександрійською – 25 од.,
- Петрівською – 50 од.,
- Світловодською – 2 од.,

та для роздільного збирання громадами:

- Гурівською – 21 од.,
- Долинською – 4 од.,
- Новомиргородською – 11 од.,
- Приютівською – 15 од.,
- Світловодською – 40 од.,
- Суботцівською – 20 од.

Окрім цього, Олександрійською громадою облаштовано 3 од. контейнерних майданчиків закритого типу.

Також на утримання місць видалення відходів, створення паспортів полігонів та сміттєзвалищ, проведення ремонтних робіт наявного парку спецавтотранспорту, проведення лабораторних досліджень ґрунтів, повітря та води на територіях сміттєзвалищ витрачено 6,466 млн. грн.

Із загальної суми коштів, спрямованих на розвиток сфери поводження з твердими побутовими відходами, за рахунок загальнодержавних програм фінансування витрачено 1,848 млн. грн., з місцевих бюджетів - 20,695 млн. грн., з інших джерел фінансування, у тому числі і за рахунок коштів підприємств – 3,968 млн. грн.

Найбільші суми коштів на розвиток сфери поводження з ТПВ спрямовано по громадах:

- Благовіщенській – 0,259 млн. грн.,
- Великосеверинівській – 0,321 млн. грн.,
- Гурівській – 0,199 млн. грн.,
- Долинській – 0,683 млн. грн.,
- Кропивницькій – 2,547 млн. грн.,
- Маловисківській – 0,199 млн. грн.,
- Новопазькій – 2,335 млн. грн.,
- Новоукраїнській – 0,578 млн. грн.,
- Олександрівській – 0,147 млн. грн.,
- Олександрійській – 0,322 млн. грн.,
- Помічнлянській – 2,300 млн. грн.,

- Побузькій – 0,475 млн. грн.,
- Петрівській – 9,448 млн. грн.,
- Світловодській – 2,646 млн. грн.,
- Соколівській – 0,801 млн. грн.,
- Смолінській – 0,181 млн. грн.

Протягом року реалізовано послуг поводження з твердими побутовими відходами на суму 102,264 млн. грн., з них: населенню – 66,806 млн. грн. (сплачено 92,7%), бюджетним організаціям – 6,714 млн. грн. (сплачено 86,7%).

На територіях Кропивницької, Знам'янської, Долинської, Компаніївської, Олександрівської, Новгородківської, Суботцівської, Дмитрівської, Первозванівської громад Кропивницького району, Благовіщенської, Голованівської, Гайворонської, Побузької громад Голованівського району, Новоукраїнської, Новомиргородської, Помічнрянської, Смолінської громад Новоукраїнського району та Онуфріївської і Світловодської громад Олександрійського району частково впроваджено роздільне збирання або збір корисних компонентів побутових відходів (скло, папір, картон, пластик, ПЕТ-тара) із застосуванням спеціалізованих контейнерів. Для забезпечення роздільного збирання використовується 523 спеціалізовані контейнери.

За кошти інвестора ТОВ «ЕКОСТАЙЛ» на території Кіровоградського міського сміттєзвалища встановлено сортувальну лінію з відбору вторинної сировини. За підсумками 2021 року обсяг відходів, направлених на сортувальні лінії, становить 42003,0 тонни, обсяг відсортованих відходів 2948,7259 тонн, або 7,0203%, у тому числі розподіл за фракціями наступний:

- алюмінієві банки – 0,0491%, 20,6158 тонн;
- папір – 1,253%, 20526,2965 тонн;
- металеві банки – 0,1805%, 75,8083 тонн;
- полімери – 0,9557%, 401,4141 тонн;
- плівка – 0,1503%, 63,1381 тонн;
- склобій – 3,9696%, 1667,361 тонн;
- упаковка «ТетраПак» – 0,4621%, 194,0922 тонн.

На виконання доручень голови облдержадміністрації здійснюється моніторинг стану ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ та стихійних смітників, які утворюються на територіях населених пунктів області.

Протягом 2021 року ліквідовано 1117 сезонних та стихійних несанкціонованих сміттєзвалищ, орієнтовним обсягом 0,0948 млн. м³ побутових відходів, на виконання таких робіт використано 4,163 млн. грн. та винесено 253 протоколи про адміністративні порушення у сфері поводження з побутовими відходами.

*Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів)
станом на 01 січня 2022 року***

Таблиця 8.2.2

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість сміттєзвалищ	Кількість паспортизованих МВВ внесених до обласного реєстру, од
1	2	3	4
Сміттєзвалища			
Всього		402	308
1	Голованівський район:	91	63
	Вільшанська селищна ОТГ	18	7
	Гайворонська міська ОТГ	7	11
	Голованівська селищна ОТГ	14	15
	Заваллівська селищна ОТГ	5	5
	Перегонівська сільська ОТГ	4	3
	Підвисоцька сільська ОТГ	9	3
	Побузька селищна ОТГ	4	4
	Благовіщенська міська ОТГ	18	7
	Новоархангельська селищна ОТГ	7	4
	Надлацька сільська ОТГ	5	4
2	Кропивницький район:	157	121
	Бобринецька міська ОТГ	-	1
	Кетрисанівська сільська ОТГ	29	25
	Великосеверинівська сільська ОТГ	4	2
	Гурівська сільська ОТГ	7	7
	Катеринівська сільська ОТГ	7	4
	Кропивницька міська ОТГ (ТОВ «ЕКОСТАЙЛ»)	1	1
	Первозванівська сільська ОТГ	8	7
	Соколівська сільська ОТГ	10	8
	Аджамська сільська ОТГ	7	3
	Знам'янська міська ОТГ	1	2
	Суботцівська сільська ОТГ	6	2
	Дмитрівська сільська ОТГ	4	1
	Долинська міська ОТГ	13	12
	Олександрівська селищна ОТГ	15	11
	Устинівська селищна ОТГ	15	10
	Новгородківська селищна ОТГ	13	12
Компаніївська селищна ОТГ	17	13	
3	Новоукраїнський район:	84	64
	Новоукраїнська міська ОТГ	6	6
	Ганнівська сільська ОТГ	5	5
	Рівнянська сільська ОТГ	7	7
	Глодоська сільська ОТГ	4	4
	Добровеличківська селищна ОТГ	12	5
	Помічнянська міська ОТГ	2	2
	Піщаноблідська сільська ОТГ	7	5

1	2	3	4
	Тишківська сільська ОТГ	3	3
	Злинська сільська ОТГ	3	3
	Маловисківська міська ОТГ	4	2
	Мар'янівська сільська ОТГ	4	2
	Смолінська селищна ОТГ	7	4
	Новомиргородська міська ОТГ	20	16
4	Олександрійський район:	70	60
	Олександрійська міська ОТГ	4	4
	Приютівська селищна ОТГ	9	6
	Новопрязька селищна ОТГ	4	3
	Попельнастівська ОТГ	11	9
	Пантаївська ОТГ	2	1
	Світловодська міська ОТГ	4	1
	Великоандрусівська сільська ОТГ	8	5
	Онуфріївська селищна ОТГ	13	13
	Петрівська селищна ОТГ	15	18
Полігони			
	Всього	-	-
Заводи по переробці твердих побутових відходів			
	Всього	-	-

*** Інформація наведена відповідно до інвентаризації звалищ твердих побутових відходів, проведеної у 2016 році (без урахування місць видалення промислових відходів).*

На підставі укладеної угоди між Міністерством екології та природних ресурсів України та ТОВ «С.І. Груп Консорт ЛТД» від 31 травня 2012 року № 14/7 усі наявні на території області непридатні та заборонені до використання пестициди і агрохімікати протягом 2012 року були вивезені за межі області з метою їх знешкодження. Роботи виконані за рахунок Державного фонду охорони навколишнього природного середовища.

8.3 Транскордонне перевезення небезпечних відходів***

Державний екологічний контроль за транскордонним перевезенням відходів здійснюється згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 року № 1120 «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленнями і Жовтого та Зеленого переліків відходів».

**** Станом на серпень 2022 року інформація щодо транскордонного перевезення небезпечних відходів Державною службою статистики не надана.*

9 ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1 Екологічна безпека як складова національної безпеки

Екологічні проблеми сьогодення спричиняють небезпеку існування людини на всіх рівнях - від локального до глобального. Для України ці проблеми постають достатньо гостро, оскільки має місце значна концентрація небезпечних виробництв, суттєва трансформація ландшафтів, неефективне використання природних ресурсів (у тому числі невідтворюване їх знищення), недостатня забезпеченість виробничих і контролюючих структур фахівцями у галузі екологічної безпеки. Загальний стан екологічної безпеки в Україні є досить складним. Існує широке різноманіття чинників (як природного, так і антропогенного характеру), які спричиняють у подальшому ускладнення її стану у просторово-часовому аспекті. Це значною мірою впливає на стан довкілля та призводить до погіршення умов життєдіяльності людей. Наведені обставини обумовлюють нагальну потребу комплексного вивчення та розв'язання проблем, пов'язаних з екологічною безпекою.

Екологічна безпека розглядається як динамічна складова регіональної системи, що забезпечує її гармонійний розвиток в умовах захищеності від реальних та потенційних антропогенних та природних впливів. Рівень безпеки, в основному, визначається ймовірністю проявів небезпеки.

Техногенна складова екологічної небезпеки характеризує вплив на людину та довкілля, пов'язаний з технічними засобами та технологіями господарської діяльності, і включає види, що визначаються різноманітними чинниками, та відповідні підвиди.

На національному рівні наша держава здійснює провідну роль у системі забезпечення безпеки, а охорону навколишнього середовища визначає одним із ключових положень української політики національної безпеки. Вона створює розгалужену законодавчу базу і виконавчі органи, підтримує силові структури на рівні, необхідному для виконання покладених на них завдань, створення системи попередження негативних наслідків екологічних та техногенних катастроф, забезпечує розвиток економіки, політично-соціальну стабільність, участь опозиційних партій, громадських організацій, незалежних експертів у діяльності відповідних державних структур, що забезпечують безпеку, та сталість розвитку суспільства України.

Державна система екологічної безпеки України – це поєднання всіх державних заходів (юридичних, економічних, технічних, гуманітарних, медичних, соціальних), спрямованих на підтримку рівноваги між її екосистемами та здійсненням на них як антропогенного, так і природного навантаження. Розвиток національної безпеки, з точки зору екологічної безпеки, що складається в нашій країні, має залежати від величини ризику щодо можливості виникнення природних та техногенних катастроф, а також від виникнення негативних процесів, що відбуваються поступово, але можуть спричинити негативні наслідки. Тому ефективній стратегії екологічної безпеки

України має відповідати такий варіант розвитку суспільства, при якому практично виключається ризик виникнення катастроф та мінімальні витрати природних ресурсів.

Закон України «Про національну безпеку України» дає визначення, що національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян. Крім того, державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій.

9.2 Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку

Кіровоградська область має досить високий показник антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище. Забруднюються повітря, води і ґрунти, збіднюється ландшафтне і біотичне різноманіття, що негативно впливає на живі організми. Природокористування у багатьох аспектах є нераціональним та екологічно незбалансованим.

До переліку екологічно небезпечних об'єктів, розташованих у Кіровоградській області, які фактично справляють значний негативний вплив на довкілля, належать такі підприємства:

ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» – накопичено 47010,86 тис. тонн відходів у хвостосховищі в балці «Щербаківська» Олександрійського району (вид економічної діяльності – добування уранової та торієвої руди, виробництво та переробка ядерного палива);

ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» – викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря складають 3639,59 тонн/рік (вид економічної діяльності – виробництво кольорових металів (нікелю));

Кіровоградське ВКГ ОКВП «Дніпро-Кіровоград» – скид 10,072 млн. м³ стічних вод на рік (вид економічної діяльності – забір, очищення та скид стічних вод).

9.3 Радіаційна безпека

Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» визначено, що ядерна безпека – дотримання норм, правил, стандартів та умов використання ядерних матеріалів, що забезпечують радіаційну безпеку. В свою чергу, радіаційна безпека – дотримання допустимих меж радіаційного

впливу на персонал, населення та навколишнє природне середовище, встановлених нормами, правилами та стандартами з безпеки.

Радіаційна безпека персоналу, населення і оточуючого середовища вважається забезпеченою, якщо дотримуються основні принципи радіаційної безпеки (виправданості, оптимізації) і вимоги радіаційного захисту, встановлені діючими нормами радіаційної безпеки та санітарними правилами.

У Кіровоградській області ризики у сфері радіаційної безпеки обумовлені виробничою діяльністю підприємств уранодобувної промисловості, а саме підрозділами державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» (далі – ДП «Схід ГЗК»).

ДП «Схід ГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новокостянтинівській шахтах.

Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГЗМ) підприємства в Жовтих Водах Дніпропетровської області.

Основним видом продукції, що випускається, є концентрат природного урану (закис-окис урану).

На балансі гідрометалургійного заводу ДП «Схід ГЗК» є два хвостосховища наливного типу»: у балці «Щербаківська» Кіровоградської області та у кар'єрі бурих залізняків «КБЗ» у Дніпропетровській області.

З метою виключення необґрунтованого радіаційного впливу на населення та довкілля та контролю ефективності застосованих протирадіаційних заходів підприємство веде постійний радіаційний контроль за впливом зазначених вище об'єктів на стан навколишнього природного середовища в санітарно – захисних зонах і зонах спостереження цих об'єктів.

Радіаційний контроль здійснюють фізико-хімічні лабораторії (ФХЛ) Смолінської, Новокостянтинівської та Інгульської шахт, Центральна пілогазодозиметрична лабораторія (ЦПГДЛ), Центральна науково-дослідна лабораторія (ЦНДЛ), Гідрогеологічний загін ГРП підприємства, а також сторонні організації на підставі договорів. Лабораторії атестовані на проведення вимірювань у сфері поширення державного метрологічного нагляду. Періодичність вимірювань, а також перелік факторів, які контролюються, передбачено у річних планах, погоджених із контролюючими органами та затверджених головним інженером підприємства.

Результати радіаційного моніторингу за об'єктами навколишнього природного середовища на території санітарно-захисних зон та зон спостереження підрозділів ДП «Схід ГЗК» наведено в таблиці.

Таблиця 9.3.1

№ п/п	Фактор	Санітарно-захисна зона		Зона спостереження		
		max	ср.	max	ср.	Фон
1	2	3	4	5	6	7
Смолінська шахта						
Атмосферне повітря						
2021 рік	Уран, мг/м ³	<0,00186	<0,00186	<0,00186	<0,00186	-
	Σα-акт., 10 ⁻⁴ Бк/м ³	5,4	4,46	4,5	4,22	-
	ЕРОАРпБк/м ³	<5,0	<5,0	<5,0	<5,0	-
	Пил, мг/м ³	<0,26	<0,26	<0,26	<0,26	-
Ґрунти						
2021 рік	⁴⁰ К, Бк/кг	760,0	553,02	617,5	491,3	-
	²²⁶ Ra, Бк/кг	107,2	69,46	58,40	46,01	-
	²³² Th, Бк/кг	48,18	37,49	50,46	41,92	-
	Сеф, Бк/кг	218,4	165,51	159,9	142,6	-
	Σα-акт., Бк/кг	1250,0	922,03	675,0	542,0	-
	Уран, мг/кг	1,6	1,45	<1,0	<1,0	-
Харчові продукти						
2021 рік	⁴⁰ К, Бк/кг	-	-	<20	<20	191,4
	²²⁶ Ra, Бк/кг	-	-	<3,7	<3,7	<5
	²³² Th, Бк/кг	-	-	5,8	4,46	-
	Сеф, Бк/кг	-	-	9,31	6,70	-
	Σα-акт., Бк/м ³	-	-	45,12	31,34	74,4
	Рослинність					
2021 рік	⁴⁰ К, Бк/кг	601,8	435,25	557,0	500,0	-
	²²⁶ Ra, Бк/кг	35,41	29,50	19,4	15,25	-
	²³² Th, Бк/кг	97,27	45,32	14,5	9,05	-
	Сеф, Бк/кг	163,4	113,97	75,10	68,35	-
	Σα-акт., Бк/м ³	376,3	162,12	166,7	150,85	-
Інгульська шахта						
Атмосферне повітря						
2021 рік	Уран, мг/м ³	<0,00186	<0,00186	<0,00186	<0,00186	
	Пил, мг/м ³	0,35	0,275	<0,26	<0,26	
	Σα-акт., 10 ⁻⁴ Бк/м ³	5,3	4,4	4,6	4,0	
Ґрунти						
2021 рік	⁴⁰ К, Бк/кг	407,0	325,00	612,0	440,0	
	²²⁶ Ra, Бк/кг	64,25	47,12	68,30	50,25	
	²³² Th, Бк/кг	37,18	32,63	61,25	24,18	
	Уран, мг/кг	<1	<1	<1	<1	

	Сеф, Бк/кг	174,8	134,8	134,4	111,0	
Рослинність						
2021	⁴⁰ K, Бк/кг	685,4	240,7	657,1	433,9	-
	²²⁶ Ra, Бк/кг	88,45	44,02	29,35	10,33	-
	²³² Th, Бк/кг	30,41	19,95	32,12	7,62	-
Вода шахтних колодязів						
2021 рік	²²⁶ Ra, Бк/дм ³	*	*	0,82	0,71	
	²³² Th, Бк/дм ³	*	*	0,63	0,052	
	²¹⁰ Po, Бк/дм ³	*	*	0,09	0,08	
	²¹⁰ Pb, Бк/дм ³	*	*	0,71	0,06	
	U природний, мг/дм ³	*	*	0,109	0,054	
Новокостянтинівська шахта						
Атмосферне повітря						
2021 рік	Уран, мг/м ³	<0,00186	<0,00186	<0,00186	<0,00186	
	Σα-акт., 10 ⁻⁴ Бк/м ³	4,3	3,48	4,4	3,8	
	ЕРОАРпБк/м ³	22,09	10,04	19,34	14,9	
	Пил, мг/м ³	0,78	0,54	0,396	0,31	
Ґрунти						
2021 рік	⁴⁰ K, Бк/кг	630,9	528,12	508,1	463,68	
	²²⁶ Ra, Бк/кг	39,0	25,96	32,14	22,37	
	²³² Th, Бк/кг	40,50	34,54	31,19	29,97	
	Сеф, Бк/кг	126,5	116,48	107,7	100,99	
	Σα-акт., Бк/кг	609,1	541,5	368,5	312,1	
	Уран, мг/кг	<1	<1	<1	<1	
Рослинність						
2021 рік	⁴⁰ K, Бк/кг	601,8	435,25	557,0	500,0	-
	²²⁶ Ra, Бк/кг	35,41	29,50	19,4	15,25	-
	²³² Th, Бк/кг	97,27	45,32	14,5	9,05	-
	Сеф, Бк/кг	163,4	113,97	75,10	68,35	-
	Σα-акт., Бк/м ³	376,3	162,12	166,7	150,85	-
ГМЗ Хвостосховище в балці «Щербаківська»						
Атмосферне повітря						
2021 рік	Уран, мг/м ³	<0,00186	<0,00186	<0,00186	<0,00186	
	ЕРОАРпБк/м ³)	<5,0	<5,0	<5,0	<5,0	
	Пил, мг/м ³	<0,26	<0,26	<0,26	<0,26	
Ґрунти						
2021 рік	K ⁴⁰ (Бк/кг)	598,1	546,6	615,7	546,2	
	Ra ²²⁶ (Бк/кг)	27,73	24,2	30,7	26,2	
	Th ²³² (Бк/кг)	39,2	32,4	34,5	29,34	

	C _{сф} (Бк/кг)	121,7	113,1	116,0	111,2	
Рослинність						
2021 рік	⁴⁰ K, Бк/кг	-	-	<20	<20	-
	²²⁶ Ra, Бк/кг	-	-	6,88	3,7	-
	²³² Th, Бк/кг	-	-	7,63	5,2	-
	Σα-акт., Бк/м ³	-	-	12,85	11,0	-
Підземні води (криниці)						
2021 рік	Ra ²²⁶ (Бк/дм ³)	*	*	0,070	0,06	
	Th ²³² (Бк/дм ³)	*	*	0,05	0,04	
	Pb ²¹⁰ (Бк/дм ³)	*	*	0,08	0,07	
	Po ²¹⁰ (Бк/дм ³)	*	*	0,06	0,05	
	U природний (мг/дм ³)	*	*	0,03	0,024	
Поверхневі води, р. Жовта						
2021 рік	⁴⁰ K, Бк/кг	-	-	<20,0	<20,0	
	²²⁶ Ra, Бк/кг	-	-	<3,7	<3,7	
	Th ²³² (Бк/кг)	-	-	6,37	4,07	
	Ceф, Бк/кг	-	-	13,7	10,2	
	Σα-акт., Бк/м ³	-	-	0,63	0,53	
	U природний (мг/дм ³)	-	-	0,131	0,092	

* Радіаційно-екологічне дослідження не проводилось.

Шахти Інгульська, Смолінська та Новокостянтинівська здійснюють скид очищених шахтних вод у поверхневі водойми. Вміст радіоактивних речовин у шахтних водах контролюється, у місцях скиду, а також вище і нижче місця скиду. Результати моніторингу за 2021 рік наведені у таблиці.

Таблиця 9.3.2

Рік	Точка контролю	Уран-238	
		мг/дм ³	Бк/дм ³
Смолінська шахта			
2021 рік	р. Кільтень, 500 м вище точки скиду	0,06	1,52
	р. Кільтень, місце скиду	0,29	7,37
	р. Кільтень, 500 м нижче точки скиду	0,09	2,29
Інгульська шахта			
2021 рік	р. Інгул, 500 м вище точки скиду	0,04	0,97
	р. Інгул, місце скиду	0,1	2,62
	р. Інгул, 500 м нижче точки скиду	0,07	1,88

Новокостянтинівська шахта			
2021 рік	р. Мала Вись, 500 м вище точки скиду	0,28	7,11
	р. Мала Вись, місце скиду	0,24	6,10
	р. Мала Вись, 500 м нижче точки скиду	0,22	5,59

Проведений протягом року радіоекологічний контроль вмісту природних радіонуклідів в атмосфері на території санітарно-захисних зон та зони спостереження уранових шахт підприємства та хвостосховища у балці «Щербаківській» показав, що джерела радіоактивного забруднення атмосферного повітря не чинять негативного впливу на його якість. Вміст у повітрі природних радіонуклідів не перевищує затверджених регламентів для населення у порівнянні з фоновими значеннями. За наведеними результатами досліджень наднормативного впливу на об'єкти довкілля та умови проживання населення, зумовленого діяльністю підрозділів підприємства, не виявлено.

Усі виміряні значення потужності дози гамма-випромінювання на територіях санітарно-захисної зони та зони спостережень перебувають у межах коливань природного фону.

За результатами контролю якості показників рівня вмісту природних радіонуклідів уранового і торієвого рядів у рослинності, ґрунтах і харчових продуктах у районі розташування уранових шахт та хвостосховища у балці «Щербаківській» перебувають на рівні природного фону.

Виробничі комплекси Смолінської, Інгульської і Новокостянтинівської шахт є основним джерелом техногенного впливу на поверхневі води прилеглої території. Основним фактором техногенного впливу на поверхневі води є скид шахтних вод після очищення в р. Інгул, Кільтень та Мала Вись. Скид здійснюється відповідно до затверджених гранично-допустимих скидів (ГДС). Внаслідок скиду підвищення вмісту радіоактивних компонентів у поверхневих водах не відбувається.

У всіх населених пунктах у воді джерел господарсько-питного водопостачання активність урану природного не перевищує рівні дії для природних радіонуклідів, визначених нормативами НРБУ-97.

9.3.1 Стан радіоактивного забруднення області

Радіаційна безпека – стан радіаційно-ядерних об'єктів та навколишнього середовища, що забезпечує неперевищення основних дозових лімітів, виключення будь-якого невинновданого опромінення та зменшення доз опромінення персоналу і населення нижче за встановлені дозові ліміти настільки, наскільки це може бути досягнуто і економічно обґрунтовано.

Стан радіоактивного забруднення області залежить від об'єктів виробничої діяльності підприємств уранодобувної промисловості.

На території Кіровоградської області такими є: Смолінська шахта ДП «Схід ГЗК», Інгульська шахта ДП «Схід ГЗК», Новокостянтинівська шахта

ДП «Схід ГЗК», Хвостосховище в балці «Щербаківська». За даними Управління з питань цивільного захисту, оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами Кіровоградської обласної державної адміністрації, дані об'єкти мають наступний радіаційний стан:

Смолінська шахта

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Смолінської шахти характеризуються наступними рівнями потужності еквівалентної дози випромінювання:

фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території (на відстані 3-4 км від промислового майданчика шахти) становить 0,15 мкЗв/год.;

у межах санітарно-захисної зони (території головної вентиляційної установки, шурф допоміжний, відомчі автошляхи та ін.) потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,11-0,30 мкЗв/год.

На іншій території санітарно-захисної зони відзначаються рівні гамма-випромінювання: на території колишнього відвалу пустих порід і забалансових руд – 0,11-0,5 мкЗв/год., на території ГЗК – 0,10-0,25 мкЗв/год.

У зоні спостереження (в житловій забудові) рівні гамма-випромінювання змінюються в межах 0,11-0,18 мкЗв/год.

Середнє значення об'ємної активності ^{222}Rn в атмосферному повітрі СЗЗ і ЗС становить $29,9 \pm 5,3$ Бк/м³, що відповідає середнім показникам по області (34 Бк/м³).

Всі вимірювані значення потужності дози гамма-випромінювання в зоні спостереження шахти перебувають у межах природного фону.

Інгульська шахта

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Інгульської та Центральної шахт характеризується наступними рівнями потужності еквівалентної дози випромінювання:

- фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території за даними «Звіту про результати радіаційного контролю об'єктів навколишнього середовища на території Кіровоградського району (фонові), 2014» дорівнює 0,14-0,24 мкЗв/год.

На межі санітарно-захисної зони потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні: 0,12-0,22 мкЗв/год.

На території зони спостереження Інгульської та Центральної шахт значення потужності еквівалентної дози становить 0,12-0,23 мкЗв/год, що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Кропивницького району.

с. Неопалимівка	- від 0,15 до 0,22 мкЗв/год;
с. Первозванівка	- від 0,13 до 0,17 мкЗв/год;
м. Кропивницький, р-н Велика Балка	- від 0,12 до 0,18 мкЗв/год;
м. Кропивницький, р-н Завадівка	- від 0,15 до 0,23 мкЗв/год.

Новокостянтинівська шахта

Фонове значення ПЕД досліджуваної території Новокостянтинівської шахти за даними «Звіту про результати радіаційного контролю об'єктів навколишнього середовища на території Маловисківського району Кіровоградської області (фонові), 2014» складає 0,11-0,17 мкЗв/год.

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Новокостянтинівської шахти характеризується даними гамма-зйомки, що включає вимірювання потужностей еквівалентної дози (ПЕД) гамма-випромінювання над поверхнею землі у відповідності до діючої методики виконання вимірів.

На межі санітарно-захисної зони потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,10-0,13 мкЗв/год.

Значення потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання на автошляху шахти, виїзд на трасу Кропивницький – Умань, становить 0,15-0,24 мкЗв/год.

На території зони спостереження шахти Новокостянтинівська значення потужності еквівалентної дози становлять 0,10-0,24 мкЗв/год., що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Новоукраїнського району.

На автошляхах, якими транспортується уранова руда, значення потужності еквівалентної дози становлять 0,11-0,16 мкЗв/год.

Значення еквівалентної рівноважної об'ємної активності ^{222}Rn (ЕРОА) на межі СЗЗ від головної вентиляційної установки складає менше 5 Бк/м³ (нижня межа виміру приладу).

Моніторинг якості атмосферного повітря навколо шахти проводився відповідно до вимог нормативних документів «Норми радіаційної безпеки України» (НРБУ-97), «Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України» (ОСПУ-2005) та нормативних документів з охорони атмосферного повітря.

Хвостосховище в балці «Щербаківська»

Радіаційний фон в СЗЗ і зоні спостереження хвостосховища.

Радіаційний стан у санітарно-захисній зоні та на території населених місць зони спостереження залишається стабільним.

На території СЗЗ рівні ПЕД реєструвалися в діапазоні 0,13-0,15 мкЗв/год, а на території найближчої житлової зони – 0,12-0,15 мкЗв/год, у межах природного радіаційного фону.

Отже, всі виміри значення потужності дози гамма-випромінювання на територіях СЗЗ та ЗС перебувають у межах коливань природного фону.

До постійних заходів радіаційного захисту населення і території, що здійснюються щодоби в області, належать: радіаційні спостереження диспетчерських служб головного управління ДСНС України в області, Державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» та її відокремлених структурних підрозділів, обласних метеостанцій.

За інформацією, яка систематично надходить до обласної державної адміністрації, захоронення низькорадіоактивних матеріалів у глиняному кар'єрі «Веселівське родовище» приведено до належного стану, встановлено попереджувальні знаки про небезпеку перебування на даній території та забезпечено патрулювання силами управління патрульної поліції в Кіровоградській області. Розроблені заходи дозволили локалізувати ситуацію та запобігти подальшому розвитку аварійної ситуації і виникнення надзвичайної ситуації.

Ситуація із захоронення низькорадіоактивних відходів у районі глиняного кар'єру «Веселівське родовище» перебуває на постійному контролі.

Роз'яснювальна робота для населення з питань радіаційного впливу іонізуючого випромінювання постійно проводиться шляхом розміщення даної інформації на сайті управління з питань цивільного захисту, оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами обласної державної адміністрації.

9.3.2 Поводження з радіоактивними відходами

Кіровоградська область розташована на масиві гірських порід гранітоїдного складу з підвищеним та високим кларковим вмістом розсіяних радіоактивних елементів урано-торієвого ряду. Неприятливим фактором є те, що мають місце виходи корінних кристалічних порід на поверхню, що вказує на незначну товщину перекриваючих рихлих порід.

Характерним для області є два основні напрямки ризиків отримання населенням понад нормованого дозового навантаження: природний та техногенно-підсилений.

На даний час урановидобувні підприємства області переробляють відвали гірничих порід із закладкою залишків переробки у порожнини шахт.

ДП «Схід ГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новокоптянинівській шахтах.

Відходи переробки уранових руд на ГМЗ зберігаються у ємності хвостосховища, розташованого в балці «Щербаківська» на території Петрівського району Кіровоградської області.

Конструкція хвостосховища та технологія складування хвостів забезпечують безпечну експлуатацію споруди. Гідротехнічні споруди хвостового господарства, включаючи системи гідротранспорту та оборотного водопостачання. Перебувають у задовільному стані й забезпечують безаварійну експлуатацію хвостосховища і ГМЗ. Дренажні системи обох секцій хвостосховища працюють стабільно, виклинування фільтраційних вод на низовий схил огорожувальних дамб хвостосховища відсутні.

Протягом 2021 року на Смолінській шахті здійснювалися заходи зі зменшення обсягів утворення відходів виробничої діяльності на отримання додаткового металу, а саме переробки забалансових руд із застосуванням купного вилуговування. Обсяг переробки склав 35 650 т.

У рамках виконання проєкту «ДП «Схід ГЗК Смолінська шахта. Рекультивація кар'єру піску» підприємством для рекультивації відпрацьованих порожнин кар'єру піску та зменшення впливу на довкілля заскладовано відходів уранової руди 3000 т, а також відходів купного вилуговування в кількості 98,303 т.

Сортування відвальних порід Інгульської шахти із застосуванням установки радіометричної сепарації не проводилося. Застосоване обладнання і технологічна схема не дозволяють досягти запланованих обсягів та якості сортування, що зумовлено особливостями гранулометричного складу відвального матеріалу.

10 ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

10.1 Структура та обсяги промислового виробництва

Відповідно до інформації наданої департаментом інфраструктури Кіровоградської обласної військової адміністрації індекс промислової продукції в області у 2021 році становив 81,8%, у порівнянні з 2020 роком (101,7%) зменшився на 18,2%.

Спад промислового виробництва відбувся через значне зменшення виробництва продукції у добувній галузі та розробленні кар'єрів на 20,4%, у переробній галузі, а саме:

у текстильному виробництві – 15,2%,

у виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічній діяльності – на 15,4%,

у машинобудуванні – на 36,7%.

На спад обсягів промислової продукції вплинули такі фактори як запровадження карантинних заходів, відсутність та втрата ринків збуту, складний фінансовий стан підприємств, дефіцит робітничих та інженерно – технічних кадрів, зростання цін та тарифів на енергоносії.

У добувній галузі та розробленні кар'єрів зменшились обсяги виробництва ураново-оксидного концентрату на ДП «Схід ГЗК» та ільменітового концентрату ТОВ ВКФ «Велта».

Зменшення обсягів виробництва у переробній промисловості відбулося по причині зменшення обсягів виробництва по таким галузям:

по деревообробній та поліграфічній промисловості через те, що підприємства працюють, в основному, під замовлення, через заходи, пов'язані з коронавірусною інфекцією, зменшилася кількість замовлень (журнали реєстраційні, книги бухгалтерські, етикетки та ярлики, ділові формуляри, вироби з деревини та інших рослинних матеріалів) ТОВ «Полімед-Сервіс», ТОВ «Імекс ЛТД» (більшість підприємств, установ, організацій використовують програми електронного документообігу та ін.);

по машинобудуванню, а саме, виробництву електричного устаткування, електронної та оптичної продукції – зменшено виробництво на ТОВ «Інтекс Електронікс» обладнання зв'язку, реле, котушок, ліфтового обладнання, на виробництва інструментів та апаратури для автоматичного керування, радіаторів, електрокамінів, виробництва на ТОВ «Радій» інструментів, обладнання для вимірювання, дослідження та навігації, електророзподільчої та контрольної апаратури, електричного освітлювального устаткування, виробництво транспортних засобів ТОВ «Завод-фірма «Ось», колясок інвалідних на ТОВ «Друкмаш-Центр»;

у текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів через зменшення виробництва текстильних виробів, одягу, трикотажних, синтетичних виробів, взуття. Зменшились обсяги виробництва виробів у підприємств по виробництву одягу, взуття, трикотажу

ТОВ «Долинські лани», підприємство «Обласний центр трудової та соціальної реабілітації осіб з інвалідністю», кооператив по виробництву товарів народного споживання «Казка».

В той же час, по окремих галузях переробної промисловості відбулося збільшення обсягів виробництва, порівняно з 2020 роком:

у металургійному виробництві на 3,1% збільшилося виробництво продукції (готових металевих виробів), крім машин та устаткування, завдяки проведенню профілактичних ремонтів плавильних печей та зупинки виробництва на ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат»;

хімічній промисловості – на 25,2%, завдяки збільшенню виробництва добрив, регуляторів росту рослин на ПП НВФ «Добробут» та виробництва фарб, лаків, клею на ТОВ «Герметик»;

виробництві основних фармацевтичних препаратів на 53,8% за рахунок збільшення виробництва лікарських препаратів ТОВ «Славія 2000»;

у виробництві гумових та пластмасових виробів, іншої неметалевої продукції на 16,8% збільшено виробництво шлангів та рукавів з гуми вулканізованої, шин пневматичних гумових та для сільськогосподарських машин на підприємствах ТОВ «Укрпромсервіс» та ТОВ «Гідрофлекс»; виробництва скла та будівельних матеріалів на підприємствах ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів №1», ТОВ «Світловодський завод залізобетонних виробів», виробів з фарфору та кераміки на ПТПП «Елегія-Грант».

Обсяг реалізованої продукції за 2021 рік збільшився на 4,5 млрд. грн., що на 9,7%, більше ніж у 2020 році, та становить 50,4 млрд. грн.

Структура та обсяги промислового виробництва

Галузева структура обсягу реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за основними видами економічної діяльності	Структура обсягу реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) без ПДВ та акцизу, у % до всієї реалізованої продукції
1	2
Промисловість	100,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	5,7
Переробна промисловість	72,4
з неї:	
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	45,3
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	0,2
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	1,2
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	*
Виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	1,8
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	0,1

1	2
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	2,4
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування	8,5
Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	8,2
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	20,5
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	1,4

* - Інформація є конфіденційною згідно з Законом України «Про державну статистику»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) без ПДВ та акцизу, млн. грн.	38165,7	42270,9	46692,7
Індекс промислової продукції, %	103,6	101,7	81,8
Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу, грн.	40630,8	45940,2	50390,5

10.2 Вплив на довкілля

10.2.1 Гірничодобувна промисловість

Геологічне середовище є важливою частиною навколишнього середовища, з ним щільно пов'язані інші природні компоненти глобальної соціоекосистеми.

Геологічне середовище використовується людством у трьох напрямках:

як джерело мінеральної сировини, необхідної для народного господарства;
як місце нагромадження відходів виробництва.

Лише 10% мінеральної сировини, що людина добуває з надр планети, перетворюється на готову продукцію, решта 90% забруднює біосферу.

При нераціональному використанні геологічного середовища руйнується не лише це середовище, а й пов'язані з ним інші компоненти біосфери: ґрунтовий та рослинний покрив, поверхневі та підземні води тощо. При цьому мають місце не лише процеси механічного руйнування та засмічення навколишнього середовища, але й його геохімічного забруднення. Адже хімічні елементи в товщі нашої планети розподілені нерівномірно. Живі організми пристосувалися до тих елементів, які найбільш поширені в приповерхневих шарах земної кори. Однак людська діяльність піднімає з глибин Землі величезні маси ендегенних мінералів, збагачених рідкісними для поверхні хімічними елементами – важкими металами, радіонуклідами тощо, навіть незначні концентрації яких небезпечні для живих організмів. Внаслідок видобутку, збагачення та переробки корисних копалин, нагромадження пустої породи та відходів виробництва відбувається концентрація цих шкідливих елементів на значних площах, що призводить до тяжких захворювань і навіть масової загибелі рослин, тварин і людей.

Кіровоградська область є єдиною в Україні, де здійснюється розробка уранових родовищ. ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» видобуває уранову руду на Центральному, Мічурінському родовищах (Кропивницький

район) та Ватутінському і Новокосятинівському Новоукраїнський район). У результаті розробки вказаних родовищ відбувається забруднення промислових майданчиків та прилеглої території радіонуклідами природного походження на рівні, що перевищує фонові показники місцевості. Крім того, у результаті підземного видобування уранової руди формуються підземні порожнини та депресія підземних вод, які можуть спровокувати просідання об'єктів денної поверхні та підтоплення житлової забудови і сільськогосподарських угідь після припинення розробки родовищ.

У результаті діяльності добувних підприємств утворюються наступні види відходів:

пусті породи (знімаються або виймаються для отримання доступу до корисної копалини);

відходи, які утворюються у результаті збагачення корисних копалин;

тверді побутові відходи(виникають у ході повсякденної діяльності об'єкта видобутку);

небезпечні відходи (утворюються внаслідок використання небезпечних хімічних речовин, зберігання та використання нафтопродуктів тощо).

З вищезазначених видів відходів найбільші за обсягами утворення є пусті породи та відходи, які утворюються у результаті збагачення корисних копалин. Такі відходи найчастіше зберігаються у наземних сховищах, які можуть займати до половини площі, відведеної для видобутку корисних копалин. Основною вимогою до зберігання таких відходів є гарантія безпечного, стабільного та економічно вигідного їх зберігання з незначними ризиками для здоров'я і безпеки населення, а також прийнятно низьким соціальним і екологічним впливом у ході експлуатації та у період після закриття об'єкта.

Ці нагромадження техногенних відкладів у вигляді териконів або відвалів вилучають із природного кругообігу значні площі, псуєть навколишні ландшафти, а при розмиванні дощовими й талими водами забруднюють навколишнє середовище шкідливими для живих організмів хімічними елементами. Особливо небезпечні нагромадження радіоактивних порід.

При видобутку корисних копалин відкритим способом геологічне середовище порушується виїмками гірських порід (кар'єрами), площа яких може досягати десятків квадратних кілометрів, а глибина – сотень метрів. Щоб запобігти затопленню кар'єру, для пониження рівня підґрунтових вод кар'єр оточують колом гідрогеологічних свердловин, з яких безперервно відкачують воду.

Крім того, в місцях розташування збагачувальних підприємств відбувається геохімічне забруднення навколишнього середовища. Тверді, рідкі та газоподібні відходи виробництва інтенсивно забруднюють на прилеглих територіях ґрунти, рослинність, поверхневі і підземні води та атмосферне повітря. Потужними джерелами забруднення навколишнього середовища виступають також гідровідстойники, шлаконакоплювачі тощо.

У зв'язку з широкомасштабним руйнуванням господарською діяльністю геологічного середовища все більш актуальною стає проблема його раціонального використання. Воно полягає, з одного боку, у максимально повному вилученні і використанні мінеральної сировини при видобутку, збагаченні та переробці корисних копалин, а з другого – у зведенні до мінімуму шкоди, яку завдають ці процеси навколишньому середовищу.

Максимально повне використання мінеральної сировини може бути досягнуто застосуванням нових прогресивних технологій, які дозволятимуть комплексно використовувати родовища корисних копалин, максимально повно добувати з вміщуючих порід і покривних товщ корисні речовини, і, крім основного для даного родовища виду мінеральної сировини, добувати та використовувати супутні види. Іншим шляхом, що веде до тієї ж мети, є максимально повна утилізація залишкової породи, шлаків, шлаків та інших відходів гірничодобувної та переробної промисловості для потреб будівництва, сільського господарства тощо.

Щодо мінімізації шкоди, яку завдає господарська діяльність геологічному і всьому навколишньому середовищу, то вона неможлива без підвищення загальної виробничої культури і суворого виконання всіх природоохоронних правил та норм.

На місці та в околицях ведення геологорозвідувальних та гірничовидобувних робіт слід уникати засмічення території побутовими та виробничими відходами, крім місць, спеціально відведених для нагромадження їх; здійснювати повний збір відходів по кожному виду окремо; обов'язково засипати розвідувальні гірські виробки; оснащувати транспортні засоби гумовими гусеницями та пневмокатками, які завдають значно меншої шкоди ґрунтово-рослинному покриву; скидати у водойми шахтні та бурові води лише після повного очищення їх; переходити до безвибухових методів проходження гірських виробок; застосовувати мікробіологічні препарати для очищення ґрунтів від забруднень нафтопродуктами тощо.

Необхідно здійснювати рекультивацію земель на місці відпрацьованих відкритим способом родовищ корисних копалин. Це поняття охоплює весь комплекс робіт, спрямованих на відновлення родючості й народногосподарської цінності порушених земель. У вузькому розумінні рекультивація – це відновлення шару ґрунту, попередньо знятого з ділянок, де передбачається його механічне руйнування або сильне забруднення. Для того щоб уникнути осідання земель над підземними виробками при видобутку корисних копалин закритим способом, необхідно забутовувати їх після відпрацювання відходами видобутку мінеральної сировини (пустою породою). Ці заходи, крім основного ефекту, допомагають також запобігати додатковому забрудненню навколишнього середовища звалищами відпрацьованої гірської породи на поверхні землі.

Для мінімізації шкоди підприємствами проводиться робота по недопущенню забруднення і засмічення земельних ресурсів, скид кар'єрних вод проводиться після їх очищення, здійснюється рекультивація порушених земель.

З цією метою перед початком розробки родовища підприємство проходить процедуру «Оцінка впливу на довкілля», в якій передбачено заходи по недопущенню погіршення екологічного стану навколишнього середовища.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, від підприємств добувної промисловості та розроблення кар'єрів обсяг викидів у 2021 році становив 1 405,5 т, що складає 12,7% від загального обсягу викидів в атмосферу від стаціонарних джерел.

10.2.2 Металургійна промисловість

На сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу неможливо обійтися без кольорових металів, які є незамінними в машинобудуванні і особливо широко використовуються в таких його галузях, як електронна, електротехнічна, приладобудівна та ін.

На території Кіровоградської області налічується 2 підприємства, які займаються металургійним виробництвом: ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат», ПрАТ «Металит».

ПрАТ «Металит» (м. Кропивницький) працює на ринку з 2013 року і є одним із провідних металургійних підприємств України. Виготовляє чавунні заготовки шляхом використання методики лиття у піщано-глинисті форми, ця технологія дозволяє створювати деталі з високою якістю поверхні та точними розмірами.

Підприємство виготовляє чавунні відливки для агропромислового комплексу, гідравлічних систем, автомобільного та залізничного транспорту.

Продукція ПрАТ «Металит» відповідає міжнародним стандартам якості, затребувана в Україні та експортується до Польщі та Естонії.

ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» – єдине в Україні та на пострадянському просторі підприємство, що виробляє в промисловому масштабі феронікель з бідних окислених феронікелевих руд. Підприємство з потужностями прямої металургійної переробки (без збагачення і згрудкування) до 1,5 млн. комплексних природно-легованих руд з отриманням до 100 тис. тонн на рік з різного складу феронікелю (сплаву заліза з нікелем, хромом, кремнієм, міддю та ін.), в тому числі нікелю – від 7 до 20 тис. тонн на рік.

Власником Побужського феронікелевого комбінату є група компаній Solway Investment Group. Група веде свою діяльність з 2002 року і є приватною компанією, яка здійснює диверсифікований бізнес в гірничодобувній та металургійній індустріях. Ключові компанії групи зареєстровані в Швейцарії, Люксембурзі та на Мальті, 100% статутного капіталу належить громадянам ЄС. Основні виробничі активи Solway сконцентровані в Північній Македонії, Гватемалі, Індонезії, Аргентині та Україні.

Підприємство є основним роботодавцем не тільки в найбільшому населеному пункті Голованівського району, але й у Кіровоградській області. На комбінаті працює понад 35% населення селища Побузьке.

Комбінат розташований у районі з добре розвинутими транспортними комунікаціями, у тому числі пов'язаний окремою гілкою з Одеською залізницею. Віддаленість виробництва від чорноморських портів Одеса, Миколаїв, Чорноморськ становить 150 - 250 км.

Підприємство динамічно розвивається, постійно удосконалює технології виробництва та вийшло на 7-е місце у світі з випуску феронікелю та нікелю. Не припиняється модернізація комбінату, в результаті якої: комп'ютеризували всі виробничі процеси; ввели в експлуатацію обертові печі теплової обробки феронікелевого концентрату; побудували відділення сушіння руди та грануляції металу, газоочистки конвертерного відділення, гараж – розморожувач на 12 залізничних вагонів; модернізували газоохолоджувачі; провели капітальні ремонти за сучасним вимогам всіх побутових приміщень, будівель, споруд та доріг; упорядкували територію.

Комбінат бере активну участь в житті населеного пункту – проводить культурні заходи, навчає молодь, надає соціальну допомогу і навіть вдосконалює інфраструктуру смт Побузького, забезпечує селище водою, газом і теплом, утримує в робочому стані каналізаційну систему.

10.2.3 Хімічна та нафтохімічна промисловість

Хімічна промисловість області представлена 22 підприємствами, серед яких провідне місце займають ТОВ «Хімвіскпром», ТОВ «Кіровоградпостач» та ТОВ «Прогрес–2010», ТОВ «Герметик».

Завдяки використанню передових технологій виробництва та високоякісної сировини, продукція підприємств задовольняє потреби найвибагливіших споживачів та за багатьма показниками перебуває на рівні світових стандартів.

ТОВ «Кіровоградпостач» (м. Кропивницький) входить до складу компанії «Хімрезерв», яка заснована в 1996 році як компанія з виробництва змішаних розчинників для потреб хімічної промисловості України. Сформувалися дві виробничі ділянки: лакофарбовий завод і центральний виробничо-складський комплекс, де, крім центрального складу, планувалися цехи з виробництва гальмівних і охолоджуючих рідин, побутових розчинників, автохімії та автокосметики.

У 2000 році була проведена повномасштабна модернізація лакофарбового заводу. На базі старого заводу місцевої промисловості, на якому вироблялися тільки олійні фарби, побудовано сучасне виробництво лакофарбових матеріалів, які найбільш користувалися попитом. У нових цехах почали вироблятися пентафталеві емалі на основі алкідних лаків, швидковисихаючі нітроцелюлозні емалі на основі нітроцелюлози, різні ґрунтовки та просочувачі, меблеві і промислові лаки. Був побудований цех з виробництва

вододисперсійних фарб на основі сучасних акрилових дисперсій. Запущено в експлуатацію цех синтезу напівфабрикатних алкідних лаків та смол. Також, на центральному виробничо складському комплексі розпочато виробництво та фасування охолоджуючих рідин «Тосол», гальмівних рідин «Нева», «БСК», розчинників Р-647, 646. Створена і акредитована хімічна лабораторія для проведення фізико-хімічних випробувань виробленої продукції та вхідного контролю сировини, що надходить на підприємство.

З 2003 року продукція підприємства сертифікована в системі УкрСЕПРО.

Компанія провела доукомплектацію цехів сучасним обладнанням, яке дозволило виробляти лакофарбові покриття за європейськими стандартами.

ТОВ «Хіміскпром» (м. Олександрія) є виробником продукції на основі переробки бурого вугілля, зокрема: вуглелужні реагенти для буріння нафтогазових свердловин, модельні склади для точного литва на основі воску буровугільного, стимулятори росту рослин (гумати натрію та калію), ґрунтосуміші для теплиць.

Продукція ТОВ «Хіміскпром» відповідає міжнародним стандартам якості, затребувана в Україні та експортується до Туркменістану, Узбекистану, Казахстану, Азербайджану, Ірану.

10.2.4 Харчова промисловість

Харчова промисловість – одна з провідних галузей промисловості області, яка забезпечує населення продуктами харчування та гарантує продовольчу безпеку держави.

Підприємства області мають вагомий вплив на обсяг виробництва харчових продуктів в Україні. Так питома вага у загальнодержавному виробництві: олії соняшникової – 14,8%.

На підприємствах області постійно оновлюється асортимент продукції, впроваджуються сучасні технології, виробляється понад 2 тисячі найменувань продуктів.

У 2021 році реалізовано харчових продуктів та напоїв на суму понад 13 млн. грн. Питома вага продукції харчової промисловості у загальному обсязі реалізованої промислової продукції області становила 45,3%.

10.3 Заходи з екологізації промислового виробництва

Екологізація виробництва – це перевага екологічних пріоритетів у виробничій діяльності, підвищення екологічної освіченості й свідомості управлінського персоналу, поступове проникнення екологічних нововведень у виробництво, екологічна модернізація виробництва. Екологізація промислових підприємств це складний та довготривалий процес, який потребує підтримки і стимулювання з боку держави.

Можливо виділити наступні основні напрямки екологізації виробництва:

- впровадження раціонального природокористування (заощадження природних ресурсів, економія витрат сировини, палива та енергії, використання нетрадиційних джерел енергії, тощо);

- впровадження прогресивних технологій видобутку природної сировини, вдосконалення та модернізація технології виробництва (запровадження екологічної системи управління на підприємствах, застосування екологічного аудиту та екологічного маркування, екологічна стандартизація і сертифікація, створення та впровадження маловідходних і безвідходних виробництв, використання відходів в якості вторинної сировини у виробництві, тощо);

- скорочення та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища (запровадження ефективних методів очищення промислових, комунальних стічних вод та викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, впровадження системи та технологій переробки відходів, використання нових більш безпечних видів сировини, капітальний ремонт, реконструкція очисних споруд та систем очищення викидів, тощо);

- екологічно прийнятне розміщення і територіальна організація виробництва.

Основним забруднювачем навколишнього природного середовища є промисловість. Істотними чинниками негативного впливу на природні ресурси області є: викиди в атмосферу, скиди недостатньо очищених стічних вод, продукування та накопичення відходів.

На промислових підприємствах регіону реалізується низка інвестиційних проектів з підвищення технологічного рівня виробництва, реконструкції і технічного переоснащення підприємств, впровадження сучасних енергоефективних технологій і обладнання та заходів щодо збільшення обсягів виробництва та розширення асортименту товарів, робіт і послуг.

Основним джерелом фінансування капіталовкладень щодо зменшення впливу на довкілля є власні кошти підприємств.

Комплексною програмою охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки, затвердженою рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86, передбачено виконання природоохоронних заходів для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів за рахунок коштів державного та обласного бюджетів.

У 2021 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у сумі 10 331,5 тис.грн. здійснювалася реалізація природоохоронних заходів з охорони водних ресурсів.

11 СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

11.1 Тенденції розвитку сільського господарства

Кіровоградська область має значний потенціал для розвитку сільського господарства. Область виробляє майже 5,1% валової сільгосппродукції в Україні.

Сільське господарство у Кіровоградській області є важливою складовою регіональної економіки, забезпечує продовольчу безпеку регіону, його потенціал в останні роки нарощується і створює сприятливі умови для регіонального розвитку.

Рослинництво залишається однією з основних галузей сільського господарства області і є тим складником економіки, який визначає продовольчу безпеку суспільства, а також опосередковує фінансово-економічне благополуччя аграрних товаровиробників.

У загальній структурі виробництва зернових і зернобобових та технічних культур переважають три основні сільськогосподарські культури - соняшник, кукурудза та пшениця.

Основними причинами домінування вказаних видів продукції в сільськогосподарських підприємствах виступають висока оборотність інвестицій у рослинницькій галузі, висока прибутковість цих культур, особливо в останні роки, можливість застосування інтенсивних технологій, доступ крупного аграрного бізнесу на ринок продовольства, зокрема зовнішній.

За статистичними даними, у 2021 році індекс виробництва валової продукції сільського господарства по всіх категоріях господарств склав 146,3%, у тому числі: сільськогосподарськими підприємствами – 159,3%, господарствами населення – 125,1%. Область посідає 3 місце серед регіонів України за темпом виробництва валової продукції сільського господарства.

11.2 Вплив на довкілля

11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що за оптимальних умов частка добрив у формуванні приросту валових зборів продукції становить близько 50%. Використання добрив дає змогу активно регулювати забезпечення рослин поживними речовинами і програмувати умови одержання запланованого врожаю.

Внесенням мінеральних добрив вдалося значно підвищити родючість ґрунтів і збільшити в них вміст гумусу. Уже в найближчий час з'являється можливість збільшення їх виробництва та внесення під усі сільськогосподарські культури, у т.ч. під зернові.

Протягом 2021 року сільськогосподарськими підприємствами області в ґрунт було внесено 133,8 тис. тонн поживних речовин мінеральних добрив та

184,8 тис. тонн органічних добрив, дані щодо внесення яких у ґрунт сільськогосподарськими підприємствами наведені у таблиці 11.2.1.1.

Інформація про використання мінеральних добрив сільськогосподарськими підприємствами області за 2021 рік

Таблиця 11.2.1.1

Загальна посівна площа, тис. га	1201,9
Мінеральні добрива :	
Всього внесено в поживних речовинах, тис. т	133,8
у тому числі: азотних, тис. т	67,0
фосфорних, тис. т	2,4
калійних, тис. т	1,3
Комплексні	63,1
Удобрена площа під урожай, тис. га:	961,0
% удобреної площі	91,5
Внесено на 1 га уточненої посівної площі, кг	127
у тому числі: азотних, кг	63,6
фосфорних, кг	2,22
калійних, кг	1,26
Органічні добрива:	
Всього внесено, тис. тонн	184,8
Удобрена площа, тис. га	8,1
% удобреної площі	0,8
Внесено на 1 га уточненої посівної площі, т	0,176
на 1 га удобреної площі, т	23,0

11.2.2 Використання пестицидів

Застосування в сільському господарстві гербіцидів, інсектицидів, фунгіцидів та інших пестицидів звільняють людину від малопродуктивної ручної праці.

Інформація про показник забруднення земель сільськогосподарського призначення залишковими кількостями пестицидів Кіровоградської області за 2021 рік наведена в таблиці 11.2.2.1.

Забруднення земель сільськогосподарського призначення залишковими кількостями пестицидів області за 2021 рік

Таблиця 11.2.2.1

Район	Вид забруднювача	Площа, тис. га	Кількість проб, штук			Уміст ЗКП, мг/кг			ГДК, мг/кг	Населений пункт, господарство, де було виявлено перевищення ГДК
			проаналізовано	із них забрудено ЗКП	із вмістом вище ГДК	Мінімальний	середній	максимальний		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кропивницький Знам'янський район	ДДТ з метаболітами	10,0	12	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено

	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіть			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Кропивницький	ДДТ з метаболі- тами	31,123	22	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіть			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Кропивницький (колишній Новгородківський район)	ДДТ з метаболі- тами	7,0	6	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіть			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Кропивницький (колишній Компаніївський район)	ДДТ з метаболі- тами	8,0	10	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіть			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Усього	ДДТ з метаболі- тами	56,123	50	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіть			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено

11.2.3 Екологічні аспекти зрошення та осушення земель

Кіровоградська область за кліматичними умовами відноситься до зони ризикованого землеробства. Недостатність опадів спричиняє довготривалі періоди посух, нерідким явищем яких є пилові бурі та суховії, що завдають збитків господарствам зменшенням або загибеллю врожаїв. Зрошення є фактором істотного підвищення продуктивності землеробства і зменшення його залежності від несприятливих кліматичних умов.

Особливого значення набуває екологізація ряду виникаючих аспектів в умовах використання зрошення, серед яких засолення ґрунтів, їх ущільнення,

заболочування, втрати гумусу і погіршення фізичних властивостей ґрунту, питання ощадливого використання води на полив.

З метою забезпечення раціонального використання земельних і водних ресурсів, виявлення причин їх незадовільного стану, своєчасного виконання меліоративних заходів по запобіганню деградації ґрунтів, охорони вод і земель від забруднення у Кіровоградській області здійснюється моніторинг зрошуваних земель.

У Кіровоградській області еколого-меліоративний моніторинг зрошуваних земель проводиться на площі 40690 га. Під час екологічного моніторингу на зрошуваних землях збирається інформація про стан доквілля або окремі природні об'єкти, що дозволяє своєчасно виявити негативні процеси засолення та осолонцювання ґрунтів, підтоплення земель, поширення екзогенних процесів, та в подальшому розробити необхідні рекомендації і прогнози щодо попередження таких процесів на землях сільськогосподарського призначення.

Основними факторами, що впливають на стан зрошуваних земель є глибина залягання рівнів ґрунтових вод, мінералізація ґрунтових вод при глибині їх залягання до двох метрів, якості поливної води (за агрономічними критеріями), ступінь засолення та солонцюватості ґрунтів.

Розподіл зрошуваних земель та прилеглих до зрошення територій за середньовегетаційними значеннями глибини залягання рівнів ґрунтових вод у 2021 році наведені у таблиці 11.2.3.1. та 11.2.3.2.

Інформація про розподіл земель за 2021 рік

Таблиця 11.2.3.1

Глибина залягання РГВ, м	Площа зрошувальних земель, га	Площа прилеглих до зрошення територій, га
РГВ<1,0	0	7
1,0<РГВ<1,5	0	13
1,5<РГВ<2,0	0	16
2,0<РГВ<3,0	0	33
РГВ>3.0	40690	4251

Інформація про площу земель щодо якості зрошувальної води за 2021 рік

Таблиця 11.2.3.2

Якість зрошувальної води (за агрономічними критеріями)	Площа (га), станом на 01.01.2022 р.
Води придатні для зрошення	0
Води обмежено придатні II класу, фізична площа, всього:	650
за показниками через:	
небезпеку підлуження	650
небезпеку вторинного засолення	0
небезпеку токсичного впливу на рослини	650
небезпеку осолонцювання	650
Води непридатні для зрошення без попереднього поліпшення її якості	2848

Еколого-меліоративний стан зрошуваних земель визначається динамікою залягання рівнів ґрунтових вод, засоленістю та солонцюватістю ґрунтів, якістю зрошувальної води.

Вивчення засоленості та солонцюватості ґрунтів зони аерації, визначення площ зрошуваних земель із різними типами та ступенем засолення, солонцюватості ґрунтів, зміни властивостей ґрунтового покриву під впливом меліорації базується на основі матеріалів ґрунтово-сольових зйомок. За даними ґрунтово-сольових зйомок за останні п'ять років на зрошуваних масивах області широко розповсюджені землі з незасоленими та несолонцюватими ґрунтами.

Оцінка еколого-меліоративного стану зрошуваних земель та прилеглих територій надається станом на 01 січня 2022 року, наведена у таблиці 11.2.3.3.

Оцінка еколого-меліоративного стану зрошувальних земель та прилеглих територій за 2021 рік

Таблиця 11.2.3.3

Еколого-меліоративний стан	Зрошені землі, га	Прилеглі території, га
Сприятливий	37842	4251
Задовільний	2848	33
Несприятливий	0	36

У Кіровоградській області еколого-меліоративний стан на 93% зрошуваних земель оцінено як сприятливий, на 7% - як задовільний.

11.2.4 Тенденції в тваринництві

Тваринництво – невід’ємна споріднена з рослинництвом галузь, призначення якої – виробництво продуктів харчування тваринного походження в обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки і забезпечують можливість експорту.

Тваринництво області представлене такими основними галузями як скотарство, свинарство і птахівництво. Певною мірою розвинутими є бджільництво, вівчарство й кролівництво. Для галузі тваринництва 2021 рік став продовженням тенденцій, що сформувалися протягом останніх років: поголів’я худоби і птиці скорочується, обсяги виробництва знижуються. Відбувається також нерівномірний розвиток різних категорій аграрних формувань сектору, особливо господарств населення, які ще досі на ринку займають значну частку.

Індекс обсягу продукції тваринництва у 2021 році по Кіровоградській області склав 97,8% в усіх категоріях господарств (по Україні – 95,4%), у тому числі: сільськогосподарських підприємствах – 95,5% (по Україні – 98%) та господарствах населення – 98,6% (по Україні – 92,4%).

В усіх категоріях господарств станом на 01 січня 2022 року налічувалось 70,1 тис. голів великої рогатої худоби, у т.ч. корів - 42,7 тис. голів; свиней – 195,9 тис. голів; овець та кіз – 28,3 тис. голів; птиці усіх видів – 4501,5 тис. голів. За 2021 рік усіма категоріями господарств області реалізовано на забій

70,9 тис. т худоби та птиці живою вагою, вироблено 269,2 тис. т молока та 468,8 млн. од. яєць, а також 1 т вовни.

*Продуктивність худоби і птиці на 01 січня 2022 року
(сільськогосподарські підприємства)*

Таблиця 11.2.4.1

	Одиниця виміру	2021 рік	2020 рік	2021 р до 2020 р +, -	в %
Надій на корову (на поч.р.)	кг	6282	5915	367	106,2
Яйценоскість на курку-нес.	штук	-	-	-	-
Середньодобові прирости:					
ВРХ	грам	-	-	-	-
Свиней	грам	-	-	-	-

*Виробництво продукції тваринництва
за всіма категоріями господарств на 01 січня 2022 року*

Таблиця 11.2.4.2

	Одиниця виміру	2021р.	2020р.	2021р. до 2020 р.	
				+, -	в %
1	2	3	4	5	6
1. Реалізація худоби і птиці живою вагою					
Всі категорії господарств	тис. тонн.	70,9	71,7	-0,8	98,9
Сільгосппідприємства	тис. тонн.	24,2	23,5	0,7	103
Питома вага	%	34	33	-	-
Господарства населення	тис. тонн.	46,7	48,2	-1,5	96,9
Питома вага	%	-	-	-	-
2. Молоко					
Всі категорії господарств	тис. тонн.	269,2	272,1	-2,9	98,9
Суспільний сектор	тис. тонн.	63,2	60,2	3	105
Питома вага	%	23	22	-	-
Приватний сектор	тис. тонн.	206	211,9	-5,9	97,2
Питома вага	%	77	78	-	-
3. Яйця					
Всі категорії господарств	млн. шт.	468,8	591,7	-122,9	79,2
Суспільний сектор	млн. шт.	8,4	121,1	-112,7	6,9
Питома вага	%	2	20	-	-
Приватний сектор	млн. шт.	460,4	470,6	-10,2	97,8
1	2	3	4	5	6
Питома вага	%	98	80	-	-
4.Вовна					
Всі категорії господарств	т.	1	1	0	100
Суспільний сектор	т.	к	к	-	-
Питома вага	%	-	-	-	-
Приватний сектор	т.	к	к	-	-
Питома вага	%	-	-	-	-

к- конфіденційна інформація.

*Підсумки обліку поголів'я худоби та птиці
по всіх категоріях господарств станом на 01 січня 2022 року*

Таблиця 11.2.4.3

	Одиниця виміру	2021 р.	2020 р.	2021р. до 2020 р.	
				+, -	%
1. Велика рогата худоба					
Всі категорії господарств	тис. гол.	70,1	75,2	-5,1	93,2
Суспільний сектор	тис. гол.	24,7	24,2	0,5	102,1
Питома вага, %	%	35	32	-	-
Приватний сектор	тис. гол.	45,4	51	-5,6	89
Питома вага, %	%	65	68	-	-
2. в т. ч. корови					
Всі категорії господарств	тис. гол.	42,7	45,6	-2,9	93,6
Суспільний сектор	тис. гол.	10,3	10,2	0,1	101
Питома вага, %	%	24	22	-	-
Приватний сектор	тис. гол.	32,4	35,4	-3	91,5
Питома вага, %	%	76	78	-	-
3. Свині					
Всі категорії господарств	тис. гол.	195,9	203,8	-7,9	96,1
Суспільний сектор	тис. гол.	137,7	137	0,7	100,5
Питома вага, %	%	70	67	-	-
Приватний сектор	тис. гол.	58,2	66,8	-8,6	87,1
Питома вага, %	%	30	33	-	-
4. Вівці і кози					
Всі категорії господарств	тис. гол.	28,3	31	-2,7	91,3
Суспільний сектор	тис. гол.	3	3,2	-0,2	93,8
Питома вага, %	%	11	10	-	-
Приватний сектор	тис. гол.	25,3	27,8	-2,5	91
Питома вага, %	%	89	90	-	-
5. Птиця					
Всі категорії господарств	тис. гол.	4501,5	4711,6	-210,1	95,5
Суспільний сектор	тис. гол.	24,8	30,4	-5,6	81,6
Питома вага, %	%	1	1	-	-
Приватний сектор	тис. гол.	4476,7	4681,2	-204,5	95,6
Питома вага, %	%	99	99	-	-

11.3 Органічне сільське господарство

Органічне сільське господарство - це виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Вона спирається на екологічні процеси, біорізноманіття та цикли, адаптовані до місцевих умов, а не на використання ресурсів з несприятливими наслідками. Органічне сільське господарство поєднує традиції, інновації та науку в інтересах спільного середовища і сприяє справедливим відносинам і хорошій якості життя для всіх учасників.

У 2018 році набув чинності Закон № 2496-VIII «Про основні принципи і вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Під дію Закону потрапили такі галузі органічного виробництва:

-рослинництво, в тому числі вирощування насіння та розсади;

- тваринництво, до якого також віднесено птахівництво та бджільництво;
- вирощування грибів, у тому числі органічних дріжджів;
- розведення риби та інших видів аквакультури, вирощування морських водоростей;
- виробництво харчових продуктів, у тому числі виробництво вина;
- виготовлення кормів.

Поняття органічної продукції значно ширше, ніж вирощування рослин чи тварин без використання «хімії». Ведення органічного сільського господарства є частиною принципу сталого розвитку, в основі якого — мінімізація впливу людини на довкілля, гуманне ставлення до тварин та турбота про здоров'я споживачів.

Це означає, що фермери в процесі вирощування органічних рослин повинні:

- дотримуватися правил сівозміни, проводити обробку землі без порушень структури ґрунту;
- надавати перевагу органічному насінню та розсаді, адаптованим до місцевих кліматичних умов;
- повністю виключити застосування ГМО та опроміненого насіння;
- не використовувати органічні добрива й мінеральні азотні добрива, що під заборонаю;
- замість хімічних засобів захисту рослин та регуляторів росту використовувати насіння, стійке до шкідників та хвороб; застосовувати природні методи боротьби зі шкідниками, використовувати лише внесені до Переліку неорганічні засоби.

Органічне тваринництво теж має свої правила:

- використовуються лише органічні корми, частково допускаються корми перехідного періоду;
- жодних гормонів та стимуляторів росту, заборонено вживання антибіотиків (крім випадків деяких захворювань);
- вільний випас чи вигул тварин та пташок, примусове годування та утримання птахів у клітках заборонені.

Україна має значні можливості для розвитку органічного виробництва (чорноземи, потужні сільськогосподарські підприємства, кліматичні умови). На світовому ринку спостерігається дефіцит органічної продукції, тому збут продукції за кордон має істотні перспективи. Завдяки цьому вітчизняне сільське господарство має суттєвий потенціал для покращення економічного, екологічного та соціального стану в Україні.

12 ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

На сучасному етапі розвитку людства проблема взаємодії енергетики і довкілля набуває нових ознак, впливаючи на величезні території, більшість річок і озер, на атмосферу й гідросферу Землі. Ще більші масштаби розвитку енергопостачання й енергоспоживання в недалекому майбутньому зумовляють подальше інтенсивне зростання їхніх впливів на всі компоненти природного довкілля в глобальному масштабі.

Останніми роками спостерігається підвищення концентрації CO₂ в атмосфері, наслідком чого є «парниковий ефект» – підвищення температури Землі. Окрім викидів CO₂, паливоспалювальні і теплоенергетичні установки виробляють викиди теплові (нагрітої води і газів), хімічні (оксиди сірки й азоту), золу і сажу, які зі збільшенням масштабу виробництва також створюють серйозні проблеми. Усунути або хоча б звести до мінімуму ці викиди можна тільки на підставі глибокого розуміння процесів перетворення енергії на всіх етапах, починаючи з видобутку первинних енергоресурсів і завершуючи використанням енергії споживачем у її кінцевому вигляді. Фактично екологія поставила людство перед необхідністю перейти до «безвідходного» енерговиробництва.

Іншою важливою стороною проблеми взаємодії енергетики і довкілля за нових умов є визначальна роль умов природного середовища в розв'язанні практичних завдань енергопостачання (вибір типу енергетичних установок і дислокації підприємств, вибір одиничних потужностей енергетичного устаткування й енергоресурсів, облік їхнього впливу на довкілля, застосування енергозберігаючих технологій і заходів та ін.).

12.1 Структура виробництва та використання енергії

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, відпуск енергії здійснювали теплоелектроцентралі, сонячні електростанції, гідроелектростанції та теплогенеруючі установки, котельні. У 2021 році було вироблено 1663,2 млн. кВт год, що на 66,8% більше ніж у 2020 році. Збільшення обсягів виробництва пов'язане із збільшенням обсягів виробництва сонячними електростанціями та гідроелектростанціями.

Джерела постачання енергії у 2021 році

Таблиця 12.1.1

	Установлена електрична потужність, тис.кВт	Обсяг відпуску електричної енергії, млн.кВт·год	Установлена теплова потужність, Гкал/год	Обсяг відпуску теплової енергії, тис.Гкал
1	2	3	4	5
Усього	1,07403	1663,222		
теплові електростанції	-	-	-	-
теплоелектроцентралі	15	16,77	184	87,8

1	2	3	4	5
сонячні електростанції	0,33853	365,748	-	-
гідроелектростанції, у тому числі:	0,7166	1213,282	-	-
малі ГЕС	0,0162	25,582	-	-
філія Крем ГЕС	0,7004	1187,7	-	-
теплогенеруючі установки, котельні	1,14	3,517	929,6	538,5
інші енергогенеруючі установки (Кроп. ОЕЗ, ТОВ «ЛНК», ТОВ «Агрофірма ім. Чкалова»)	0,0189	84,192		

Використання теплоенергії та електроенергії за основними видами економічної діяльності в 2020 році¹ (без урахування обсягів, відпущених населенню)**:

Таблиця 12.1.2

1	Теплоенергія, Гкал		Електроенергія, тис. кВт·год	
	обсяг використання теплоенергії – усього	витрати на виробництво продукції (виконання робіт)	обсяг використання теплоенергії – усього	витрати на виробництво продукції (виконання робіт)
2	3	4	5	
Усього	1157835,1	686128,7	2284441,6	1264986,4
у тому числі:				
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	12789,9	7818,9	69775,0	61375,6
Промисловість	862615,9	669896,7	1288566,5	1164409,1
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	9528,9	6840,8	192164,5	170745,6
переробна промисловість	787785,6	644579,0	981843,0	904989,1
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	61834,8	17887,2	61075,8	38795,6
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	3466,6	589,7	53483,2	49878,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2594,4	к	20143,4	3771,4
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	20012,2	1085,7	791099,5	13349,1
Операції з нерухомим майном	4083,6	к	19412,0	10702,4
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	524,6	к	10927,8	2669,4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	123884,7	*	37459,1	1716,6

1	2	3	4	5
Освіта	59089,8	к	14192,8	3725,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	65782,9	к	25204,0	к

¹ - на виробничо-експлуатаційні та господарські потреби підприємств, установ, організацій без урахування обсягів відпущених населенню.

к - дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації.

*- відсутнє виробництво;

** - Інформація щодо використання теплоенергії та електроенергії за основними видами економічної діяльності за 2021 рік головним управлінням статистики у Кіровоградській області відповідно до Закону України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни" у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації.

12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

Вирішення проблем зменшення енергозалежності та скорочення споживання паливно-енергетичних ресурсів через впровадження нових енергоефективних проєктів, ресурсозберігаючих технологій дає можливість сталого розвитку економіки області.

З метою зменшення енергозалежності та скорочення споживання паливно-енергетичних ресурсів через впровадження нових енергоефективних проєктів на об'єктах обласного підпорядкування (заклади культури, освіти, молоді та спорту, соціального захисту та заклади охорони здоров'я) протягом 2021 року проведено роботу щодо наповнення Національної бази даних енергетичних та експлуатаційних характеристик будівель (далі - База), що був започаткований за підтримки проєкту міжнародної технічної допомоги «Реформа у сфері енергоефективності в Україні» Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ).

Всього до роботи в Базі залучено 24 обласні державні адміністрації, у тому числі й Кіровоградська область.

До вказаної Базі будівель було внесено дані енергетичних та експлуатаційних характеристик по обласних установах культури, освіти, соціального захисту та охорони здоров'я

Технічними експертами з підтримки роботи в Базі, відповідно до внесених даних, сформовано індивідуальні середньострокові плани впровадження енергоефективних заходів по кожній будівлі обласних бюджетних установ задля забезпечення максимального використання наявного потенціалу підвищення рівня енергоефективності будівель та уникнення повторних ремонтів, неправильної послідовності заходів.

Також вжито заходи щодо впровадження комплексної модернізації багатоквартирних житлових будинків в області, в яких створені та функціонують ОСББ. Зокрема, Кіровоградською обласною державною адміністрацією підписано Меморандум з Державною установою «Фонд енергоефективності» про співпрацю.

Здійснювалась інформаційно-роз'яснювальна робота щодо участі ОСББ в пілотному проєкті програми Фонду енергоефективності «Енергодім». За даними Державної установи «Фонд енергоефективності» Кіровоградська область входить у п'ятірку областей-лідерів по кількості проєктів за програмою "Енергодім".

Відповідно до Програми підтримки заходів з енергоефективності в багатоквартирних будинках «Енергодім» державної установи «Фонд енергоефективності» до Фонду у 2021 року подано 54 заявки від ОСББ Кіровоградської області, які передбачають комплексне утеплення будинків за пакетом «Б» - планується реалізація масштабних проєктів, що якісно впливають на рівень енергоефективності будинку, загальна проєктів, що планується реалізувати становить 757,7 млн. грн.

У рамках програми Фонду енергоефективності «Енергодім» по 42 заявках ОСББ отримали часткове відшкодування вартості попереднього енергетичного аудиту (сертифікації енергетичної ефективності будівлі) по 11 заявках вже отримано часткове відшкодування вартості розробки проєктної документації та її експертизи та по 2 заявках надано часткове відшкодування за реалізацію проєкту. Загальна сума виплачених коштів становить 7,36 млн. грн.

У січні-грудні 2021 року на 6 об'єктах бюджетної сфери встановлено котельні, які працюють на альтернативних видах палива, станом на 01 січня 2022 року з 2012 року такі котельні встановлено на 268 об'єктах області різної форми власності.

Відповідно до моніторингу соціально-економічного розвитку областей за 2021 рік, розміщеному на сайті Міністерства розвитку громад та територій України, за напрямком «відновлювальна енергетика та енергоефективність» лідируючі позиції (2 місце) область посідає за показником «Частка сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні, відсотків до загальної потужності котелень регіону».

12.3 Вплив енергетичної галузі на довкілля

Електроенергетика України - це потужний, складний та багатогранний технологічний комплекс, метою якого є виробництво, передача і розподіл електроенергії між окремими споживачами.

Електроенергетична система, яка поєднує в собі різні типи електроенергетичних об'єктів, має значний різноплановий вплив на компоненти довкілля: атмосферу, гідросферу, літосферу, біосферу, що розподіляється за наступними напрямками:

- забруднення повітря шкідливими речовинами та сполуками;
- викиди парникових газів, що сприяють глобальним змінам клімату;
- теплове забруднення навколишнього середовища;

споживання великих обсягів кисню і води;

зміна природного режиму водовикористання при спорудженні та експлуатації гідроелектростанцій, теплове та хімічне забруднення води, що споживається на електростанціях;

зміна природного режиму землекористування при розміщенні електростанцій та електричних мереж, вивезення та складування відходів, включаючи тверді, рідкі та радіоактивні відходи;

радіаційні, акустичні та електромагнітні впливи.

Вплив електроенергетичних об'єктів на довкілля відбувається на всіх стадіях їх функціонування в електроенергетичній системі, починаючи з будівництва, під час експлуатації та виведення з роботи.

Вплив електроенергетичних об'єктів на земельні ресурси узагальнено зводиться до:

випадіння на поверхню у вигляді твердих частинок і рідких розчинів продуктів викидів в атмосферу, у тому числі кислот і кислотних окислів, металів і їх сполук, канцерогенних і радіоактивних речовин;

складування продуктів спалювання твердих палив (зола, шлаки), продуктів продувок поверхонь нагрівання (сажа, зола), твердих і рідких радіоактивних відходів;

зміни ландшафту при спорудженні різних електроенергетичних об'єктів, у тому числі вирубка лісів, вилучення із сільськогосподарського обігу орних земель, лугів;

вилучення територій (під будівлі, ставки-охолоджувачі, канали, дороги тощо).

Фактори екологічного впливу електроенергетичних об'єктів розподілено на фактори безпосереднього впливу (прямої дії), пов'язані з функціонуванням об'єктів та електроенергетичної системи в цілому, та фактори опосередкованого впливу, обумовлені створенням умов для функціонування цих об'єктів (наприклад, вплив на довкілля при видобуванні та транспортуванні палива, що поставляється на ТЕС, теплоелектроцентралей (ТЕЦ) та АЕС, при виготовленні електроенергетичного обладнання, утилізації відходів).

Фактори як безпосереднього, так і опосередкованого екологічного впливу, у свою чергу, розподіляються на загальні, тобто властиві всім об'єктам електроенергетики (наприклад, відчуження та механічні порушення земельних ресурсів), групові, характерні для типових груп об'єктів електроенергетики (наприклад, теплове та хімічне забруднення води при роботі ТЕС та АЕС, акустичний вплив при роботі обладнання), а також специфічні, властиві певним електроенергетичним об'єктам (наприклад, викиди забруднюючих речовин та парникових газів, утворення золівідвалів та шламонакопичувачів для ТЕС на органічному паливі, утворення твердих, рідких та газоподібних радіоактивних відходів для АЕС).

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, від підприємств, які здійснюють постачання електроенергії, газу, пари та

кондиційованого повітря, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2021 році склали 345,1 т, що складає 3,1% від загального обсягу викидів в атмосферу від стаціонарних джерел.

12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

У світі відбувається стрімкий розвиток відновлювальної енергетики, що пов'язано з виснаженням запасів традиційних видів енергоресурсів, зростанням негативного впливу енергетики на навколишнє середовище, зростанням цін на традиційні енергоресурси, а також прагненням країн по всьому світу до енергетичної безпеки та незалежності.

Розвиток відновлюваної енергетики має величезне значення з огляду на подальшу долю людства, оскільки горючі корисні копалини, що є основою виробництва енергії на початку XXI ст., мають обмежені запаси, які рано чи пізно буде вичерпано.

Збільшення частки відновлюваних джерел енергії в загальному обсязі енергетичних потреб – це шлях до розумного використання природних ресурсів. Це піклування про здоров'я майбутніх поколінь і збереження червонокнижних рослин і тварин.

Область має значний потенціал щодо впровадження нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії.

У 2021 року на території області введено в експлуатацію 2 сонячні електростанції, загальною потужністю 1,13 МВт, в містах Помічна та Новоукраїнка, загалом станом на 01 січня 2022 року їх налічується 56 одиниць. Приватними домогосподарствами введено у дію 684 СЕС (розрахунково), потужністю 20,5 МВт, загальна кількість яких по області станом на 01 січня 2022 року – 2234 одиниці.

Також в області високий рівень використання відновлювальних гідроенергетичних ресурсів. Станом на 01 січня 2022 року в області збудовано та експлуатується 11 малих ГЕС.

13 ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛ

13.1 Транспортна мережа області

Транспорт є важливою галуззю господарства, яка безпосередньо впливає на розвиток суспільства, умови життя та господарську діяльність людини, екологічний стан довкілля.

Транспортний комплекс області є важливою складовою у галузевій структурі економіки. У системі комплексу функціонує залізничний та автомобільний транспорт. Розвиток транспортного комплексу області створює передумови для реформування інших галузей економіки, тому є важливою складовою у галузевій структурі.

Протяжність мережі автомобільних доріг загального користування Кіровоградської області з твердим покриттям складає 6,2 тис.км (98%), із них: державного значення – 2 тис.км доріг загального користування державного значення, у тому числі: міжнародні – 404,8 км, національні – 359,9 км, регіональні – 66,2 км, територіальні – 1222,2 км; місцевого значення – 4,3 тис.км, з них: обласні – 1,6 тис.км, районні – 2,7 тис.км.

В області налічується 530 мостів для проходження пішоходів та руху автотранспорту загальною довжиною 11,5 тис. п.м.

На території області існує широка автотранспортна маршрутна мережа, яка складає 574 маршрути, у тому числі: міських – 91; приміських – 170; міжміських внутрішньо-обласних – 125; міжміських міжобласних – 184. Автомобільний транспорт відіграє провідну роль у забезпеченні вантажних (87,3% від загальнообласного обсягу перевезень вантажів) і пасажирських перевезень (70,3%). Обсяги перевезення пасажирів автомобільним та тролейбусним транспортом зростають: відповідно на 7% та у 2 рази порівняно до середнього за останні 4 роки.

Територію області перетинають залізничні магістралі, які зв'язують найважливіші промислові та сільськогосподарські регіони Півдня з Південним Заходом і Центром України. Експлуатаційна довжина залізниць загального користування – 892 км, з них – 622 км електрифіковано. Найважливішими залізничними напрямками є: Київ-Дніпро, Харків-Одеса, Київ-Херсон, Знам'янка-Миколаїв. Через станцію Кропивницький курсують пасажирські поїзди до Києва, Одеси, Харкова, Дніпра, Львова, Запоріжжя, Костянтинівки, Кривого Рогу. Приміське сполучення в області: Олександрія – Знам'янка – Помічна, Олександрія – Знам'янка, Тимкове – Кривий Ріг – П'ятихатки, Помічна – Голованівськ, Помічна – Людмилівка, Знам'янка – Колосівка, Знам'янка – П'ятихатки, Помічна – Вознесенськ, Помічна – Долинська, Помічна – Долинська – Знам'янка, Знам'янка – ім.Т.Шевченка, Кривий Ріг – Долинська, Нікополь – Долинська, Кременчук – Знам'янка, ім.Т.Шевченка – Помічна, Знам'янка – Цвіткове.

Мережа автомобільних доріг та наявність різного виду транспорту створюють потенційні можливості для розвитку регіону, зокрема, нарощування транзитного потенціалу, обсягів перевезень вантажів і пасажирів, розвитку

туристичної діяльності тощо. Разом із цим, технічний стан автомобільних доріг загального користування на території області, повільне оновлення рухомого складу транспорту, недостатнє охоплення регулярним автобусним сполученням сільських населених пунктів створюють обмеження для розвитку регіону через відсутність умов для швидкісного і комфортного руху на переважній більшості автомобільних доріг загального користування тощо.

13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень

Вантажні перевезення у 2021 році

Таблиця 13.1.1

	Вантажооборот		Перевезено (відправлено) вантажів	
	млн.ткм	у % до 2020р.	тис.т	у % до 2020р.
Транспорт¹	25505,7	92,0	16069,6	147,3
Автомобільний ²	1035,6	158,9	9783,1	210,3
водний	к	–	к	–
авіаційний	к	к	к	к

¹ З урахуванням обсягів відправлених вантажів залізничним транспортом, за даними виробничого підрозділу «Знам'янська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Одеська залізниця» АТ «Укрзалізниця».

² З урахуванням вантажних перевезень, виконаних фізичними особами – підприємцями.
к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Пасажирські перевезення у 2021 році

Таблиця 13.1.2

	Пасажиरोоборот		Перевезено (відправлено) пасажирів	
	млн.пас.км	у % до 2020р.	тис.	у % до 2020р.
Транспорт¹	1570,6	133,3	51709,9	124,3
автомобільний ²	347,3	104,6	28734,3	113,0
водний	–	–	–	–
авіаційний	-	-	-	-
Міський електротранспорт	115,0	144,6	21701,9	144,6
у тому числі тролейбусами	115,0	144,6	21701,9	144,6
метрополітенівський	–	–	–	–

¹ З урахуванням кількості відправлених пасажирів залізничним транспортом за даними виробничого підрозділу «Знам'янська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Одеська залізниця» АТ «Укрзалізниця».

² З урахуванням пасажирських перевезень, виконаних фізичними особами – підприємцями.

13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів

Пасажирський автомобільний транспорт – одна з важливих галузей сучасного господарства, невід'ємна частина транспортної системи України, яка задовольняє потреби населення у перевезеннях автомобільними транспортними засобами.

За даними департаменту інфраструктури, маршрутна мережа області складається із 388 автобусних маршрутів загального користування, з них:

міських – 83,

приміських – 100,

міжміських внутрішньообласних – 205 маршрутів.

Послуги з перевезення пасажирів за внутрішньообласними автобусними маршрутами загального користування, на яких організатором перевезень виступає обласна державна адміністрація надають 64 перевізники, з них 12 автопідприємств та 52 фізичні особи – підприємці.

Найбільші автопідприємства: ПП «Урса – Транс», ПП «Олікс», ПрАТ «Світловодське АТП -13507», ТОВ «КД – Транс», ТОВ «Моцний» та ТОВ «Світ – Автолегіон».

В області працює 143 автобуси, пристосовані для перевезення осіб із інвалідністю.

На території області автостанційні послуги пасажирам надають 16 автостанцій, з них 14 – належить ТОВ «К- Автотранс», 2 – фізичним особам – підприємцям.

Для покращення умов щодо належного обслуговування осіб з інвалідністю будівлі автостанції ТОВ «К-Автотранс» обладнані поручнями, пандусами, кнопками виклику працівника, інформаційними вказівниками, зручними касами продажу квитків, метрономами, розміщено інформаційні щити та електронні табло. Забезпечено позачергове обслуговування осіб з інвалідністю та супроводжуючих їх осіб у касах автовокзалу. Виділені спеціальні місця для паркування транспортних засобів людей з інвалідністю у місцях безкоштовного паркування транспортних засобів.

У м. Кропивницькому пасажирські перевезення здійснюють за 31 автобусним маршрутом, на яких задіяно 19 автобусів комунальної форми власності та 147 іншої форми власності.

Також, на міських маршрутах у м. Кропивницькому працює 41 тролейбус, у тому числі 21 з автономним ходом, пристосованих для перевезення осіб з інвалідністю, які обладнані світлодіодними показниками маршрутів, звуковою системою оголошення зупинок та пристроями для зовнішнього звукового інформування пасажирів із порушенням зору.

У 2021 році автомобільним та електротранспортом в області перевезено 50 436, 2 тис. пасажирів, що на 124,8% більше ніж у 2020 році.

За офіційною статистикою, перевезення пасажирів автомобільним транспортом в області забезпечено.

13.2 Вплив транспорту на довкілля

Вплив транспорту на забруднення навколишнього середовища і негативний вплив на населення ще більш істотний, ніж прийнято вважати. Основна кількість автомобільного транспорту зосереджена в місцях із високою щільністю населення - містах, промислових центрах. Шкідливі викиди від автомобілів зосереджуються в самих нижніх приземних шарах атмосфери, там, де протікає основна життєдіяльність людини і де умови для їхнього розсіювання є найгіршими.

Транспорт використовує 30% енергії, що виробляється у світі (82% від цієї кількості використовують безпосередньо транспортні засоби), на нього припадає 60% викидів вуглекислого газу, 42% оксидів азоту, 40% вуглеводнів, 18% чадного газу.

Найбільш поширеним і найбільш «брудним» є автомобільний транспорт. Перевагою автомобільного транспорту є його висока мобільність, доступність для широких верств населення тощо. Основними екологічними вадами автомобільного транспорту є такі:

- автомобілі є найбільшим мобільним джерелом забруднення навколишнього середовища (у світі на сьогоднішній день функціонує близько 600 млн. автомобілів);

- основна частина викидів від автомобільного транспорту припадає на міста та найбільші автомобільні траси;

- автомобільні викиди концентруються у приземному шарі повітря, яким дихають люди (один автомобіль у середньому за рік поглинає 1 т кисню й викидає в повітря 600-800 кг вуглекислого газу, 40 кг оксидів азоту та 200 кг неспалених вуглеводнів);

- двигуни автомобілів часто бувають невідрегульованими, зношеними, що спричиняє додаткові викиди в атмосферу;

- проблема переробки відпрацьованих мастильних матеріалів (тільки в Київській області щороку утворюється близько 50 тис. т відпрацьованих масел);

- проблема утилізації відпрацьованих покришок;

- викиди автотранспорту містять до 200 хімічних сполук, частина з яких надзвичайно токсичні.

Частка автомобільного транспорту у викидах шкідливих речовин становить 90%, у тому числі: 94% – у викидах оксиду азоту, 92% – у викидах оксиду вуглецю, 90% сажі, 75% викидів метану та неметанових органічних сполук, 70% викидів діоксиду сірки, 62–65% викидів діоксиду азоту.

Протягом останніх десятиліть екологи звернули увагу на негативний вплив шуму на організм людини. Відповідно до проведених досліджень, 60-80% шумів, що супроводжують людину в житловій забудові, створюють транспортні потоки. Транспортний шум є одним із найбільш небезпечних параметричних забруднень навколишнього середовища. Шум може викликати роздратування і агресію, артеріальну гіпертензію (підвищення артеріального тиску), тиннітус (шум у вухах), втрату слуху. При надмірному рівні шуму впливає на орган слуху, центральну нервову систему і серцево-судинну систему. За даними лабораторних досліджень, зміни в нервовій системі в 2/3 випадків починаються до того, як почнеться зниження слуху (кохлеарний неврит). Шум впливає на обмін речовин, пригнічує окислювальні процеси, сприяє розвитку гіпертонічної хвороби. Орган слуху людини має здатність диференціювати сигнальний шум від «фонового» шуму. Щоб попередити негативний вплив тривалого шуму на людину в процесі сну і відпочинку, еквівалентний скоректований рівень шуму всередині приміщень не повинен перевищувати 30 дБ. Звуки, супутні дорожньому руху як всередині, так і за межами міських районів, є найбільш важливим джерелом шумового забруднення навколишнього середовища в ЄС

13.3 Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля

Транспорт у містах можна розглядати не лише як джерело викидів парникових газів, а і як рушій переходу до кліматичної нейтральності.

Хоча цей сектор і не може стати повністю кліматично нейтральним, бо не поглинає викиди, а лише продукує їх, у нього є великий потенціал до скорочення викидів. Для цього потрібне відповідне законодавче підкріплення та державні цілі.

Оскільки в Україні продовжує зростати автопарк транспортних засобів на двигунах внутрішнього згорання, якість повітря в містах продовжує погіршуватися.

Урядом 30 липня 2021 року схвалено Оновлений національний визначений внесок України до Паризької Угоди (НВВ2). У документі закладена ціль – до 2030 року скоротити викиди парникових газів до рівня 35% порівняно з 1990 роком.

Серед основних заходів досягнення такого показника в наступні 10 років, зокрема передбачено електрифікацію та оновлення транспорту.

Для зменшення негативного впливу складових частин транспортних засобів на навколишнє середовище є ряд ініціатив, які дійсно можуть допомогти скоротити викиди:

- ввести плату за реєстрацію автомобіля відповідно до рівня викидів забруднюючих речовин та парникових газів,

- ввести щорічний екологічний податок на автомобілі на двигунах внутрішнього згорання, розробити плани розвитку стійкої мобільності на міському рівні.

Але цього недостатньо. Щоб викиди у секторі транспорту реально скорочувалися, у НВВ2 потрібно закласти наступні цілі (за умови роботи електротранспорту від відновлюваних джерел енергії):

- збільшити частку міських поїздок громадським транспортом до понад 50% (а там, де уже 50% – утримувати цю частку), і не допускати падіння на менш, ніж 35%. Тут ідеться саме про електричний громадський транспорт: трамваї, тролейбуси (у т.ч. з автономним ходом) та електробуси.

Маршрутки на дизельному паливі та подібні до них транспортні засоби потрібно виводити з ужитку; зменшити до 10% частку пасажирських поїздок приватними автомобілями у містах, при цьому заохочувати заміщення їх електромобілями; збільшити пасажирські поїздки велосипедами, самокатами та іншими засобами мікромобільності до 10-20%, залежно від розміру міста; збільшити популярність і можливість пересування пішки (наземні пішохідні переходи, занижені бордюри, містопланування «центр поруч з домом», розвиток багатофункціональних кварталів); перевести 75% наземних вантажних перевезень з доріг на залізницю. За умови електрифікації колій залізниця має всі шанси стати найменш вуглецеємним засобом перевезення вантажів; до 2030-го року збільшити електрифікацію колій до 70%. Зараз цей показник складає 47,2%; відмовитися від опалення пасажирських вагонів вугіллями; збільшити частку пасажироперевезень залізницею до 15%.

Вказані цілі можуть допомогти досягти кліматичної нейтральності до 2050-го року.

Крім того, будь-яка нова інфраструктура має будуватися з урахуванням невідворотності зміни клімату і необхідності адаптації до неї.

З кожним роком в Україні стає все більше автомобілів які мають електричні двигуни. За даними регіонального сервісного центру ГСЦ МВС України в Кіровоградській області, станом на 31 грудня 2021 року в Кіровоградській області зареєстровано 110 транспортних засобів, які мають електричні двигуни, у 2020 році - 65 таких транспортних засобів, у 2019 - 61 транспортний засіб.

14 ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

14.1 Регіональна екологічна політика

Головними умовами стійкого економічного та соціального розвитку держави є охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки і збереження природного середовища життєдіяльності населення та екологічна політика, спрямована на забезпечення гармонійної взаємодії суспільства і природи, раціонального використання, ефективної охорони і вчасного відтворення природних об'єктів.

Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища у 2021 році здійснювалося у відповідності до вимог Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 № 695 та відповідно Стратегії розвитку Кіровоградської області на 2021-2027 роки, затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 12 березня 2020 року № 743.

Досягнення стратегічної цілі «Збереження екосистем та поліпшення екологічної інфраструктури» у 2021 році здійснювалося шляхом реалізації таких оперативних цілей як розвиток екомережі та збереження біорізноманіття і зменшення екологічного навантаження на довкілля через виконання заходів «Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища у Кіровоградській області на 2021-2025 роки», затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 (із змінами), Регіональної екологічної програми «Ліси Кіровоградщини на 2021-2050 роки», затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 85, та відповідних місцевих програм охорони довкілля.

14.2 Удосконалення системи управління нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки

Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

На території Кіровоградської області здійснюється реалізація екологічної політики відповідно до Конституції України, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Вищезазначений Закон визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

Згідно зі статті 16 Конституції України, держава бере на себе обов'язок забезпечення екологічної безпеки і підтримки екологічної рівноваги, збереження генофонду українського народу, тощо.

До функцій департаменту екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної державної адміністрації належить вирішення таких питань, як регулювання використання природних ресурсів місцевого значення, визначення нормативів забруднення природного середовища; впровадження економічного механізму природокористування, проведення моніторингу та обліку об'єктів природокористування і забруднення довкілля, проведення, розроблення програм, впровадження природоохоронних заходів, визначення та реалізація інвестиційної політики, інформування населення та зацікавлених підприємств, установ та організацій з екологічних питань.

Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної державної адміністрації відповідно до Положення забезпечує реалізацію державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відтворення природних ресурсів.

Протягом 2021 року основними напрямками екологічної політики в Кіровоградській області були: ефективне використання коштів фонду охорони навколишнього природного середовища; паспортизація місць видалення відходів на території області; розгляд декларацій про відходи, створення територій природно-заповідного фонду; здійснення заходів із формування екологічної культури громадян, видання екологічної літератури; налагодження конструктивної співпраці державних і місцевих органів влади з громадськими екологічними рухами тощо.

14.3 Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Державний контроль за охороною навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на Кіровоградщині здійснює Державна екологічна інспекція Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) (далі – Держекоінспекція).

З метою поліпшення екологічного стану та посилення державного контролю за дотриманням вимог чинного природоохоронного законодавства на території області протягом 2021 року Держекоінспекцією проведено 3130 ресурсних перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства на 817 об'єктах області.

За результатами здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог природоохоронного законодавства було складено 3376 протоколів про адміністративні правопорушення.

За порушення вимог природоохоронного законодавства до адміністративної відповідальності притягнуто 3263 посадових осіб та громадян, загальна сума накладених штрафів становить 1262,539 тис. грн., сума стягнутих штрафів складає 1200,336 тис грн.

Протягом 2021 року на розгляд правоохоронних органів передано 43 матеріали та відкрито 28 кримінальних проваджень. Загальна сума розрахованих збитків протягом звітного періоду склала 21479,941 тис. грн. (з яких нанесені невідновленими особами – 3110,105 тис. грн.).

Протягом звітного періоду було пред'явлено 261 претензію на загальну суму 18369,836 тис. грн., та відшкодовано державі 3410,001 тис. грн. за пред'явлені 163 претензії.

До судових органів направлено 8 рішень про тимчасову заборону (зупинення) діяльності суб'єктів господарювання.

Прийнято 3 рішення про тимчасову заборону (зупинення) діяльності суб'єктів господарювання, а саме: приватного підприємства «Віктор і К» (код 20651018); приватного науково-виробничого підприємства «Уран» (код 13766945); Світловодського міського комунального підприємства «Комбінат комунальних послуг» (код 31591191).

Контроль за охороною і використанням вод та відтворенням водних ресурсів, у тому числі по підземним водах

Протягом 2021 року було проведено 479 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства по водних ресурсах (поверхневі та підземні води), а саме: 214 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства по водних ресурсах (поверхневі води) та 265 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства по водних ресурсах (підземні води).

За звітний період складено 418 протоколів, за порушення вимог водоохоронного законодавства до адміністративної відповідальності притягнуто 415 осіб на загальну суму штрафів 69,581 тис. грн., стягнуто на користь держави 66,402 тис. грн., до судових органів для розгляду скеровано 4 протоколи.

Протягом 2021 року пред'явлено 75 претензій на загальну суму 6001,228 тис. грн. Сплачено у 2021 році збитки по претензіях та позовах на загальну суму 2552,114 тис. грн.

У звітному періоді відділом інструментально-лабораторного контролю на 30 підприємствах-водокористувачах відібрано 77 проб зворотних вод, 42 проби поверхневих вод, зокрема 26 проб поверхневих вод річки Інгулець, виконано 1327 вимірювань.

Контроль за охороною атмосферного повітря

Протягом 2021 року проведено 512 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства в частині охорони атмосферного повітря, за результатами яких складено 529 протоколів за порушення вимог природоохоронного законодавства, до адміністративної відповідальності притягнуто 526 осіб, загальна сума штрафів склала 87,958 тис. грн., стягнуто 85,187 тис. грн.

Розраховано та пред'явлено 22 претензії на загальну суму 248,953 тис. грн., у 2021 році сплачено 23 претензії на суму 190,294 тис. грн.

Протягом 2021 року інструментально-лабораторний контроль викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення проведено на 15 підприємствах, відібрано 51 пробу, виконано 309 визначень.

Контроль у сфері поводження з відходами

Протягом 2021 року Держекоінспекцією в області проведено 1058 перевірок у сфері поводження з відходами, із них 856 - планово, 202 - позапланово.

За порушення вимог Закону України «Про відходи» складено 1328 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 1329 осіб на загальну суму штрафів 582,794 тис. грн, з яких стягнуто 570,724 тис. грн.

Рішення про тимчасову заборону господарської діяльності, пов'язаної з утворенням (розміщенням) відходів, не виносились.

Фахівцями Держекоінспекції проведено 38 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами на території області.

Основними порушеннями при перевірках спеціально відведених місць видалення відходів є:

порушення правил складування відходів;

порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами або неподання чи подання звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів;

порушення правил експлуатації сміттєзвалищ;

влаштування несанкціонованих сміттєзвалищ;

захоронення неперероблених (необроблених) побутових відходів.

Фахівцями Держекоінспекції виявлено 36 фактів порушення дотримання вимог природоохоронного законодавства власників місць видалення побутових відходів, у тому числі захоронення без попередньої обробки чи переробки.

Контроль за охороною і використанням земель

Протягом 2021 року у сфері охорони і використання земель здійснено 556 перевірок дотримання вимог земельного законодавства, із них 54 на землях водного фонду.

У звітному періоді розраховано та пред'явлено 17 претензій, на загальну суму 2791,433 тис. грн., відшкодовано збитки по 7 претензіях, на загальну суму 75,046 тис. грн.

Контроль у сфері надрокористування

Протягом 2021 року проведено 28 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства у сфері раціонального використання надр.

Основні статті Кодексу України про адміністративні правопорушення які застосовувались при виявленні правопорушень під час проведення перевірок:

ст. 91-5 КУпАП «Порушення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля» складено 5 протоколи, які передано до суду.

ст. 188-5 КУпАП «Невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів» до адміністративної відповідальності притягнуто 10 осіб, сума накладених штрафів склала 5,015 тис. грн., з яких сплачено 3,145 тис. грн.;

Пред'явлено 5 претензій про відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами на загальну суму 1364,591 тис. грн., сплачено 1 претензію на загальну суму 0,373 тис. грн.

Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Таблиця 14.3.1

№ з/п	Назва заходу	Одиниця виміру	Роки		
			2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6
1	Кількість перевірених об'єктів контролю	од.	920	624	678
2	Складено актів перевірок	од.	920	598	678
3	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	2399	2382	3376
4	Притягнуто до адміністративної відповідальності	осіб/ тис. грн.	2272/ 867,43	2301/ 730,66	3263/ 1262,539
5	Стягнуто адміністративних штрафів	тис. грн.	865,187	682,24	1200,336
6	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./ тис. грн.	200/ 351290,466	139/ 11797,58	261/ 18369,836
7	Стягнуто претензійно-позовних матеріалів	од./ тис.грн.	169/ 2123,03	103/ 4836,27	163/ 3410,001
8	Кількість випадків тимчасового призупинення виробничої діяльності	од.	3	0	3
9	Кількість випадків перевищення встановлених екологічних нормативів	од.	72	7	101
9.1	на спеціальне водокористування	од.	33	22	1
	у тому числі на скиди у водні об'єкти	од.	33	22	72
9.2	на викиди в атмосферне повітря	од.	27	0	15
9.3	Забруднення земель і ґрунтів	од.	12	3	13

1	2	3	4	5	6
10	Внесено подань про припинення дії виданих дозволів	од.	4	2	7
11	Кількість матеріалів перевірок, переданих до правоохоронних органів щодо прийняття рішення про внесення до єдиного реєстру кримінальних впроваджень	од.	13	27	43

14.4 Виконання цільових екологічних програм

Рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 затверджена Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки (далі - Програма).

Програмою передбачено виконання природоохоронних заходів для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів за рахунок коштів державного та обласного бюджетів по 7 напрямках.

1) Заходи з охорони атмосферного повітря.

У 2021 році на заходи з охорони атмосферного повітря ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» використано 52 635,0 тис. грн. на реконструкцію газоочисного обладнання трубчатих обертових печей ТОП №1,2 (без НДС).

2) Заходи з охорони водних ресурсів.

У 2021 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у сумі 10 331,5 тис.грн. здійснювалася реалізація таких природоохоронних заходів з охорони водних ресурсів:

реконструкція II нитки напірного каналізаційного колектора від КНС №1 «Ново-Пилипівська» до Марто-Іванівських каналізаційних очисних споруд м. Олександрія у сумі 7 025,9 тис. грн.;

реконструкція КНС-1 у с.Березівка, Маловисківського району, Кіровоградської області. Коригування у сумі 1 250,31 тис. грн.;

покращення екологічного стану русла річки Бешка на території Новопраської селищної ради (з виготовленням проєктно-кошторисної документації) у сумі 572,6 тис. грн.;

реконструкція каналізаційної насосної станції у сел. Онуфріївка Кіровоградської області у суму 931,8 тис. грн.;

очисні споруди с.Рівне, Новоукраїнського району, Кіровоградської області - реконструкція (коригування) у сумі 452,7 тис. грн.;

берегоукріплювальні роботи Кременчуцького водосховища в районі с.Велика Андрусівка Світловодського району Кіровоградської області. IV етап (з коригуванням проєктно - кошторисної документації) у сумі 98,2 тис. грн.

Кошти з державного бюджету на реалізацію природоохоронних заходів, передбачених Програмою, не виділялися.

3) Заходи по поводженню з відходами.

У 2021 році використано 14 883,7 тис. грн. на продовження робіт по реконструкції існуючого цеху механічного зневоднення осаду стічних вод, шляхом розміщення нового технологічного обладнання в окремій споруді. Потребує завершення у наступному році.

4) Заходи щодо збереження та розширення природно-заповідного фонду.

У 2021 році фактично використано 1 455,6 тис. грн. на реалізацію 6 заходів щодо збереження та розширення природно-заповідного фонду області, а саме на :

проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Хутір Надія» у сумі 319,3 тис. грн.;

проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів ландшафтного заказника місцевого значення «Карпенків Край» у сумі 267,3 тис. грн.;

розроблення проекту організації та утримання території парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Тобілевичі» у сумі 399,0 тис. грн.;

проведення наукових досліджень з метою ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду Кіровоградської області у сумі 170,0 тис. грн.;

проведення наукових досліджень з виявлення та обґрунтування доцільності заповідання цінних природних територій Кіровоградської області у сумі 150,0 тис. грн.;

розроблення проектів створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду Кіровоградської області та організація їх територій у сумі 150,0 тис. грн.

5) Впровадження та обслуговування системи моніторингу довкілля.

У 2021 році використано 771,0 тис. грн. на реалізацію 2 заходів, а саме на:

запровадження та обслуговування програми діагностичного моніторингу масивів поверхневих вод на хімічні та фізико-хімічні показники у Кіровоградській області (субвенція Кіровоградському обласному центру з гідрометеорології) у сумі 199,0 тис. грн.;

розробка програми державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря Кіровоградської області у сумі 572,0 тис. грн.;

6) Заходи з екологічної освіти, виховання та інформування населення.

У 2021 році використано 1 673,4 тис. грн. на реалізацію 6 природоохоронних заходів, а саме на:

заходи з екологічної освіти, виховання екологічної культури та інформування населення щодо вирішення екологічних проблем регіону у сумі 159,2 тис. грн.;

актуалізацію концепції Державної цільової регіональної програми радіаційного і соціального захисту населення Кіровоградської області та міста Кропивницького у сумі 95,0 тис. грн.;

видання екологічного паспорта Кіровоградської області за 2020 рік та Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області у сумі 96,9 тис. грн.;

проведення процедури оцінки впливу на довкілля об'єкту «Берегоукріплювальні роботи Кременчуцького водосховища в районі с.Велика Андрусівка Світловодського району Кіровоградської області. IV етап (з коригуванням проектно – кошторисної документації)» у сумі 190,0 тис. грн.;

виготовлення робочого проекту щодо розробки заходів з відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річки Велика Вись, спрямованих на природонаближене її відновлення у сумі 547,3 тис. грн.;

виготовлення робочого проекту щодо розробки заходів з відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного та санітарного стану річки Березівка, спрямованих на природонаближене її відновлення у межах міста Олександрія Олександрійського району Кіровоградської області у сумі 590,0 тис. грн.

Відповідно до Регіональної екологічної програми «Ліси Кіровоградщини на 2021-2050 роки», затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 85, у 2021 році здійснювалася реалізація природоохоронного заходу «Створення захисних лісових насаджень на еродованих землях на території Кіровоградської області».

Кошти з державного бюджету на реалізацію природоохоронних заходів, передбачених Програмою, не виділялися.

14.5 Моніторинг навколишнього природного середовища

Система моніторингу довкілля – це система спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки.

Обласна система моніторингу взаємодіє з державною системою моніторингу, яка, у свою чергу, є складовою частиною національної інформаційної інфраструктури, сумісної з аналогічними системами інших країн.

Система моніторингу довкілля у Кіровоградській області впроваджується у відповідності до Положення про систему моніторингу довкілля Кіровоградської області, затвердженого розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 16 квітня 2019 року № 652-р.

Суб'єкти моніторингу:

- 1) Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної державної адміністрації;
- 2) Державна екологічна інспекція Придніпровського округу;
- 3) Головне управління ДСНС України у Кіровоградській області;
- 4) Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області;

- 5) Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології;
- 6) Головне управління Держгеокадастру у Кіровоградській області;
- 7) Кіровоградське обласне управління лісового та мисливського господарства;
- 8) Департамент житлово-комунального господарства та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації;
- 9) Державна установа «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України»;
- 10) Кіровоградська філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»;
- 11) Державне підприємство «Кіровоградський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації»;
- 12) Дочірнє підприємство ПрАТ «НАК «Надра України» «Центрукргеологія»;
- 13) Головне управління статистики у Кіровоградській області.

Структура обласної системи моніторингу довкілля визначається видами екологічної та еколого значущої інформації, що надходить від суб'єктів моніторингу довкілля:

- 1) моніторингу поверхневих і підземних вод та джерел їх забруднення;
- 2) моніторингу атмосферного повітря та джерел викидів забруднюючих речовин;
- 3) моніторингу стану ґрунтів;
- 4) моніторингу складів хімічних засобів захисту рослин, агрохімікатів та місць видалення відходів;
- 5) моніторингу стану об'єктів природно-заповідного фонду.

Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної державної адміністрації (департамент) - організовує регіональний моніторинг навколишнього природного середовища, забезпечує функціонування державної системи моніторингу довкілля на регіональному рівні, здійснює координацію діяльності суб'єктів моніторингу довкілля, інформує суб'єктів регіональної системи моніторингу довкілля про результати регіонального моніторингу за проведеним аналізом первинної оперативної інформації про заплановані заходи щодо поліпшення стану окремих компонентів довкілля, результати контролю за їх впровадженням та дієвістю, пропозиції щодо пріоритетних напрямків функціонування регіональної системи моніторингу довкілля з питань, які потребують негайного вирішення і підлягають першочерговому виконанню з урахуванням пропозицій суб'єктів регіональної системи моніторингу довкілля.

З метою реформування діючої системи моніторингу атмосферного повітря Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення державного моніторингу» від 14 серпня 2019 року № 827 затверджено «Порядок здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря».

На виконання підпункту 1 пункту 4 постанови розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 01 листопада 2019 року №1117-р «Про визначення органу управління якістю атмосферного повітря» департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної державної адміністрації визначено органом управління якістю атмосферного повітря на території Кіровоградської області.

З метою широкого інформування громадськості про стан довкілля, за результатами моніторингу навколишнього природного середовища в області, департаментом розроблено та видано Екологічний паспорт, Регіональну доповідь про стан навколишнього природного середовища та іншу друковану продукцію, з якою можливо ознайомитись на вебсайті департаменту за адресою: <http://ekolog.kr-admin.gov.ua>.

Система спостережень за станом довкілля

Таблиця 14.5.1

№ з/п	Суб'єкти моніторингу довкілля	Кількість точок спостережень, од.							
		Атмосферне повітря	Стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	Поверхневі води	Джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	Джерела скидів зворотних вод у морські води	Підземні води	Джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	Ґрунти, тис.га
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	ДУ «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб міністерства охорони здоров'я України»	*	*	18	*	*	*	*	14
2	Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області	*	*	6	*	*	*	*	*
3	Кіровоградська філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»	*	*	*	*	*	*	*	76,908
4	Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології	5	*	14	*	*	*	*	*

* Суб'єкт моніторингу не здійснює спостереження за станом довкілля по даному напрямку.

14.6 Оцінка впливу на довкілля

Процедуру оцінку впливу на довкілля (далі – ОВД) запроваджено у 2017 році з метою наближення до європейських стандартів, а саме контролю ступеня забруднення навколишнього середовища та забезпечення права громадян на безпечне довкілля.

18 грудня 2017 року набув чинності Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (далі - Закон). Закон встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Порядок проведення процедури з ОВД здійснюється відповідно до постанов Кабінету Міністрів України:

від 13 грудня 2017 року № 1010 «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля»;

від 13 грудня 2017 року № 1026 «Про затвердження Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля»;

від 13 грудня 2017 року № 989 «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля»;

від 14 вересня 2020 року № 824 «Про внесення змін у додатки 2 і 3 до Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля».

Відповідно до вимог Закону здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності, перелік видів господарської діяльності, які в обов'язковому порядку мають провести оцінку впливу на довкілля та отримати висновок, визначені частинами 2 та 3 статті 3 Закону.

Законом передбачено участь громадськості на всіх етапах оцінки впливу на довкілля (ОВД). Громадське обговорення та слухання проводяться відповідно до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

Проте відповідно до вимог пункту 2¹ статті 17 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» тимчасово, на період дії та в межах території карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), до повного його скасування та протягом 30 днів з дня скасування карантину, громадське обговорення планованої діяльності проводиться у формі надання письмових зауважень і пропозицій (у тому числі в електронному вигляді), про що зазначається в оголошенні про початок громадського обговорення звіту з

оцінки впливу на довкілля та у звіті про громадське обговорення. У цей період громадські слухання, передбачені статтею 7 цього Закону, не проводяться і на дати, що припадають на цей період, не призначаються. Заплановані громадські слухання, дата проведення яких припадає на цей період, вважаються такими, що не відбулися, і повторно не проводяться. Тобто, громадське обговорення проводиться виключно у формі надання письмових зауважень та пропозицій.

Протягом 2021 року департаментом видано 22 висновки з оцінки впливу на довкілля.

14.7 Економічні засади природокористування

14.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності

Упродовж 2021 року економічний механізм природоохоронної діяльності не змінювався, основними його елементами залишалися:

- сплата екологічного податку;
- система зборів за спеціальне використання природних ресурсів;
- відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення природоохоронного законодавства.

Сплата екологічного податку залишалася головним джерелом надходжень до фондів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів.

Надходження коштів від сплати екологічного податку до спеціальних фондів місцевих бюджетів області за 2021 рік склали 44 967,0 тис. грн., у тому числі:

- за розміщення відходів, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини – 38 782,6 тис. грн. або 86,2% від загальних надходжень;

- за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення – 4 779,1 тис. грн. або 10,6%;

- за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти – 1 405,3 тис. грн., або 3,2%.

У 2021 році фактичні обсяги надходжень до фондів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів від грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища у результаті господарської та іншої діяльності, склали 2 931,7 тис. грн.

Інформація про виконання індикативних прогнозних показників надходження екологічних платежів до спеціального фонду місцевих бюджетів області (фондів охорони навколишнього природного середовища) у 2021 році наведена у таблиці 14.7.1.1.

Інформація про виконання індикативних прогнозних показників надходження екологічних платежів до спеціального фонду місцевих бюджетів області (фондів охорони навколишнього природного середовища) у 2021 році

Таблиця 14.7.1.1

Тис. грн.

Екологічний податок (крім радіоактивних відходів) (19010000)					Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності (24062100)	
Річний індикативний прогнозний показник надходження за звітний рік (зазначається загальна річна сума за чотири квартали)	Фактичні обсяги надходжень (наростаючим підсумком з початку року)				Плановий показник надходжень на рік (загальна сума за чотири квартали)	Фактичні обсяги надходжень (наростаючим підсумком з початку року)
	Усього,	у тому числі за:				
		викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення (19010100)	скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкті (190102000)	Розміщення відходів крім розміщення окремих видів класів відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях об'єктах суб'єктів господарювання (19010300)		
1	2	3	4	5	6	7
45 269,7	47 898,7	4 779,1	1 405,3	38 782,6	776,0	2 931,7

Динаміка фактичних надходжень екологічних платежів до фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області у 2018-2021 роках наведена у таблиці 14.7.1.2

Фактичні надходження екологічних платежів до фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області за 2018-2021 роки

Таблиця 14.7.1.2

Рік	Всього у місцеві фонди, тис.грн.	у тому числі:	
		обласний бюджет, тис.грн.	районні, міські, фонди об'єднаних територіальних громад, тис.грн.
2018	45 531,8	24 331,8	21 199,9
2019	44 373,4	23 749,6	20 623,8
2020	48 435,9	24 802,1	23 633,8
2021	47 898,7	25 465,1	22 433,3

14.7.2 Стан фінансування природоохоронної галузі

Ураховуючи ситуацію, що склалася у зв'язку з військовою агресією росії проти України, офіційну інформацію Головного управління статистики у

Кіровоградській області щодо фактичних витрат підприємств, організацій та установ області на охорону навколишнього природного середовища у всіх секторах економіки у 2021 році буде оприлюднено відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», через три місяці після завершення дії цього закону.

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів використовуються для цільового фінансування природоохоронних заходів відповідно до Переліку видів діяльності, що належить до природоохоронних заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1147.

У 2021 році кошти фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (далі – екофонди) спрямовувалися на фінансування природоохоронних заходів по збереженню і відтворенню водних ресурсів, збереженню природно - заповідного фонду, охороні і раціональному використанню природних рослинних та мінеральних ресурсів, ресурсів тваринного світу, та раціональному використанню і зберіганню відходів виробництва і побутових відходів.

За даними департаменту фінансів обласної державної адміністрації з місцевих екофондів усіх рівнів на реалізацію природоохоронних заходів фактично використано 68 551,0 тис. грн. (враховуючи невикористані залишки коштів станом на 01 січня 2022 року) (табл.14.7.2.1)

Фактичне використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (враховуючи невикористаний залишок коштів на кінець року), 2018-2021 роки

Таблиця 14.7.2.1

Рік	Всього у місцеві фонди, тис.грн.	В тому числі:	
		обласний фонд, тис.грн.	районні, міські, об'єднані територіальні громади, тис.грн.
1	2	3	4
2018	49 618,7	31 806,9	17 811,8
2019	58 662,4	35 222,1	23 440,3
2020	36 967,5	14 447,0	22 520,5
2021	68 551,0	31 292,0	37 259,0

Рішенням Кіровоградської обласної ради «Про обласний бюджет Кіровоградської області на 2021 рік» від 23 грудня 2020 року №16 (із внесенням протягом року змін до нього) затверджені видатки обласного фонду охорони навколишнього природного середовища на загальну суму 43 641,4 тис. грн., із яких фактично використано 31 292,0 тис. грн.

Фінансування природоохоронних заходів за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2021 році здійснювалося у межах двох бюджетних програм, а саме: «Природоохоронні

заходи за рахунок цільових фондів» у сумі 30 214,8 тис. грн. та «Субвенція з місцевого бюджету державному на виконання програм соціально - економічного розвитку регіонів» у сумі 1 077, 2 тис. грн.

Кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища використовувалися на здійснення фінансування природоохоронних заходів, зокрема по:

збереженню і відтворенню водних ресурсів у сумі 10 331,5 тис. грн.

збереженню природно - заповідного фонду у сумі 1 455,6 тис. грн.

поводженню з відходами у сумі 14 883,7 тис. грн.;

впровадженню та обслуговуванню системи моніторингу довкілля у сумі 771,0 тис. грн.

екологічній освіті, вихованню та інформуванню населення у сумі 1 673,4 тис. грн.;

створенню захисних лісових насаджень на еродованих землях у сумі 2 076,9 тис. грн.

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (районних, міських, об'єднаних територіальних громад) використовувалися переважно на заходи з ліквідації стихійних і впорядкування існуючих сміттєзвалищ, у невеликих обсягах на поліпшення стану водних ресурсів та заходи з озеленення населених пунктів.

14.8 Технічне регулювання у сфері охорони довкілля, екологічної безпеки та раціонального природокористування

Технічне регулювання охорони навколишнього природного середовища забезпечується системою екологічних нормативів, яка включає: - нормативи екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування);

- гранично допустимі норми викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів.

Найважливішим засобом технічного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища та розв'язання екологічних проблем є програмно-цільове планування, розроблення та реалізація екологічних Державних цільових програм.

В Україні існує система органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища - це юридично самостійні державні, самоврядні й громадські інституції, уповноважені здійснювати організаційно-розпорядчі, координаційні, консультативні, організаційно-експертні, контрольні та інші функції в галузі забезпечення екологічної безпеки, ефективного використання природних ресурсів і охорони навколишнього

природного середовища. Технічне регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища відіграє важливу роль у розв'язанні багатьох екологічних проблем, а саме: збереження біологічного різноманіття, вичерпання або надмірне використання невідновлюваних природних ресурсів, порушення унікальних екосистем. Адміністративні інструменти технічного регулювання охорони навколишнього природного середовища запобігають виникненню екологічних катастроф, забрудненню повітря, води та ґрунту внаслідок діяльності сільськогосподарських та промислових підприємств, сприяють захисту біологічних видів та заповідних територій, а також регулюють використання невідновлюваних ресурсів.

Застосування економічних інструментів технічного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища потрібно для стимулювання раціонального використання природних ресурсів, а також для зменшення обсягу викидів та відходів і підвищення конкурентоспроможності екологічно безпечних продуктів.

14.9 Державне регулювання у сфері природокористування

Державному регулюванню підлягають стан навколишнього природного середовища, тобто сукупність природних і природно-соціальних умов і процесів, природні ресурси, як залучені до господарського обігу, так і ті, що на цей час не використовуються у національній економіці (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліси та інші природні комплекси).

Екологічне регулювання – це система активних законодавчих, адміністративних, економічних заходів і важелів впливу, які використовують державні органи різного рівня для примушування забруднювачів навколишнього природного середовища обмежити викиди шкідливих речовин у природне середовище, а також для матеріального стимулювання сумлінних природокористувачів.

В основу формування екологічної політики України було покладено базовий принцип, згідно з яким екологічна безпека держави стала важливим елементом і складовою національної безпеки. Положення, що розвивають цей принцип, було закріплено Конституцією України, низкою інших законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Суть державного регулювання охорони навколишнього природного середовища визначається екологічною політикою держави, яка спрямовується на збереження безпечного для існування живої і неживої природи довкілля, на захист життя та здоров'я населення від негативного впливу забруднення навколишнього природного середовища, на досягнення гармонічної взаємодії суспільства і природи, на охорону, раціональне використання й відтворення природних ресурсів.

Одним з основних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у зазначеній сфері, є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Цей Закон визначає засади й рамки діяльності щодо захисту

довкілля, передбачає реалізацію державних екологічних програм, стверджує право власності на природні ресурси. Законом визначено такі цілі:

- регулювання захисту довкілля, використання природних ресурсів і підтримання екологічної безпеки;
- запобігання можливій шкоді довкіллю від економічної та іншої діяльності;
- збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, які є частиною історичної та культурної спадщини України.

Іншими нормативно-правовими актами є: Земельний кодекс України, Водний кодекс України, Лісовий кодекс України, Кодекс України про надра, Закони України «Про природно-заповідний фонд», «Про охорону атмосферного повітря», «Про тваринний світ», «Пророслинний світ», «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про виключну (морську) економічну зону України», «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про відходи» тощо.

Для запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища, а також нераціональному використанню природних ресурсів в Україні застосовуються такі екологічні процедури: оцінка впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, екологічний моніторинг, екологічне страхування та екологічний аудит.

Державний контроль за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів (крім надр та лісів), екологічну та в межах своєї компетенції радіаційну безпеку, у сфері поводження з відходами; додержанням правил, нормативів, стандартів; додержанням умов виданих дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів (крім надр та лісів), викиди та скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та допустимі рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів на його стан, транскордонне переміщення об'єктів рослинного та тваринного світу; додержанням вимог екологічної та в межах своєї компетенції радіаційної безпеки здійснює Державна екологічна інспекція України.

Одним із інструментів державного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього середовища є стандартизація й нормування. Державні стандарти у сфері охорони навколишнього природного середовища є обов'язковими до виконання.

Регулювання охорони навколишнього природного середовища забезпечується системою екологічних нормативів, яка включає:

- нормативи екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого

шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування);

- гранично допустимі норми викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднювальних хімічних речовин, рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів.

Екологічні нормативи мають відповідати вимогам охорони навколишнього природного середовища та здоров'я людей від негативного впливу його забруднення. На сьогодні можна стверджувати, що в Україні закладено основи економічного механізму природокористування.

Найважливішим засобом державного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища й розв'язання екологічних проблем є програмно-цільове планування, розроблення та реалізація екологічних державних цільових програм.

В Україні існує система органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища – це юридично самостійні державні, самоврядні й громадські інституції, уповноважені здійснювати організаційно-розпорядчі, координаційні, консультативні, організаційно-експертні, контрольні та інші функції в галузі забезпечення екологічної безпеки, ефективного використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища.

Функції державного регулювання збереження природного капіталу здійснюють: Кабінет Міністрів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство охорони здоров'я України, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, обласні, районні адміністрації, а також міські, сільські, селищні ради та територіальні громади.

Адміністративні інструменти регулювання охорони навколишнього природного середовища запобігають виникненню екологічних катастроф, забрудненню повітря, води та ґрунту внаслідок діяльності сільськогосподарських та промислових підприємств, сприяють захисту біологічних видів та заповідних територій, а також регулюють використання не відновлюваних ресурсів.

Застосування економічних інструментів регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища потрібно для стимулювання раціонального використання природних ресурсів, а також для зменшення обсягу викидів та відходів і підвищення конкурентоспроможності екологічно безпечних продуктів.

Державне регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища відіграє важливу роль у розв'язанні багатьох екологічних проблем, а саме, щодо збереження біологічного різноманіття, вичерпання або надмірного використання невідновлюваних природних ресурсів, порушення унікальних екосистем, збереження природного капіталу.

14.10 Участь громадськості у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля

Екологічна безпека суспільства тісно пов'язана з рівнем культури, освіченості та вихованості громадян. На жаль, сьогодні не залишилося жодної сфери суспільного життя, якої б не торкнулися екологічні проблеми. Екологічна криза, в умовах якої ми живемо, є глобальною проблемою усього людства і є наслідком впливу багатьох чинників і насамперед споживацького підходу людини до природи. Саме зараз, у період зростаючої екологічної кризи, першочергового значення набуває постійна екологічна просвіта та виховання всіх груп населення, особливо молоді, бо саме їй належить майбутнє.

З підписанням Орхуської (Оргуської) конвенції (конвенція Європейської Економічної Комісії ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, отримала назву Оргуська за місцем її підписання (м. Оргус, Данія, 23-25 червня 1998 року) та після її ратифікації урядом України (Україна підписала Орхуську конвенцію 25 червня 1998 року і ратифікувала її Законом України № 832-XIV від 06 липня 1999 року однією з перших у Європі) було започатковано створення інформаційно-тренінгових центрів по всіх областях України з метою підвищення рівня екологічної освіти та культури громадян, розширення участі громадськості у формуванні державної екологічної політики.

У системі закладів, які мають забезпечити право громадян на вільний доступ до інформації, бібліотекам належить пріоритетне місце, оскільки саме вони є найбільш доступними та відкритими інформаційно-просвітницькими закладами для різних категорій громадян.

Рішенням сесії Кіровоградської обласної ради № 398 від 21 березня 2008 року, за пропозицією Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області (зараз - Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської облдержадміністрації), визнано доцільним створення Орхуського інформаційного центру в Кіровоградській області на базі спеціалізованого відділу обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського.

Для забезпечення громадськості і мешканців регіону актуальною та оперативною інформацією з питань екології Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області та обласною універсальною науковою бібліотекою ім. Д.І. Чижевського у 2009 році укладено договір про співпрацю зі створення Орхуського центру екологічної інформації.

За більш ніж 10-річний період існування Орхуського центру екологічної інформації департаментом екології та природних ресурсів Кіровоградської облдержадміністрації було виділено понад 240 тис. гривень на придбання літератури екологічної тематики, передплату періодичних видань, поліпшення матеріально-технічної бази центру, проведення різноманітних масових заходів,

зокрема: засідань круглих столів, презентацій наукових видань, проведення екологічних тренінгів тощо.

На сьогодні, Орхуський центр екологічної інформації став для населення регіону основним провайдером інформативності про довкілля, а його еколого-бібліотечний простір наповнений сучасними інформаційними ресурсами.

До організації та проведення різноманітних за формами і методами заходів щодо висвітлення проблем з питань екології, з охорони довкілля, екологічної просвіти залучаються не тільки учні та студенти, а й зацікавлені особи, громадські екологічні організації.

Соціальними партнерами Орхуського центру екологічної інформації є: Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації, Державна екологічна інспекція Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області), Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, обласне управління лісового та мисливського господарства, Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області Державного агентства водних ресурсів України, Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації тощо. Активно співпрацюють з Орхуським центром екологічної інформації громадські об'єднання «Флора», «Біосвіт», «Мама-86», «Територія успіху», «БІМ», «Єлисаветградський узвіз», галерея «Єлисаветград» та інші.

За 2021 рік працівниками Орхуського центру екологічної інформації спільно з представниками державних установ, науковцями, фахівцями з екологічних питань, громадських організацій проведена низка заходів природоохоронного спрямування.

Працівники Орхуського центру екологічної інформації спільно з Кропивницьким місцевим центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги провели для громадських екологічних організацій області, викладачів кропивницьких університетів та колег з міських і районних бібліотек вебінар на тему «Як Орхуська конвенція допоможе захистити довкілля», на якому розглянули питання про права громадськості звертатися до суду, коли порушуються вимоги природоохоронного законодавства та приділили увагу питанню участі громадянського суспільства в забезпеченні дотримання екологічного законодавства.

У рамках проекту «Школа досвідченого споживача», який започатковано обласною універсальною науковою бібліотекою ім. Д.І. Чижевського на базі Орхуського центру екологічної інформації спільно з Головним управлінням Держпродспоживслужби в Кіровоградській області, мешканці міста Кропивницький та області мали змогу отримати інформацію про те, як обрати якісні та безпечні пестициди, що потрібно знати під час застосування засобів захисту рослин, як уникнути небезпечних ситуацій та не зашкодити при цьому власному здоров'ю при роботі з агрохімікатами.

Під час інформаційної зустрічі на тему «Ризики ввезення шкідливих організмів із закордонних подорожей» проведеної Головним управлінням

Держпродспоживслужби в Кіровоградській області з мешканцями міста Кропивницький висвітлювались найактуальніші на сьогодні питання, пов'язані з фітосанітарною безпекою під час закордонної подорожі, а саме: загрозами ввезення екзотичних рослин, насіння або фруктів та правилами ввезення в країну закордонної флори.

22 квітня 2021 року у Міжнародний день Землі в Орхуському центрі екологічної інформації учасники заходу були ознайомлені з новою літературою, яка є в книгозбірні, та проведено пізнавальний огляд інтернет-ресурсів, які містять найцікавіші розробки розважально-ігрових заходів з екологічної тематики, а також сайти, на яких є розробки еко-вікторин, квестів, уроків, конкурсів, медіатеку з іграми, вікторинами, фільмами, творами і казками екологічної тематики, сценарії з завданнями брейн-рингу, розробки заходів з біології, екології і хімії та багато іншого.

В Орхуському центрі екологічної інформації відбулися фотовиставка на тему «В об'єктиві натураліста 2021» та персональна виставка робіт майстрині обласної громадської організації «Єлисаветградський узвіз» Галини Маслової під назвою «Гармонія квітів та кольорів».

На фотовиставці «В об'єктиві натураліста-2021» були представлені кращі світлини учнів та вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти області, учасників обласного етапу Всеукраїнського юнацького фестивалю «Збереження біорізноманіття», головний меседж робіт – заклик до збереження та невиснажливого використання біорізноманіття.

У 2021 році Орхуським центром екологічної інформації проведено масштабні вуличні акції. У рамках еколого-просвітницької акції «День без поліетилену – це просто» усі охочі розфарбовували екторбинки за допомогою трафаретів та за власними малюнками. Також мешканці та гості міста Кропивницький брали участь в інтерактивній вікторині «Земля в пакеті», відповідали на питання про використання поліетилену в побуті та його негативний вплив на навколишнє природне середовище. Екоакція була проведена, з метою привернути увагу звичайних громадян, користувачів поліетилену, до проблеми надмірного споживання одноразових поліетиленових виробів та, як наслідок, непоправного забруднення довкілля пластиковими відходами.

У межах діяльності Орхуського центру екологічної інформації постійно приділяється увага роботі з дітьми та молоддю, адже до його завдань належить сприяння формуванню активної громадської позиції щодо збереження природних ресурсів та підвищення екологічної культури у молодого покоління. Протягом 2021 року учнівська та студентська молодь мала можливість взяти участь в екоквестах «Пригоди в царстві природи» та «Вода – стихія і надія», а також різноманітних конкурсах, майстер-класах, іграх, вікторинах, переглядах пізнавальних фільмів екологічного спрямування.

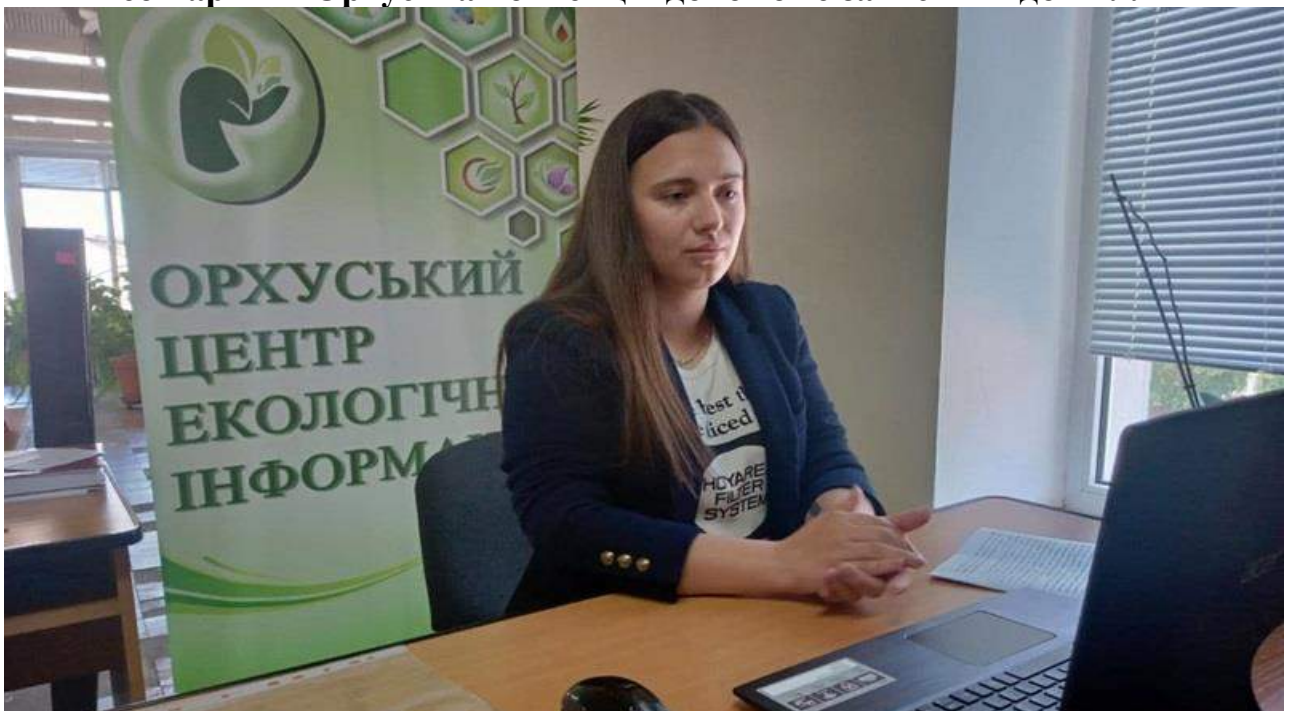
У 2021 році в Орхуському центрі екологічної інформації відбувся тимблдинг у формі квесту «Вода – стихія та надія» в якому взяли участь

спеціалісти Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області. Вперше такий захід було проведено не для учнівської чи студентської молоді, а саме для фахівців. Квест став змістовним та пізнавальним, найбільше для учасників заходу сподобалося скласти тексти з розсипаних речень та віршів про значення води в природі та житті людини.

Майстер клас

Вебінар «Як Орхуська конвенція допоможе захистити довкілля»

Заходи до екологічних свят

Заходи з екологічної тематики

Квест «Вода - стихія та надія»

14.10.1 Діяльність громадських екологічних організацій

Взаємодія з громадськістю є важливою функціональною складовою діяльності органу виконавчої влади. Вона включає передусім отримання «воротного зв'язку», відстеження реакції громадськості на чинну державну політику, забезпечення прозорості та відкритості у діяльності органу влади. Сьогодні ми все частіше спостерігаємо, як громадські екологічні організації виступають організаторами природоохоронних заходів, як переймаються питаннями покращення стану навколишнього природного середовища.

На території області діють 107 громадських екологічних організацій природоохоронного спрямування, які являють собою одну з найбільш оптимальних правових форм для допомоги громадянам у вирішенні їх спільних проблем, відстоюванні спільних інтересів у природоохоронній сфері діяльності.

Метою діяльності громадської організації «ЕКО ЛІГА ЦЕНТР» є: сприяння поліпшенню екологічної ситуації, формуванню нового природоохоронного світогляду, забезпеченню екологічних прав громадян міста та області; розширення участі громадськості у формуванні та реалізації національної екологічної політики, внесення пропозицій до органів влади і управління з

питань удосконалення природоохоронного законодавства; організація й проведення заходів інформаційно-просвітницького напрямку, спрямованих на забезпечення збалансованого природокористування, збереження довкілля та досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища.

Громадська організація «ФЛОРА» існує вже понад 20 років. Це дієва структура, що має згуртовану команду, чітку стратегію, розроблені плани роботи, систему моніторингу й оцінки своєї діяльності, повагу громади та підтримку влади.

Місія організації: «Захищаємо екологічні права заради збереження Довкілля для майбутніх поколінь».

Мета організації: утвердження принципів демократії, верховенства права, дотримання прав людини в усіх сферах життя, приділяючи першочергову увагу проблемам екологічного характеру, зокрема охороні навколишнього середовища та здоров'я людини.

Пріоритети роботи організації: формування екологічної свідомості молоді для сталого розвитку України; захист екологічних прав людини.

Громадська організації «ФЛОРА» активно залучає дітей та молодь до практичної діяльності у природоохоронній сфері, формує у них почуття співпричетності, відповідальності, готовності жити у злагоді з природою та у відповідності до її законів.

*Громадські екологічні організації, що діють на території області
(загальнодержавні, місцеві)*

Таблиця 14.11.1

№ з/п	Назва організації	Юридична адреса, контактний телефон
1	2	3
1.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «НАУКОВИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»	
2.	КІРОВОГРАДСЬКЕ ОБЛАСНЕ ТОВАРИСТВО МИСЛИВЦІВ ТА РИБАЛОК «НОВОЛУТКІВСЬКЕ»	
3.	НОВОУКРАЇНСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК	
4.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ БОБРИНЕЦЬКОГО РАЙОНУ»	
5.	МАР'ЯНІВСЬКА МІСЦЕВА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИРОДООХОРОННОГО НАПРЯМУ «СУДАК»	
6.	ВІЛЬШАНСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК	
7.	ОНУФРІЇВСЬКЕ СЕЛИЩНЕ ГРОМАДСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ТОВАРИСТВО РИБАЛОК ЛЮБИТЕЛІВ СЕЛИЩА ОНУФРІЇВКА»	
8.	БОБРИНЕЦЬКА РАЙОННА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАЛКИ БОБРИНЕЧЧИНИ»	
9.	ПРИРОДООХОРОННА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОЗЕРСЬКИЙ МИСЛИВСЬКИЙ КОЛЕКТИВ»	
10.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КОПАНСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК ЛЮБИТЕЛІВ»	
11.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЛЕНІНСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК ЛЮБИТЕЛІВ»	
12.	ЗНАМ'ЯНСЬКА МІСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТУРИСТИЧНО-КРАСЗНАВЧИЙ КЛУБ «ЧОРНОЛІССЯ» ІМЕНІ ВІКТОРА ГОЛОГО»	
13.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «БЕРЕЗІВСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК»	
14.	СМОЛІНСЬКА ГРОМАДСЬКА СПІЛКА РИБОЛОВІВ - ЛЮБИТЕЛІВ	

1	2	3
15.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАЛЬСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРЕМОГА»	
16.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЯКИМІВСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК»	
17.	ОЛЕКСАНДРІЙСЬКА МІСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТОВАРИСТВО КУЛЬТУРНОГО ВІДПОЧИНКУ ТА РИБАЛОК «РОЗВАГА»	
18.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТОВАРИСТВО КУЛЬТУРНОГО ВІДПОЧИНКУ ТА РИБАЛОК «ДРУЖБА»	
19.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «АСОЦІАЦІЯ РИБАЛОК СВІТЛОВИЩИН»	
20.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СПІЛКА РИБАЛОК СЕЛА ЛОЗУВАТКА»	
21.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ДРУЖБА-2013»	
22.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТОВАРИСТВО МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК «САПСАН»	
23.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЛЮДИНА І ДОВКІЛЛЯ»	
24.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЦЕНТР СЛУЖБОВОЇ КІНОЛОГІЇ»	
25.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАЛОК-ЛЮБИТЕЛІВ ВАРВАРІВКА ДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ»	
26.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛІГА»	
27.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ДАЙ ЛАПУ»	
28.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВЕРХНЬОІНГУЛЬСЬКА ПОЛЯНА»	
29.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КРАСНИЙ КУТ»	
30.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКО ЛІГА ЦЕНТР»	

1	2	3
31.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАЛОК - ЛЮБИТЕЛІВ «КІРОВЕ» ДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ»	
32.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОЗЕЛЕНЕННЯ»	
33.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЯЛИЧ»	
34.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «БЕРЕЗІВСЬКІ РИБАКИ СПОРТИВНОЇ ЛОВЛІ»	
35.	КІРОВОГРАДСЬКЕ МІСЬКЕ ТОВАРИСТВО САДОВОДІВ-ЛЮБИТЕЛІВ «БУДІВЕЛЬНИК»	
36.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «АЛЬБУЛА»	
37.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «МАЙБУТНЄ НАШОГО МІСТА»	
38.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВОЙНІВСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ РИБАЛОК»	
39.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЛУГАНСЬКИЙ КАРПОВИЙ КЛУБ»	
40.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАКИ ПЕТРОВЕ»	
41.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЦЕНТР ДОПОМОГИ І ЗАХИСТУ ТВАРИН У БОБРИНЕЦЬКОМУ РАЙОНІ «ЧОТИРИ ЛАПИ»	
42.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "РИБАЛКИ ІНГУЛУ УСТИНІВСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ»	
43.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКО РУХ»	
44.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНИЙ ЩИТ»	
45.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ «МОЛОДІЖНА ЕКОЛОГІЧНА ГРОМАДСЬКА АСОЦІАЦІЯ «ЕКОСВІТ»	

1	2	3
46.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КІРОВОГРАДСЬКЕ ОБЛАСНЕ ТОВАРИСТВО ЛІСІВНИКІВ»	
47.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УСТИНІВСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК»	
48.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ДОБРОВІЛЬНЕ НЕЗАЛЕЖНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ЗЕЛЕНИЙ СВІТ»	
49.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКО+»	
50.	«ДОЛИНСЬКИЙ РИБОЛОВНИЙ КЛУБ»	
51.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «МОЛОДІЖНЕНСЬКИЙ КЛУБ РИБОЛОВІВ»	
52.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАЛОК- ЛЮБИТЕЛІВ ВАРВАРІВКА ДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ»	
53.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНА ВАРТА ПРИДНІПРОВ'Я»	
54.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КЛУБ РИБАЛОК ІВАНІВКИ»	
55.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІВАНГОРОДСЬКІ РИБАЛКИ»	
56.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ «ТЮЛЬПАН»	
57.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА МОЛОДІЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКО РУХ»	
58.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКО-АЛЬЯНС 4.0. »	
59.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНА ГРОМАДСЬКА ВАРТА»	

1	2	3
60.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ДИТЯЧА ГРОМАДСЬКА ЕКОЛОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ «БІОСВІТ»	
61.	МОЛОДІЖНА ЕКОЛОГІЧНА СПІЛКА КІРОВОГРАДЩИНИ	
62.	ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ» КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ	
63.	НЕЗАЛЕЖНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УКРАЇНСЬКИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ФОНД СПРИЯННЯ ЮНЕСКО»	
64.	КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ДИТЯЧИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР «ЕКЗАМПЕЙ» ПРИ КІРОВОГРАДСЬКОМУ КОЛЕГІУМІ	
65.	НОВГОРОДКІВСЬКА РАЙОННА ДИТЯЧА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНИЙ ДИТЯЧО - ЮНАЦЬКИЙ ЦЕНТР «ПАРОСТОК»	
66.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СВІТ ЕКОСТАНУ»	
67.	ДИТЯЧА ОРГАНІЗАЦІЯ «СОКОЛИ»	
68.	НОВОУКРАЇНСЬКА МІСЬКА ДИТЯЧА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНІ ДЕТЕКТИВИ»	
69.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА МОЛОДІЖНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СТУДЕНТСЬКЕ ТОВАРИСТВО ОХОРОНИ ПРИРОДИ»	
70.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «МАЙБУТНЄ БЕЗ МЕЖ»	
71.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СТЕМ - АЛЬЯНС 4.0»	
72.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСТЕР «ІТ- АЛЬЯНС 4.0»	
73.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КРИЛА МИСТЕЦТВ»	

1	2	3
74.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ФЛОРА»	
75.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ»	
76.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «БІОМ»	
77.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПОПІВЧАНКА ПЛЮС»	
78.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ГРОМАДСЬКИЙ ВЧИНОК»	
79.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «МИР ВОДИ»	
80.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «АКВАКУЛЬТУРА»	
81.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ДОЛИНСЬКАВТОРМАТ»	
82.	ЗНАМ'ЯНСЬКИЙ МІСЬКИЙ ОСЕНРЕДОК «ЗЕЛЕНИЙ СВІТ»	
83.	ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ БОБРИНЕЦЬКОГО РАЙОНУ	
84.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СПІЛКА РИБАЛОК С. ЛОЗУВАТА»	
85.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ОГОРОДНИКІВ «МРІЯ»	
86.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОЗЕРА УРОЧИЩА БУЗОВЕ»	
87.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ «СТЕПОВЕ»	

1	2	3
88.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ «НИВА»	
89.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЗЕЛЕНА УКРАЇНА»	
90.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «КЛУБ РИБАЛОК ЗАХАРІВКИ»	
91.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СПІЛКА РИБАЛОК» С. ОВСЯНИКІВКА КРОПИВНИЦЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ»	
92.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ «ПАТРІОТ»	
93.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ «УРОЖАЙ»	
94.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЦВІТ ЗЕМЛІ»	
95.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАЛКИ С.ПІЩАНИЙ БРІД»	
96.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ «СВІТАНОК»	
97.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАКІВ СЕЛА ПАНЧЕВЕ»	
98.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ «ЩЕДРИЙ ЛАН»	
99.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «РИБАКИ НАЛИВАЙКИ»	
100	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПРОХОРОВА БАЛКА»	

1	2	3
101	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПАВЛИСЬКІ РИБАЛКИ»	
102	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТОВАРИСТВО МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК «ПІДВИСОЦЬКЕ»	
103	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СТАВОК ЛЕВАДИ»	
104	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН РИБАЛОК «САСІВСЬКИЙ РИБАЛКА»	
105	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВЕСЕЛОКУТСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК-АМАТОРІВ»	
106	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТОВАРИСТВО МИСЛИВЦІВ КРОПИВНИЦЬКОГО РАЙОНУ»	
107	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЕКО НАГЛЯД «УКРАЇНА»	

14.10.2 Діяльність громадських рад

Громадська рада створена відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» за участю інститутів громадянського суспільства (далі – ІГС).

У своїй діяльності Громадська рада керується Конституцією та законами України, указами Президента України і постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України, розпорядженнями голови облдержадміністрації, Положенням про Громадську раду та її Регламентом.

Органом який створений для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики є громадська рада.

Новий склад Громадської ради при Кіровоградській облдержадміністрації утворено 19 червня 2021 року. До складу ради увійшли 35 представників ІГС. В 2021 році проведено 6 засідань ради. Для діяльності Президії та постійних комісій виділено приміщення, що належить до комунальної власності обласної ради. Громадські ради утворені також при виконкоммах міст обласного значення.

У зв'язку з новим адміністративно-територіальним устроєм області громадські ради при новоутворених райдержадміністраціях ще не створені.

Проте, з метою надання методичної допомоги територіям, розроблено проєкт «Кіровоградська область – Єдиний Громадський Простір».

14.11 Екологічна освіта та інформування

У сучасних умовах позашкільні заклади еколого-натуралістичного профілю забезпечують досягнення вихованцями таких практичних компетенцій, як формування вмінь і навичок розв'язання екологічних проблем, раціонального природокористування, природоохоронної діяльності тощо.

Еколого-натуралістичний напрям позашкільної освіти посідає провідне місце у формуванні екологічної культури особистості та є прикладом інтеграції різних напрямів позашкільної освіти у діяльності загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих і профільних позашкільних навчальних закладів.

Протягом 2021 року діяльність комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» була направлена на удосконалення позашкільної освіти з еколого-натуралістичного спрямування в області та реалізацію поставленої проблеми «Соціальне партнерство закладу позашкільної освіти як ресурс його розвитку».

В 2021 році в Кіровоградській області працювало 194 творчих об'єднань учнівської молоді еколого-натуралістичного спрямування, в яких займалося 3335 учнів.

Протягом 2021 року комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» було організовано та проведено 32 очно-заочних еколого-натуралістичних масових заходів, які проводилися з дотриманням законодавства в частині запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Понад 8000 школярів області взяли активну участь в обласних масових заходах еколого-натуралістичного спрямування: конкурс «Вчимося досліджувати та охороняти природу»; конкурс учнівських колективів екологічної просвіти «Земля – наш спільний дім»; обласний конкурс дитячої творчості «Свій голос віддаю на захист природи»; День Довкілля; зліт учнівських лісництв «Юні господарі землі»; обласний фестиваль «Українська паляниця»; обласний конкурс з флористики та фітодизайну, приурочений до 30-ї річниці незалежності України; обласний зліт юних екологів Кіровоградщини «EcoFest – 2021»; зліт аграрних трудових об'єднань «Тобі Україно, наші знання та праця!»; обласний «ЕКО-НАСКАТОН – 2021»; обласна виставка «Новорічна композиція» та «Український сувенір». Найбільш активними учасниками були учні, вихованці закладів загальної середньої та позашкільної освіти Долинської, Кропивницької та Помічнлянської міських рад, Компаніївської, Олександрівської, Онуфріївської, Петрівської селищних рад, Великосеверинівської, Злинської та Соколівської сільських рад.

24 лютого 2021 року на базі комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» з метою виховання в учнівської молоді любові до природи, рідної землі, усвідомлення

відчуття гармонійної єдності людини, суспільства і довкілля, формування екологічної, естетичної і трудової культури, розширення, поглиблення і популяризації екологічних знань було проведено фінальний етап обласного конкурсу «Вчимося досліджувати та охороняти природу».

В обласному Конкурсі взяли участь 66 учнів закладів загальної середньої та позашкільної освіти області, які мають досвід підготовки дослідницько-експериментальних робіт в галузі природничих наук. Учасники заходу презентували свої дослідницько-експериментальні роботи в номінаціях: «Юний дослідник»; «Екологія та проблеми довкілля»; «Біологія»; «Охорона здоров'я»; «Сільськогосподарське дослідництво»; «Лісогосподарське дослідництво».

На підставі рішення членів журі:

у номінації «Юний дослідник» перемогу отримав Щупаковський Олександр, учень 5 класу Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівське навчально-виховне об'єднання № 2» з роботою «Дослідження стану атмосферного повітря»;

у номінації «Лісогосподарське дослідництво» – Балабушка Уляна, вихованка гуртка «Юні лісівники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на базі комунального закладу «Компаніївське навчально-виховне об'єднання» Компаніївської селищної ради Кропивницького району з роботою «Вивчення лишайників як індикаторів стану навколишнього середовища на території ДП «Компаніївський лісгосп»;

у номінації «Сільськогосподарське дослідництво» – Лелеко Анастасія, вихованка екологічного гуртка «Жайворонок» комунального закладу «Петрівський центр дитячої та юнацької творчості» Петрівської селищної ради Олександрійського району Кіровоградської області з роботою «Оцінка якості ґрунту з поля»;

у номінації «Біологія» переможцем визнали Зіноватного Сергія, учня 7 класу Петрівського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» Знам'янської міської ради Кіровоградської області з роботою «Вплив антибіотиків синтетичного та природного походження на живі організми»;

у номінації «Охорона здоров'я» – Василенко Дарія, вихованка гуртка «Біологія» комунального закладу «Центр позашкільної освіти» Дмитрівської сільської ради Знам'янського району Кіровоградської області з роботою «Фітонцидна активність деревостанів території опорного навчального закладу «Дмитрівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів імені Т.Г. Шевченка» Дмитрівської сільської ради»;

у номінації «Екологія та проблеми довкілля» переможцем визнана Писаренко Софія, учениця 9-А класу Глодоської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Глодоської сільської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області з роботою «Ефективність використання альтернативного біосербенту для очищення стічних вод від важких металів».

Призерами фінального етапу обласного конкурсу «Вчимося досліджувати та охороняти природу» стали 24 учасника, учні закладів загальної середньої та позашкільної освіти Великосєверинівської, Глоської, Злинської, Кетрисанівської, Мар'янівської, Первозванівської, Соколівської сільських рад, Компаніївської, Олександрівської, Петрівської селищних рад, Бобринецької, Знам'янської та Олександрійської міських рад.

З 19 по 23 квітня 2021 року для учнів, вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти області було організовано та проведено природоохоронні заходи приурочені до відзначення Дня довкілля в online форматі.

Мета проведення заходів: підвищити свідомість вихованців щодо гармонічного існування людини з природою, розширити поняття дітей про довкілля і прищеплювати бажання бути у своєму довкіллі турботливим господарем.

План проведення online-заходів приурочених до відзначення Дня довкілля передбачав:

- online-конкурс екологічного плакату «Земля на долоні»;
- челендж «Подаруй друге життя непотрібним речам»;
- челендж «Мій ЕкоВчинок або що Я зробив для своєї Землі»;
- челендж «Очистимо планету від сміття»;
- челендж «Прикрась шкільне подвір'я – збережи екологію».

Весь процес участі в online-конкурсі та челенджах потрібно було супроводжувати фото- або відеозйомкою та розміщенням їх на сторінках Facebook свого закладу з обов'язковим використанням хештегу #ДеньДовкілляКіровоградськийОЦЕНТУМ#1 (2, 3, 4, 5 – відповідно до днів проведення челенджів).

В online-заходах взяли участь близько 850 юних природолюбів Кіровоградщини. Заходи дали змогу дітям та дорослим відчути причетність до екологічних справ глобального масштабу на нашій планеті; вчили рости небайдужими, розумно задовольняти власні потреби, не зашкоджуючи довкіллю, розвивали бажання власноруч допомагати природі, користуватися практичними порадами по її збереженню.

8 червня 2021 року Кіровоградським ОЦЕНТУМ у заочному форматі було проведено обласний конкурс з флористики та фітодизайну, який був приурочений до 30-ї річниці незалежності України. Конкурс проводився за двома номінаціями: «квіткові килими» та «квітова скульптура».

В конкурсі взяли участь вихованці Вільшанського центру дитячої та юнацької творчості Вільшанської селищної ради, Побузького центру дитячої та юнацької творчості Побузької селищної ради Голованівського району, комунального закладу «Будинок дитячої творчості» Кетрисанівської сільської ради, Суботцівського центру дитячої та юнацької творчості, комунального закладу позашкільної освіти «Олександрівський центр дитячої та юнацької творчості» Олександрівської селищної ради Кропивницького району,

комунального закладу «Петрівський центр дитячої та юнацької творчості» Петрівської селищної ради Олександрійського району, комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості» Бобринецької міської ради, Центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради та комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

Цей Конкурс – це перший крок майбутніх митців, що прагнуть прикрашати реальність, пропагувати прекрасне та змінювати майбутнє, це можливість юним флористам поділитися своєю майстерністю та талантом.

Учасники конкурсу кожного року створюють неповторну красу, використовуючи колір, форму, фактуру природних та декоративних матеріалів. Сила їх бажання творити прекрасне власними руками нікого не залишає байдужим. В їх композиціях втілюється відображення людської любові, щирості, вірності, життєвої сили та невичерпної творчої енергії, надії на світле майбутнє краю і всієї України, які висвітлюють маленькі митці під час творчого захисту.

Відповідно до плану роботи комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на 2021 рік та з метою виховання господаря, здатного працювати в умовах ринкової економіки, формування творчої працелюбної особистості, економічної та екологічної культури учнів з жовтня 2020 року по жовтень 2021 року було проведено обласний етап Всеукраїнської акції «Ліси для нащадків».

В обласному заході взяли участь творчі учнівські об'єднання закладів загальної середньої та позашкільної освіти Компаніївської, Петрівської, Олександрівської та Устинівської селищних рад, Великоандрусіївської сільської ради та комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

Учасники обласного етапу Всеукраїнської акції «Ліси для нащадків» працювали над завданнями: розвиток екологічної свідомості особистості; оволодіння сучасними технологіями вирощування лісових культур, садивного матеріалу; створення нових лісів, лісових смуг, лісопарків, скверів та інших об'єктів зеленого будівництва; ознайомлення з сучасними формами господарської діяльності; залучення до дослідницької діяльності з лісівництва; об'єднання зусиль лісогосподарських підприємств, наукових і освітніх закладів з метою створення умов для допрофесійної підготовки учнів в галузі лісівництва; закладання лісорозсадників, шкілок в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, лісництвах, на присадибних ділянках.

Роботу учасники проводили за розділами. Розділ «Насіння – сіянець – шкілка» передбачав збір і висівання насіння лісових дерев і чагарників, закладання лісорозсадників та шкілок. Розділ «Зелене живцювання» включав в себе різноманітні способи вегетативного розмноження лісових культур сучасними районованими породами. Розділ «Висаджуємо ліс» – основний розділ акції, в якому проводилися агротехнічні заходи по підготовці ґрунту та

висаджування сіянців і саджанців. Розділ «Ліси для нащадків» – підсумковий розділ, який включав облік посаженого і аналіз навчально-виховної діяльності учнівської молоді, зайнятої в даній акції.

4 листопада на базі комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» був проведений обласний зліт юних екологів Кіровоградщини «EcoFest – 2021» з метою підтримки обдарованих дітей та молоді, які займаються природоохоронною та просвітницькою діяльністю в екологічній сфері, соціально-громадянського виховання підростаючого покоління та формування у нього національної свідомості.

Зліт об'єднав навколо себе переможців Всеукраїнських конкурсів, акцій еколого-натуралістичного спрямування.

Програма Зльоту включала:

виставку «Екосвіт очима дітей»;

відкритий творчий звіт юних екологів Кіровоградщини;

виставку робіт переможців обласного конкурсу «Свій голос віддаю на захист природи»;

майстер класи.

Учасники обласного зльоту юних екологів Кіровоградщини з великим бажанням презентували та обмінювались досвідом своєї роботи.

Так, Шабанова Вероніка, Чабан Ірина, Стоян Анна, Шевченко Вікторія, вихованки гуртка «Юні охоронці природи» Кіровоградського ОЦЕНТУМ на базі комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради Новоукраїнського району привітали учасників «EcoFest – 2021» та презентували свої досягнення у сфері екологічних досліджень. Шабанова Вероніка на виставці представила свої власні картини, в яких передала красу і велич природи рідного краю.

Поліщук Іванна, Філімончук Єлизавета, вихованці гуртка «Екостиль» комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості» Компаніївської селищної ради в образах супергероїв розповіли учасникам зльоту про свої добрі ековчинки, агітували усіх присутніх до збереження природних скарбів та екологічної свідомості. Балабушка Уляна для учасників «EcoFest – 2021» провела цікаву гру «Комплімент матінці-природі», закликаючи помічати красу та зробити свій власний вклад у збереження навколишнього середовища.

Роїк Дар'я, Іванець Володимир, Іванець Вікторія, вихованці гуртка «Євроклуб» комунального закладу «Компаніївський центр дитячої та юнацької творчості» Компаніївської селищної ради зазначили, що гуманне ставлення до тварин є важливою складовою етичного, культурного та екологічного виховання учнівської молоді щодо дбайливого ставлення до тварин, поваги до їхнього життя. На виставці були представлені дитячі роботи вихованців гуртків «Екостиль» та «Євроклуб» комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості» Компаніївської селищної ради.

Савенко Поліна, вихованка гуртка «Природа через призму мистецтва» Світловодська міськСЮН на високому рівні презентувала свою роботу на тему: «Екопродукти із юннатівської стежки» та виставку «Жити в стилі ЕКО».

Чмель Денис, Макарюк Андрій, вихованець гуртка «Козацько-лицарський гарт» Зеленської загальноосвітньої школи I-II ступенів, філії Петрівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Петрівської ОТГ презентували сюжет казки, в якій розкрили свою екологічну діяльність щодо збереження природи рідного краю.

Екологічними проблемами Олександрівщини і всієї планети Земля, впливом екологічних змін на здоров'я людини також займається екологічна агітбригада «Оберіг» загальноосвітнього навчального закладу I-III ступенів № 10 Олександрійської міської ради, де учасники агітбригади продемонстрували результат своєї роботи, а саме своїм власним прикладом намагаються привернути увагу громадськості до вивчення та розв'язання екологічних проблем своєї місцевості. Кожен учасник команди індивідуальний, неповторний, а виступ екокоманди нікого не залишив байдужим.

Кармазіна Ярослава, Щупаковський Олександр, вихованці гуртка «Юні лісівники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на базі Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівське навчально-виховне об'єднання № 2» Олександрівської селищної ради презентували роботу Червоно-Нерубаївського учнівського лісництва та надали оцінку стану навколишнього середовища за наявністю та різноманітністю лишайників. Юні лісівники брали участь в акціях «Створюємо ліси разом», еко-челенджі «Ми за чисте довкілля», «Посади своє дерево» та звернулись з гаслом до глядачів «Природі стань другом, примножуй і дій, себе та природу захистити умій».

Варенюк Ігор, вихованець гуртка «Юні охоронці природи» КЗ ОЦЕНТУМ на базі комунального закладу «Долинська загальноосвітня школа I-III ступенів № 2 імені А.С. Макаренка Долинської міської ради» презентував роботу на тему: «Особливості поширення горлиці звичайної в умовах антропогенно-змінених ландшафтів у Кіровоградській області».

Медведева Софія, Буднікова Тетяна, учні комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання № 6 «Спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів, центр естетичного виховання «Натхнення» Кіровоградської міської ради глядачам презентували відеоролик «Збереження коду нації», фотозвіт «Майбутнє лісу у твоїх руках!» та свої власні роботи з килімартства.

Команда «Екоштурм» Центру дитячої та юнацької творчості «ЗОРІТ» Новоукраїнської міської ради на виставці представили власні картини виготовлені з природнього матеріалу та власні досягнення у сфері природньо-заповідного фонду.

Солдатова Вікторія, вихованка гуртка «Людина і довкілля» Миколаївського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Кропивницької районної ради вивчала та досліджувала місцеву річку Сутоклею

та надала оцінку впливу господарської діяльності людини на екологічний стан річки, її охорону від забруднення, засмічення, замулення. Вікторія для глядачів підготувала екологічну вікторину «Хто я!» та подарувала власноруч виготовлені подарунки.

Грицаєва Анастасія, Волошина Анастасія, Іващенко Анна, вихованки гуртка «Юні садівники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» висвітлили результати науково-дослідницької роботи на тему: «Збережемо річкові артерії для майбутніх поколінь» та долучились до проведення соціально-екологічної акції зі збору банерної тканини, передавши для повторного використання до громадської організації «Кіровоградська організація захисту тварин «Бім».

Під час заходу з учнівською молоддю було проведено майстер-класи: «Біологічна лабораторія» та «Книжкова закладка».

Для участі в обласному етапі Всеукраїнської трудової акції «Юннатівський зеленбуд» до комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» надійшло 15 робіт з Маловисківської міської ради, Компаніївської, Олександрівської, Петрівської, Устинівської селищних рад, Великоандрусівської, Гурівської, Дмитрівської, Злинської сільських рад.

У рамках проведення акції «Юннатівський зеленбуд» школярами області здійснено екологічні рейди з оздоровлення довкілля, прибирання та озеленення територій парків, скверів та інших об'єктів зеленого будівництва, проведено дослідницьку та природоохоронну роботу.

З метою поглиблення та підвищення якості знань учнів, вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти про навколишнє природне середовище, природні ресурси України і зокрема водні багатства України, розвитку вмінь досліджувати, описувати та аналізувати отримані дані про малі річки своєї місцевості; залучення дітей до природоохоронної діяльності та виховання дбайливого ставлення до природи рідного краю, пропаганди ідей сталого розвитку протягом 2021 року було проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Мала річка моєї Батьківщини».

В обласному етапі конкурсу взяли участь окремі учні, учнівські колективи, вихованці екологічних гуртків закладів загальної середньої та позашкільної освіти Благовіщенської, Долинської, Світловодської міських рад, Компаніївської, Олександрівської селищних рад, Великоандрусівської, Злинської, Соколівської сільських рад та комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

У ході конкурсу всі учасники провели дослідження екологічного стану місцевих річок і водойм, описали фізико-географічну та гідро-екологічну характеристику, особливу увагу приділили історичному минулому досліджуваних річок свого краю. Одночасно була проведена велика природоохоронна робота – розчищено русла, упорядковано прибережні смуги.

Окрім досліджень було зібрано багато легенд, переказів про річки, записано спогади старожилів.

Екологічна стежка – організаційний маршрут на місцевості задля пропаганди охорони довкілля, виховання екологічної культури.

Головне завдання екологічної стежки – навчати учнів впізнавати у природі живі об'єкти, бачити ознаки їх пристосування до умов існування, біологічні ритми, пояснювати екологічне значення.

В загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах області їх налічується близько 50, більшість яких створені в межах заповідного фонду або ж на територіях, які пропонуються юними природоохоронцями для надання їм статусу заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ.

Часто вихованці виступають пропагандистами природоохоронних знань серед своїх товаришів, беруть участь в озелененні, охороняють рідкісні рослини і тварини, беруть участь в операціях «Мурашка», «Первоцвіт», «Опале листя». Традиційними стало проведення природничих міні хвилин з учнями початкової школи. Кожен з цих заходів, крім естетичного наповнення несе в собі виховний вплив на вихованців, граючись на природі, допомагаючи та збагачуючи її, вони вчаться бути обережними та уважними до навколишнього середовища, економно користуватися природними ресурсами та дарами природи. А це і є основною місією природничих гуртків.

Вся робота школярів області щодо охорони і дослідження природи має на меті привернути увагу місцевих органів влади на необхідність дотримання правил природокористування та збереження і розширення природоохоронних територій.

Обласний конкурс з флористики та фітодизайну

Зліт учнівських лісництв

День юного натураліста

Всеукраїнський конкурс «Земля - наш спільний дім»

День Довкілля

ВИСНОВКИ

Визначення пріоритетних екологічних проблем регіону побудоване на оцінці екологічної ситуації області з використанням соціально-економічних, статистичних показників (обсяги викидів, скидів), показників стану водного та повітряного середовищ, зокрема, нормативів якості водних ресурсів, атмосферного повітря; нормативів скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти, просторових та часових масштабів прояву негативних процесів.

1 Основні чинники та критерії для визначення найважливіших екологічних проблем, у тому числі пов'язаних із:

1.1) Забрудненням атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств.

Однією із важливих екологічних проблем регіону є забруднення атмосферного повітря в результаті діяльності промислових підприємств.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами за 2021 рік становить 11,1 тис. т. Динаміка викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на квадратний кілометр території області за 2021 рік становить 451,1 кг. На душу населення в середньому по області припадає 12,2 кг викинутих у повітря забруднюючих речовин.

По області найбільший обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря надходить від ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» (Голованівський район, смт Побузьке), за 2021 рік - 3639,590 т.

Кіровоградським обласним центром з гідрометеорології ведуться постійні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі на стаціонарних постах м. Кропивницького, м. Олександрії та м. Світловодська.

Суб'єктами господарської діяльності Кіровоградщини станом на 2021 рік включно отримано 196 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, з них 40 об'єктів, які взяті на державний облік і не мають виробництв або технологічного устаткування, на яких повинні впроваджуватися найкращі доступні технології та методи керування та 156 об'єктів, де відсутні перевищення встановлених значень нормативів гранично допустимих викидів та які не підлягають постановці на державний облік.

Для збереження, поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря, впливу на нього хімічних сполук, фізичних та біологічних факторів задля дотримання гранично допустимих викидів, гранично допустимого впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел, граничного допустимого вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів пересувних джерел, необхідно проводити реконструкцію та налагоджувальні роботи обладнання на підприємствах, реалізовувати ряд

природоохоронних програм, проводити налагоджувальні роботи та застосовувати сучасне обладнання на об'єктах, а також здійснювати будівництво установок для очистки газоподібних шкідливих речовин з газів, що викидаються від діяльності підприємств.

1.2) Забрудненням водних об'єктів скидами забруднюючих речовин зізворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства.

За даними звітності 2-ТП (водгосп) водокористувачами області в 2021 році було забрано 200,633 млн. м³ води, що на 23,378 млн. м³ або на 10,44% менше, ніж у попередньому році. Із загального обсягу із поверхневих водних джерел забрано – 185,166 млн. м³ та із підземних – 15,467 млн. м³.

За 2021 рік обсяг піднятої води з поверхневих джерел склав 92,3% до загального обсягу піднятої води, з підземних джерел 7,7%. У порівнянні з 2020 роком обсяг піднятої води зменшився на 10,4%.

Протягом 2021 року використано всього свіжої води 44,347 млн. м³, в тому числі на виробничі потреби – 24,757 млн. м³, на питні та санітарно-гігієнічні потреби – 14,711 млн. м³ води, зрошення – 2,857 млн. м³.

Протягом 2021 року скинуто в поверхневі водні об'єкти 33,163 млн. м³, з них нормативно очищених вод – 3,963 млн. м³, що пройшли очистку на біологічних та механічних очисних спорудах, нормативно чистих без очистки – 13,155 млн. м³, недостатньо очищених вод – 16,045 млн. м³.

Скидання недостатньо очищених вод, у порівнянні з минулим роком збільшилось на 12,421 млн. м³.

1.3) Проблеми щодо умов скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти

-скидання мінералізованих шахтних вод без очистки.

1.4) Забрудненням підземних водоносних горизонтів.

- наявність місць акумуляції комунальних і побутових відходів;
- сільськогосподарські та інші угіддя, на яких застосовуються добрива, пестициди та інші хімічні речовини;
- промислові майданчики підприємств, поля фільтрації, скважини та інші гірничі виробки.

1.5) Порушенням гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону.

Водний фонд області складає 1599 річок: 2 великі річки – Південний Буг і Дніпро, 8 середніх річок: Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул, Тясмин, Інгулець, Висунь та 1589 малих річок, загальною довжиною 7233,6 км.

Для покращення гідрологічного стану річок щорічно органами водного господарства на початку року встановлюються режими експлуатації ставків та

водосховищ, які затверджуються територіальним органом Держводагентства. Для недопущення висихання водотоків режимами встановлюються санітарні попуски із водойм.

1.6) Утилізацією відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості.

За статистичними даними в Кіровоградській області обсяг утворених відходів за 2020 рік становив 498,6 тис. т відходів.

Із загального обсягу утворених відходів 600 т становили відходи І-ІІІ класів небезпеки.

Вищевказаний показник коригується новою формою державного статистичного спостереження № 1-відход (річна), затвердженою Наказом державної служби статистики України від 19 червня 2020 року № 190, згідно з яким респонденти, які утворюють відходи, звітують за місцем реєстрації суб'єктів господарської діяльності.

У загальній кількості відходів, що утворилися у 2020 році, найбільшу питому вагу склали тверді побутові відходи.

У середньому на території області утворюється понад 175 тис. т твердих побутових та подібних відходів. Більше 95% цих відходів спрямовується на звалища твердих побутових відходів. В області станом на 01 січня 2022 року загальна кількість місць видалення відходів становить 402 сміттєзвалища. Звалища ТПВ перевантажені та не відповідають санітарним нормам. Можливості розширення наявних полігонів суттєво обмежені.

1.7) Вплив уранодобувної промисловості на навколишнє середовище

Кіровоградська область розташована на масиві гірських порід гранітоїдного складу з підвищеним та високим кларковим вмістом розсіяних радіоактивних елементів урано-торієвого ряду. Неприятливим фактором є те, що мають місце виходи корінних кристалічних порід на поверхню, що вказує на незначну товщину перекриваючих рихлих порід.

Характерним для області є два основні напрямки ризиків отримання населенням понаднормованого дозового навантаження: природний та техногенно-підсилений.

На даний час урановидобувні підприємства області переробляють відвали гірничих порід із закладкою залишків переробки у порожнини шахт.

ДП «СхідГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом,

З метою виключення необґрунтованого радіаційного впливу на населення та довкілля та контролю ефективності застосованих протирадіаційних заходів ДП «СхідГЗК» веде постійний радіаційний контроль за впливом зазначених вище об'єктів на стан навколишнього природного середовища в санітарно-захисних зонах (СЗЗ) і зонах спостереження (ЗС) цих об'єктів.

Радіаційний фон в СЗЗ і зоні спостереження хвостосховища.

Радіаційний стан у санітарно-захисній зоні та на території населених місць зони спостереження залишається стабільним.

На території СЗЗ рівні ПЕД реєструвалися в діапазоні 0,13-0,15 мкЗв/год., а на території найближчої житлової зони - 0,12-0,15 мкЗв/год., у межах природного радіаційного фону.

Отже, всі виміри значення потужності дози гамма-випромінювання на територіях СЗЗ та ЗС перебувають у межах коливань природного фону.

Також на території області проводяться постійні заходи радіаційного захисту населення і території, що здійснюються щодоби, а саме: радіаційне спостереження диспетчерських служб головного управління ДСНС України в області, Державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» та її відокремлених структурних підрозділів.

1.8) Проблемами природно-заповідного фонду.

В області постійно ведеться цілеспрямована робота з підготовки та організації заходів з питань створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Проте є деякі проблеми, які стримують розвиток заповідної справи в області у практичному плані:

- неузгодженість і недосконалість законодавства (земельного, лісового, природоохоронного та законодавства про місцеве самоврядування) у частині заповідної справи;

- відсутність механізмів економічного стимулювання для створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та відшкодування збитків землекористувачам, а також механізму викупу земельних ділянок для заповідання;

- відмова відповідних організацій та державних органів надавати погодження на заповідання територій з огляду на корпоративний чи індивідуальний інтерес в приватизації цінних земельних ділянок;

- передача під охорону територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- винесення меж в натуру вже існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- відсутність фінансування на місцевому рівні та недостатнє фінансування на державному рівні для виконання заходів щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та охорони і утримання існуючих об'єктів ПЗФ;

- недосконалість та недостатня якість земельної кадастрової документації;

- великий відсоток розораності земель області.

Крім того, у регіоні великий відсоток територій, які використовуються в сільському господарстві. Внаслідок цього ускладнено процес пошуку та створення нових та розширення існуючих територій природно-заповідного фонду.

2. Аналіз найважливіших екологічних проблем

1) що вимагають вирішення на міжнародному рівні

1. Відсутність міжнародних інвестицій в галузі переробки та утилізації твердих побутових відходів.

2) проблеми загальнодержавного значення

1. Забруднення атмосфери викидами промислових підприємств та автотранспорту.

2. Забруднення водних об'єктів недостатньо очищеними стічними водами від комунальних господарств та промислових підприємств.

3. Забруднення навколишнього природного середовища твердими побутовими відходами.

4. Виснаження та деградація землі внаслідок вирубки лісосмуг та недотримання сівозмін сільськими господарствами (виробниками).

5. Відсутність сучасних механізмів стосовно заповідання територій в умовах відсутності вільних територій та безконтрольного використання земель для сільськогосподарського виробництва.

6. Створення загальнодержавної комплексної системи моніторингу стану навколишнього природного середовища.

3) проблеми місцевого значення

1. Відсутність сучасних полігонів твердих побутових відходів в населених пунктах області або заводів з переробки твердих побутових відходів.
2. Перевищення середньорічних гранично допустимих концентрацій в атмосферному повітрі в містах обласного зазначення, зокрема, Кропивницький та Олександрія по пилю.
3. Відсутність Регіонального плану управління відходами.

4) проблеми, вирішення яких не вимагає залучення значних матеріальних (фінансових) ресурсів

1. Покращення стану поводження з твердими побутовими відходами, розробка схем санітарного очищення населених пунктів та правил благоустрою територій населених пунктів, ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ, впровадження роздільного збирання відходів від населення, рекультивація сміттєзвалищ, експлуатація яких недоцільна.
 2. Еколого–просвітницьке виховання населення.
 3. Будівництво нових або реконструкція існуючих очисних споруд.
 4. Створення обласної електронної системи моніторингу.
-